

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

SVETLANA BOYM
NİNOÇKA
roman

metis

K Ö L N
KÜTÜPHANE

Svetlana Boym

NİNOÇKA

Daha önce *Nostaljinin Geleceği* (2009) ile *Tırnak İçinde Ölüm* (2010) adlı incelemelerini yayımladığımız Svetlana Boym, Harvard Üniversitesi'nde Slav Dilleri ve Karşılaştırmalı Edebiyat profesörü, ayrıca Tasarım Fakültesi'nde öğretim görevlisi. St. Petersburg doğumlu olan yazarın öyküleri, oyunları ve bir romanı bulunuyor. Yayımlanmış çalışmaları arasında, *Common Places: Mythologies of Everyday Life in Russia* (1995), *Kosmos: Remembrances of the Future* (2003), *Territories of Terror: Memories and Mythologies of Gulag in Contemporary Art* (2006), *Architecture of the Off-Modern* (2008) ve *Another Freedom: The Alternative History of an Idea* (2010, Metis yayın programında) sayılabilir.

Metis Yayınları
İpek Sokak 5, 34433 Beyoğlu, İstanbul
Tel: 212 2454696 Faks: 212 2454519
e-posta: info@metiskitap.com
www.metiskitap.com
Yayınevi Sertifika No: 10726

Metis Edebiyat
NİNOÇKA
Svetlana Boym

İngilizce Basımı:
Ninotchka
State University of New York Press, 2003

© Svetlana Boym, 2003
Bütün Hakları Saklıdır

Türkçe Yayın Hakları © Metis Yayınları, 2011
Çeviri Eser © Yiğit Yavuz, 2012

İlk Basım: Eylül 2012

Metis Edebiyat Yayın Yönetmeni:
Müge Gürsoy Sökmen

Yayıma Hazırlayan:
Özde Duygu Gürkan

Kapak Resmi: Leon Bakst, 1909
Ballet Russe'un *Cleopatra* gösterisi için kostüm tasarımı

Kapak Tasarımı: Emine Bora

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık:
Metis Yayıncılık Ltd.

Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık Ltd.
Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197-203
Topkapı, İstanbul Tel: 212 5678003
Matbaa Sertifika No: 11931

ISBN-13: 978-975-342-877-4

SVETLANA BOYM
NİNOÇKA

Çeviren:
YİĞİT YAVUZ

metis

✂ 1

Cinayet işleniyor

MGM Sunar

Ninoçka

Başrolde:

Greta Garbo

bir Ernst Lubitsch yapımı

1939

"Filmimiz Paris'te geçiyor; o şahane günlerde, siren kelimesi alarm seslerini değil, esmer dilberleri akla getirirdi ve Fransız erkeği hava akınları sebebiyle değil, başka bir sebeple çekerti perdeleri!"

Grand Hotel'in parlak avizeli lobisi, bahar sığağıyla mermer basamaklar üzerinde eriyen kar ve bir sütuna yaslanan gri trençkotlu kişinin sırtı. Önce içeri girmeye çekinerek, yüzünü pencereye dayayıp tertemiz cama hohluyorsun. Belki yanlış adrese geldin, burası değil sanki. Fakat birden kendini döner kapının içinde buluyorsun. Biri seni arkadan iteklemiş olmalı. Devam et yoldaş, sıra sende! Yavaşla-manın sırası değil şimdi. Artık kaçarı göçeri yok bu işin.

Nina, "Bana göre bir film değil," diye fısıldadı Lionel'a. Ona doğru yanaştı ama aşırıya kaçmadan. Araya biraz mesafe koyarak, bedenlerinin değil, yalnızca elbiselerinin temas etmesine izin verdi. Bu arada yoldaşlar, yani Bolşevikler, çoktan Grand Hotel'in lobisini geçip Kral Dairesi'ne varmışlardı. Gizli bir görevle Paris'teydiler: Çarlık ailesinin mücevherlerini satarak Sovyet tarımını kurtaracaklardı. Paris, yoldaşları büyülemişti. Onlar daha ne olduğunu anlamadan, pahalı şapkalarla gezen kadınlar R'lerini titreterek konuşmaya, çıplak omuzlarını sergilemeye başlamıştı. Erkekler briyantınli saçlarını dü-

zelterek, zaman öldürmeye hazırlanmaktaydılar. Düttürü etekler giymiş, her şeye müsait sigara satıcısı kızlar peydahlanıverdi yanlarında: "Sigara içmiyor musunuz, Bolşevik mösyöler? Çok yazık..."

"Demek Batı'da hayat böyleymiş yoldaşlar. Şimdi anladım."

"Memleketteyken bizi uyarmışlardı zaten, öyle değil mi? Burada kaldığımız her gün, ülkemize yedi ineğe mal oluyor... Yedi inek, yoldaşlarım. Biliyor muydunuz? Bilmeniz gerek bence."

O anda seyirci gülmüş olmalı. Daha doğrusu kimileri nazikçe *ha* demiş, kimileri barbarca *ha-ha-ha*'larla gırtlaklarını temizlemiş, kimileri de sessizce kıkırdamıştır. Nina espriyi anlamamıştı. Ne de olsa yabancı bir dildi bu. Aksanı bir Rus göçmeni için ağır sayılmazdı. Dilbilgisine hâkimdi, kelime köklerini tanıyor fakat çoğu zaman, türemiş kelimeleri kaçıırıyordu. Anadilinde konuşanları rahatlatan muzip edatları anlamakta zorlanıyordu bir de. Eh, gülsünler bakalım. Nina da istediği zaman Lionel'ın şekerlerinin tadına bakıp mor renkli folyoyu hisırdatabilir.

Yanlış anlamayın lütfen. Sesli yapımlardaki laf kalabalığından hoşlanmasa da, filmlere bayılırdı Nina. Bir sinema salonunun karanlığında, fısıldaşan yabancıların arasına oturup perdede titreşen gölgeleri izlerken, evindeymiş gibi hissederdı kendini. Şimdi iyi gününde değildi, o kadar. Sabahtan beri bir şey yememişti. Kahvaltıdaki ucuz *croque monsieur* de soğuk ve bayattı. İçinde bir parça jambon olması gerekmiyor muydu? Ne gezer. Önceden orada bulunan jambona dair bir ipucu, bir koku, hâlâ yitmemiş bir hatıra kalmıştı olsa olsa. Üstelik Nina soğuk almıştı. Boğazı kuruydu, şişmişti. Aslında yataktan çıkması yoktu.

Fakat sonra, Lionel ismindeki hoş Amerikalının onu özel bir film gösterimine davet ettiğini hatırlamıştı. Davetiyedeki tanıtım yazısında, "Bir Sovyet Komiseri Paris'te âşık olur," deniliyordu. "Greta Garbo'nun kakhahaları beyaz perdede." "Niye olmasın," diye düşünmüştü Nina. İşte şimdi Lionel'ın yanında, yüzlerce kıpırdak sinema müdaviminin vücutları tarafından şekillendirilmiş rahatsız koltukta, geriye yaslanmış oturuyordu. Lionel'ın beyaz takım elbisesinin cebinden, mükemmel şekilde açılıp sivriltilmiş beş kurşunkalem gururla kendilerini göstermekteydi. Hiç kuşku yok, Lionel yazar olmak istiyordu. Nina gibi göçmen değildi o; uzun bir tatil için Paris'e gelmişti.

Lionel, "Rusya'ya dönmek hiç aklından geçiyor mu?" diye fısıldadı Nina'nın kulağına. Onunla nasıl sohbet edeceğini hiç kestiremiyordu.

"Hayır, pek sayılmaz."

"Ama yurdunu özlüyorsundur herhalde?" Anlayışlı olmaya, onu teselli etmeye, küçük elini ellerinin arasına almaya hazırdı. Nina bu na fırsat vermedi.

"Belki. Ama sandığın gibi değil."

Beş dakika sonra, tren lokomotifinin patırtısı sinema salonunun uğultusunu bastırıverdi. Yaramazlık etmeye, Sovyet tarımından ziyade sigara satıcısı kızlarla ilgilenmeye başlayan Bolşevik yoldaşları denetlesin diye, Moskova'dan bir özel komiser gönderilmişti. Nina Yakuşova Yoldaş (hükümet görevlisinin adı buydu), geniş omuzlarını silkerek platformda dikilmekteydi. Takımının düğmelerini sımsıkı iliklemiş, şapkasını sol yana yatırmıştı; çelik rengi gözleri hiç gül-müyordu. Yakuşova Yoldaş tam da döner kapıdan geçip Paris'in kalabalık sokaklarına dalmak üzereyken, Lionel Nina'nın elini tuttu. San-ki olacakları görmesin diye onun dikkatini dağıtmak ister gibiydi.

Arka sıradan bir kadın, "Casus falan mı şimdi bu?" diye fısıldadı.

"Kim? Greta Garbo mu?" diye sordu arkadaşı.

"Başka kim olacak!"

"Konuşmayı kessenize yahu!"

"Sen niye konuşuyorsun o zaman!"

"Şşşt... Susun allah aşkına!"

Yakuşova Yoldaş, kapitalist teknolojinin nasıl işlediğini incelemek üzere Eyfel Kulesi'ne doğru gidiyordu. Tehlikeli bir yol kavşağında, karşıdevrimci Kont Leon'a (hiçbir şeyden şüphelenmeyen Bolşevik yoldaşlara sigara satıcısı kızlar gönderen adama) rastladı. Konta yakında onun gibilerin soyunun tükeneceğini söyledi. Bu söz kontu mest etmişti.

Yarım saat sonra birbirlerine âşık olmuşlardı. Greta Garbo gerçekten de kahkahalar atıyordu, tıpkı reklamda vadedildiği gibi. Kendine hâkim olamıyor, önlenemez bir şekilde, çaresizce gülüyordu.

Karşıdevrimci prensesin mücevherleri, yaramazlık eden Bolşevikler, Sovyet tarımının sıkıntıları akıllarından uçup gitmişti. Yakuşova Yoldaş, muhteşem çıplak omuzlarını sergileyen canayakın, hayat dolu bir Ninoçka'ya dönüşmüş, Kont Leon da Marx'ı okumaya başlamıştı. Bu esnada, karşıdevrimci göçmenlerle Sovyet yöneticiler onlara misilleme yaptı. Yakuşova Yoldaş'a, aşkını terk ederek derhal Sovyetler Birliği'ne dönmesi emredildi.

Arka sıradaki kadın, "Ah," diyerek iç çekti. "Gerçekten Rusya'ya geri mi dönecek? Ne kadar zalimce, değil mi hayatım?"

Lionel Nina'ya esprili bir söz söylemek, stratejik bir hamle yapıp tesadüfen onun parmaklarına dokunmak, dudağına götürdüğü parmakları uzun uzun öpmek, hatta daha iyisi, dizlerini Nina'nın dizlerine hafiften değdirmek istedi. Çorapları, sol ayak bileğinin üzerinde talihsiz bir kaçık bulunmasına rağmen nasıl da tatlıydı. Nina'ya doğru dönünce, onun uyukladığını fark etti birden. Bir kez daha kaçıp gidi vermişti Nina. Düşlerinin görünmez trenine binmiş, Doğu'ya dönmekteydi.

Son dakika vedalaşmaları için vakit çok geç. Treni kaçırdığını kabul etmek istemeyen bir adam platformda koşuyor. Artık eskisi gibi genç değil. Her an tökezleyip bir yerini incitebileceğini anlamıyor. Trenin penceresinden bakan otuzlu yaşlarındaki kadın, kafasına küçük gelen gri bir şapka takmış. Hayır, hafif bir valizle seyahat etmiyor. Öyle olmasını dilerdi. Gözleri mi yaşarmış, yoksa çiseleyen yağmurun damlaları mı düşmüş camın üstüne? Kadın memleketine dönüyor. Evin, yurdun gibisi yoktur derler; ait olduğun yer orasıdır. Öyleyse niçin yıllarca oyalanıp her şeyi son dakikaya bıraktı ve olabildiğince uzun süre platformda dolanıp sürgünlüğün kirli havasını soludu? Buna yanıt vermek zor. En iyisi, göçmenlerden ve kederli âşıklardan biraz uzak durmak. Bulutlara bakın. Yabancıya benzeyen, büyük bir bulut geçiyor; ötekilerden ayrı ve pek fotojenik.

Tren gardan ayrılırken, tüten bacaları ve sıra sıra selvileriyle Paris'in varoşları, alacakaranlıkta kayboluyor. Şimdi akşam yemeği vakti; o ışıklı pencerelerin her birinde, trenin canavar düdüğüne alışkın iki veya daha çok sayıda gölgenin, latif yahut çekilmez olağanlık-

ları içinde kıpırdandıklarını görebilirsiniz. İlerleyen trenin esintisinde hayal gücümüz coşuyor. Hoş bir Fransız ailesi hep birlikte yemeğe oturmakta. Köşede bir adam kaşlarını çatmış gazete okuyor. Haberler pek umut verici değil. Her iki manşetten biri "Avrupa'da savaş" diyor. Ah, bu felaket tellalları ne bilir ki! Hayır canım, endişe edilecek bir şey yok. Eee, yemekte ne var bugün? O sırada adamın karısı, cızırdayan tavanın üzerine sızma zeytinyağı ve azıcık şarap döküyor. Uff – alevler nasıl da yükseldi. Et yumuşak, pembe, sulu olacak; içi biraz çiğ kalacak.

Sonra tren taşranın tozlu kasabalarından geçiyor; bu kasabaların isimlerinde öyle çok sessiz harf var ki, telaffuz etmek imkânsız. Doğru yönde mi gidiyor tren? Doğru vagonda mıyız? Buradaki pasaport kontrol memurları gülümsemiyor ve alelade bir *bon voyage* sözünü esirgiyorlar insandan. "Vizeniz, hanımefendi. Bu sizin fotoğrafınız mı? Lütfen gözlüklerinizi çıkarıp bizi takip edin." Garda ara sıra, küçük siyah puanlı beyaz eşarplar takmış kadınlar beliriyor. Taşıdıkları sepetlere kumaşlar örtmüşler; kumaşların üzerinde sıcak buhar halleri oluşmuş. Kadınların karşılıklı fısıltıları garı sarıyor. "Patates, patates, patates, *kartoşka, kartoşka, kartoşka... Goryaçaya kartoşka, berite, ne pojaleyte...** Sevgili kızım, sıcak patateslerimden alsana; uzun bir yol gideceksin, acıkırsın. İnan lazım olacak bu patatesler. Ufak salatalık turşularımdan da vereyim, sırf senin için, bedava." Taze patatesler, salatalık turşusu ve dereotuyla gerçekten iyi gidiyor; katlanabilir masaya serdiğin eski gazetenin üzerinde yiyorsun bunları. Evet, gazetede margarin lekeleri var ve biraz kokuyor. Ne çıkar bundan? Ellerinle aliver, olmaz mı? Kâğıt havlularımız geride, başka bir hayatta kaldı, artık onlara ihtiyaç duymuyoruz. Hem fazlasoru sorma burada. Nereye gitmekte olduğun seni ilgilendirmez. Fakat çok leziz bir öğün paylaşıyoruz. Bir adam kahverengi çantasından ringa balığıyla votka çıkarıyor. Diğeri, Avrasya steplerine giderken yol çatalında Rabinoviç'e rastlayan Budala İvan'a dair bir fıkra anlatıyor. "Hey, Rabinoviç," demiş Budala İvan. "Bana bir fincan kahve koy." Rabinoviç, "Kahven nasıl olsun?" diye sormuş. "Sütsüz," diye bağırmış Budala İvan, "elini çabuk tut!" Rabinoviç titreyerek, "Kremasız olsa?"

* Rus. "Sıcak patates, alın, pişman olmazsınız." –ç.n.

demiş yalvaran bir sesle. "Epeydir buradayım da, sütüm kalmadı."

Patatesler ve dostça ortam sayesinde ısınıyor, sakinleşiyorsun. Trenin ritmiyle için geçiyor, sakince ve keyifle kestirmeye başlıyorsun. Günler böyle geçip gidiyor. Artık yol arkadaşlarıyla bir aile gibisiniz. Anlatılan fıkralara sonunu beklemeden güler oldunuz. Makinelili tüfek nişancısı Anka'yı hatırladın mı? Biliyorsun hikâyeyi. Birbirinize alışmaya başladınız; önemsiz şeyler yüzünden atışıyor, iskambil oynuyor, bahse tutuşuyor, barışyorsunuz. Bir gün tren karanlık bir çam ormanında apansız durana dek. Burada demiryolu, ağaç köklerine dönüşüyor. Sizi toprağa bağlayıp bulunduğunuz yere sabitliyorlar. Burada hiç yön levhası, hiç açık alan yok; kuru toprağa gömülü çarpık çurpuk kökler var sadece. Geçemeyeceğin sınıra vardın.

"Greta Garbo'nun Gizli Polis Teşkilatı için çalıştığını biliyor muydun?" dedi Nina'nın önündeki adam.

Arkadan biri, "Kahrolası göçmenler!" diye tısladı. "Her tarafta onlar var. Sinema salonlarında bile..."

"Sovyet sınırını ancak bir ajan böyle kolayca geçebilir. Bütün o aşk sorunlarının üstüne..."

"Şşt, mösyö, lütfen..."

Nina, "Aslında," dedi Lionel'a dönerek, "böyle bir ihtimal yok değil."

"Ah, hadi canım," dedi Lionel. "Film boyunca uyudun. Bu altı üstü bir komedi."

Bir komediydi gerçekten. Önce Yakuşova Yoldaş, Sovyetler Birliği'nde kendini yalnız hissederek Leon'un sansürlenmiş mektuplarına bakıp ağlamış, ipek iç çamaşırını komünal apartmandaki canaya-kın komşusuna vermişti. Yine de saygıyla tüm geçit törenlerine katılıp Bolşevik yoldaşlarıyla omlet yiyordu. Sonra Gizli Polis Teşkilatı, başarılı çalışmaları sebebiyle ödüllendirmeye karar verdiği Yakuşova Yoldaş'ı Batı'ya, daha doğrusu Kont Leon'un onu beklediği Avrasya şehri Konstantinopolis'e gönderdi. Girişken eski Bolşeviklerin kısa zaman önce açtığı Rus lokantasında yemek yediler ve ondan sonraki hayatlarında, yahut en azından filmin son dakikalarında, mutlu yaşadılar.

Ne yazık ki mutlu sonlar uzun sürmüyor. Bu kez de ışıklar fazla erken yakılmış olmalıydı.

Uyuşuk, gözü yaşlı seyirciler daha fazla saklanamazlardı. Şimdi konuşmaları, hayatlarına geri dönmeleri, sanki hiçbir şey olmamış gibi davranmaları gerekiyordu. Nina, biri arkadan gözlerini kendisine dikmiş gibi hissetti; bu bakışa karşılık verip o kişiyi gafil avlamak niyetiyle, gölgeler içindeki sinema salonunda biraz oyalandı. Kaba bir Slav aksanıyla göçmenler hakkında bir şeyler fısıldayan şu yağmurluklu adam mıydı acaba, yoksa köşedeki, perdede "Son" yazısı belirince yerlerinden kıpırdamaya tenezzül etmeyen çift mi?

"Kuruntuyu bırak Nina. Hadi aydınlığa çıkalım, ha?" Lionel sabırsızca kolundan çekti onu. "Seni neşelendireceğim, göreceksin." Sinemadan çıkıp, ne yapacaklarına karar veremeden bir süre amaçsızca Paris'te gezindiler. Nina'nın boğazı ağrıyor, daha çok Lionel konuşuyordu. Seine Nehri boyunca yürüdükleri sırada yağmur çiselemeye başladı. Satıcılar eski dergilerle kartpostalların üzerine siyah örtüler çekti. İle St. Louis'deki küçük park, bir ölü şemsiyeler mezarlığına benziyordu. Lionel Nina'yı kollarıyla sardı. "Baksana," dedi, "bir şeyler içer misin, yoksa yemek mi yersin? Ne diyorsun? Ya da başka bir fikrim var. Yemeği boşver, sana gidelim."

Lionel Nina'nın bu Amerikan tarzı açıksözlülüktен hoşlandığını düşünerek onu zorluyordu. Nina'nın öksürüğü kötülemişti. Aslında karnı açtı ve hiç iyi gününde değildi, ama durumu izah etmeye çalışmaktansa işleri olurluna bırakmak ona daha kolay geldi. Lionel'dan hoşlanmıyor değildi. Genç, sağlıklı, düzgün bir adamdı; nereden gelip nereye gittiğini bilir gibiydi. Nina'nın tanıdığı insanlar arasında böylesi azdı.

Nina'nın daracık, düzenli odasına vardıklarında, Lionel bir gramfon plağı çıkardı.

"Bak elime ne geçti: Kaçalski, sizin memleketten. İtiraf edeyim... benim tercihim caz müziğinden yana."

"Benim de öyle," dedi Nina. Fakat Lionel duymadı. Kafasında kurduklarına göre hareket ediyordu:

*Beş parasız bir prensesim
Küçük Jou Su'ma kaçmışım
Malezyalı ba-ron
O-o- Jou Su bebeğim
Malezyalı ba-ron...*

Lionel Nina'nın kulağını öperek, "Rusçada önsevişme anlamına gelen sözcük yokmuş," dedi. "Çok pratik bir dil gerçekten..."

Şarkı çalmaya devam etse de artık dinledikleri yoktu. Lionel hayli nazik ve hızlıydı. Teorik olarak, "dişiyi erkekçe elde etmek" gerektiğine inanırdı. Bir yerde okuduğu bu ifade zihnine yerleşip kalmıştı. Fakat hoş bir tarafı da vardı Lionel'ın. Eski bir porselen fincana limonlu çay koyup getirdi; fincanın üstündeki mavi desen bülbül müydü serçe mi, anlamak zordu. Oda hayli loştu. Nina çayı içince boğazının ağrısı azaldı. Duvardaki alçak rölyefin üzerinde yavaşça yürüyen hamamböceğine baktı. Sadece dışarı çıkmanın yolunu arayan, canayakın, zararsız bir hamamböceğiydi bu. Nina onu görmezden gelmeye çalıştı. Tamam, gidiyordu işte. Lionel hararetle, Nina'yla ilgisi olmayan bir konu hakkında konuşuyordu. Evet tabii, filmler. "Sinema insanlığın evrensel dili olacak..."

Nina yatıştırıcı bir tonla, "Elbette," dedi, "hele bir de sözcüklerden kurtulmayı başarırlarsa."

Sabahleyin Lionel, kruvasan ve reçel almak üzere mahalledeki pastaneye gitti. Arkadaşlarına rast gelmiş, gevezeliğe dalarak biraz fazla vakit geçirmiş olmalıydı. Sohbeti bitirmek istiyordu ama arkadaşlarından biri falanca kıta okyanusundan ve gerçekleşen bir ütop-yadan bahsedip duruyor, diğeryse şüpheyile başını sallıyordu. Lionel döndüğünde, Nina yoktu artık.

Raporda şunlar yazılıydı: "Nina B., rue de Saussure 55 numaralı binada ölü olarak bulundu. Ölüm nedeni, ateşli silah yarası. Eve zorla girildiğine dair belirti yok. El çantasında 10 frank bulundu. Dördüncü katta tamirat yapan göçmen işçiler vardı. İnceleme tamamlanmıştır."

Lionel tutuklandıysa da çabucak serbest bırakıldı. Pastanenin sahibi Mösyö Bonacieu, Lionel'ın saat tam 9:30'da, yani Nina'nın öldürüldüğü söylenen vakitte iki *pains au chocolat** ile bir bademli kruvasan satın aldığına şahitlik etmişti. Bonacieu'nün anlatımına göre, o sırada Lionel'ın karşılaştığı iki adam "kesinlikle Fransız değildiler, Doğu Avrupa göçmenine benziyorlardı. Paris artık eski günlerinden çok farklı. Biliyorsunuz, burada çok az sayıda Fransız var şimdi... Ama yabancılar da kruvasanlarını seviyor. Bazen parasını bile ödüyorlar. Belki işlerim açısından böylesi daha iyi oldu."

Elbette ben orada değildim, sevgili okur. Sinema salonunun karanlığında Nina'nın sözlerine kulak kabartan da ben değildim. İyi huylu Mösyö Bonacieu'nün sohbetini duymadım. Adamın tam olarak bunları söylediğini kuşkuyla yer bırakmaksızın kanıtlayamam. Ona sormak için geç kaldık. Çünkü ölüp gitti. Sevecen Madam Bonacieu ile tatlı görümlü kızları Yvette ve Lisette yanı başındayken, uykusunda huzur içinde öldü. Ben sadece Nina'ya saygılarımı sunmak için, onunsinema salonundaki son gecesini tahayyül etmeye, elimden geldiğince yeniden kurmaya çalıştım. Bu olay gerçekleşeli elli yıldan fazla oldu; cinayet çözülmeden kaldı.

Nina'nın yerel polis karakolundaki dosyasını inceleme fırsatım oldu; Amerikan filmi *Ninoçka*'nın ilk gösterimi için alınıp kullanılmış iki bilet ve "Ernst Lubitsch'in muhteşem başyapıtı"na dair gazete yazısı, Nina'nın yattığı yatakta bulunmuştu. Krepdöşin el çantasında, ruj, bir çift ipek çorap, muhtemelen Belçika çikolatalarına ait renkli ambalaj kâğıtları, kurumuş sarı çiçekler, nakış malzemeleri, bir adres defteri ve *Avrasyalıların Üstünlüğü* başlıklı tuhaf bir Rusça kitapçık vardı. Kitapçığın içeriğini özetlesin diye, ismini bilmediğimiz bir Rusça çevirmeni davet edilmişti. Çevirmen bozuk Fransızcasıyla, aksanlarında bir sürü hata yaparak şunları yazmıştı: "Kitapçık Bizans'tan Cengiz Han'a, Rusya'dan Türkiye'ye kadar Rusya-Avrasya'nın, büyük imparatorluklar diyarının kaderini ve dünya üzerindeki misyonunu anlatıyor. Batılıların Avrasyacılara karşı düzenlediği bir uluslararası komplodan, onların Rus topraklarındaki ajanlarından bahsediyor; Avrasyalı vatanperverlerle Sovyetler Birliği arasında yeni

* Fr. Bir tür çikolatalı çörek. -ç.n.

bir yapıcı ilişkinin tesis edilmesini, bu doğrultuda Avrasyalı liderlerin anavatanlarına dönmelerini savunuyor. 'Bazı sınırların geçilmesi şarttır; biraz kan dökülebilir.' Yazarlar, güçlü bir Avrasya Partisi'nin Bolşevizmden Avrasyacılık ideolojisine barışçıl bir geçiş sağlayacağına, Avrasya bölgesinde teokratik bir devlet kuracağına inanıyorlar." Birisi kitabın kenarına mor mürekkeple, "sorunlu olsa da derinlikli" diye yazmıştı.

Cinayet zamanında Nina'nın odasından alınan ve "vakayla ilgisi olabilir" diye işaretlenen iki nesne daha vardı. Bunlardan biri yarım kalan bir mektuptu; Avrasya Dilleri Profesörü Boris Krestovski'ye hitaben yazılmıştı:

Sevgili Boris Vladimiroviç,

Beni bağışlayın, bu kez "Herr Professor" demiyorum size. Bu konuda yazmamı kesin olarak yasaklamıştınız. Fakat niçin, niçin Avrasyacılar Kongresi'ne gelip "Sovyet meslektaşlarımız"la tanışmamı istemiyorsunuz. O harabeye dönmüş sinema salonunun (ismini hatırlayamıyorum şimdi) yakınında karşılaştığımız zaman sizi gücendirdim mi? Siz ki herkesten fazla...

İkincisiyse, Lionel'ın arkadaşı şair Yuri Poltavski-Rijiski tarafından peçeteye yazılmış bir nottu. Söylentiye göre bu adam Nina öldürüldüğü sıralarda ortadan kaybolmuş, dolayısıyla ifadesi alınamamıştı.

Nin Hanedanı'nın yüzü gülmeyen prensesine :

Beynimdeki mermileri

kanımdaki vermutu

yıkadı gitti

çiseleyen Baltık yağmuru

devam edecek.

*Seni görmeye can atıyorum, comme toujours,**

J. P.-R.

Nina'ya dair bilgiler dikkat çekici ölçüde kısa yazılmıştı. Ölen: Belskaya, Nina; tabiiyetsiz; 34 yaşında; akrabası: yok. Cesedi bulan: Natali Çernov, alt kat komşusu, 16 yaşında. Gözlerim raporun ilk satı-

rına takılıyor: "Soyadı, adı, doğum tarihi." Burada bir hata varmış, bir dizgi yanlışını düzeltmişler belki. Soyadının bir harfi sonradan eklenmiş; harf bile değil, sadece Rusçada sık sık yumuşatma amaçlı olarak kullanılan bir kesme işareti: Nina Bel'skaya. Sonra bu yumuşatma imini tekrar silmişler sanki. Eski daktilonun hoplayıp zıplayan harfleri, tuhaf bir şekilde sarsak. "Kıskançlık cinayetinden şüphelenilmiş, fakat delil yokluğu sebebiyle bu varsayımdan vazgeçilmiştir."

✂ 2

Oturma iznini görüyor ve göçmen kreplerinden tadıyorsunuz

Şimdi derin bir nefes alalım, şeker atılmış limonlu sıcak çayımızı yudumlarken biraz daha ağır adımlarla tekrar başlayalım – tıpkı çocukluğumdaki siyah beyaz filmlerin, kesilmeden uzun süre devam eden sahneleri gibi. En önemli tanışım olan Madam Natali Çernov'u ziyaretetmeden önce azıcık vakit öldürmenin sakıncası yok. Burada, Paris'te turistlerin, yasal ve yasadışı göçmenlerin ya da kılık değiştirmiş Fransızların arasında kendimizi kaybedebiliriz. Yabancı dilde konuşmalar duyuyorum; Kreol, İngilizce, Arapça, Macarca, İspanyolca, Türkçe, Rusça, bozuk Fransızca. Yanımdaki masada oturan meraklı yabancı, "Nerelisiniz matmazel?" diye soruyor. "Durun tahmin edeyim – Arjantinlisiniz! Ah evet, Pampas'ın sarhoşluğu! *Las noches blancas de tango...*"**

"Rus musunuz? Ah, harika. Orada ne değişimler olduğunu okuyoruz. Çok heyecan verici olmalı. *Kuşu Gölü*'ne bayılıyorum biliyor musunuz? Çaykovski bir dâhiydi. Tata–tata–ta-a-a–tararata tatatata-taaa. Sonra o film yok mu, beyaz karlar yağarken fonda kederli, romantik bir ezgi çalıyordu hanı. Film üç saatten fazla sürmüştü; bitince nasıl ağladım bilseniz. Onu yürürken görüyor, ah, belki o bile de-

* Fr. "Her zaman olduğu gibi";

** İsp. Tangolu beyaz geceler. –ç.n.

ğil, sadece solgun dudaklı başka bir kadın. Yine de tramvaydan atlayıp onun ardı sıra koşuyor ve kalp krizi geçirip ölüyor. Tak diye, kazara ölüp gidiyor. Bütün bunlara inanamamıştım. Birbirlerini gerçekten seviyorlar ama yürümüyor. Anlatabiliyor muyum? Hiç Rusa benzemiyorsunuz vallahi. Hem de ne güzel bir Amerikan aksanıyla konuşuyorsunuz!"

Teşekkürler sevgili yabancı. Hâlâ belirtme edatlarını kaçırdığım oluyor, fakat düzeltmeye çalışıyorum konuşmamı. Sizin anlayacağınız, Amerikalı bir Rusum ben. Şimdi Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşıyorum. Pek sayılmaz. Tarih eğitimi görüyorum. Hayır, fakat oturma iznim var. Hâlâ "yabancı" olsam da yerleşğim artık. Kaçak değilim, yemin ederim, ama vatandaşlığa geçemedim daha. Bugünlerde oturma izni almak bile güç. Kazalardan çok korktuğum için hep yanımda taşıyorum kartımı. Görmek ister misiniz? Sol kulağımı ayan beyan gösteriyor. Göçmenlik ve Vatandaşlığa Kabul Bürosu'ndaki mülakatta Komünist Parti üyesi olup olmadığımı sordular. Hayır, ama büyükannem üyeydi dedim. Ah, anlıyorum. Bunu zaten biliyordunuz.

Oldum olası havadan sudan konuşmayı beceremem. İyi niyetli yabancım sadece nereli olduğumu öğrenmek, kafe ortamında benimle sohbet etmek, biraz fiyaka yapıp sonra kendi işine gücüne bakmak niyetindeydi. Sanki bir şeyler yazmak için sabırsızlanıyormuşum ya da yalnız kalmak istiyormuşum gibi not defterimi açıp kalemimi onun gözüne sokarcasına ısırma başlamasaydım keşke. Savunmacı tonum, kazalardan ve komünist büyükannemden bahsetmem, vaziye hiç uygun düşmedi.

Bununla birlikte daha en başından, Paris'e gelmeme, Nina'nın öldürülüşüne kafayı takmama sebep olan şey, kaza korkumdu. Bu ne zaman başladı, bilmiyorum. Belki de büyükannem bana tren oyununu öğrettiği zamandır. Finlandiya Körfezi'nde kiraladığımız, ufak sundurmalı bir odadan ibaret olan daçamıza gidiyorduk. Son vagonun dumanlı platformunda durup istasyonların geride kalışını izlemiştik; arada bir çayüzümü satıcıları belirip kayboluyor, fondaki çam ormanları giderek uzaklaşıyordu. Büyükannemin hoşuna gitmeyen bir şey yapmış olmalıyım; belki Kuzeyli Beyaz Ayı çikolatalarının ambalajını çiğnemişimdir, yahut içinde ne var göreyim diye bebeğimin kafasını koparmışım. Artık bebeklerle oynamaktan hoşlanmı-

yordum. Özellikle de saçları açık sarı permalı, donuk gözlü, lastikten yapılma o Doğu Alman Nataşasıyla.

"Beni dikkatle dinle," dedi büyükanmem, "yoksa şansını kaybedersin. Tren raylarına bakman gerekiyor. İşaretparmağını kaşlarının arasına koy, sonra doktorun yaptığı gibi burmuna doğru kaydır. Şimdi on sekize kadarsay. Bir, iki, üç. Hazır mısın? Kaç tane tren yolu görüyorsun?"

"İki," dedim.

"Devam et, daha hızlı say, dört, beş, altı, yedi... Bir keresinde korunç bir kaza geçirmiştin," diye fısıldadı damdan düşer gibi.

O anda iki paralel tren yolu, sanki işaretparmağımın emriyle, çarpışarak birleşti; şimdi daracık ve paslı siyah renkteydi yol. Yaşlı bir çam ağacının kökleri gibi toprağın derinliklerine dalıyordu. Artık ilerlemiyorduk; çorak topraktan gayri gidecek yerimiz, istikametimiz, varış noktamız yoktu. "Aaaah," diye bağırdım.

Yirmi yıldır oynamadığım bu tren oyununu, öldürülmesinden yedi yıl önce Nina'nın seyahat ettiği Paris-Berlin hattındayken tekrar hatırladım. Ama bu kez benimle oynayacak kimse yoktu. Tren sakın ve yavaş bir ritimle giderken, üzerini yabancı ot bürümüş çapraz rayları izledim. Tehditkârlıktan öylesine uzaktılar ki – artık güvenli ve bildik gelen, unutulmuş bir maceranın haritası gibi.

Nina günlüğüne, "Berlin'den Paris'e hoşça, hiçbirhadise yaşamadan vardım," diye yazmış. "Paris, hayalimdekine pek az benzeyen, anonim ve iç açıcı bir şehir." Kimsenin onu karşılamaya gelmediğini söylerken belirgin bir üzüntü sergilemiyor. Hamal oğlan, hafif valizini taşımakta ısrar etmiş; çocuk Rus aksanıyla konuşuyor ve "işsiz kalmış küçük bir prens" benziyor.

Nina'nın yarım kalmış günlüğünde bir sürü eksik sayfa, sırası karışmış kayıtlar bulunuyor. Bu günlüğü kazara, büyükanmemin bahtsız bir arkadaşı olan, defalarca göç etmiş, hep yanlış zamanda yanlış yere gitmiş Leo Amca vasıtasıyla bulmuştum. Nina'nın günlüğünde beni çok etkileyen bir şey vardı: tanıdıklığın sızısı, gizli bir hısmılık, o sırada pek kavrayamadığım bir şey. Nina Rusya'yı yeniyetmelik çağında, Ekim Devrimi'nden kaçan anne-babasının ardı sıra terk etmişti. Sonra anne-babasından ayrılarak Berlin'den Paris'e geçmiş, orada psikoloji ve dilbilim okumuş, göçmen cemaatinde esaslı bir skan-

dal yaratan "Sürgüne Methiye" adlı makaleler dizisini yazmıştı. Avrasyalılar hareketinin karizmatik lideri Boris Krestovski'yle o günlerde dostluk kurmuşsa da, harekete olan bağlılığının derecesi bilinmiyor. 1939'da, hiçbir iz bırakmadan yitip gitti. Büyük ihtimalle öldürülmüştü, fakat cinayetin sebebi ve şüpheliler belirlenemedi.

Leo Amca muammalı bir tavırla, "Demek Avrasyacılığın tarihine ilgi duyuyorsun, canım. Avrasyacılık sana bunları eder işte," demişti. Çin-Rusya uzlaşmasının sağlandığı gün kalp krizi geçirdi. "Avrasyalılar," diye fısıldadı, "bugün Rusya'yı yönetiyorlar. Avrasya imparatorluğu dünyayı fethedecek." Zavallı Leo Amca sayıklıyordu, fakat böyle sayıklarken her zamankinden daha anlamlı laflar edebiliyordu. Leo Amca öldükten sonra, Nina'nın hikâyesindeki bazı korkutucu boşlukları doldurma mecburiyeti hissettim; bu düğümü çözmeyi umuyordum.

Paris seyahatim, tıpkı Nina'nınki gibi, gayet sıradan başlıyor. Gare du Nord'a varıp valizimi sürüklüyor ve tüm olası tekliflere hayır diyorum: kırmızı güllere, ucuz otellere, saldırgan taksi şoförlerine ve Bastille'e yakın *Americain* Oteli'ne nasıl gideceklerini öğrenmeye çalışan Amerikalı turistlere. Metroyla "Petit Eden" adlı pansiyonuma varıyorum; suskun, yüzü gülmeyen görevlinin eşliğinde döner merdivenden çıkıp, mobilyalarıyla tuvaleti 1930'lardan kalma küçük bir odaya giriyorum. İç avluya doğru çıkıntı yapan uzun pencereyi ve yeşil lambalı küçük masayı fark ediyorum. Adeta bilinçsizce yeşil lambayı yakıp söndürüyorum. "Merak etmeyin matmazel," diyor otel görevlisi, "burada mutlaka çalışan tek şey o lambadır! Bazen biri size tıslıyormuş gibi gülünç sesler çıkarır –çık-çık-çık-çık-çık– ama endişelenmeyin, kimse yoktur aslında." "Size inanıyorum," diyorum. "Bu oda tam istediğim gibi."

Yeşil lambayı söndürüyor, dar merdivenden inip Paris sokaklarına dalıyorum. Şehrin kokuları, gürültüsü, renkleri, sürüyle çehre, kalkık kaşlar, dik elbise yakaları, yabancı dilde dövmeler ve hızlı tenler üstüme üstüme geliyor. Gerçekten burada mıyım? Çayımı ve somurtkan yabancıların kınayıcı bakışlarını orada bırakıp, benden önce pek çok insanın umutsuzca izini bırakmaya çalıştığı, kıvrılarak gi-

den kaldırımda yürümeye başlıyorum. Bir binanın eskiden zarif görünümüne olan dış cephesindeki soluk maskeler, sokağın köşesindeki çöpler ve banyo köpüğü reklam afişindeki kızın simetrik çıplak memeleri, hülyalardan sıyrılmama yardımcı oluyor. Sorun şu ki, bilhassa Rusya'dan veya Doğu Avrupa'dan gelmişseniz, Paris'i haddinden fazla hayal etmişsinizdir. Her nereye gitseniz başkalarının tahayyülleriyle şekillenmiş yapıtaşlarına rastlarsınız. Paris yabancıların hayalleri ve boş umutlarıyla dolup taşar.

Paris'e gitmeyi hayal etmeye dair hoş bir Sovyet fıkrası vardır; bunu Amerikalı arkadaşlarıma anlatmayı ne zaman denesem fena halde çuvalarım. Fıkra Rabinoviç ile makineli tüfek nişancısı Anka vardır. Anka'nın bir Sovyet halk kahramanı, çok güzel bir Rus kadını ve geçmiş günlerin bir savaşçısı olduğunu açıklamakta fayda var. Rabinoviç'le ilgili bir şey söylemeye gerek yok herhalde. Bir gün Anka, sokağın köşesinde Rabinoviç'e rastlar.

"Niçin böyle üzgünsün, Rabinoviç Yoldaş?" diye sorar makineli tüfek nişancısı Anka. "Karın iyi mi, çocuklarının sıhhati yerinde inşallah?"

"Ah, Anka," der Rabinoviç, "sevgili Anka, yine Paris'e gitmeyi hayal ettim."

Bu karşılaşma genellikle Amerikalı arkadaşlarımla zihnini bulandırır. Tek emin oldukları, bir şeyi kaçırdıklarıdır. Bakın derim, Rabinoviç Paris'te hiç bulunmamış, Anka da öyle; ikisi de bunu biliyor. Rabinoviç sanki Paris'e tekrar gitmek istiyormuş gibi konuşuyor ama aslında sadece bunun hayalini kuruyor. Anka ile Rabinoviç arasında kesinlikle bir şey olmadığını söylerim kendimden gayet emin bir şekilde. Tabii ki hayır. Anka ile Rabinoviç sadece arkadaşlar.

Şimdi Paris'in merkezi yabancıların kahkahalarıyla dolu ve bu kahkahaların bazıları benim bile kaldıramayacağım ölçüde yüksek. Panthéon'a burun kıvrarak bakan, sağ-solu hızmal İtalyan yeniyetmeleri gürhundan kaçmaya çalışırken, *Crêpe Européen* diye hareketli bir bara giriyorum; burada Vietnamlı bir aşçı, Fransız usulü ayaküstü yemekler yapıyor. Bu aşçının sokağın diğer köşesindeki *Crêpe Français*'de çalışan rakibinden çok daha iyi krepler hazırladığını tahmin ediyorum. Kızartma tavasıyla yaptığı akrobatik hareketleri izleyerek sırrını keşfediyorum. Madam Nguyen, krepine çok daha fazla

peynir koyuyor, hepsi bu. Erimiş peynir kreplerinden dışarı taşıyor, öyle ki krepın sarıldığı kâğıtta yağ lekeleri kalıyor; ama olsun, turistlerin karnı doyuyor ya. Göçmenlerin, yaşadıkları ülkenin yemeklerini bu kadar çabuk benimseyip sonra bu yenilikleri turistlere satmaları çok komik. Göçmenler turistleri yerli halktan daha iyi anlıyor; turistlerin ne aradığını biliyor ve hoş çeşniler kattıkları kendi yanılsamalarıyla besliyorlar onları. Yadigâr işinde uzman kesilmişler. Türk göçmenler, Berlin'deki Charlie Kontrol Noktası yakınında, Duvar'daki o korkunç geçiş yerinde, iyi niyetli turistlere Gorbi bebekleri ve Doğu Alman askeri üniformaları satıyorlar. Bundan para kazanmaları hoşuma gidiyor. Doğu Almanya tarihi onların değildi, fakat yadigâr ticareti herkesindir. Dünyanın tüm göçmenleri, birleşin!

Göçmenler genellikle mutlu insanlar gibi görünür – bilhassa gururverici "yasal yabancı" sıfatına nail olanlar. Bunlar kreplerine daha fazla peynir koydukları gibi, size lüzumundan biraz fazla gülümserler ve "iyi günler" demeye aşırı derecede heveslidirler. İyi günler dedikleri esnada dudaklarına bakın, sanki dudakları senkronsuz hareket etmektedir; yapımcının profesyonel bir iş çıkarmaya yetecek parayı dökmediği ucuz filmlerdeki gibi.

Ama bu acemilik canınızı sıkmasın. Göçmenler mutlu insanlardır, çünkü "girmek yasaktır" tabelasını, o korku sınırını aşmışlardır sonunda. Bir dönem, en azından kapalı bir dünyada yaşayanlarımız, halimizden memnun olsak da olmasak da, sınırları aşmayı işlenebilecek en büyük suç gibi algıladık. Vatanımızın muhteşem sınırlarıyla ilgili bir şarkı ezberlediğimde beş yaşlarında falandım; anaokuluna gidiyordum henüz.

*Kasvetli bulutlar dolaşüyor sınırda
Kuru topraklar sessizliğe gömülmüş
Amur Nehri'nin dik kıyılarında
Vatanımızın muhafızları nöbet tutmakta*

Sözleri hâlâ anımsamam şaşırtıcı. Biraz sonra şarkı neşeleniyor: "Üç tankçı, üç neşeli arkadaş, tata-tata-tata." Üç tankçı, Sovyet dünyasını taşıyan üç Atlas gibiydi. "Üç tankçı, üç neşeli arkadaş..." Vatanımızın sınırı bir Çin Seddi'ydi ve yurtdışına çıkmak, başka bir dünyaya gitmek, yaşamla ölüm arasındaki sınırı aşmak gibiydi. Kasvetli

sınır bölgesindeki göçmenler son kez hoşçakal deyip gümrük kapısında iyice arandıktan sonra, pırıl pırıl yüzeylerin, gıcır gıcır tuvaletlerin bulunduğu gerçekdışı bölgeye geçtiler. Uçaklarına binip koltuklarına kurulan şanslı göçmen namzetleri, bedava portakal sularını içtiler, kavrulmuş ballı fıstıklarla kâğıt bardaklarını yağmurlu günler için sakladılar.

Hayır sevgili yabancı, bu hiç de Kanada'ya gitmeye benzemez. Biliyorum, bir keresinde seni tam 45 dakika bekletmiş, sonra da, Toronto'nun bir banliyösünden satın aldığın buzdolabı için saçma sapan bir beyan formu doldurmak zorunda bırakmışlardı. Hakikaten sıkıntı vericiydi. Kıymetli eşinle epey didişmiştiniz, öyle ki ona çok da kıymet vermediğini düşünmeye başlamıştın; hep şu allahın belası Kanada bürokrasisi yüzünden. Berbat bir şeydi canım. Fakat ister inan ister inanma, bendaha berbat bir durumdan söz ediyorum.

Çok ilgilenmişe benzeyen yabancı, "Yurtlarını özlerler mi?" diye sözümü kesiyor. Nasıl açıklasam ki? Hem evet hem hayır. Gizli saklı, sezdirmeden, sinsice. Ağlaşan göçmenler tasavvur etmeyin sakın, kendi kaçış hayallerinizi onlara mal etmeyin. Önce geçmişlerinden feragat etmeleri istenmişti; sonra geçmişlerini unutmayı kendileri seçtiler. Daha doğrusu, hayatta kalmak için geçmişlerini unutmaktan başka çareleri yoktu. O korku sınırından geçmek için hafif bir valizle seyahat etmek zorundasınız; lüzumundan fazla duygusal yük, sizi yavaşlatır.

Aslında kendi kendime konuşuyorum ve daha tuhafı, kimse bundan rahatsız olmuyor. Seine Nehri'nin kıyısındaki Parisli satıcılar, rüzgârda antikçağ tapınaklarının yüce rahibeleri gibi salınan siyah perdelerin arkasında oturuyorlar. Göçmenlerin tezgâh açacağı bir yer değil burası. Kenarları buruşmuş sarımtırak kartpostallar Paris'in kaprisli havasında titreşip duruyor. Bu eski kartpostallardan birini elime alıp solgun yüzeyine dokunmadan edemiyorum. Eyfel Kulesi fondaki bulutlarla birlikte gül pembesi olarak resmedilmiş. Kartın arka yüzünde düzgün bir elyazısıyla şunlar yazılı:

"6 Ekim 1915. Benim nazik arkadaşım. Son bir ayımı siperlerde, pek sefil bir durumda, yoldaşlarımla cesaret ve azminden başka desteğim olmaksızın geçirdim. Şimdi Paris'e dönmüşken tuhaf bir gerçek-

dışılık hissi içindeyim; öyle ki bu çirkin kule bile yüreğimi ferahlatıyor. İnşallah sağlığını düzelmiştir. Sevgilerimle, *petit Jacques*."

Hemen onun yanındaki erotik kartpostalda, gecelik giyinmiş iki esmer, tombul kadın görüyorum. Kadınlardan biri aslan pençesi şeklinde kıvrık ayakları olan bir sandalyeye oturmuş, çoraplarını giymekte; bir şeyler yazmakla meşgul olan diğeriye dalgın dalgın kaleminin ucunu yalıyor. Kartpostala pul yapıştırılmış ama hiçbir şey yazılmamış. Gönderecek kişi fikrini değiştirmiş olmalı. Asta Nielsen'in üzüm yerken çekilmiş fotoğrafının arkasında kısa bir Rusça not buluyorum:

"19 Nisan 1917. Sevgili Jeneçka. Böyle bir kartpostal göndermemin çok ayıp olduğunu düşünüyorsunuzdur, ama öpücüklerimiz (cümlelerin ortası okunmuyor) öpücüklerimiz... çekirdeksiz üzümler gibi."

"Matmazel, ne yaptığınızı sanıyorsunuz?" diye bağılıyor satıcı. "İnsanların hayatına burnunuzu sokup beş kuruş para ödemeyecek misiniz? Bir başkasının mektubunu satın almadan okumak nezakete sığmaz. Manzaralara baktığınızı sanmıştım. Tabelayı okumadınız mı, çok güzel manzara resimli kartpostallarım var. Bazıları hiç bozulmamış!"

Hiç suçluluk hissetmediğim halde adamdan özür dileyip mecburen bir Kara Orman manzarasını incelemeye koyuluyorum (fazla bir şey yok resimde; koyu renk çalılıklar, sağ tarafta belli belirsiz bir açıklık, her yöne örümcek ağı gibi yayılmış kalın ağaç kökleri). Düşüncelerim dar bir orman yoluna sapmışken, sol dirseğim üst üste yığılı kartpostallara çarpıyor. Devrilmesinler diye tutmaya çalışıyorum, fakat o tarafa doğru döneyim derken işler iyice sarpa sarıyor. Bir felaket gerçekleşiyor. Köşeleri kıvrılmış, arka yüzünde mor renkli yazılar ve ön yüzünde dünya manzaraları bulunan eski kartpostallar çaresizce havada helezonlar çizerek her tarafa dağılıyor. "Afedersiniz, gerçekten özür dilerim, bunların parasını vereceğim – ıslananların yani. Bozuldular, biliyorum," diye mırıldanıp duruyorum İngilizce. Satıcı benim altı üstü görgüsüz bir Amerikalı, yahut daha beteri, sakar bir göçmen olduğumu düşündü herhalde. "Beladan başka bir şey değil bu insanlar!" Çömelip yere düşen kartpostalları toplamaya

Çalışıyorum. Bu iş sonsuza kadar sürüyor sanki; sonra hemen tyyorum oradan.

Nina'nın mektupları, 1939 sonbaharı

✂ 21/9

Sabah. Migren. Yeni bir güne başlamaya hazır mıyım? *Croque monsieur*'lerden tasarruf etmeye, a kalmış hamambceklerini öldürmeye? Bütün bunlar birkaç frank biriktirip gizliden gizliye *lingua franca*'m hakkında düşünmek için. Evrensel dil nasıl yapılır? Ucuz margarinle çekerim, ucuz margarinle.

✂ 25/9

Sevgili günlük, bunu niçin yazıyorum bilmem.

Hayatımı can sıkıcı, anlamsız işler işgal etmiş; yanlış kişilerle doğru zamanda yahut doğru kişilerle yanlış yerlerde karşılaşmışım; birkaç arkadaşım, birkaç sevgili, aldığım bazı dersler olmuş ama neye yarar. Bütün bunların bir anlamı var mı? Bir dahaki sefere yalnız hava durumundan bahsedeceğim. Paris'te gökyüzü açık, rengi mavi ve gri. Mevsime göre fazla soğuk sayılmaz.

✂ 2/10

Boris'in ne yapacağını bilemez halde gazete bayiinin yanında dikildiğini gördüm. Kendi kendine kaşlarını atıp tozlu gözlük camlarına hohluyor, o tatlı kr gözlerini ovalıyordu. O an kendimi Boris'e çok yakın hissettim; sanki onun kaygılarını, ayırdına vardığı şeyleri bir tek ben anlayabilirmişim gibi geldi. Gidip merhaba diyecektim ama vazgeçtim. Hayır, Boris'i gerçekten anladıysam, bu kopkoyu yalnızlık nında onu gafil avlamamam gerekirdi.

✂ 5/10

Aşağıda bir mektubun başlangıç satırları yer alıyor. Mektubun postaya verilip verilmediği belli değil.

Sevgili Boris Vladimiroviç,

Sabahın ilerleyen saatleri. Üzerimde sabahlığımın avludaki bacasına bakıyor, yağmur damlalarını sayıyorum. Başka birinin pence-

resinde yüzünüzün, başka birinin gözlerinde gözlerinizin yansımasını görüyorum.

✂ 13/10

Bugün Madam Rousset'ye giderken "Savaş Kahramanları Yürüyüşü"ne denk geldim. Kimi kör kimi sağır, kiminin eli kiminin bacağı kopmuş, bazıları el ele tutuşmuş, bazıları çocuk arabalarına binmiş yavaş yavaş ilerliyor, Champs Elysées üzerinden Arc de Triomp'un oradaki Meçhul Asker anıtına doğru gidiyorlardı. En önde *la guelle cassée** örgütünün temsilcileri yürüyordu. Savaşta tahrip olmuş yüzleri, trajik canavar maskeleri gibiydi. Kalabalık sessizce izliyordu onları. İki Rus dilencisi ağlıyordu. Çoğu insan kremalı kahvelerini yudumlamayı sürdürüyor, Champs Elysées'deki taraçalarda bu güneşli tatil günü sabahının tadını çıkarıyordu. "Unutmayı öğrenmek zorundasın," dedi Madam Rousset, nakışlar işlediğim Rus tarzı bluzunu ütülerken. "Birinci Dünya Savaşı iğrençti, korkunçtu; güzel delikanlılarımızı aldı bizden. Lakin unutmayı öğrenmezsek eğer, huzur içinde yaşayıp gidemeyiz."

✂ 5/11

Radyoda duydum. Polonya teslim olmuş. Yüzlerce kişi işgalci orduyu tezahüratlarla karşılamış. Binlerce insan ölmüş. Polonya yine bölündü; bu kez Hitler ile Stalin arasında.

"Sürgün İkili Yaşamdır" için notlar

✂ Kendini evinde hissetmek

Kendini evinde hissetmek: nesnelerin farkında olmamanın rahatlığı, hiçbir şeyin ismini kafaya takmamak, kendin dahil her şeyin yerli yerinde olduğunu bilmek. Evin rahatlığı, mekândan bağımsız bir ruh halidir. Ev hissi dokunsaldır: Seslerin, görüntülerin onayına ihtiyacınız yoktur; bildik şeylerin teması ve kokusuyla rahatlırsınız.

* Fr. Yüzü bozulmuş kişiler anlamına gelir; savaşta yüzünden yaralanan askerleri anlatmak için kullanılan bir terim. -ç.n.

✂ Evde olmak

Evde olmak –*bit doma* (Rusça), *etre chez soi* (Fransızca)– ifadesi birçok dilin gramerine pek uymaz. Bunu anadilinizde nasıl söyleyeceğinizi bilirsiniz oysa. Öğrenmeniz gerekmez. Söz konusu grama-tik istisna, aslında bir kurala işaret eder; modern dillerin asimile edemediği uzak anadilinin bir emaresi ortaya çıkmıştır. *Fakat insan evdeyken kendisi midir?*

✂ "Herkesin evde olmaması"

"Herkesin evde olmaması" sözü Rusçada (*ni imeet vseh doma*), zi-hin bulanıklığını, deliliği, kendinde olmama halini anlatır. Rusça-da ev hayatı her zaman mahremiyete denk düşmez. (Fransızca "*chez soi*"dan ne kadar farklı!) Ev ortaklaşa kullanılır. Kişinin "aklı başın-da" olması için "herkesin" orada bulunması gerekir. Ama acaba böy-le bir ortaklaşa akli başındalık, ortaklaşa paranoyayla sınırdış değil midir? Bence herkes evde bulunmasın. Ev hasreti çekerken dahi ev-de olmaktan usanmış durumdayım.

✂ Sınır

Anayurdumuzun sınırı ne zaman bir Çin Seddi haline geldi ve yurt-dışına çıkmak başka bir dünyaya gitmeye benzedi? St. Petersburg'dan birkaç kilometre ötede, Finlandiya sınırındaki çam ormanını ve bostan korkuluğu yapmak için topladığımız kozalakları hatırlıyo-rum. Arkadaşım bir keresinde Finlandiya'daki çam kozalaklarının daha küçük fakat fıstıklarının daha tatlı olduğunu fısıldamıştı kula-ğıma.

✂ 6/11

Bugün gökyüzü kapalı. Rüzgâr doğu yönünden esiyor. Genel olarak hava o kadar kötü sayılmaz. Boğazım ağrısa da fazla öksürmüyö-rüm; telaşa gerek yok. Hava durumunu iyi bir İngiliz kızı gibi anla-tıyorum; ne yediğimi de iyi bir Fransız kızı gibi anlatacağım. Mar-garinli ekmekle bir dilim peynir yedim, limonlu çaya şeker atıp iç-tim. Öğle yemeğinde iki yumurtalı omlet yedim. Yumurta kırmadan omlet yapılmaz. Bu atasözünü anlamıyorum. Zaten aşikâr olanı

söylemekten öteye geçmiyor. Kremalı kahve içtim. Akşam yemeğinde Nataşka'nın annesi Madam Çernov bana Rus şarküterisinden alınmış ekşi kremalı sebze çorbası ikram etti. Ayrıca limonlu çayla birlikte birkaç güzel çikolata yedim. Tanrım, kimi kandırıyorum ki?

✂ 3

Nina'nın günlüğünü incelemeye çalışırken yabancılarla konuşmak zorunda kalıyorum

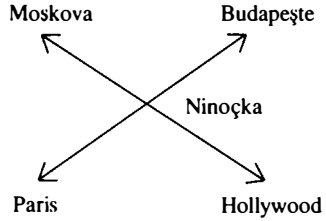
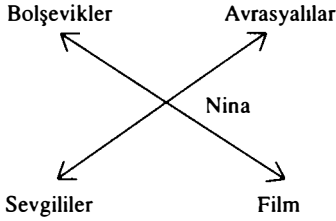
"Ne komik bir hayvan. Çin köpeği olmalı. Adı ne?"

Café Bonaparte'ta oturmuş, Nina'nın günlüklerini, mektuplarını, notlarını düzenlemeye uğraşırken, işim bölünüyor. Bir şey ayak bileğimi yalıyor. Bir köpek elbette.

"Benim değil," diyorum, "bilemeyeceğim."

Adamın yanağındaki alaycı gamzeyi ve hafifçe kırılmış açık kahverengi saçlarını fark ediyorum. Otuzlu yaşlarının sonlarında olmalı. Başka zaman olsa ona gülümseyebilirdim, fakat bugün değil. Ruh halim elvermiyor.

Café Bonaparte'taki herkes dünyayı fethetmeye hazır sanki. Burada her bir erkek ve kadın birden fazla şey yapıyor. Garson yüzünde on değişik ifadeyle, iki elinde dört espresso taşıyor; yan tarafımdaki genç adam cep telefonuyla konuşurken bilgisayarda bir şeyler yazıp sütlü kahvesini yudumluyor; gri gözleri hiç gülmeyen hoş bir kadın *Liberation* okurken sigara içiyor ve zaten solgun olan yanaklarını pudralıyor. Tek bir işi gücbela halletmeye çalışan sadece benim. Bonapartistlerden biri olmadığım açık. Garson bile, az şey içen, hiçbir şey yemeyen ve peçetelere şekiller çizen müşterileri hor gördüğünü belli ederek beni hiç umursamıyor.

"Bakın, birinin işimi bölmesine çok kızarım, hele ki yabancıların." Bunu söyleyen, yine solumdaki köpek düşkününü adam. "Fakat daha önce karşılaştık galiba."

Cevap vermiyorum. Gözüm yarım kalmış diyagramda.

"Çok basmakalıp bir laf ettim, farkındayım."

Sessizliği korurken bir şeyin farkına varıyorum. Sınıflandırması zor bir aksanı var; Danimarkalı veya Hollandalı olabilir.

"Geçen ay East Village'de açılan 'Yeni Barbarlar' sergisine gitmiş miydiniz? Holografik İskitli kılıcına hayran hayran bakıyordunuz galiba."

"Evet, çok tuhaftı değil mi?" derken kendime şaşıyorum. Amerikalılar gibi yüksek sesle konuşmuş olmalıyım, zira yüzü pudralı kadın bana ayıplayarak bakıyor. Kalkıp gitmek üzere. Amerikalı yanımda zaptedilir gibi değil. "Nerelisiniz?" diye soruyorum adama.

Bu soruya şaşıyor. "Gerçekten öğrenmek istiyor musunuz? En az sizin kadar Amerikalıyım."

Bir süre konuşmuyoruz. Yanımdaki boş masaya bırakılan *Liberation*'un sayfaları, yolunu şaşırmış bir martı gibi savruluyor rüzgârla. Dizüstü bilgisayar olan adam yüksek sesle konuşmaya başlıyor ve konuşması giderek hızlanıyor. Muhatabının kim olduğu belli değil; bilgisayar mı, cep telefonu mu, yoksa kendisi mi? Şarjı bitmek üzere. Cep telefonu ötmeye başladı. Yazdığı dokümanı elektronik unutuluştan kurtarmak için tez davranmalı; geç mi kaldı yoksa? Pil simgesi habire yanıp sönüyor, ekran giderek kararıyor. Çabuk, çabuk, fişi prize tak.

"Eee, nerelisiniz?" diye soruyorum tekrar, rahatsız edici bir ısrarla.

"New York," diyor kıkırdarak, "ya siz?"

"New York."

"Hemşeriyiz demek."

"Öyle denebilir."

"Hem de birçok açıdan."

Garson memnun oluyor, çünkü masamda durup duran fincandan kremalı kahve yudumlar gibi yaparak peçeteleri karalamayı bıraktım. "*Plat du jour*"larımızdan denemelisiniz matmazel. Saatlerdir burada oturuyorsunuz; acıkmışsınızdır."

"Önceden tanışmışız gibi geliyor. Budapeşte'de olabilir mi?"

"Yok, oraya hiç gitmedim. Budapeşte üzerinden uçakla geçmiştim bir keresinde, hepsi o kadar."

"Öyle mi? Andras ile Akos'u tanımıyor musunuz?"

"Hayır, hayır. Beni başkasıyla karıştırdığınızı biliyordum."

"Macar olduğunuzu düşünmüştüm."

"Hayır, aslen Leningradlıyım." Beni savunmasız yakalamıştı. Daha iyi bir yanıt bulma fırsatım olmamıştı.

"Gerçekten mi," diyor. Çok bozuk bir Rusçayla devam ediyor: "*Tovariş uçitel'nitsa, ya segodnya dejurnıy. Pogoda segodnya horoşaya. Svetit solntse.*" ("Öğretmen Yoldaş, bugün nöbetçiyim. Hava güzel. Güneş parlıyor.") Şimdi adamın Macar olduğunu düşünüyorum; sadece eski Doğu Bloku'na mensup arkadaşlarımız kur yapmak için böyle abuk sabuk bir şeyi ezberden okuyabilir.

"Kötü aksanınız nedeniyle size B+ veriyorum."

"Öğretmen Yoldaş, bana çok sert davranıyorsunuz. Söyler misiniz, o günlerde hava niçin hep güneşliydi; en azından Rusça derslerinde? Parçalı bulutlu bile olmazdı asla. Biliyor musunuz, bu propaganda yüzünden bir süre sonra, havanın gerçekten güzel olabileceğine, güneşin gerçekten parlayabileceğine inanmaz olmuştum."

"Doğu Avrupalılara özgü bir şey bu. Dümdüz söylenmiş sözlerle itimat etmeyiz. 'Hava güzel.' Tamam da, asıl söylemek istediğin nedir? Bu bir parola falan mı? Mesela bugün güneş gerçekten parlıyordu, değil mi?"

"Evet, tıpkı Rusya'daki gibi."

"İşte, gördünüz mü..."

"Maalesef, elimde değil."

"Neyse. Paris'te ne yapıyorsunuz?"

"International Bank'te çalışıyorum."

"Sahi mi?"

"Niye olmasın? Yazlık bir iş bu. Eskiden başarısız bir sinemacıydım... Hâlâ uzun siyah beyaz filmler çekme sevdasında'ydım; hiçbir şeyin olmadığı, insanların öylesine yaşayıp, ömrün geçip gidişini izlediği filmler... bolca rüzgâr, bulutlar, gölgeler ve su birikintileri."

"Birbirini kovalayan arabalar, dinazorlar, ahlaksız teklifler yok yani?"

"Eh, bazı ahlaksız teklifler olabilir, ama en yavaşından."

"International Bank bütün bunlara maddi destek sağlıyor mu?"

"Hayır, ne yazık ki sağlamıyor."

Her nasılsa arkadaş oluverdik. Kafeden ayrılıp yürümeye başlıyoruz; daha doğrusu adam, bu sıcak ve rüzgârlı yaz gecesinde yapacak daha iyi bir şeyi yokmuş gibi ardımdan geliyor.

"Sana 'Evin, yurdu'nu özlüyor musun?' diye soruyorlar mı?"

"Evet, sürekli; hem burada hem de New York'ta. Sen de bu sorudan nefret etmiyor musun? Üstelik genellikle çok hoş insanlar, Amerikalı dostlarım soruyor."

"Ne cevap veriyorsun?"

"'Evet ama sandığınız gibi değil' diyorum, kimse ne demek istediğimi anlamıyor. Sen ne cevap veriyorsun?"

"Ben de, 'Hayır ama sandığınız gibi değil' diyorum."

"Belki ikisi aynı şeydir."

Karşıdan karşıya geçtiğimiz sırada ışık aniden kırmızıya dönüşüyor; birden açık yeşil bir Renault peydah oluyor. Tanışım dirseğimden yakalıyor beni. "Hey, dikkat et!" Araba son anda fren yapıp duruyor. Sürücü müstehcen bir el hareketi yapıp bağırırdıktan sonra gazlayıp gidiyor. Biraz daha emniyetli biçimde kaldırımda yürümeye devam ediyoruz.

"Peki sen burada, Paris'te ne yapıyorsun?"

"Elli yıl önce işlenmiş bir cinayetin failini açığa çıkarmaya çalışıyorum."

"Akraban falan mıydı?"

"Hayır, hiç alakası yok."

"Dedektifsin o zaman?" diye soruyor.

"Aslında öğrenciyim; tarih yüksekisansı yapıyorum. Bir şekilde kendimi bu dedektif hikâyesinin ortasında buldum."

"Sovyetler Birliği'nde epeyce Sherlock Holmes okumuştundur."

"Evet, *Üç Silahşörler* ve *Son Mohikan*'ı saymazsak en sevdiğim kitaplar Sherlock Holmes maceralarıydı."

"Demek afyon çekiyor, keman çalıyor ve bir yabancıнын şemsiyesine bakıp onun hakkındaki her şeyi söyleyebiliyorsun? Ne de olsa hepimiz bilimsel yöntemlerle yetiştirildik, değil mi?"

"Yok canım. Ben tarihçiyim; belgelere ve insan hatalarına bel bağlarım. Kazara dedektif oldum denebilir. Bir şeylerin tesadüfen yoluna çıkacağına inanıyorum. Sonra olayların ne şekilde geliştiğini ya da gelişmiş olabileceğini hayal etmeye çalışıyorum. Yaptığım bundan ibaret."

"Ama tesadüfleri kolaylaştırmak için bir şeyler yapıyorsundur tabii."

"Elbette. Suç mahalline gidiyorum, tanıklarla konuşuyorum, ama onlardan daha fazla şey biliyormuş numarası yapmıyorum. Tanıkların beni yönlendirmesine izin veriyorum; konudan ayrılıp yan yollara sapabiliyorum. Şansımı zorlamazsam şansın yüzüme güleceğine güveniyorum. Sonunda her şey ve herkes kendini açığa vuracak."

"Anlıyorum. Bilimsel yöntem falan yok, sadece kadercilik ve kadınsı sezgiler var, öyle mi?"

"Gördün mü, sen de şimdiden önyargılarını açığa vurdun bile. Demek işe yarıyormuş. Evet, bir yöntemim var: nesnel şans kuramı."

"Pekâlâ. Ben Doktor Watson rolünü oynayacağım. Amerikalı Macar Doktor Miklos Watson."

"Memnun oldum."

"Suç mahalline tesadüf ettiğime sevindim."

"Oraya senden önce birkaç Macar gelmiş olabilir."

"İyi. İnşallah kıskançlık cinayetidir."

"Bilmiyorum. Olay yerinde kırık bir gramofon plağı bulunmuştu: piyano ve gitar eşliğinde Rus aşk şarkıları."

"Gördün mü! Gördün mü! Plaklar nasıl kırılır? Âşıkların kavga-

sı esnasında. Tutkuyla tartışır, haykırır, en kıymetli eşyalarını birbirlerine fırlatırlar, sonradan pişman olacakları incitici laflar sarf edip, nihayet barışırlar. En tatlı kısım da odur. Plağın kırılmış olması pek kötü. Ama yeni bir plak alınır nasılsa! Haklı mıyım? Sana ne kadar yardımcı oldum değil mi?"

"Sanmam. Barışmaya dair çok zekice şeyler söyledin. Fakat bir aşk hikâyesi değil benimki. Göçmenlerle ilgili. Biri, ötekilere ihanet ederek yurda döndü. Muhtemelen bu olay uluslararası bir komplonun, Avrasyalılarla Bolşeviklerin entrikasının bir parçasıydı. Biliyorsun 1930'larda Sovyet ajanları Paris'teki göçmenleri toplayıp geri dönmeye ikna etmeye çalışıyorlardı. Nina hangi taraftaydı bilmiyorum ama içimden bir ses pek dikkatli davranmadığını söylüyor."

"Kötü bir Rus fıkrası gibi."

"Hayır, bu tarihi bir olgu."

"Komplo teorilerinden korktuğumu söylemek zorundayım; tarihi olanlardan bile korkarım. İnsanı her şeyin birbiriyle ilintili olduğuna inanmaya sevk ederler. Belki öldürülen kadına olan da buydu. Tabii ben sadece tahminde bulunuyorum. Hikâyen hakkında bir şey bildiğim yok. Daha yeni tanıştık ne de olsa, değil mi?"

Hemen köşe başından dönüp konuyu değiştiriyoruz. Paris'in ne kadar hoş olduğundan söz ediyoruz; hoş çünkü bize Leningrad'ı ya da Budapeşte'yi hatırlatıyor. Ama yine de Paris yeterince yabancı bir kent. Külfet getiren yakınlıklar olmaksızın, aşinalıkla yabancılığın doğru bileşimini sunuyor. Stalingrad Meydanı ile Üçüncü Alexander Köprüsü'nü sadece Paris'te bir arada bulabilirsiniz! Sonra, "Kosmos" adında bir sinema var; evet, "K" ile yazılıyor. Bir ara oraya gidebiliriz. "Şimdi değil, başka zaman," diye lafı araya sıkıştırıyor Miklos.

Seine Nehri'ne ulaşp Pont Neuf'ün* orta yerinde bir an duraklıyoruz. Aşağıdaki karanlık suların çırpıntısında, Paris'in parçalarına ayrılıp gidişini izliyoruz. İkimiz de haddinden fazla şeyi anımsamaktan korkuyoruz. Gülüp geçmeyi, artık eskilerden bahsetmemeyi deniyoruz. Zor durumlarda işi şakaya vurmaya iyi biliriz. Geç saate kalmıyoruz. Hassas, belirsiz bir yanı var bu karşılaşmanın; konuşmaya devam etmeye mecbur olmadığımızı biliyoruz. Tekrar bir araya ge-

* Ünlü bir tarihi köprü. -ç.n.

lirsek eğer, sadece aramızdaki farklardan bahsedeceğiz. Göçmenlerarası yakınlıktan doğan bu rengârenk sabun köpüğü, ortaya çıktığı gibi çabucak uçup gidebilir. Miklos birden, sanki acelesi varmış gibi huzursuzlanıyor. Ceplerimi karıştırarak kullanılmamış metro bileti arıyorum; sarı biletin üzerinde siyah işaret bulunmamalı. "Al, bende var," diyor Miklos. "Galiba aynı hatta ama ters yönde gidiyoruz. Hoşçakal. Yine görüşürüz inşallah."

Nina'nın günlüğüne devam

✂ *Uykusuz gece, sıkıntılı kasımayı*

Mutlu ve kendimden utanır haldeyim. Hiçbir şey söylemeyeceğim, kesinlikle hiçbir şey. Hun İmparatoru Attila'nın ordusundan düşmana katılan bir asker gibi, sırrımı saklayacağım.

✂ *12/11*

Ah, hamamböcekleri, beni sizin gibi nazikçe dinleyen yok! Çok yorgunum. Odanın kirasını ödemek için daha fazla çeviri yapmam lazım, Boris K. bana bakmadı, selam vermedi, aramadı. Onu incitmiş olmalıym. İncittim, biliyorum. Ne yapacağım?

✂ *15/11*

Dün Boris barut gibiydi: "Artık yurda dönme zamanı. Dün çok erkendi, yarın çok geç olacak. Avrasya coğrafı bir varlık değil. Dilsel bir bütünlük de değil. Avrasya, kayıp Atlantis aslında. Biz Avrasyalılar başkalarıyla birlikte yaşayıp giden, yerleştikleri ülkede yabancı olarak kalan diğer sürgün halklardan farklıyız. Eve dönüşün tadına varmalıyız."

Bazen beni korkutuyor. Gözleri, sanki bana değil de ötelerde bir yere bakıyormuş gibi donuklaşıyor. Hiçbir şey okunmuyor gözlerinde. Fakat sonra bir gölge geçiyor, sanki karanlıktan ya da çok fazla gün ışığından korkmuş gibi hafifçe irkiliyor. Bu kırılgan hali onu karşı konulmaz kılıyor.

Yarım kalmış iki müsvedde: Boris Krestovski'ye mektuplar

Sevgili Boris,

Sözlerini, fısıldayışını, hakikatini anımsıyorum...

✂ 20/11

Rus göçmenler film işine hevesle girdi. Sinema bizim ikinci yurdu-muz. Yurik Poltavski'nin Hollywood'a senaryo yazdığı söyleniyor (kendisi inkâr ediyor bunu). Zavallı adam, beni film izlemeye davet edip duruyor; hayır dedikçe bana bitmemiş şiirler gönderiyor. And-ras Kovac, herkesi anlaşılmaz şekilde büyüleyen o tuhaf adam, *ki-no** insanları için bildirgeler yazmakla meşgul: "Bizler ışık ile göl-geden yapılıp dünya perdesine yansıtılmış *kino* insanlarıyız. Şimdi-ki zamanın hafızadan azade gölgeleriyiz."

Öte yandan Boris kesinlikle karşı çıkıyor. Neye mi? "Yanılsamalar-da teselli bulmaya".

Yuri Poltavski-Rijiski'den gelen mektup

Sevgili film yıldızı yoldaş,

İşin o kadar çok zamanını alıyor ki artık beni hiç görmüyorsun. Küçük kuzenin yabancılarla içki içiyor. Niçin merhamet edip bir ke-recik benimle sinemaya gelmiyorsun? İşte birkaç şiir.

Korku Filmi

*Sessiz bir filmdi, fakat avuçlarının
pek çok sorusu vardı
ve yoktu vicdanı
parmakların o gece öyle çenebazdı
ki kaçırdık
canavarın sessiz ısırtığını
Seni görmeye can atıyorum! Y-P-R*

✂ 8/12

Sevgili Boris,

Dün olanlar için kusura bakma. Sana sabah vakti, uykusuz bir halde yazıyorum. Bir türlü alamadığım uykumdan tam olarak uya-

* Bazı Doğu Avrupa dillerinde "sinema". -ç.n.

namadım henüz. Yalnızım, ama başım kalabalık. Piyanoda gamları çalışan kız bir an durdu; yasaklanmış bir zamane şarkısını ıslıkla çalıyor şimdi. Apartman görevlisi kadın odadan çıkmış olmalı. Üst kat-tan bitip tükenmek bilmeyen gürültüler geliyor. Neredeyse üç hafta-dır böyle. Kim, niye hareket ediyor orada bilmiyorum, ama sanki bütün ev hareket ediyormuş gibi geliyor bana. Bu göçmenlerin ko-nuşmalarını duymalısın; yarım yamalak Fransızcalarını, gırtlaktan konuştukları anadillerini, birilerinin eşyalarını aşağı indirirken ko-yuverdikleri nidaları, iç çekişlerini. Tut ki kasvetli bir gündeyiz, ba-na ve karaciğerindeki hastalığa öfkelenmişsin, yine edatları gere-ğince kullanmıyorum diye atışmışsınız, ziyanı yok; bugün seni görece-ğimi bilsem, yaşamak için bir sebebim olurdu. Evin gürültüleri, so-kaktan gelen kokular benim bir parçam artık.

Küçük Nataşka Çernov boynunda kırmızı bir kaşkolle avlu bo-yunca koşuyor. Bu kaşkolle bir devrimci gibi görüldüğünü sanıyor.

❖ 4

Sahildeki göçmenleri gözlemliyor, cinayetin olası şüphelileri hakkında gerekli her şeyi öğreniyoruz

Madam Çernov'un Marais'deki apartmanını ararken, dar sokaktan sola, sonra tekrar sola dönüyorum; tasarımcı butiklerinin yerini, eski elbiseler ve kullanılmış yedi kollu şamdanlar satan küçük dükkânlar alıyor. Goldberg Şarküteri'nin vitrinine bakınca, tüylü Hasid şapka-ları takılmış matruşkalar gözüme çarpıyor. Mümkün mü bu? Fakat acelem var, geri dönüp bakamam. Madam Çernov elli yıl önce Ni-na'nın cesedini teşhis etmişti. Kendisi muhtemelen benim en iyi tanı-ğım. Dış kapıya gelince, bana tembihlediği şekilde giriş şifresini tuş-layıp dik merdivenden yukarı çıkıyorum. "Kapı açık," diye bağırı-yor; girdiğim holde tıkış tıkış bir sürü nesne, kitaplar, yadigârlar, meşhur insanların fotoğrafları var; beni yorgun, dünyadan bezmiş gözlerle izliyorlar: sigara tüttüren Sartre ile de Beauvoir, asık suratlı

Fyodor Dostoyevski, yaşlanmış balerinler, İkinci Dünya Savaşı üniformalarına bürünmüş iki genç adam, ağlamanın eşiğindeki Audrey Hepburn.

"Sana bahsettiğim, New York'tan gelen Rus kız. İhtiyar Leo ona günlüğü göstermiş. Hayır, o değil. Hayır, iş falan aramıyor. Hayır, hayır! Gene hayır! Ah, hadi ama Nikki, hiç laftan anlamıyorsun. Evet, ona şifreyi söyledim, ne olmuş? Bak canım, sonra konuşalım tamam mı? Senin yüzünden konuğumla ilgilenemiyorum."

Natali Çernov içtenlikle Rusça selamlıyor beni. Altmışlı yaşlarda ufak tefek bir kadın; kaşlarını koyu renk boyamış, saçları 1920'lerdeki gibi kısa kesilmiş. Bana yerel tiyatrolardaki yapmacık Çehov temsillerini hatırlatan eski moda bir dille konuşuyor. Madam Çernov benimle tanışmak, bazı "şaşırtıcı" bilgileri paylaşmak için sabırsızlanıyor. Rusça konuşurken araya bir sürü Fransızca kelime katıyor.

"Bu *rendezvous** beni müthiş memnun etti. Gel biraz çay içelim; *tisane*** mı olsun yoksa? Tatlı için çok teşekkürler, hiç gerek yoktu. Eh, bari keyfimize bakalım. Bunun için asla çok geç sayılmaz.

"Sizin gibi 'üçüncü dalga' genç Rusları görmek ne iyi. 'Üçüncü nesil'e dair kötü sözleri duymuşsundur; Rusya'yı hiç umursamıyorlarmış. O berbat Sovyet lisanını Amerikan ağzıyla konuşuyorlarmış. Ne saçmalık! Şu pastadan bir tane daha alsana, pek zayıf görünüyorsun. Diyetle misin yoksa güzelim? Amerikan reklamlarındaki bir deri bir kemik kızlar gibi olmak istemezsin değil mi?"

"Teşekkür ederim," deyip kremalı ekleri parmaklarımla alıyorum. Aceleyle, sakarca yapıyorum bunu. Natali benim diyet yapan güvenilmez Amerikalılardan olduğumu düşünmesin istiyorum. Biraz Amerikalılaştım, evet, ama çok da değil.

"Biliyorsun anne-babalarımız 'birinci dalga' derlerdi kendilerine; sürgünde çok çile çektiler elbet. Ama bizler, yurtdışında doğmuş olan genç nesil, onların lüzumundan fazla sızlandıklarını düşünürdük. Ne kadar has Ruslar olduklarını, bu duyarsız memlekette kimse-

* *Fr.* buluşma; ** *Fr.* bitki çayı. -ç.n.

nin onları umursamadığını falan anlatır dururlardı. Benim anne-babam sosyalist devrimcilerdi; Fransızların hepimize 'Beyaz Rus' demesinden pek gocunurlardı. Rus göçmen topluluğu hayli bölünmüş haldeydi; bir uçta Avrasyacılar, diğer uçta komünistler vardı, sonra hepsi birbirine karıştı. Bana gelince, İncil yerine Komünist Parti Manifestosu'nu okuyarak büyüdüm. İlk cümlemin tadına doyamazdım: 'Avrupa'nın üzerinde bir hayalet dolaşıyor: komünizm hayaleti.' Ne güzel değil mi? Büyürken hepimize hayaletlerden korkmamak gerektiği öğretildi."

Natali yavaşça, büyük bir zevkle sigara içeriyor. "Fazla kötü alışkanlığım yoktur. Hâlâ vazgeçemediğim tek kötü alışkanlığım bu galiba." Sigarasının dumanını üflüyor, bana diyor gözlerini. "Baksana, yurda gitmeyi, Rusya'yı tekrar ziyaret etmeyi düşündün mü hiç?"

"Evet, ama şimdilerde değil."

"Ah güzelim, ben bilmem mi böyle 'evet ama'ları. Yabancı bir dile nasıl çevirirsin bunları? Mümkün değil, çeviremezsin."

"Unutmam çok uzun sürdü; yeni yeni düzenimi kuruyorum. Benim için dönme zamanı gelmedi henüz. Üstelik birkaç sene öncesine kadar ancak 'Sputnik' tur grubuyla ya da daha beteri 'Intourist'le gidebilirdim oraya."

"Ah ne berbattır o tur grupları! Otobüsten inmene izin vermez, bir sürü istatistiğe boğarlar seni: 1913'te kaç Rus vatandaşı açlık çekiyormuş da, şimdi ne kadar iyi besleniyorlarmış falan filan. Pencereden dışarı bakmaya yeltensen, onlar sola dönmeni isterken sağa dönsen, azarı işitirsin. Leningrad dünyanın en güzel şehridir, derler. Kah kah... Bir arkadaşım anlattı bunu. Emekli Fransız hemşireleriyle birlikte bir paket-tura katılmış. Çok şükür ben o kadar yaşlanmadım daha. Neyse. Gevezelik edip seni sıkımayayım. Buraya benim hikâyelerimi dinlemek için gelmedin, biliyorum. Kendinden bahsetmek de değil maksadın, haklı mıyım? Nina hakkında bir şeyler öğrenmek istiyorsun. Ne tuhaf, bunca yıl kimse ona dair bir şey sormadı; romantik ihtiyar Leo dışında, ruhu şad olsun. 1930'larda bir kez rastlayıp kısa süreliğine tutulmuştu Nina'ya, fakat sonraları birçok kişiye gönüllü kaydı. Öyle bir adamdı. Günlüğü ona üç kuruşa sattım, inan; sırf borçlarımı ödemek için. Maalesef durum bu."

"1939'da yaşandı her şey, ne yıldız ama! Gençliğimin, savaş önce-

si dünyanın sonuydu o yıl. Savaş bittiğinde, dostlarımın çoğu göçmüştü; ya başka bir memlekete yahut başka bir dünyaya. Beni yanlış anlama lütfen. Ninuşa'yı severdim; annem böyle derdi ona. Benim için ablam gibiydi. Öldüğünde çok ağladım. Bir yıl sonra annem öldü, babam da savaşta helak oldu. Onu öldüren kurşunu atan Alman askerini fellik fellik arasa mıydım? Kim olduğunu bilmek ister miyim? Olan olmuş artık. Dehşet verici, korkunç bir suç, ama ne çıkar? Şimdi ne bulabilirsin ki? Elleri titreyip kalbi tekleyen seksen yaşında bir katil mi? Ailesinin mahkemede şöyle deyip durmasını mı dinleyeceksin: 'Hayır, o yapmış olamaz, ailesine bağlı biridir, müşfik bir büyükbabadır. Kedileri çok sever.' Ha?"

Natali sözün burasında durup, şaşkın şaşkın bakıyor bana. "Kedileri pek sevmediğimi söylemeliyim."

"Ben de sevmem," diye ihtiyatla araya giriyorum. "Bir tür alerjim var kedilere. Köpeklere değil ama."

"Vallahi, tıpkı şu Rusça deyişteki gibi, leb demeden anlıyoruz birbirimizi. Biliyor musun, bana birini hatırlatıyorsun. Bunu söyleyen olmuş muydu daha önce?"

"Annem hep, bana kaynanamı hatırlatıyorsun der. Bana kızdığı anlarda söyler bunu."

"Büyükannen mi? Hâlâ yaşıyor mu? Ne güzel! Fakat bahse girerim Paris'e hiç gelmemiştir, değil mi?"

"Aslında gelmiş. Bir tur grubuyla. Paris'in gözlerde fazla büyütilen, kirli bir kent olduğunu söylemişti. Ama sanırım Mona Lisa'yı çok beğenmişti."

"Öyle mi? Kah kah kah... Komik bir kızsın. Tıpkı büyükkennen gibi. Ailede böyle bir damar olmalı. Fakat müsaade et, konu iyice dağылmadan sana bir şey göstereyim. Hayal kırıklığına uğramayacaksın, emin ol."

Natali apartman dairesinin derinliklerinde kayboluyor; az sonra rengi soluk sarıya dönmüş siyah beyaz bir fotoğrafla dönüyor. Başka insanların aile albümlerinde bakılmadan geçilen, basmakalıp plaj fotoğraflarına benziyor. Böyle resimlerde hatırlanan tek şey mayoların görünüşü ve birkaç şapka olur. Islak kumda dikilen göçmenler, kalabalık bir plajda yazın son günlerinin tadını çıkarmaya çalışan alelade tatilciler gibi. Güneşe boğulmuşlar, ışıgın ve geçen zamanın etkisiy-

le yüzlerinin rengi atmış. "İşte Nina; çizgili mayo giymiş olan." Natali parmağıyla eski fotoğraftaki bulanık bir çehreyi işaret ediyor. Geniş alnını, kısa saçlarını, çukura kaçmış kara gözlerini ayırt ediyorum. Hayır, bu benim uydurmam. Aslında gözlerini göremiyor, bakışlarını seçemiyorum. Bilmem neden, bunu çok rahatsız edici buluyorum.

Fotoğrafı elime alırken, en azından ânı yakalayabilmeyi, korkutucu sondan önce o huzurlu sahilde birazcık oyalanabilmeyi umuyorum. Fotoğrafa dikkatle bakıyorum; gözbebeklerim vasıtasıyla onu büyütme, röntgenini çekmek, hiçbir şeyi açığa vurmeyen yüzeyselliğinin ötesine geçmek istercesine. Bu çizgili mayo giymiş kadın, saç kesimi haricinde, karakolda çekilmiş fotoğraftakinden farklı. Yüzü pek belli olmuyor. Boyu ne çok uzun ne çok kısa; denizin rüzgârına karşı gözlerini kısmış haliyle, herhangi bir göçmenden farksız. Yolda görsem tanımazdım onu.

"Biliyorsun, Nina hayat doluydu! Geçinebilmek için yapmadığı iş kalmamıştı. Zengin Fransız hanımları için Rus işi bluzlara nakış işlerdi, Avrasya dilleri ve psikoloji kurslarına giderdi, yazı yazar, göçmen *soirée*'lerine* katılırdı, gerçi sonra bunlardan kaçır oldu. Oradan oraya koşuştururken bir şeyler atıştırırdı. Hiç oturarak yemek yemiyordu galiba. Annem ona patates püresiyle tavuk pirzolası hazırlardı; bazen de yalnız patates püresi yapıp üstüne kızartılmış soğan koyardı. Nina'nın karnı açtı çoğu zaman. Hep koşuşturur, aynı anda iki yerde olacak şekilde plan yapar, sonra tüm planları iptal edip odasına çekilir, allah bilir orada ne yapardı. Babam bir keresinde anneme, Nina'nın Rusluktan uzaklaştığını, çok fazla şey yaptığını, çok fazla verimli olduğunu söylemişti. Doğru muydu bilmiyorum. Nina gecikmekten korkar gibiydi. Şansını kaybetmekten korkuyordu. Elinden geldiğince çok şey yaşamak istiyordu, ben öyle düşünüyorum. Öldüğünü duyduğumda çılgınca bir fikre kapıldım: Belki sadece başka bir hayata geçiş yapmıştı; Rusya'ya dönmüştü, yahut Amerika'ya giden bir gemiye binmişti, bir biçimde her şeye yeniden başlamıştı."

"Raporda yazdığına göre cesedi siz teşhis etmişsiniz."

"Ya, evet. Cesedini gördüm. Sabahlığında, battaniyede, gazete-

* Fr. akşam partisi. -ç.n.

nin üstünde kan vardı. Yüzü tuhaf bir ifadeye bürünmüştü; bir şaşkınlık, hayret ifadesi. Olanlara inanamamış gibiydi. Öldüğüne ancak onu toprağa verdiğimiz zaman ikna oldum. Cenaze gününün akşamında hepimiz ağladık; içki içtik ve ağladık."

Natali sigarasını söndürüp bir dakikalığına sessizce oturdu.

"Peki bu bir kaza olabilir mi sizce?" diye sordum.

"Mümkün değil. O günlerde kazalar öyle kazara meydana gelmezdi. Kusursuz bir cinayetti bu. Hesaplı, soğukkanlı. İçeri zorla girilmemişti. Katilin anahtarı vardı belli ki. Üstelik her nasılsa günlük programımızdan haberdardı – çünkü ben sabah onda genellikle 18. Troçkist Hücre'nin Merkez Komitesi toplantısına giderdim. Hiç gecikmezdim bu toplantıya."

"Afedersiniz," diye araya giriyorum. "O zaman Paris'te kaç Troçkist hücre vardı?"

"Toplam on bir taneydi; her birinin kendi Merkez Komitesi vardı."

"O zaman sizinki nasıl '18. Hücre' oluyor?"

"Oyy-oy-oy, tatlım. Hatamı yakalamanın peşindesin, değil mi? Hücremin ismini hatırlamaz mıyım hiç? Biz iyi komplocularдық, hepsi bu. Rakamların fazla önemi yoktu. Bir dahaki sefere böyle caka satma lütfen. Sana önemli bir şey anlatıyorum; kafam dağılacak, unutacağım sonra."

"Kusura bakmayın."

"İşte, 18. Troçkist Hücre'nin toplantısına gitmiştim. O günlerde apartman görevlimiz Madam Gauthier, küçük Constance'a piyano dersleri veriyordu. Constance tumturaklı çalış tarzından bir türlü vazgeçmeyerek zavallı Madam Gauthier'yi çaresiz bırakırdı. Bir keresinde Çaykovski'den 'Küçük Kuğuların Dansı'nı öyle kötü çalmıştı ki, Madam Gauthier gözyaşlarına boğulmuştu. Kısacası, o saatler sevgili apartman görevlimizin en kırılgan olduğu zamanlardı. Ayrıca insanlar sabah saatlerinde sürekli merdivenden inip çıkarlardı. Beşinci katta inşaat devam ediyordu. İşçilerin çoğu göçmendi: Endülüslü, Faslı, Romanyalı, Rus göçmenler; tozlanmış kitaplarla yüklü kutular, kırık mobilyalar, çerçöple–enfiye kutularıyla, mektuplarla, pipolarla, makbuzlarla– dolu çekmeceler indirip çıkarıyorlardı. Birçoğu Fransızca bilmediğinden polis onları sorgulamakla uğraşmamış. Önce parmaklarında kan bulunan Romanyalı bir çingene oğlandan

şüphelenmişler, fakat onun porselen bir demliği kırdığı zaman parmağını kestiğine üç kişi şahitlik etmiş. Polis kayıtlarında öyle yazıyormuş. Hem Nina'yı para için öldürmeyi kim istesin? Hiç parası yoktu ki.

"Eminim Nina'nın hayatındaki erkekleri öğrenmek istersin. Hele bir tatlı daha al, ondan sonra anlatayım. Çekinme, rahat ol. Bizim zamanımızda bunlara *kartoşka* derlerdi; tatlı patates yani. Sovyetler Birliği'nde bu patateslerden yetişmiyordu herhalde. Hadi, alsana... aferin kızıma!

"Bak şu fotoğrafa. İşte Nina'nın hayatına girmiş iki adam, onun iki yanında dikiliyor; birbirlerine hiç mi hiç benzemezlerdi. Sağdaki Boris Vladimiroviç Krestovski, Avrasyacıların önderi; soldaki de zavallı şairimiz Yurik Poltavski-Rijjski. Nina bu fotoğrafı çektirerek garibim Yuri'yi kızdırmaktan hoşlanmış olmalı; çünkü adam, Boris Vladimiroviç Krestovski'yle pek anlaşılamazdı.

"Bu fotoğrafın ne vesileyle çekildiğini söyledim mi? Boris'in kırk beşinci doğum günüydü. Juan-les-Pins'daki Avrasyacılar grubu büyük bir parti düzenlemişti. Biliyor musun, Boris'in toplu eserleri Moskova sokaklarında satılıyormuş duyduğuma göre; Coca Cola kadar revaçtaymış! Bu Avrasyacılar orada iktidara gelebilir miydi dersin? 'Üçüncü Binyıl bir yeniden doğuşa, Avrasyacıların yükselişine tanıklık edecek' – Boris'in yorgun gözlerinde korlaşan ışıltıyı hatırlıyorum. Çömezlerinin gözünde karizmatik bir yarı-tanrıydı o. Yanı başında bulunmak Nina için başlı başına bir şerefti herhalde. Boris fotoğrafının çekilmesinden hiç hoşlanmazdı. Çekilen her fotoğrafın kendisinden bir şeyler alıp götürdüğüne, ruhundan bir parça çaldığına inanırdı. Fakat sonsuzluğa birkaç görüntü bırakması gerektiğini biliyordu. Elbette bu maksatla gömleğini ya da şapkasını çıkaracak değildi. Hatırladığım kadarıyla hep şapkaıyla gezerdi."

Fotoğrafa bakarken, başlangıçta dikkatimden kaçmış bir şeyi fark ediyorum. Giyimli tek kişi olan Boris, mayo giymiş gençlerin ortasında beyaz elbisesiyle dikiliyor. Zorlanarak poz verdiği, kendini rahat hissetmediği belli oluyor, tıpkı eski dagerotiplerdeki insanlar gibi. Boris Nina'ya sarılmış sanki, fakat Nina çıplak omzunu öte yana çeviriyor. Yoksa tam tersi mi? Belki Nina kolunu Boris'e dolamak is-

terken, adam bunu sakince reddediyor.

"Nina öldüğünde Boris Paris'te değildi; Rusya adına uluslararası bir dilbilim kongresine gitmişti," diye sözlerine devam ediyor Natali. "Stalin'in dilbilime ilgi duymaya başlamasından önceydi bu. Bir aralar geri dönmeyi düşünmüş, Sovyetler Birliği'nden vize almaya çalışmıştı. Nina'nın cenazesine gelmeyince şaşırılmışım."

"Aralarında bir şey var mıydı?"

"Hem evet hem hayır. Sandığın gibi değil. Boris her şeyden önce bir vatanperverdi. Derdi ki, 'Nataşenka, Rusçayı unutuyorsun. Dikkat et, tamamen unutma sakın. Anadilin bu senin.' Sonra omzumu sıvazlardı. 'İstersen bir-iki ders verebilirim sana.'

"Bir keresinde tuhaf tuhaf gülerek şöyle demişti: 'Hayatım, artık gerçek bir kadın oluyorsun. Utanma. Kadın olmak kötü bir şey değil.' O sırada annem odaya girmişti. 'Aman Dostoyevski'yi Rusça aslından oku. Dostoyevski sadece Rusçadan okunabilir. Fransızcaya çevrilmesi mümkün değil, *n'est ce-pas, Madame Çernov?*'" Boris'in kadınlarla değil, sadece öğrencileriyle ilgilendiği söylenirdi. Nina da onun çömezi gibiydi."

"Avrasyacı mıydı Nina?"

"Pek sayılmaz. Onu merkezi gruba kabul etmediler. Avrasya dilleri eğitimi gördü ama sonra sürgüne, ikidilliliğe ve paranoyaya dair eserleri ön plana çıktı. Biliyorsun 'Sürgüne Methiye'yi yazdığı zaman göçmen cemaatinden birçok insan onunla el sıkışmaz oldu. 'Sürgün ikili bir hayattır; sürgündeki insan her zaman çift taraflı bir ajandır' gibisinden şeyler yazmıştı. Birkaç defa konferanslar verdi. İnsanlar söylediklerini not ediyordu. Fakat özgün metinler gizemli bir şekilde ortadan kayboldu. Yine de hâlâ dipnotlarda onun paranoya hakkındaki eserine göndermelere rastlıyorum. Bana şöyle demişti: 'Şimdilerde herkes kökenle ilgileniyor, oysa önemli olan geçmiş değil, bugün. Geçmiş zamanın hikâyesinin gelecek zamana yansıtılışı asıl önemli olan.' Ben ne demiştim? Tarihin ilerleyişi ve komünizmin eli kulağındaki zaferi hakkında ateşli sözler gevelemiştim galiba. Öyleydim o zamanlar. Nina benimle tartışmamış, sadece gülümsemişti. Kederli bir gülümsemeydi belki, bilmiyorum. Ben üstüne gelmeyi sürdür-

* Fr. "... öyle değil mi Madam Çernov?" -Ç.n.

müş, hatta ona bağırıyordum. 'Şşşt,' demişti. 'Bunu sonra tartışırız, söz sana. Sakın Boris'e bir şey söyleme.'"

"Söylediniz mi peki?"

"Yok, söylemedim sanırım. Sır tutmayı bilirdim."

"Eminim bilirdiniz."

"Aslına bakılırsa, Nina'da hoşuma gitmeyen bir taraf vardı. Şüpheliydi. Bir sürü 'kışkırtıcı soru' sorardı – bu tip soruları öyle tabir ederdik o zaman. Anlaman lazım. Savaş öncesi günlerde tek isteğimiz, hararetle inanmak ve tutkuyla sevmekti. Mülklerinden, iktidarlardan yoksun bırakılmışların ortasında, faşizm ve Stalinizm gibi iki kötülüğün arasında yaşıyorduk. Koşulsuzca inanmak, sevmek istiyorduk. Gençtik; büyük bir inanca ihtiyacımız vardı. Nina farklıydı. Şakaya gelmeyen şeylerle dalga geçmeyi severdi. Göçmen cemaatinde hazzetmezlerdi ondan. Çünkü, nasıl desem, yeterince mutsuz değildi. Bizimkiler bundan hoşlanmaz. Çile çekmeyen adamdan saymazlar. 'Yaşarken toprağa girmiş' sayarlar öylelerini. Yurttaşlarımız bayılır böyle saçmalıklara.

"Nina bir keresinde, 'Sakın ha Nataşenka,' demişti, '*la grande amoureuse*' olmayasın.' Büyük Katerina'nın on beş yaşındayken Prusyalı amcasıyla yaşadığı aşkın hikâyesini severdi. Katerina'nın amcası üniformayla yakışıklı görünüyormuş fakat parasızmış. Zekâca pek gelişmemiş bir çar ona daha uygun bir eş adayı gibi görünmüş. 'Düşünsene,' demişti Nina, 'Katerina aşk evliliği yapsaydı, Rusya'nın mutsuz çaricesi değil, Prusyalı mutlu bir ev hanımı olurdu.' Fakat bence Nina'nın hayatında trajik bir aşk ilişkisi vardı; başka türlü mümkün değil.

"Nina 'dil pratiği yapmak için' yabancı erkeklerle çıkmayı dene-di, lakin bir Rusa âşıktı. Eminim buna. Yok, adam şair değildi. Zavalı Yuri Poltavski'ye nasıl davrandığını görmeliydin.

"İşte şu adam; Nina'nın sağında duran, boksör şortu giymiş ince yapılı genç. İnan bana, kaslarını geliştiren ilk Rus göçmeni oydu. Esasen ne Rus ne de göçmendi. Aslında Paris'te doğmuştu. İlk gençliğinde kısa süreliğine St. Petersburg'a gidip Fransız lisesine devam etmişti. Kaderin bir cilvesiyle değil, kendi seçimiyle göçmen olmuştu. Pa-

* Fr. büyük âşık. –ç.n.

ris'teki göçmenler için partiler verirdi ve onlarla özdeşleşmişti. Garip değil mi? Seçkin bir Fransız yazarı, avangard gruplardan birinin üyesi olabileceksen, nedense Rus olmayı tercih etmişti. Rusçasında hafif, çok sevimli bir yabancı aksanı vardı. Fransızcası kusursuzdu.

"Nina'yla ilişkisi mi? Çocukluk aşkı falandı belki. Adam arada bir kıskançlık krizlerine tutulurdu. Bir gün odama giderken Nina'nın kapısında bir çatlak olduğunu görmüştüm. Meraklı bir kızdım; tıpkı senin gibi hayatım, sadece daha gençtim. Üst kata çıktım. Yuri, gözlerinde çok üzüntülü bir ifadeyle Nina'nın yatağına oturmuştu. Ağlamıyordu. Ağlamak isteyip de beceremez gibiydi. Nina sokulup onun saçını okşadı—uzun bir kâkülü vardı—ve alnına bir öpücük kondurdu. Yuri onu itti. Ne dersin hayatım? Âşıklar birbirini bu şekilde alnından öpmez bence."

"Alna veda öpücüğü kondurulur."

"Veya ölüm öpücüğü. Bunu da hayli *sensuel** bulduğumu söylemeliyim. Fransızca tabirimi hoş gör. Bunu Rusçada nasıl söyleriz? Kelime aklıma gelmiyor. Neyse, zavallı Yuri Nina'nın cenazesine sarhoş geldi, kimseye hoşçakal demeyip erkenden ayrıldı. Sadece iki hafta sonra da öldü."

"Ölümünün Nina'yla bir ilgisi var mıydı?"

"Kim bilir? Doğru dürüst bir cenazeye defnedilmedi galiba. Kimse onun cesedini görmedi. Yakılmış diyorlar. Gazetelere bakılırsa, bir barda Rus ruleti oynarken ölmüş. Bir rivayete göre de, intihar kulübüne üye olan manyak bir arkadaşı zehirlemiş onu. Bu arkadaş yalnız ölmek istememiş yani. Bazıları da intihar ettiğini düşünüyor. Yuri'nin ölümü, Nina'nınkinden bile gizemli. Öldükten sonra göçmenliğin simgesi haline geldi. Rusya'nın Arthur Rimbaud'su olabileceğini fakat kıymetinin bilinmediğini söylüyordu herkes. Şimdi Rusya'da onu 'yeniden keşfettiler'.

"Nina, Yuri ve Katya çocukluktan beri arkadaştı; uzaktan kuzendiler aynı zamanda. Üçünün de şansı yaver gitmedi. İlk sırada oturan kıza bak, tam Nina'nın altında. O, Katya. Gerçek hayatta gayet kırılan, dayanıksız biriydi; oysa burada herkesten daha canlı çıkmış. Nina'nın sırdaşıydı. Yakınlıklarını kıskanırdım biraz. Bir araya gelip

* Fr. şehvetli. —ç.n.

gece boyunca fısıldaşırlardı; arada bir koridorda kahkahalarının yankılandığını duyardım. Katya psikologdu; psikoanaliz enstitüsünde eğitim görüyordu. Savaşta helak olup gitti, zavallı Katya. İşgal sırasında, İsviçre'ye kaçmaya çalışırken vuruldu. Bu bilgi kesin ne yazık ki. Yaşasaydı o da dikkate değer bir kadın olabilirdi."

Telefon çaldı; Natali cevap vermek için koştu.

"Nikki, bir tanem, evet hâlâ meşgulüm. Hayır, hayır, her şey yolunda. Boris Krestovski'nin verdiği partiden bahsediyordum. Hatırlasana, hepiniz Juan-les-Pins'daki plajdaydınız. Güzel, güneşli bir gündü. Evet, çok içmiştin ama şimdilerde içtiğin kadar değil. Gerçekten, hiç sorun yok. Çok hoş bir kız; bana şahane çikolatalar getirmiş. Evet, çikolata. *Kartoşka* ve ekler. Sonra görüşürüz Nikki.

"Yine Nikolas aradı. O da fotoğrafta, üçüncü sırada. Biraz karanlıkta kalmış. Nikolas da Boris Krestovski'yle birlikte okumuştur. Fakat eğitimini bir türlü bitiremeyen insanlardandı. Olası bütün dönemlerden geçti: Bir ara anarşistti, sonra komünist bir gerçeküstücü, Fransız vatanperveri, ateist, Hristiyan, (çok kısa süreliğine) Zen Budist ve sarhoş. Aslında çok tatlıdır. Eskiden hayatını taksi şoförlüğünden kazanırdı, sonra memuriyete geçip koca bir büroda kâtiplik etmeye başladı. Yanında duran şu adamsa, dedektiflik öyküleri yazarımız Vadim Sovin; aynı zamanda hava taşıtları temalı devasa bir pul koleksiyonu vardı. Bulutlu pulları bilhassa sever, yıldızlı göklere tahammül edemezdi. Sovin savaşın ilk günlerinde Fransa'dan kaçtı ve şimdi hatırlayamadığım bir mahlasla yazmaya başladı. Garip bir adamdı, insanlardan kaçardı, fakat görünüşüne aşırı önem verirdi; yüzünün karanlık çıkması yazık olmuş.

"Bakalım hele. Bunlar Avrasyacılar; çoğu ikinci sırada. Her türden komünistler de birinci sırada. Avrasyacılar Boris Krestovski'nin, komünistler Andras Kovac'ın etrafında toplanmışlardı. Ah hayatım, keşke bu kadar basit olsaydı. Fotoğrafa bak da en yakışıklı adam kim,

söyle. Ha? Tekrar bak."

Elimden geleni yapıp mayolu adamları alıcı gözle süzüyorum. Evet, kafamda hiç kuşku yok. Gür siyah saçları olan bir adamı işaret ediyorum. "Bana birini hatırlatıyor; gayet de çekici."

"Benzer zevklerimiz olduğunu biliyordum! Ona çekici demek yetmez hayatım. Andras Kovac müthiş zarif bir adamdı. Aynı anda hem güleç hem de hüzünlü bakan, kıvılcım kıvılcım gözleri vardı. İtiraf edeyim, ona âşıktım. Nina'yı pek tanımazdı, yani olup bitenlerle pek bağlantısı yok. Ondan bahsetmeden duramıyorum, hepsi bu. 'Biz, *Kino İnsanları*' başlıklı bildirgesini okuduğumda on üç yaşındaydım. Son derece avangard ve şiirseldi. 'Burjuva yanılsamacılığının *kino*-votkasını reddediyoruz' – böyle büyük laflar işte. Arkadaşlarımın çoğundan daha ağırbaşlıydı. Öyle alelade Macar Troçkistlerinden değildi. Yoksa o tiplerden pek boldu, inan. Aslında başlangıçta anarşistti; sonra resmi komünist partisine katıldı. 1930'larda, en önemli şeyin faşizme karşı çıkmak olduğuna inanıyordu. Gerçek dünyada yaşamak, değişim yaratmak istiyordu. Böylece Sovyetler Birliği'ne bakış açısını değiştirdi. Stalin'in ehvenişer olduğunu düşünmüştü herhalde, ne bileyim. Boş zamanlarında film yapımcılığıyla uğraşıyordu. Sanırım şu Amerikalı Macar yönetmen Lubitsch'i tanıyordu – *Ninoçka*'yı çeken adamı yani. Gençliklerinde Berlin veya Lemberg'de, oralarda bir yerde tanışmış olmalılar."

"Lemberg?"

"Şimdi Lviv diyorlar. Ukrayna sınırında bir yer. Andras çok genç görünüyor burada; hepimiz çok genciz. Hayır, aramızda bir şey geçmedi. Sadece rüyalarımda. Genellikle erkeklerle ve ciddi insanlarla ahbaplık etmeyi severdi. Yuri Poltavski-Rijiski'den hoşlanmasına şaşmıştım. O sarhoş lirizminin Andras'a çekici gelmesini beklemezdim. Ama hernasılsa zavallı adama gerçek bir şefkatle yaklaştı. Her neyse, Andras'ın yanındakiler de hem arkadaşları hem de takipçileri olan Nikki ve Lionel."

"Nina'nın hayatının son gecesini birlikte geçirdiği şu Amerikalı mı?"

"Eh, öyle ama fazla durma bunun üzerinde. Burada işte. Parlak, ıslıl ıslıl bir yüz. Yakından bakınca çillerini bile görebilirsin. Hepimizin beğendiği değişik bir spor gömlek vardı üstünde. Çok tanımıyor-

dum kendisini. O da Andras'la takılır, onun bir hafta önce söylediklerini tekrar eder, mesela önce Hollywood'dan yakını, sonra 'halk kültürü'ne sahip çıkardı; rüzgâr nereden eserse. Nina ne buldu Lionel'da bilmem. Belki Amerikalı olmasındandır. Hayata küsmüş Rus erkeklerinin tam zıddıydı herhalde. Akli ve ruhu tüm bu felaketlerin altında eğilip bükülmemişti. Bu yüzden olacak, aç bir arı gibi Rusların çevresinde dolaşıp onların yaşamöykülerinden besleniyordu. Bu öyküleri kaleme aldı mı, bilmiyorum.

"Unuttuğumuz kim var? Ah evet, abidevi bıyığıyla Kaçalski. Boris Krestovski'ye büyük hayranlık besler, şarkılarını ona ithaf ederdi. Nina'nın odasında kırılmış halde bulunan, Kaçalski'nin plağıydı. Ayrıca düşük bütçeli göçmen filmlerinin az bilinen yıldızıydı kendisi. Genellikle çile çeken âşığı canlandırırdı. Bir keresinde düşmanına baltayla saldırmaması gerekirken, film setine kusuvermişti – becerememişti saldırmayı. Filmin adı 'Şeytanlar ve Budalalar'dı sanırım. Kaçalski'nin bazı şarkılarını dinlemiş olmalısın. 'Beş parasız bir prensesim, küçük Jou Su'ma kaçmışım, Malezyalı baron...' Dur bakayım, gerisi nasıldı... 'Ayak parmaklarını öptüm/kayalık bir sahilde...' Şarkının sonunda güzel dizeler vardı:

*Yabancı seni kanlar içinde buldu.
Yabancı dedi ki, 'O bir prenses, bir sürtük,'
Ah, zavallı bebeğim.
Ooo, kanlar içindesin
Zavallı bebeğim.*

"Şarkıda bu sözler yok da ne demek? Ben mi uyduruyorum? İstedğin plağa bakabilirsin. O son 'zavallı be-be-ğim'de sesi iyice derinleşirdi. Kaçalski için 'tatlı bir tip' derdi Andras. 'Siyonist komplosuna kafayı takmış,' derdi."

"Ya?"

"Yaşı ilerledikçe duruldu. Savaşın ertesinde Sovyetler Birliği'nde son derece popüler olduğunu okumuştum. Sovyet gençliği romantik danslarını onun şarkıları eşliğinde yapıyormuş. Şarkılarını hâlâ Rue Vieille du Temple'un köşesindeki Bistro Russe'ta çalışıyorlar. Gerçi nedense kısa süre önce kapandı orası. Kaçalski *Ninoçka* adlı şu film-

de figüran olarak görünecekti sanırım. Nihayetinde onun sahnesini kesmiş olmalılar.

"Filmi gördün mü hayatım? Bana güleceksin ama bu filmin cina-yetle bir ilgisi bulunduğunu bile düşündüm. *Ninoçka* – ne saçma isim! Ni' noç ka olmalıydı, vurgu birinci hecede. Ni noç' ka pek Ame-rikanvari kaçıyor. Ancak Amerikalılar bu kadar uçuk bir film çekebi-lirdi. Sovyetler'in özel temsilcisi bir Fransız kontuyla tanışıyor ve mutluluk içinde yaşayıp gidiyorlar. O arkadaş canlısı Bolşeviklere ne demeli? Bütün yaptıkları eğlenmek, sigara satıcısı kızlarla flört et-mek ve Rus işi sebze çorbası pişirmek. Ne saçma!"

Uzlaşmacı bir tavrıla, "Bir süre önce televizyonda izledim," di-yorum. "Renklendirilmiş halini! Amerikan halkı eski siyah beyaz filmlere ilgi göstermiyormuş diyorlar. Kasvetli görünüyormuş. Biraz renk eklenmesi gerekiyormuş."

"Renklendirilmiş Bolşevikler! Düşünebiliyor musun!" Candan gülüyor Natali. "Açık yeşil ve pembe komiserler... ha ha ha... kor-kunç. Greta Garbo için üzüldüğümü söyleyemeyeceğim."

"Kötü bir film değildi bence. Birkaç komik replik vardı; sütsüz kahve isteyen üç İskoçyalı fıkrası da güzeldi... iyi bir zamanlamayla kullanılmıştı."

"Aynen. Gerçek olamayacak kadar iyiydi, sence de öyle değil mi? Çok soru işareti var. NKVD'nin* komiseri nasıl olup da *Ninoçka* Yol-daş'ı ikinci kez Batı'ya gönderdi? Bela Lugosi başkomiser rolünde pa-ha biçilmezdi elbette. Ama hanım yoldaşın âşıkane haylazlıklarından sonra bunu niye yapsındı ki? Fransız kontun durumu da aynı şekilde kuşkulu. Acaba *Ninoçka* neticede kimin ajanıydı? Ne demek istediği-mi anlıyor musun? Kazara olan bir şey değil bu. *Ninoçka'yı bilerek* ikinci defa gönderdiler... Filmcilerin yanında yöresinde epey bulun-dum. Onlar içki kaçakçıları gibidir; insan hayatlarını alıp satarlar.

"Belki ben yanılıyorum. Bir şeyleri kaçırmış olabilirim. Filmle-rin konusunu pek takip edemiyorum. Nina farklıydı. Filmlere bayı-lırdı. Fakat bazen ona filmin belli bir yerinde ne olduğunu sorduğum-da, bana bir hikâye anlatır ve sahnenin ne kadar güzel olduğunu, tren lokomotifinin nasıl meşum bir ses çıkardığını, yola çıkan yolcuların

* KGB'nin eski –ve daha etkileyici– adı. –Ç.n.

ne kadar endişeli olduğunu betimlerdi. Sonra filmi izlerdim, Nina'nın anlattıklarıyla pek alakası olmadığını görürdüm. Bunu söylediğimde gülerdi. 'Eh, belki bazen gözlerine inanmaman gerekiyordu,' derdi.

"Ama beni çok konuşturuyorsun. Onca seneden sonra. Yaşlı gezevenin teki oldum, sen de biraz fazla meraklısın. Bilmek istediğin nedir, emin olamadım. Bir planın var. Biliyorum bunu. Bir içki mi içsek acaba? Sen gerçek bir Russun, öyle değil mi? Bir fırt votka içeceğiz. Yok, *kino* votkası değil, hakikisinden. Ben Absolut'u yeğlerim. Stolichnaya'dan daha saftır. Bana eşlik edersin herhalde?"

Seçeneğim yok, biliyorum. Ben de Absolut'u tercih ediyorum. Votkamızı Rus usulünce, bir dikişte içiyoruz. Nefesimizi, votkanın acılığından duyduğumuz tatmini yansıtacak bir vurguyla dışarı veriyoruz. İçimin ısındığını hissediyorum.

"Boşver bütün bunları," diye fısıldıyor Natali. "Aslında ne düşünüyorum biliyor musun? Lionel'ın olanlarla hiç ilgisi yoktu. Birlikte oldukları gece, şey, nasıl söyleyeyim? Üst kattan fazla gürültü gelmedi. Odada biraz yürüdüler, çaydanlığı alıp koydular, hepsi o kadar. Hayli sessizdiler. Aslında onları dinlemiyordum elbette. Ben de ertesi gün André'yle buluşmayı umuyordum, ama randevumuza gelmedi. Kulaklarımı dikmiş değildim. Bazı şeyleri ister istemez duyarsın. Öyle işte.

"Aklından kıskançlık cinayeti ihtimali geçiyorsa hayatım, bir daha düşün. Bir şeyleri örtbas ediyorlardı, anlıyor musun, sadece bir şeyleri örtbas ediyorlardı. 1939 senesi, kıskançlık cinayeti senesi değildi. Biz Ruslar için aşk hikâyeleri genellikle başka şeylerin, metafizik boyutu olan ve dünya tarihi açısından önem taşıyan şeylerin bahanesidir. Ha-ha. Nina benimle şakalaşırdı ama her zaman son derece ciddiydi. Hepimizden farklı olarak, bu oyunda kazanacak ya da kaybedecek çok şeyi vardı. Herkesle bağlantı içindeydi; her türden Avrasyacıyla, Marksistle, Sovyetleri destekleyenlerle ve onlara karşı çıkanlarla. Belki bir komplonun parçası olmuş, iki taraf arasında aracılık ediyordu; fakat kimin tarafındaydı emin olamıyorum. Sözüme güven, Avrasyacılardan uzak dur! Bunu onlar yaptı... şşşt... bu söylediğim aramızda kalsın. Hâlâ eskiden olduğu kadar tehlikeliler. Bunun dünyayı ele geçirmek için son şansları olduğunu düşünüyorlar. Bu insanların şakası yoktur sevgili kızım. Yollarına çıkana hiç acımazlar.

"Bak hele, hayatım. Saat yedi buçuk mu oldu? Aman allahım! Maalesef çıkmam gerek. Bir randevum var. Evet, inanmayacaksınız belki ama bir randevum var. Sakın beni yanlış anlama. Senden hoşlandım. Gerçekten. İyi bir kıza benziyorsun. Önyargılı değilimdir. Hepimiz göçmeniz ne de olsa. Başkaları bizi üçüncü dalga, dördüncü dalga diye sınıflandırıyormuş, kimin umurunda? Sürtüşmediğimiz sürece mesele yok, sence de öyle değil mi?"

Madam Çernov mutfakla oturma odası arasında gidip gelerek, istediklerini bulana dek çeşitli saten bluzlar ve egzotik kolyeler denedi. Ben de onu takip ediyordum. Nihayet gümüşü göz farı çekmiş, yanaklarına allık sürmüş halde yatak odasından çıktı; buram buram *J'osai* parfümü kokuyordu. Elinde timsah derisi bir çanta tutuyordu. Yaşını başını almış bir aktris gibi zarif görünüyordu.

"Şimdi gitmek zorundayım. *Au revoir*." Nina'nın hayatındaki erkekleri düşün. Paris gecelerinin tadını çıkar," diye fısıldadı. "Paris'in ışıklar çok özeldir. Böylesini New York'ta bulamayacağına eminim."

Nina'nın Hayatında Kim Kimdir

Boris Vladimiroviç Krestovski. Avrasyalılar topluluğunun karizmatik lideri, Nina'nın akıl hocası, muhtemelen daha fazlası.

Yuri (Yurik) Poltavski-Rijiski. Nina'nın uzaktan kuzeni, Rus Rimbaud'su olarak bilinen şair; bazen çok içki içiyor. Politik sempatipleri bilinmiyor. Gizemli koşullarda ölmüş yahut Sovyetler Birliği'ne veya başka bir yere göç etmiş. Görünüşe göre Nina'ya âşık, muhtemelen onu kıskanıyor.

Andras Kovac. (André ya da Andrey diye de anılıyor.) Kanaatleri bilinmeyen karizmatik bir komünist, ülke dışında dostlukları ve bağlantıları var, filmleri seviyor, senaryolar ve bildirgeler yazıyor. Nina'yla ilişkisi: yok.

Lionel Johnson. Yazarlık heveslisi, ülkesinden uzakta yaşıyor, muhtemelen diğer karakterlerden daha zengin. Senaryo yazımına ve Rus-

* *Fr.* hoşçakal. -ç.n.

ya'ya dair her şeye ilgi duyuyor. Andras'ın çömezi olduğu belli. Nina'yla ilişkisi: aşk?

Nikolas (Nikki) Kotov. Andras'ın müridi, politik kanaatleri Troçkizmden Budizme kadar gidip geliyor. O sıralarda Andras'a yakın. Nina'yla ilişkisi: yok.

Valentin Kaçalski. Aşk şarkıları söylüyor, tutkulu Avrasyacı, komplo meraklısı, Boris Krestovski'ye hayran. "Beş Parasız Bir Prensesim" şarkısının bestecisi. Nina'yla ilişkisi: yok.

Katya Korf. Nina'ın en iyi arkadaşı ve sırdaşı. Çocukken Nina ve Yuri'yle, "Kader Tanrıçaları Gizli Cemiyeti" diye bir oyun oynarlarmış. İsviçre'de yaşamış, psikoanaliz eğitimi görmüş, savaşta ölmüş. Avrasyacılara da Komünistlere de kuşkuyla yaklaşmış.

Vadim Sovin. Dedektiflik hikâyeleri yazarı, pul koleksiyoncusu, farklı isimler kullanmış. Nina'yla ilişkisi: yok. Ne Avrasyacılığa ne de Komünizme ilgi duyuyor. Hava taşıtlarını tercih ediyor.

Kendi arşivimden: Avrasyacılık Hareketi

Avrasyacılık, 1920'li yıllarda Prag, Belgrad, Paris, Sofya ve Berlin'deki Beyaz Rus göçmenleri tarafından başlatılmış, 1990'ların Sovyetler Birliği sonrası Rusyasında yeniden canlanmış entelektüel ve siyasi bir harekettir. Bu hareket, Rusya'nın Avrupa'yla Asya arasında bir eşik konumunda yer almasından kaynaklanan kendine özgü kimliğinden yola çıkan, 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başına ait fikirleri geliştirmektedir. Avrasyacılık hareketinin üyeleri arasında Şahmatov, Vernadski, müzikolog Suvçinski, coğrafyacı ve ekonomist Savitski, şair Marina Zveteva'nın kocası Efron ve ünlü dilbilimci Trubetskoy vardı.

Avrasyacı Devlet

Ortaçağa, bilhassa Bizans İmparatorluğu'na büyük ilgi duyan Avrasyacılar, monarşik ya da demokratik değil "ideokratik", yani hukukun

değil de "hakikatin" üstünlüğüne dayanan, yarı dini bir devlet tasavvur ediyorlardı. Bazı Avrasyacılar 1930'lardaki Stalinist Sovyetler Birliği'nin bu ideale yaklaştığı kanısındaydı. Batılı komşular ise Avrasyacılığın gizem ve otoritesinden ürkmüş olmalılar.

✂ *Avrasya Kimliği*

"Avrasya"nın sadece coğrafi bir varlık olmayıp, Slavik, Moğol ve İranlı halkların Romano-Germanik ve Anglosakson Batı halklarından bağımsız şekilde ortaklaşa yaşadığı, "kendine yeten manevi bir anakara" olduğu kabul ediliyordu. Bu fikre göre, Avrasya'nın bütünlüğü sömürgecilik yoluyla değil, tabii bağlar yoluyla oluşmuştu. Avrasyacılar "Moğol istilası", "Sibiry'a'nın sömürgeleştirilmesi", "Orta Asya ülkeleri ve Kafkasların fethi", "Ukrayna'yla birleşme" ya da "Polonya ve Finlandiya'ya ait toprakların işgali" gibi söylemlerin, Avrasya'daki ortak yaşamın barışçıl doğasını tahrif eden Batı tanımlamaları olduğuna inanıyorlardı. Tüm bu halklar Rusya'nın, Avrasya ailesindeki küçük kardeşleriydi. Ortaçağda Cengiz Han bir Avrasya kahramanıydı; modern çağda da Ruslar Avrasya'nın halklarına rehberlik etmeye yazgılıydılar.

✂ *Avrasyalı Kişiliği*

Avrasyacılar sentetik bir "Avrasyalı Kişiliği"nin var olduğuna inanıyorlardı; bu kişilik "benmerkezci", "bireyci" değil, "senfonik ve koral"di. "Özel mülkiyet" ile kapitalist ekonomiyi Romano-Germanik fikir ve uygulamalar olarak görüp reddediyorlardı.

✂ *Avrasyacılığın Tarihi - 1920'ler-1990'lar**

1920'lerin sonunda, Sovyetler Birliği'ni benimseyip bir siyasi partiyi destekleyenlerle, Avrasyacılığı ilmi ve entelektüel bir arayış olarak görenler arasında esaslı bir hizipleşme ortaya çıktı. Çoğunluk daha bir Sovyetler Birliği ve hatta Stalin yanlısı olmuştu. Marksist fikirle-

* *Encyclopaedia Humanitatis*, Gözden Geçirilmiş Üçüncü Baskı, Humanities Press: Cambridge, MA, 1996.

rin yerine ulusal ve yayılmacı fikirlerin geçmesi gibi, Avrasyacı Parti'nin de adım adım Sovyetler Birliği'ndeki Bolşeviklerin yerini alacağını ümit ediyorlardı. Avrasyacıların bazı sempatizanları gizlice Sovyetler Birliği'ne giderek KGB'ye kaydolmuşlardı. Bu da "Bolşevik-Avrasyacı uzlaşması" olarak anılmaya başlamıştı. 1991'den sonra ulaşılan arşiv belgeleri, Sergey Efron gibi 1930'ların sonunda KGB'ye kaydolup Sovyetler Birliği'ne dönen birçok Avrasyacının hemen tutuklanarak kamplara gönderildiğini yahut idam edildiğini gösteriyor. Ama bu, hareketi durdurmadı. Avrasyacılar Stalinist kamplarda birçok mahkûmu kendilerine bağladılar ve epey sempatizan buldular. Göçmenlerle Sovyet entelijansiyası arasındaki bağı kuran ünlü Avrasyacılarından biri, Anna Ahmatova'nın oğlu Lev Gumilev'di. 1970'lerde, anayurdun ortamında ve toprağında kök salmış "üstün etnik gruplar"la ("yerli" Avrasyalılar) "parazit etnik gruplar"ın (yerli olmayan Avrasyalılar, "köksüz kozmopolitler", Yahudiler ve diğerleri) karşıtlığı kuramını geliştirdi.

1990'larda Avrasyacılığın yeniden canlanmasıyla, bu fikirlertekrar kıymete bindi. Sovyet-sonrası dönemde, Gumilev'in Avrasyacılıkla ilgili kitap ve yazıları çoksatarlar arasına girdi. Avrasyacı fikirler marjinal olmaktan çıkıp ana akıma dahil oldu. Yeni ılımlı Avrasyacılık, zamanla yine bir Avrasya süpergücü haline gelerek eski uluslararası konumuna erişecek kuvvetli bir Rus devletinin var olması şartıyla, ekonomik reformlara ve Batı'yla bağlantılar kurulmasına karşı çıkmamaktadır.

Nina'nın günlüğüne devam

❖ 12/9

Göçmen cemaatindeki paranoya her gün artıyor. Yurттаşımız Gorgulov'un Fransa devlet başkanını öldürmesinden sonra, Fransız polisiyle zaten kırılgan olan ilişkimiz kopmaya hazır hale geldi. Fakat sorunlar daha çok kendi aramızda çıkıyor; her konuda birbirimizden kuşkuluyoruz. Sanki eski sınırlarımızın içine hapsolmuşuz. Kendi içimizde göçmenlere özgü korkunun kapalı dünyasını yaratıyoruz.

Bazen bu kapalı dünya bize hayli rahat geliyor. Benim dışımdaki herkes bir gruba mensup. İnsanlar bir gruba resmen, bir diğer gruba gizlice dahil oluyor. Herkes anlam ve ideal peşinde. Derslere devam eden tek kişi benim. Sersem gibi, kılı kırk yarıp bilgiçlik taslıyorum. "Prusyalı amcandan ötürü olmalı, Nina."

"Kim nereye dönüyor? Kim tekrar 'anayurt'a gidiyor, kim 'gurbet el'de kalıyor? M. D. acaba NKVD için mi çalışıyor? Prens V. yeni doğmuş bir Avrasyalı mı, yoksa 'Genç Ruslar' hareketinin bir mensubu mu? Aryan kökenini araştırmak için Berlin'e dönüyormuş diye duydum. Hanımlar beyler, bu gerçekten üzücü bir gelişme. Nereden gelip nereye gidiyoruz? Gençlerimiz Genç Ruslar'a yöneliyor; oysa Genç Ruslar yaşlı Kara Yüzler'den* farksız. Faşizmi Rusların keşfettiğini söyleyebilirim."

"Rus Faşizmi mi? Yaftalamada bulunmayın efendim." Köşedeki adam sertçe fakat sesini yükseltmeden konuşuyor. "Bir 'faşist'le 'vatanperver' arasında büyük bir fark yoktur."

Hepsi zeki insanlardı. Onlara ne oldu?

Boris konferanslara giderken tabancasını yanına alıyormuş. "Ama Boris Vladimiroviç, kim böyle bir şeye..." "Hiç belli olmaz Ninoçka."

✂ 16/11

Café de Lilas'ta Yurik Poltavski'nin şiir okuma toplantısında, onun "arkadaşlarını sattığı", artık Hollywood için çalışacağı dedikodusu yapılıyor. Bir diğer dedikodu, Sovyet Film Stüdyoları için çalışmaya başladığı yönünde. Yurik şiirini her zamanki gibi, dramatik olmayan bir tavırla okudu.

Terioki'de Yaz

*Keyifli güneşin altında
kaybettim dağılan gölgemi
kalbim – dolu bir silah –
yaz çimenlerinde boşalır.*

* 20. yüzyıl başlarında Rusya'da ortaya çıkmış aşırı milliyetçi bir grup. –ç.n.

*Beynimdeki mermileri
kanımdaki vermutu
yıkadı gitti
çiseleyen Baltık yağmuru.*

Dinleyiciler küçük gruplara bölünmüştü. Eleştirmenler (ki göçmen yurttaşlarımızın tümü kendilerini büyük şiir uzmanı kabul eder) hiçbir konuda anlaşıyorlardı. Acaba bu şiir Rusya'ya dönmeyi mi anlatıyor, yoksa dönmemeyi mi? Kim kime ateş ediyor? Sovyetler Birliği'ne döndükten sonra öldürülen bir şair mi söz konusu, yoksa yurdundan uzakta intihar eden bir şair mi? Sürgünden bahsediyor. Sürgünde yaşamak ölüme benzer. Şair bir tür çift taraflı ajan mıdır? Ne demek istiyorsunuz, Majesteleri? Şiir niçin güneşle başlayıp yağmurla bitiyor? Şair gelecekteki bir felaketi mi öngörüyor? Yağmur damlaları alıp götürür acıları – bakın, kafiyeli bile oldu. Baltık yağmuru sağaltıcıdır. Şakır şakır yağmayıp sadece çiselediği sürece tabii.

"Hayır," diye karşı çıktı eleştirmen Raiski, "anlamıyorsunuz, şiir her şeyden önce müzikal bir şeydir. Müziğin ruhuna ihanet etmemeliyiz. Hanımlar beyler, Sovyetler Birliği'ndeki yurttaşlarımız (yahut eski yurttaşlarımız), siparişe yazan konformist Sovyet yazarları, ihanet ettiler müziğin ruhuna. Oysa biz anayurdumuzu kaybettiğimiz halde manevi yurdumuzu koruyabildik."

Bir duraklama, bir dakikalık düşünceli sessizlik. Biri şöyle diyor: "Sağolun Georgi Franzeviç. Niçin asla geri dönmemem gerektiğini anladım sayenizde." Boris araya giriyor: "Ama bizim asıl işimiz de, müziğin ruhunu vatanımıza geri götürmek değil mi?"

Güneşin keyfine dair konuşulanlar bu kadardı. Yurik tartışmalara katılmadı. Küskünleşip bir köşeye çekildi, tabancasını –şiirdeki tabancayı– çıkarıp caka satarak bedava vermutunu içti. Küskün arkadaşım, beni affedebilecek misin? İnşallah hiç öğrenmezsin...

✂ 20/10

Annem Paris'e, ziyaretime geldi. Güzel bir gündü, parçalı bulutlu bir hava vardı; Passy'de yürüyüşe çıktık. Bir Meiner almak umuduyla şekerleme makinesinin yanında durduk. Annem ilk kez böyle bir makine görüyordu. Paramız boşa gitti, hiçbir şey çıkmadı makineden.

Yaşlı bir Fransız bize bakarak memnun memnun sırıttı. "O makine Devrim'den beri bozuktur." Anneme göre bu laf, sürgündeki hayata dair her şeyi söylüyordu. Bana göreyse sadece bozuk şekerleme makinelerine dair bir laftı bu. Şundan bundan konuştuk ama görünüşe bakılırsa birbirimize söyleyecek bir şeyimiz yoktu aslında. Bana Belgrad'ı anlattı; Paris'ten ayrılmamı istiyor, ama çok saçma bir sebeple: "Hayatım, bir Slav ülkesinde yaşamak o kadar, o kadar farklı ki." Fakat anne, ben çok seviyorum Paris'i. Her şeye rağmen çok seviyorum. Boris'le de bu yüzden tartıştık. Bu kez kibar davranıyordu, yumuşak konuşuyordu hatta. İyiliğimi istiyormuş, bana yardım etmekmiş niyeti. "Çok ulusluymuş gibi davranman çocukça bir şey, Ninuşa, *çocukça bir şey*. Fransa'ya ikinci vatanım dememelisin. Bir yabancıyla yaşanan ilişki gibidir bu. Önce heyecan vericidir, ama genellikle sonu kötü biter..."

✂ Tarihsiz

Ani bir korku. Avlu boyunca koştum. Apartman görevlisi orada değildi. Yemin ederim bir gölge gördüm, belki sıcaktır. Çok fazla kahve, çok fazla sıcak zihnimi etkiliyor. Küçük Natali'nin kapısını çalıyorum. Açmıyor. Troçkist hücresinin toplantısında, yahut kendi küçük dünyasında olabilir. Belki böylesi daha iyi. Avuçlarım terli, kalp atışlarım hızlı, soluk soluğayım. Dönüp o uzun gölgeye bakmadan koşup gidiyorum.

✂ 21/10

Korkmakta haklı mıyım? Nedir korktuğum? Almanlar, Bolşevikler, Avrasyalılar mı? Hepsinin ortak bir komplosu mu? Tecrit içinde bir göçmen hayatı mı? Kendimden mi korkuyorum? Boris'ten mi? X'ten mi? Andras'tan ve onun *kino* insanlarından mı? Paris'teki sokak suçlarından mı yoksa? Bugünkü gazetede "Son yıllarda sokaklardaki şiddet müthiş derecede arttı. Vaka sayısı iki katına çıktı," diye yazıyordu. Çarpık ruhumu dış dünyaya mı yansıtıyorum, yoksa durum tam tersi mi, anlayamaz oldum. Nedir bilmiyorum, ama tamamen akıldışı bir şey. Belki bu kanımızda vardır; belki sürgündekilere özgü süregelen bir virüs sebep oluyordur bu paranoya belirtilerine.

Erken saatlerin ayazı. İnsan kendi nefesini görebiliyor. Buhar önce yayılıp sonra kayboluyor. Cama hohlayıp müstehcen kelimeler yazabilirsin. Hava sert ve soğuk. Böyle havalarda insanlar soğuk almaktan, hatta bulaşıcı bir gribe yakalanmaktan korkar. Devrim'in böyle sıradan bir günde gerçekleştiğini sanıyorum. Muhtemelen annem daha çok grip konusunda endişeleniyordu. Boğazım şişmesin diye boynuma sıcak bir atkı dolamamı tembihlemişti. Büyük tarihi olaylara yetişemediğim için onu suçlayabilir miyim? Çok erken ya da çok geç doğmuşum. Yahut burnum akarak yataкта yattığım, daçada oyuna daldığım için kaçırmışım bu olayları. Yok, yok, hiçbir şey için pişman değilim. Tarihe tanıklık edecek olursam eğer, gönülsüzce kenarda durarak yapacağım bunu; ama masum bir kenarda duruş olmayacak benimkisi.

Galina'yla Bois de Boulogne'da dolaştık. Açık havada yemek yiyen mutlu Parislilerin sarmaladığı o tatlı çimenlikte yürüdük – *dejeuner sur l'herbe*^{*}, fakat elbette burada herkes giyimliydi. İnce uzun ekmeklerini, dondurulmuş *paté de la campagne*'lerini vazifeşinas bir edayla taşıyorlardı. Otların üstünde piknik yaparken bile masada yemek yeme kurallarına mükemmelen uyuyorlardı.

Galina'yla birlikte, elimizde ekmek yahut pate olmaksızın, çimenleri düzgünce kesilmiş bu alanda dolaşırken, ayak bileğimde otların sertliğini hissettim ve aniden bir damla kan gördüm. "Bu *osoka*," dedi Galina. "*Osoka*'ya basmamalısın. Çimenlerin üstünde yürü, yoksa ayakların kanar."

Osoka – bu Rusça kelimeyi yıllardır duymamıştım. O-so-ka, kelebek ağımdan kaçiveren sinsi bir çekirge, bildik bir şeyin sancısı, çocukluğumun puslu gün ışığı, gözyaşlarım. *Osoka*; uzun, yaprakları keskin kenarlı Rus bitkisi. Artık buralılar gibi konuştuğum Fransızcada (ne de olsa dilbilimciyim) *osoka*'ya ne denir, bilmiyorum. Yabancı bir dilde bitkilerin, kuşların isimlerini, argo kelimeleri, sevgi

^{*} Fr. "Kırda öğle yemeği"; Édouard Manet'nin ünlü tablosuna gönderme. –ç.n.

sözlerini bilmeyiz. O yerel aşinalığı kaybetmişizdir. Ama böylece daha kesin ifadelerle konuşuruz, değil mi? Sonuç olarak ottur bu da; bildiğimiz ot.

"Ah," dedi Galina, "... *toska po rodine* – vatan hasreti..."

Ama yanıliyordu. Çok çabuk sonuca varmıştı. Çocukluğumun *osoka*'sını hatırlamıştım sadece; günlerin çok uzun ve genellikle kasvetli olduğu rüzgârlı tatil kasabasında biten uzun otu. *Osoka* yerel bir ottur, ne güzelliği ne de tıbbi faydası vardır (bazen can yakar ama hiçbir yarayı tedavi etmez). Hiçbir amblemde, rozette, bayrakta yahut herhangi bir ulusal süslemede resmi yoktur. Huş ağacı misali ulusal bir bitki değildir. Milliyetçi muhayyilenin doğa ortamında yetişmez. Burada, Bois de Boulogne'da biten ot da bire bir aynı. Eksik olan tek şey, denizden esen rüzgâr.

❖ 5

Nina'nın çocukluğunu ziyaret edip Yaz Bahçeleri'nde saklambaç oynuyoruz

"Şşt... şşt... kızım uyuyor. Şşt... uykusu çok hafif, davetsiz misafirler, yabancılar korkutur onu..."

"Devrim yaklaşıyor madam, sense bir çocuğu uyandırmaktan korkuyorsun," diye bağıırıyor radikal öğrenci Petr Odintsov.

"Bir lahanalı börek al Petya, iyice acıkmışsındır. Şşt..."

Bu konuşmalar Ninaların evinde, o yaklaşık bir yaşındayken geçmiş olmalı. Nina hatırlamıyordu. Konuşmalar onu uyandırmamıştı. 1905 Ocağı'nın Kanlı Pazar'ı yaşanırken, o yürümeyi öğrenmekle meşguldü. Birkaç yıl sonra annesi, Nina'nın yeni kurumuş Petersburg asfaltında dizini yaralayınca nasıl ağladığını hatırlayacaktı. Battaniyesini başına örtüp bulunduğu sıcak ve karanlık yerde saklanmaya çalış-

mıştı. Yatakta kıvrılıp berelenmiş dizini çarşafı sarmış ve acımasını diye bebek gibi sallamıştı.

Aslına bakılırsa Nina'nın çocukluğu hakkında çok az şey biliyorum. Nina bu konuda çok ağzı sıkı. Sık sık yakalandığı soğuk algınlıkları esnasında annesinin verdiği mentollü hapların tadından, Baltık rüzgârının kokusundan, *osoka* otunun temasından, ilk kez küçük düşürülmesinin hatırasından ve fantazilerine ilham veren güzel elbiseli Amerikan yerlilerinin çizildiği rasgele bir kitap resminden bahsetmiştir olsa olsa. Ne saadette dolu ne de mutsuz bir çocukluktu onunkisi. Kaybettiği vatanına ebediyen bağlanmamış olsa, unutulup giderdi bu çocukluk. Birkaç mimik ya da jest, döneme dair ayrıntılar ve aile anıları dışında elle tutulur pek bir şey yok geriye kalan; savaşlar, devrimler, çocuk oyunları, parasal kaygılar ve gayrimeşru romantik maceralar hep iç içe geçmiş.

Ne ilk gözde oynucağından bahsediyor uzun uzadıya (muhtemelen denizci elbisesi giymiş beyaz bir oyuncak ayıdır), ne büyük teyzesinin yaptığı çekirdekli vişne reçelini ne çok sevdiğinden, ne de kitaplarla arasındaki acayip koku ilişkisinden (çocukken kitapları burnuna götürüp sadece güzel kokanları okurdu – *Küçük Lord Fauntleroy'un Maceraları* ve *Mutluluğun Anahtarları*'nın çocuklar için basılmışı). Nina sık sık larenjite yakalanmaktan nasıl da hoşlandığını anlatmıyor (bazen bilerek azdırırdı hastalığını). Soğuk algınlığına yakalanınca okula gitmekten kurtulur, bilhassa Neva Bulvarı'ndaki yeni homeopati eczanesinden satın alınabilen bitki çaylarını bolca içer, çoraplarının içine sıcak tuz koyar ve *Üç Silahşörler*'i okurdu. Soğuk algınlıkları sayesinde özbilinci geliyordu; hafif bir ateş, burun akıntısı ve boğaz ağrısıyla tamamlanan hastalıklı bir özbilinç. Saydam gri gözleri, yanağındaki doğum lekesi ve çirkin kırmızı atkısıyla on bir yaşında bir kız çocuğu canlanıyor gözümün önünde; sesi iyiden iyiye kısılmış. Karakoldaki fotoğrafta hafif tombul görünüyordu; yüzü soluk, gülümseyen dudaklarında azıcık ruj var. Pek belli belirsiz bir gülümsemeydi bu; zaten Nina, beyaz elbiseleri içinde kıkır kıkır gülen, yaşlı mürebbiyelerin gözdesi gamsız kızlardan olmamıştı hiç. Taşrada yetişmiş sağlıklı kız çocukları gibi yumuşacık, canayakın değildi. Kolayca yüzü kızarmazdı ve içine kapanıktı.

Yaz tatillerinde, tıpkı yeni bir kitabın sayfaları gibi ellerini yara-

layan keskin kenarlı uzun *osoka*'ların arasına saklanmaya bayılırdı. İsviçreli mürebbiyesi Matmazel de Rubempré... Nina'nın İsviçreli bir mürebbiyesi var mıydı, hatırlayamıyorum. Belki anne-babası mürebbiyeye para yetiremeyip, bekâr akrabalarının birinden, mesela Galina Teyze'den yahut Kuzen Polina'dan kızlarıyla ilgilenmesini istemişlerdi. Emin değilim. Pek görgülü bir kadın olan Galina Teyze cırtlak sesiyle bağırırdı: "Sakin şu uzun otlara yatayım deme Nina. İyi kızlar öyle şeyler yapmaz." Yine bekâr, fakat kırklı yaşlarında bile hâlâ fıkır fıkır, minyon bir esmer olan, hareketli bir gençlik yaşadığı rivayet edilen Kuzen Polina, candan sesiyle fısıldardı: "Ninoçka, güzelim, *osoka*'ya dikkat et... Hiç iyileşmeyen çirkin yaralar açar vücudunda." Galina Teyze'yle Kuzen Polina'nın birbirine hiç tahammül edemediğini söylemeye gerek yok! Bahçe çitinin kenarındaki leylaklar sayesinde, Nina aşka dair ne varsa öğrenmişti. Ablasının söylediğine göre, dört değil de beş taçyaprağı bulunan bir leylak çiçeğini bulunca hemen yemek lazımdı; o zaman gönül işlerinde şansın hep yaver giderdi. Genç Nina, kıvrım kıvrım sarı saçları ve dolgun dudakları olan kuzeni Saşa'nın dikkatini çekmek ümidiyle, her gün düzinelerce çiçeği yiyip bitirirdi. O tatil kasabasında geniş kırlık alanlar kalmamıştı artık. Kapitalist gelişme doruk noktasındaydı. Belski ailesi Finlandiya Körfezi'nde, salaş tavernası, içkici sakinleri ve harika mantarlar yetişen patikalarıyla ünlü, alt-orta sınıflara hitap eden tatil kasabasında bir daça kiralamışlardı. Nina'nın çocukluğuna şehir kokuları sinmişti. Herkes gibi o da, ilk otomobillerin Neva Bulvarı'ndan geçişini izlemiş, çocuk parklarında kumdan kaleler yapmış, sarı-beyaz imparatorluk binalarının girişini süsleyen taş aslanların üstüne çıkıp oturmuştu. Kürklü şapkası ve kırmızı atkısıyla St. Petersburg'daki haşmetli bir aslanın tepesine tırmanmış küçük bir kızın fotoğrafı, Belgrad'daki bir binanın tavan arasında duruyordur belki.

En çok nerede yürümeyi severdi? Yaz Bahçesi'nde tabii. Orada, kendisinden bir ya da iki yaş küçük olan, uzaktan kuzeni Yurik Poltavski-Rijiski'yle oynardı. Parktaki heykellerin etrafında saklambaç oynamaya bayılırdı Nina. Bir keresinde Gençlik heykelinin –elinde bir lir tutan, incir yapraklı, Petersburg semalarından eksik olmayan bulutlara dalgın gözlerle bakan yakışıklı gencin– arkasına o kadar iyi saklanmıştı ki onu hiç kimse bulamamıştı. Diğer çocukların artık onu

aramadıklarından habersizce, heykelin arkasında oturup kalmıştı. Çocuklar pes edip oyunu bırakmış, eve gitmeye hazırlanıyorlardı. Onu zaferiyle başbaşa bırakmışlardı. Oyunu gereğinden iyi oynamış, bu yüzden de unutulmuştu. Ebedi Gençlik'in çıplak sırtının gerisinde, sonbaharın sararmış yaprakları arasında yalnız ve üzgündü Nina.

O günden sonra bu çocuk işi saklambaçtan nefret etmeye başladı. Bulunabilmek için saklanıyordu çocuklar; fazlasıyla kolay bir oyundu. Kuzenleriyle birlikte gizli bir topluluk oluşturmaya çalıştı. Parktaki kuğulu göletin ötelere, uzak bir köşeye folyo parçaları, renkli camlar, Fransız bonbon şekeri kâğıtları ve eski rozetler göm-düler. Çocuklar gizli oyunlarda pek iyi sır tutamaz. Sırlar paylaşmak içindir – sadece birkaç seçkin kişiyle elbet. Sırlar çocukluktaki arkadaşlıkların çimentosudur.

Geleceğin tarihçileri ve sosyologları, Nina'nın kuğulu gölet ci-varında oynadığı gizli oyunlarla pek ilgilenmeyecektir tabii. Onlar sadece, Nina'nın kolayca sınıflandırılamayan, etnik bakımdan karışık orta sınıfa mensup olduğu sonucuna varacaklardır. Ancak ve ancak tesadüfen dedektifliğe soyunmuş bir kişi, saklambaç oyunlarının bir cinayetin gizemine ışık tutacağı umudunu besleyebilir.

Nina'nın anne-babası niçin Rusya'dan ayrıldı? Babası Kadetlere yakındı ve kısa süreliğine Beyaz Ordu'ya katılmıştı. Esasen politika-ya uzak olan annesi, 1917'de romantik bir monarşiste dönüşmüştü; Kızılları "çok kaba" buluyordu. Meselenin psiko-biyografik yanını geleceğin araştırmacılarına bırakıyorum. Onlar burada bazı sahte anılar keşfedebilir: ebeveyn yatak odasındaki dantelli perdenin ardında aceleyle soyunan babasının silueti (çekici, saçı hafifçe açılmış, biraz boş kafalı bir *bon vivant*'dı* kendisi); onun ara sıra düşüp kalktığı, kendisinden on yaş küçük Musya'nın kartal burunlu profili (bir terzinin gözüpek kızı olan Musya, Nina'ya birkaç zararsız erotik oyun göstermişti). Annesinin gözyaşları, sonunda Musya'nın gözden düşmesini sağlamıştı. Anneciği Anna Vladimirovna, Nina'yla müzik sevgisini, gözyaşlarını ve dedikodularını paylaşıyordu. Aslında annesi, güzel denizci elbiseleri giydirebileceği bir oğlu olmasını hayal etmişti. Hayır, bir daha asla o terziye gitmeyecekti. Adama bu mesleği bırak-tırmayı ümit ediyordu. Nihayetinde terzinin kızı Amerika'ya gitti, Nina'nın annesiyle babası barıştı ve ondan sonraki hayatlarında mutlu

yaşadılar. Migren ve mide ekşimesini saymazsak, görece sağlıklı ve gayet normaldiler. Yani normal ölçülerde nevrotik, hafiften isterik, sosyal içici, sevecen insanlardı. Hazırlıksız yakalandıkları tek şey sürgündü.

Diğer binlerce insan gibi onlar da bu ayrılışın nihai olduğunu, gittikleri yerden dönmeyeceklerini hiç düşünmemişlerdi. 1919'da 14 yaşında olan Nina'ya, aslında ülkeden "ayrıldıklarını" söylememişlerdi. Ona "uzun bir yolculuk" vadetmişlerdi. "Ah, ne kadar heyecanlı! Ne kadar sürecek peki bu yolculuk?" "Bilmiyoruz. Daha dönüş biletlerimizi almadık. Hareketli sezondayız, bilet bulmak zor oluyor." Başlangıçta muhteşem bir yaz macerası yaşayacağını, bunun o aptal daçada Kuzen Polina'yla dama oynamaktan daha heyecan verici olduğunu düşünmüştü. Böylece, sıksası çıkmış kuzeni Saşa'dan intikam almış olacaktı; "kan gibi kızıl" olduğunu beyan eden Saşa, vaktinin çoğunu hem kendisi kadar kızıl, hem de sık sık yüzü kızaran, bej *prêt-à-porter*'ler* içindeki uzun boylu Letonyalı kızla geçiriyordu. Kız o bahar ateş etmeyi öğrenmekteydi.

Dolayısıyla genç Nina için sınırı geçmek bir oyun gibiydi. Daha "göç"ün anlamını bilmiyorken göç etmişti. Olup bitenin ayırına ancak sonradan, sürgünün geriye dönülmezliği ortaya çıkınca varabilirdi. Tatil bir tür bilinç kaymasına, dönüşü olmayan bir yolculuğa dönüşmüştü. Sovyetler Birliği sınırı, dünyaları ayıran bir duvar haline gelmişti. Yazları tam da o sınırdaki Finlandiya'dan beş kilometre ötede yaşadığını hayal etmek zor. Kökleri dışarı fırlamış ağaçlarla dolu çam ormanında oyunlar oynardı. O zamandan bu yana söz konusu sınırdaki çok kan döküldü. Sovyetler Birliği-Finlandiya sınırı çocuk bahçesi değildi.

Nina Paris'te öğrenim gördü, yazı yazdı, bluz nakışladı, ders verdi, erkeklerle duygusal sorunlar yaşadı. Keşke daha dikkatli davranıyorsa, ama neylersiniz, oldu işte. Hayatına giren iki erkek silah taşıyordu: Boris Krestovski ve Yurik Poltavski-Rijiski. Nedense bu ayrıntıyı yazmış; belki onca yılın ötesinden bana (bize) bir ipucu gönderiyor. Nina'nın gerek Avrasyacılar, gerekse Marksistlerden yana kuşkuları vardı, fakat yaşamının en önemli parçalarını günlüğü-

* Fr. Eğlence düşkünü kişi. -ç.n.

ne almamış. 1930'larda birçok Rus göçmeninin Sovyetler Birliği'ne dönmeye başladığını biliyoruz. Memleket hasretine dayanamadılar. Hepsi mutlu çocukluk günlerinin geçtiği topraklara dönmek istiyordu. O kadar da mutlu bir çocukluk değildi belki, fakat geçip giden onca sene ve aradaki mesafeler, bu çocukluğu öğle güneşinin pastel harisine boyamıştı şüphesiz; aile bahçesine düşen gölgeler ve denizden esen rüzgâr da cabası. Memleketlerine dönerek manasız hayatlarına mana kazandıracaklardı. Tüm aile Terioki'de bulunan (oranın ismi değişti şimdi ama ziyanı yok, altı üstü bir isim nasıl olsa) daçada bir araya gelecekti; çam ormanının tadını çıkaracaklar, taze ahududu toplayacaklar, saç kelleşmeye başlayan baba beyaz şapkasını takacak, annecik yün şalına sarınacak, hepsi Nikita Amca'nın komik hikâyelerini dinleyeceklerdi. "Epey kilo aldı zavallı adam; Nadya Teyze onu Kızıl Ekim fırınının çikolatalı kekleriyle beslemekten vazgeçmeli! Nikita Amca pek hoş, pek tatlı bir adam; Devlet Sosis Fabrikası'nın desteklediği en iyi Genç Leninistler öncü kampını yönetiyor. Tam şu rada, ormanın içinde. Ne harika, değil mi! Gençlerin şarkılarını dinleyeceğiz!"

Oysa vatanları yoktu artık; zaman ve mekân değişmişti. Finlandiya Körfezi'ndeki güzel mesire yerleri çok geçmeden kana bulanacaktı. Kısa zaman önce açılan arşivlere bakılırsa, o sıralarda Sovyet hükümeti aktif bir şekilde göçmen topluyor, Sovyet kazanımlarının reklamını yapıyor, vize temin ediyor, güvenli barınma imkânları vadediyordu. Tasfiyeymiş, kıtlıkmiş, unuttun. Faşizm sempatizanlarının kapitalist propagandasından başka bir şey değil bunlar. Demek birkaç yazar, Büyük Toplumsal Değişim Çağı'na uyum sağlayamamış. Ama hepsinin doğal nedenlerle öldüğünü biliyoruz; üzücü hatıralara takılıp kalmayalım. Olaylara daha geniş bir tarihsel perspektiften bakmalısınız. Vatan gibisi yoktur, öyle değil mi?

Nina da aynı hayali paylaşıyor muydu, bir şekilde bu konuyu kurcalamış mıydı? Bu hayal için cinayet işlemeye değer miydi? Evrensel mutluluğun anahtarını elinde sıkı sıkı tutarak, koşar adım merdivenlerden çıkmaya değer miydi? Yoksa kıskanç bir âşığın hiddeti miydi söz konusu olan? Öyle ya, Amerikalı bir adamla sarmaş dolaş

*Fr. Hazır giyim mağazasından alınmış elbise. —ç.n.

olmuş bir Rus kadınıydı Nina. Sabahlığında çikolata lekeleri, gazetesinin üzerinde kan, kırılmış bir plak. Niçin önce siyaset geliyor ki aklıma? Ne kötü bir alışkanlık.

✂ 6

Dedektif beklenmedik bir mektup alıyor

Başkalarının mektuplarını okurken kendi mektuplarımı okumayı ihmal ediyorum. Çabuk yanıt yazamıyorum. Başka insanların hayatı o kadar sürükleyici ve öyle çok zamanımı alıyor ki, kendi hayatım geri planda kalıyor.

Ninel Markovna Blank'tan, St. Petersburg, Rusya

Sevgili Tanička,

Zelenogorsk'a döndüm (ister inan ister inanma, oranın ismini tekrar değiştirip Terioki yapmaya çalışıyorlar). Fakat ismi ne olursa olsun, yazları geçirdiğimiz zamanlardaki gibi görünüyor; sadece deniz eskisinden daha kirli. Hatırlar mısın, sana *Herkül'ün On İki Başarısı*'nı okumuştum da, herkese kitapta bahsedilmeyen on beşinci bir başarıdan söz edip durmuştun. Hep hayaller kurardın!

Tarih eğitimi almana memnun oldum. Soylu bir uğraş. Burada, Rusya'da herkes tarihçi olabiliyor ama belgeler bulmak ille de geçmiş anlamlar manasına gelmiyor. Lütfen Paris'te ne tür bir araştırma yaptığından biraz daha bahset. Belki sana bir yardımım dokunur. Seni çok etkileyen Eyfel Kuleli kartpostalımı anımsıyor musun? Geçenlerde odamı temizlerken buldum. Onu ne kadar sevdiğin hatırıma gelince atmamaya karar verdim. Biliyorsun, genç değilim artık. Eski sağlığım da yok ama hâlâ Antonov elmalarının ve soğuk düşün hastalıklardan korunmaya yardımcı olduğuna inanıyorum.

Her zamanki gibi, sana sağlık, mutluluk ve işlerinde muvaffakiyetler dilerim. Öpüyorum, büyükannen.

Büyükanmemden gelen kartpostal, sözlerindeki farklı ton beni duygulandırdı; her zamankinden daha arkadaşça, daha hafif yazmış. Yeniyetmeliğimden beri büyükanmemin modası geçmiş bir Sovyet kimliğine sahip olduğunu düşünmüşümdür. Çernovitz ya da Lemberg yakınlarında Hannah Blank adıyla doğmuş, Lenin'in öldüğü sene Leningrad'a gelmiş ve vatanperver bir Leningradlı olmuş. O kuşaktan birçok Yahudi kadını gibi büyükanmem de küçük adını Sovyetleştirip soyadını Ruslaştırmış. Hannah, Ninel haline gelmiş (Lenin'in tersten okunuşu); Blank'ı da Bel'skaya yapmış. (Cinayete kurban giden Nina Belskaya'yla akraba değildi elbet. Bu sadece tesadüf. Rusçadaki yumuşatma işareti çok önemli. İki soyadı aynı kökten gelmiyor.) Ninel'e gelince, dost ve akrabaları ona Nina yahut Nelya derlerdi; Hannah demezlerdi hiç. Büyükanmem ortaokul Fransızca ve matematik öğretmeniydi; onun günde yirmi dört saat herkese her şeyi öğrettiğini sanırdım. Zelenogorsk'ta hep birlikte yaşadığımız günlerde onunla çocukluk sırlarımı hiç paylaşmadım. Gençliğinde bir ara Paris'e gitmişliği vardı; hayallerin şehrinin "çok abartıldığını" söylerdi. "Leningrad'ın mimarisi çok daha iyi ve Demokratik Almanya Cumhuriyeti Resim Galerisi'ndeki koleksiyon, Louvre'dakinden hiç geri kalmaz." Bunu söylediğinde komünal apartman mutfağımızdaydık; ben dokuzuncu sınıftaydım, Paris'le ilgili hayallerim doruk noktasındaydı. Galiba oldum olası, büyükanmemin mizah duygusundan yoksun olduğunu düşündüm. Bizden farklı olarak büyükanmem en azından iki defa Paris'e gitmişti; bir kez savaştan önce, sonra da 1970'lerde bir tur grubuyla. Bilhassa Père Lachaise mezarlığındaki Komüncüler anıt mezarına bayılırdı. Büyükanmem 1920'lerde biçimlenmiş idealist genç komünistlerdendi ve Stalin'in kamplarında geçen sekiz yıla, altmış yıl süren hayli üzücü komünal yaşam deneyimlerine karşın her nasılsa inancını yitirmemişti. Uygulamalar beklentilerini asla karşılayamamış olsa da, hâlâ sosyalizm ilkelerinin iyi ve doğru olduğuna inanıyordu.

Hatırladığım kadarıyla, büyükanmem komünal apartmandaki komşularıyla sürekli iç savaş halindeydi. Ailedeki hiç kimse ona Komso-mol'daki gençlik yılları ya da kamplardaki hayatıyla ilgili bir şey sormazdı. Biz farklı bir dönemde yaşıyorduk ve geçmişi değil, geleceği düşünüyorduk. O da bilgi vermeye pek gönüllü değildi. Her zaman

fazlasıyla vakurdu. Sıkı sıkıya uyduğu bir diyeti vardı. Çikolata ona dokunuyordu. "Şekerleme sevmiyorsun aslında, ambalajlarında senin aklın," derdi bana. Büyükannem, meyve-sebze yemeyi tercih ederdi. Antonov elmalarını özel bir şekilde rendeler, bu elmanın her hastalığı iyi ettiğine inanırdı. Elma ve soğuk duş. Göç etmemi onaylamamış, fakat ayrılırken beni kucaklamıştı. Çok duygulanmıştım. Büyük gri gözlerine bakmıştım. Yaş yoktu gözlerinde. Veda partimde, komünal apartmandaki komşularının ona yaptığı haksızlıklardan yakınmıştı. Biri ta Estonya'dan getirdiği bir paket tuvalet kâğıdını çalmıştı. "O günlerde tuvalet kâğıdı bulmak ne kadar zordu, biliyorsun. Asıl önemli olan tuvalet kâğıdı değil tabii. Beyaz mıymış, pembe miymiş umurumda bile olmaz. Hayatımız boyunca *Pravda* gazetesini kullandık bu iş için, hiç de şikâyet etmedik. Ama burada bir prensip meselesi söz konusu."

Şimdi büyükannemi yadigârların arasında tasavvur ediyorum. Bu ona hiç uymuyor; benden farklı olarak büyükannem odasında gereksiz şeyler bulundurmaz, "şimdilerde işe yaramayan" her şeyi atardı. Birden aklımdan, ona başka lüzumsuz nesneler, Eyfel Kulesi kartpostalları, Paris'e özgü ıvır zıvırlar göndermek geçiyor; ya da onunla bir sırrımı mı paylaşısam? Nina hakkındaki araştırmamdan mı bahsetsem? Nina'nın sorunlarına sempatiyle yaklaşmaz herhalde. Duygusallıktan uzak, gözü kara büyükannem, Nina'nın göçmenlik sıkıntılarını boş bir sızlanma, irade yoksunluğunun bir sonucu gibi görürdü. Benim sızlanmalarımı duysa, yine sempatiyle yaklaşmazdı.

Rusya'dan gelen mektupların yanı sıra, Paris'ten de bir elektronik posta alıyorum. Yeni Macar dostumdan geliyor. Takip eden iki günde, birbirimize karşılıklı mesajlar gönderiyoruz; sonraki senelerde çalışmalarımı ciddi şekilde bölecek bir e-posta bağımlılığı geliştirmeye başlıyorum.

Kimden: Miklos@bank.inter.net

Merhaba Tanya,

Yine Café Bonaparte'a gittim, o köpek masanın altında havlayıp duruyordu. Ama sen yoktun. Bu bir şeyin işareti mi? Şansımı kaybettiğim anlamına mı geliyor, yoksa tersi mi? Anlamama yardım et lütfen. Hâlâ dedelerinin dünyasında kaybolmuş durumda mısın? Kafanı dağıtacak bir şeylere ne

dersin? Bir fincan çay, hatta bir *croque monsieur*? Bir zamanlar ikimizin de taşıdığı o öncü ruhla, ben "her zaman hazır"ım. –Miklos

Kimden: TStern@gsas.nyu.edu

Merhaba Miklos,
E-posta adresimi nereden buldun? International Bank'ten mi tedarik ettin? Yarın muhtemelen 4:30 civarında, bir şeyler okumak ve Nina'nın hayatındaki erkeklerin hikâyelerini çözmek için kafeye gideceğim. Hepsinin silah taşıdığını ve Nina'nın bunu bildiğini öğrenmek beni çok şaşırttı. Selamlar, T.

Kimden: Miklos@bank.inter.net

Tanya,
Bonaparte'a akşam saat 5'te geleceğim. Orada olacak mısın? Selamlar, M.

Kimden: TStern@gsas.nyu.edu

Miklos,
Saat beş bana uyar. Görüşürüz öyleyse.

Kimden: Miklos@bank.inter.net

Merhaba Tanya,
Maalesef yarın geç saate kadar çalışmak zorundayım, görüşmeyi sonraya ertelemek zorundayız. Selamlar, Miklos

Sonunda Nina'nın hayatındaki erkekler hakkında bir şeyler öğreniyor ve "Avrasyacı dâhi"yle tanışıyoruz

Boris Krestovski'den Mektuplar

Muhterem Nina Fyodorovna,
Sizinle tanıştığıma çok memnun oldum. Sanki daha önce, başka bir hayatta, Kokkola veya Köktöbel sahillerinde karşılaşmışız gibi geliyor. Kader bizi, sıksa bir kanişin dolaştığı, savaş ve devrim fela-

ketlerinden mucize eseri sadece birkaç çatlakla kurtulmuş Çarlık dönemi porselenlerinin bulunduğu şu Volkov malikânesinde tekrar bir araya getirdiği için minnettarım. Seminerlerimde sizi de görmek bana onur verecek. Dil konusunda üstün yetenekleriniz olduğunu öğrenmiş bulunuyorum; umarım Avrasya Seminerimize de katkıda bulunursuz.

Saygılarımla, BK

Muhterem Nina Fyodorovna,

Dün Volkov malikânesindeki okuma etkinliğinde gözlerim sizi aradı. Avrasya kültürüne dair aydınlatıcı bir akşamdı; aramızda birkaç Sovyet ziyaretçi de vardı. Kaçalski olmasaydı tartışmalar hayli sıkıcı geçebilirdi. Kendisi yetenekli bir şarkıcı ve hakiki bir Rus, lakin hatalı tavırlar içinde; bilhassa sarhoş olduğu zaman. Onu mutlaka tanıyorsunuzdur. Yakında sizinle görüşeceğiz. Umarım sizi en son eve bıraktığım zamanki kadar yağmur yağmaz.

Lütfen sağlığınıza dikkat edin. Temenni ederim sizi rahatsız eden o hafif öksürük geçmiştir.

Sevgilerimle,

BK.

*Boris Krestovski'nin "Avrasya Kültürü:
Beden ve Ruh" başlıklı seminerinden notlar*

1. İki birey arasındaki romantik aşkın yanı sıra, *amour propre** ya da benmerkezcilik, tek bir insanı dünyanın ve yaratılışın merkezi olarak gören özel bir tür ruh hali, Romano-Germanik ve Anglosakson medeniyetlerinin ayırıcı belirtileridir.

Romantik aşk Avrasyacılığa aykırıdır. Biz eşik niteliğinde bir medeniyetiz. Rusça ve Avrasya dillerinde maneviyata ilişkin kelimeler Hint-İran kökenliken, maddiyata ilişkin kelimeler Romano-Germanik fatihlerin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Yani ilk Ruslar ruhen İranlılar ve Turanlılardan yana iken, bedenleri Batı Avrupa medeniyetinin bireyci tatminlerinin cazibesine kapılmıştır. Beden Batı'da sürgünken, ruh Doğu'nun hasretini çeker. Sürgünden dönebilir miyiz?

*Fr. özsevi. -ç.n.

Sürgünde aşk mümkün müdür? Herhangi birini ya da bir şeyi, kayıp yurdumuzdan daha fazla sevebilir miyiz?

2. Ulusal ruhu dilbilimsel sanatlardan daha iyi muhafaza eden "ritmik sanatları" incelediğimizde şunları görürüz:

Mesela çiftler halinde icra edilen Romano-Germanik ve Anglo-sakson danslarını ele alalım. Erkeklerle kadın birbirlерinin kollarını, bacaklarıyla benzer ritmik hareketler yapmalarına müsaade edecek şekilde tutarlar. Kadın-erkek çiftinin teknik ve virtüözüte bakımından zayıf olan bu danslarında, bireyselleştirilmiş cinsel bir veçhe vardır.

Rus danslarında böyle bir şeye rastlamıyoruz. Çiftli danslar bulunmakla birlikte, çiftlerin farklı cinsiyetten olması gerekmez ve elbette bunların birbirini tutması da şart değildir. Dansı belirleyen şey ortak ruhtur; *horovod*, koro hareketi, steplerin ritmi.

Sevgili Nina,

Cengiz Han'ın Arap ve Venedik kaynaklarındaki farklı imlalarına dair notun için ne kadar teşekkür etsem az. Hun İmparatoru Attila'ya gelince, Macar vatanperverlerin, onun Avrasya'nın gelişimindeki rolünü çok abarttığını düşünüyorum. Sana yüz yüze teşekkür etmek ve Attila'nın kanlı maceralarını biraz daha tartışmak isterdim. Mesela seminerimden sonra bir ara, *peut-etre**, benimle sohbet etmeye ayıracak yarım saatin varsa eğer?

Sevgili Nina,

Bana darılma. Doğruyu söylemek zorundayım. Yer ve kişi adlarına dair âdetlerle ilgili çözümlemeni tekrar okudum. Görünüşe bakılırsa araştırmalarımız benzer yönde ilerlemekle birlikte, yaklaşımlarımız –yoksa *lebensschauung* mu desem (allahın belası Almanlar!)- tamamiyle farklı. Aynı yolda fakat ters istikamette gidiyoruz. Orta yerde, Avrasya sınırında buluşup buluşamayacağımızı soruyorsun. Fakat sevgili dostum, bildiğin gibi ben sınırlarla ilgilenmem. Biz birbirinden ayrı medeniyetlerle uğraşıyoruz. Kıta okyanusu manevi vatandır. Anglosakson dostlarımızın deyişiyile "Avrasya Kalesi". Fikrime katılababilirsin ama eminim ki zamanla seni

* *Fr.* belki. -ç.n.

ikna edeceğim.

Sevgiler, B.K.

Not: Şemsiyemi senin orada mı unutmuşum? Eğer öyleyse, bana getirebilirsen minnettar olurum. Yoksa ben mi uğrayıp alayım?

Sevgili Nina,

Senin için endişeleniyorum sevgili dostum. Sanki ikinci kez dünyaya gelecekmış gibi yaşıyorsun. Önemli şeyler hakkında düşünmeye başlaman gerek. Ne demek istediğimi biliyorsun. B.K.

Sevgili Nina,

Maalesef acil işlerim dolayısıyla Paris dışında olduğumdan, buluşmamıza gelemeyeceğim. Anlayış göstereceğine eminim. Cuma günü gel görüşelim – şemsiyeli ya da şemsiyesiz. Sevgilerimle, B.K.

Sevgili Nina,

Dün yine bana sitem ettin Ninoçka. Seni inancından döndürmek istediğimi düşünüyorsun demek. Ben senin öğretmenimin Nina, hep-si bu. Sana anadilini öğretmeye çalışıyorum, çünkü yabancı dillerde gayet ustasın zaten. Bana Yuri Poltavski-Rijiski'nin şiirlerini göndermişsin. Açıkçası bu şiirlerde ne buldun bilmem; belki gençlere özgü bir çekicilik, vebadan önceki ziyafetin letafeti, yumuşak ama son derece yüzeysel bir anlatım. Rusya'nın doğasını bir tatilci gibi, manzarayı izleyen bir turistten farksız betimliyor. Dünyasındaki hiçbir şeyin istikrarı yok; hiçbir yara kök salmamış, kelimeden kelimeye, dizeden dizeye atladığı izlenimini veriyor – nereye kadar giderse artık. Tutulacak yol bu olmamalı, sana uymuyor. Bazen senin için endişeleniyorum.

Şu an daha fazla yazamayacağım. Çalışmam gerekiyor. Elimdeki iş her zamankinden de önemli, sen de göreceksin. Fakat ikinci yürüyüşümde bana eşlik edebilirsin. Akşam saat beş civarında Passy metro istasyonundan geçeceğim. O berbat kafelerdeki terbiyesiz garsonlardan ve lekeli fincanlardan bıktım. Bir parkta oturmak daha fazla hoşuma gidecek. Bu sana tabiatı hatırlatır belki.

B.K.

Not: Lütfen gel Ninočka, bana kin tutma. Eskisinden daha meşgulüm ama hırçınlığımı azaldı. Yarınlara dair umudum var.

Sevgili dostum,

Paris'in amansız rüzgârında seni beklettiğim için kusura bakma. Son derece acil bir toplantım vardı. Sovyetler Birliği'nden önemli bir konuk geldi. Bir ara bu hanımla tanışmalısın. Kendisi düşündüğün gibi değil. Macaristan meselesiyle ilgili fikirlerimi yeniden gözden geçiriyorum. Onların da Avrasya'nın kudretine katkısı var. Samimi özürlerimi kabul et. Görüştüğümüz zaman durumumu açıklayacağım. B.K.

Boris Krestovski'nin imajının parçalarını birleştirmeye çalışırken önüme habire engeller çıkıyor. Manevi otobiyografisi *Avrasya'nın Uyanışı*'nin ikinci baskısına yazdığı önsözde, "Yaşam hikâyem günlük ekmekle, sürgünün bayat ekmeğiyle ilgili değil," demiş Boris Krestovski. "Anglosaksonların biyografisi dediği yazın türü, benim yaşamıma ve düşünceme dair hiçbir şeyi açıklayamaz." Filozofun bu tür karşı çıkışlarına rağmen, İngiltere'de basılmış *Sürgünde Kim Kimdir* kitabı, Boris Krestovski'nin psiko-biyografisini sunuyor bize. "Avrasyacı Dâhi"nin Saratov ilinde, tüccar bir ailenin kızıyla nevi şahsına münhasır bir toprak sahibinin evliliğinden dünyaya geldiğini öğreniyoruz. Sonra Krestovski'nin babasının gençliğinde radikal siyasete gönül vermesi, ardından Ortodoks Kilisesi'ne yönelmesi, İhtiyar Zakari'nin tavsiyelerini almak üzere Yasnaya Pustina Manastırı'nı ziyaret edişi anlatılıyor. Boris daha on bir yaşındayken annesi doğum esnasında ölmüş. Krestovski'nin Fransız mürebbiyesi Matmazel P.'nin coşkulu bir dille yazılmış hatıratında iddia ettiğine göre, genç Boris, annesinin şallarının hisirtisini, sürekli öksürmekten ve sigara içmekten ötürü biraz boğuk çıkan sesini hiç unutamamış. Yine aynı kaynağa göre, yatmadan önce Boris yumuşak başlı Matmazel'e, müteveffa hanımının şalını kuşanarak kendisine hikâyeler okusun diye yalvarmış; kadın bundan çok rahatsız olsa da, "hasta küçük yetim"e hayır demeye gönlü varmamış. Boris'e "hayatın gerçeklerini" öğretmek, Matmazel'in üzerine kalmış.

On beş yaşında ağır bir zatürree geçiren delikanlı, nekahet döneminde yatağında Nietzsche okurken ilk büyük esinini tecrübe etmiş. Sağduyulu Matmazel P.'ye göre, Nietzsche, "genç Boris'in şevkle, umutsuzca keşfetmeye çalıştığı" yaşamında ona rehber olmuş. "İnançla ilgili konulara kuşkuyla yaklaşan ve biraz da kumar oynayan" biri olup çıkmış Boris. Ama yirmisine geldiğinde "aklını başına toplayıp" hayatını öğretmeye ve öğrenmeye adama kararı almış. "Oldum olası sebatlı, duyarlı ve ilgili bir delikanlı"ymış.

Yaşlanan mürebbiyenin, memleketi Dijon'a döndükten sonra, şöretli talebesinin kadersizliği üzerinden para kazanmayı denemiş olması mümkündür. Anlattıkları pek inandırıcı görünmüyor. Üstelik çağdaşları Boris Krestovski'nin Fransızcasının "çok yetersiz" olduğunu belirtiyor. Boris Krestovski manevi uyanışından bahsederken, kendi deyişle "hali vakti yerinde bir ailenin şımartılmış oğlu olarak geçirdiği uyuşuk çocukluğu"nu ve "birçoklarının zaten betimlemiş olduğu basmakalıp sürgün trajedisini" bir kenara koyuyor. Oradan ora ya gezen göçebe ruhunu genç yaşta nasıl keşfettiğini yazıyor. "Münzevi yaşamımı, başboş bir gezgine özgü, gizli kapaklı fakat yıkıcı hazlar şekillendirmişti," diyor. Boris Krestovski'ye ikinci esin, kendisindeki seyahat tutkusunun bir *immoraliste*'in* ya da Romano-Germanik-Anglosakson kozmopolitlerin seyahat tutkusundan farklı olduğunu keşfetmesiyle gelmiş. Göçmen ruhunun kökleri, Avrasya toprağının derinlerindeymiş meğer. Yaşamının anlamı "Avrasya'yı yaklaştırmakta olan felaketten kurtarmak"mış. Boris Krestovski hiç evlenmemiş. "Hayatım boyunca, sürgündeyken gerçek aşkı yaşamanın mümkün olup olmadığını merak ettim. Beni teselli edecek bir cevap bulamadım." Boris seyahatlerinde Nina'dan hiç bahsetmiyor. Onun varlığı kendisi için biyografik bir vakadan ibaretti belki; manevi bir vakadeğildi.

Paris sokaklarında Boris Kerstovski'nin ardı sıra yürüdüğümü hayal ediyorum; koruyucu meleği olarak değil de, şeytanın avukatı olarak; ona kulak vermek ve kulağına sözler fısıldamak için. Gölgelerimiz bir gaz lambasının ışığında kesişiyor. Hayal gücünün can sıkıcı bir uydurması olduğumu sandı galiba. "İyi günler Boris Vladimi-

* Fr. Ahlaki prensiplere karşı çıkan kişi. -Ç.n.

roviç. Bulutlu bir gün, değil mi?" Boris Krestovski çabuk çabuk ve dikkatle, ikide bir arkasına bakarak ilerliyor. Sıskası çıkmış, sakallı bir adam; gözleri insanın içine işliyor. Onunla yürürken karizmatik zekâsının farkına varıyor ve büyük bir fiziksel sıkıntı hissediyorsunuz. Birden kendinize ve herkese engel çıkaran bu kemikli dirseklerinizle ne yapacağınızı bilemez oluyorsunuz, çünkü kol hareketleriniz adımlarınıza uymuyor. Boris bir banka oturuyor, ama etraf şu sinir bozucu sineklerle ve fazlasıyla muzip, fazlasıyla yaramaz, fazlasıyla iyi giyimli Fransız veletlerle dolu. Köşedeki lokantaya girip kendine limonlu çay söylüyor. Fransızca'yı, saklamaya gerek duymadığı koyu bir Rus aksanıyla konuşuyor. Bir savaş madalyası gibi övünçle taşıyor aksanını.

"Limonumuz yok," diyor garson.

"Niye yok? Fransa gibi özgür ve demokratik bir ülkede; *liberté, égalité, fraternité** laflarının onca zamandır baş tacı edildiği bir memlekette şu Rus yazarı için bir parça limon bulamıyor musunuz?" diye garsona çıkışıyor kırık dökük Fransızcasıyla. Garson da Endülüslü bir göçmen; o da kendi aksanlı Fransızcasıyla cevap yetiştiriyor. Boris not defterine şöyle yazıyor: "Ne garip, yalnız bir adamın yaban ellerde kurabileceği tek insani etkileşim, garsonla tartışmamış meğer." Bulvarda kaynaşan hayat seriliyor önüne. Erkekler, kadınlar, maksatlı ya da maksatsız bir şekilde sağa sola koşuşturuyor, vitrinlere kaçamak bakışlar atıyorlar; son moda şapkalar takmış hüznü mankenlerin üzerine düşüyor yansımaları; yaşlı bir madam bakkaldan aldıklarını taşıyor, bir sarhoş şarkı söylüyor. "Ne anlamsız bir arı kovanı! Niçin koşturuyorlar ki? Anlam değil, rahatlık peşinde. Ya anlam? Fazla şey mi istiyorum? Kimdir o 'uygar Batı insanları?' Fransızlar mı? Yüzeydeki cilayı, '*oui, Monsieur*', '*avec plaisir, Madame*'** laflarını alsan, geriye ne kalır? Bunlar vernikli mobilyaların ışıltısı misali, tumturaklı numaralardan ibaret. Günü kurtarmayı biliyorlar ama kaderlerini yönetemezler.

"Ya İngilizler; yağmurun altında aksırıp duran o zavallılar, yağmurlukları içinde pek güzel görünen medeni küçük burjuvalar. En sı-

*Fr. "Özgürlük, eşitlik, kardeşlik";

**Fr. "Tabii mösyö", "memnuniyetle madam." -ç.n.

kıcı türden birkaç etkileyici romanları, birkaç da güzel parkları var – ama ciddi olalım. Amerikalılara ne demeli? Ah o mutlu barbarlar, dünyayı basitleştirmeyi nasıl da bilirler; arada bir yetenekliler de çıkar bu çocuksu milletten. Poe ve Whitman onlardan ikisi işte. Ama çoğunluğu kültürden de medeniyetten de nasibini almamıştır – azıcık paraları ve sırtkan bir yüzleri vardır, hepsi o kadar. Dil alanındaki dehalarıyla Almanlar ise bir filozoflar ve cahiller ulusudur, hakikaten umutsuz bir vaka."

Boris bulutları insanlara yeğ tutuyor. İleride bir zaman defterine, "Bulutlar kayıp kıtaların izdüşümüdür," diye yazacak. Çayını bitirip tekrar yürümeye başlıyor, kalabalığın arasındaki bir adamı başıyla selamlıyor. "Merhaba Boris Vladimiroviç." "Merhaba Yuri Mihailoviç." "İnsanlar," diye düşünüyor, "sevimli yaratıklar ama kişiyi ciddi düşüncelerden nasıl da koparıyorlar." Fakat Boris Vladimiroviç, geleceğin Avrasya Devleti'nden kaçmaya kalkanlara ne olacak? "Onlara anlam sunacağız," diye yanıtlıyor Krestovski, sinirlice. "Anlam! Gençler bunun ne demek olduğunu hatırlıyorlar mı acaba?" Yanıt vermemi beklemiyor. Gençlerle, "spor elbiseler giyinmiş o kendinden emin cahiller"le konuşmaya niyeti yok. En sevdiği muhatabı, kendisi. Paris'te kendi kendine konuşarak dolanmak ona yetiyor.

Nina'yı caddenin karşı tarafında, bir yere koştururken görüyorum. Kendine özgü yürüme şekliyle, hafif adımlarla fakat kollarını biraz fazla sallayarak, azıcık fazla yer işgal ederek yürüyor. Paris kadınlarının maksatlı zarafeti de, göçmenlerin sıkıntılı, endişeli yürüyüş tarzı da yok onda. Bazen düşüncelere dalıp bir direğe çarpacak gibi oluyor. Sokakta Boris'e rastlamayı hayal ederken, onu görmeden geçiyor. Boris kalabalığın arasında Nina'yı fark etti mi, merak ediyorum. Gördüğüm kadarıyla ona seslenmeyip, geçip gitmesine izin veriyor. Öngörülü bir insan olabilir, ama günlük hayatta burnunun ucunu bile göremiyor. Belki Nina da onu fark etmesine rağmen yürüyüp gitmesine göz yummuştur. Bir an durup saatine bakıyor. Gözüne bir şey kaçtı sanki. Eliyle ovuşturarak gözlerini açıp kapıyor. Profilden izlediğim solgun yüzü, üstünkörü sürülmüş ruju ve yorgun gözleriyle, savunmasız ve kederli görünüyor. Dünyaya gösterdiği yüzü değil bu. Açıyı değiştirip, Boris limonsuz çayını içerken Nina'nın tam oradan caddeyi geçtiğini, adamın dudaklarında onu gördüğünü belli

edecek şekilde bir gülümsemenin gölgesinin belirmediğini hayal ediyorum. Yok, işe yaramıyor. Nina ile Boris karşılaşmıyorlar. Birbirlerini tekrar tekrar ısıtıyorlar. Belki günün yanlış saatini seçmişimdir? Akşamüstü ışığı yanlış bir seçim. Belki gecenin geç yahut sabahın erken saatleriydi. 9:30 civarında. Boris'in silahı olsa da, herhangi bir gerekçesi yoktu. Üstelik bu onun karakterine aykırı görünüyor. Nina ile Boris'i aksi istikametlerde yürürlerken izlemeyi sürdürüyorum; zihinlerinin gerisinde var olmaya devam etmelerine karşın giderek uzaklaşıyorlar birbirlerinden. Nina'nın çantası elinden düşüyor. Askısı kopmuş. Çitlerle çevrili bir alanda beceriksizce yere çömelip franklarını, dikiş takımını, rujlarını ve notlarını topluyor. Yakınılardaki bir bankta Yurik Poltavski-Rijiski güneşe karşı oturmuş, son sigarasından bir nefes çekiyor.

Yuri Poltavski-Rijiski'den
La Cupole, Masa üç

Chère Ninelle,
*Dorogaya moya Nina, gde je vaşi apelsini**

Keşke
açılabilseydin
bir portakal gibi
Kör
bıçağım
saplanıp kalmış
kalın, acı kabuğuna

Dizelerimin dik merdiveni sadece aşağı indiği için beni suçlama. Özgün değil sözlerim, evet, onun söylediği gibi. Aşk hakkında yazma dedin, ben de portakallar hakkında yazıyorum. Tutuk dilli, hassas, bilgisiz bir yarı-Rus'um; en büyük günahım tembellik... Günlük teker teker tembelce geçer terelelli güneşin tekerinde.
*Kuda, kuda, vı udalilis...***

* Rus. "Sevgili Ninacığım, nerede peki portakallarınız";

** Rus. "Nereye, ah nereye gittiniz..." (Puşkin'in *Yevgeni Onegin* adlı eserinden)

*Votre pour toujours.** Sadece merhaba demek istedim, gerçekten; sana rahatsızlık vermek değildi niyetim – Poltavski-Rijiski.

Ninka,

Seni sinemaya davet etme şerefini bana bahşeder misin? Bu seferki vatanperver bir film: *Hayat Yolu*. Sınırın her iki tarafından, bu dünyanın, öteki dünyanın ve hatta yeni dünyanın ilerici gençlerinin seçkinleri orada olacak. Yani kişisel bir şey değil bu. Gel lütfen.

Sevgilerimle, Y. P-R.

N. B.'ye

Sen ve Ben

*Kumullarında geziniyordum
ıssız bir sahilin
yabancı bir şarkı vardı dilinde
yanlış perdeden söylediğin*

*Hassas tenin yandı güneşte
benim iyileşen yaralarım açılazdı
tuzlu dalgalarda yüzdük
tepemizde unutulmuş yıldızlar vardı.*

Devam edecek.

Not: Sence "yanlış perdeden söylediğin" değil de, "sulu bir şeftaliyi dişledin" mi desem? Bu sana daha çok uyar!

✂ 29/10

Sevgili Matmazel Belskaya,

Sovyet Sineması: Potemkin Zırhlısı'ndan Hayat Yolu'na adlı film dizisinin açılış galasına katılmanızı dileriz. Bu etkinlik, Sovyetler Birliği'nin sinema alanındaki başarılarını uluslararası bağlamda tartışmak için özel bir fırsat olacaktır.

Lütfen katılım durumunuzu bildiriniz.

Smokin mecburidir.

* Fr. "Sonsuza kadar sizinim." –Ç.n.

Not: (elyazısıyla eklenmiş) Muhterem Nina. Gösterimize geleceğinizi içtenlikle ümit ediyorum. Birçok kez yollarımızın kesişmesine rağmen sizinle ciddi bir şekilde konuşamadığıma üzülüyorum. Çalışmalarınıza saygı duyuyorum ve sandığımızdan da fazla ortak yönümüzün bulunduğu kanısındayım.

Saygılarımla, Andras Kovac

✂ Ekim, Leninville, Kansas

Nin,

Filme gelmiyor musun? Bu gece değil ha? İşte henüz tamamlamadığım bir şiir çalışmasından bazı bölümler. *Toujours déjà...**

Poltavski-Rijski

Casus Filmi

*Ah, gümüş perdenin gümüş astarı
ki birlikte çözdük onu, ilmik ilmik
çekim üstüne çekim, sahne üstüne sahne
naneli dondurmadan kalan o ferah hisle.*

*Gölge yıldızım benim, akkor hayalim
Bu arsız yakın plan çekimden korkma
Sır gömülü. İfşa olacak şey kalmadı
Pudralanmış sivilceler ve bir çocukluk yarasından gayrı*

*Casus yakalandı, kalp şeklindeki dudakları kapandı
İfrit yine bakirelerin kanına susadı
Gemiciler? – hâlâ grevde; süfrajette? – çoktan öldü
ve zalim kontese bitmez hüznüler kaldı*

✂ 29/10

Parigrad

Uykucu Nin,

Sokağından geçerken, Parti'ye katılmak üzere aceleyle giden küçük Natali'ye rastladım (bu sefer hangi parti? Kusura bakma, unuttum). Seni sordum, daha kalkmadığını söyledi. Seni yaprak

* Fr. "Zaten hep..." –Ç.n.

yaprak kâğıtların –Avrasya hakkında âlimane bir şeydir kuşkusuz– ve yıkanmamış çay fincanlarının ortasında uyuklarken tahayyül ettim. Kalacak yerim olmadığı zaman bana yadigâr olarak verdiği anahtarın üzerine titriyorum hâlâ; fakat elbette seni rahatsız edecek değilim. Eski güzel günleri hatırlatsın diye saklıyorum onu. (Altın zincirime haç yerine onu takardım, fakat o kadar ağır ki boynum eğrilir.) Kendimi nasıl senin avlunda buldum, bilmiyorum. Tanrım! O ne gürültü öyle! Üst katta ne yapıyorlar? Dolaptaki iskeletleri mi çıkarıyorlar? Onca göçmenin sesi bir araya gelince, senin bina, bir gün gelip devrilecek yeni bir Babil Kulesi'ne benzemiş. Biraz para kazanmak için Babil Kulesi'nin hamallarına mı katılsam acaba? Öyle ya, benim de kaslarım var. Bununla seni etkileyemezsem, belki savurgan evlat rolünü üstlenip Avrasya toprağına dönerim.

Tatlı rüyalar,
Sevgilerimle, P.R.

Not: Kader tanrıçalarına tapınalım Ninoçka. Yardımlarına ihtiyaç duyabiliriz.

✂ Katya Korf'tan

Zürih, 15/3/1938

Ninka, Prenses Nesmeyana'm benim, Hiç Gülmeyen Prensesim,

Bugün kutsal *ménage à trois*'nın* onuncu yıldönümü – *toi, moi et notre petit cheri*** Polkavski-Rijiski'nin trenle Budapeşte'ye gidişinin yani. Üçümüz yataklı vagonun çarşaflarına bürünmüşken bakire Parka'lar*** gibi görünüyorduk; pek de temiz olmayan Yunan urbalarımız, örttüğünden fazlasını açıkta bırakıyordu. Rivayete göre Apollon bir keresinde, sevgilisinin kaderini tersine çevirmek için Parka'ları sarhoş etmiş. O gün biz de iyice kafayı bulmuştuk – ve heyhat! Makul düşünme yetileriyle birlikte ucuz *prêt-à-porter*'lerimizi de kaybetmiştik. Küçük oğulcuğumuz birazcık hayal kırıklığına uğramış olsa da çok mutluydu; bana gelince, sana karşı hâlâ biraz zaafım var. Macaristan sınırındaki ürkütücü muhafızı hatırlıyor musun; tıpkı Attila'ya benziyordu hani. Bize nasıl da gaddarca müdaha-

* Fr. Kelimesi kelimesine "üç kişilik hane"; üçlü cinsel ilişkiyi ima eder;

** Fr. Sen, ben ve küçük sevgilimiz;

*** Roma mitolojisinde kader tanrıçaları. –ç.n.

le etmişti. Yurik onu bakire katili Kont Drakula'ya benzetmişti. Lakin bakireler, Mavi Tuna'ya varıncaya değin yaramazlık etmeyi sürdürdüler.

Katya-Klotha

Not: Küçük tembel Faun'umuz nasıl? Bu karmaşada kendini idare edebiliyor mu? En azından yazabiliyor mu bari? Ona fazla zalim davranma. Gücüne gidiyor.

✂ Kasım, Emigrad

Merhaba Nin,

Gel sinemaya gidelim. *Öğleden Sonra Dracula*'yı yahut *Oyunun Kuralları*'nı öneriyorum. Sen seç. Böylece yalnız olmayız. Hemen "hayır" deme. Bırak da aklını çelmek için bir şey düşüneyim. Yanımda bir-iki arkadaş da olacak. Yalnız geleceğim, bütün mızımız taraflarımı evde bırakarak. Sana bir şiir getireceğim. Hiçbir şey getirmeden geleceğim. Hiç konuşmayacağım. Çok hoşsohbet olacağım. Sana Rusça şarkı söyleyeceğim. Rusça şarkı söylemeyeceğime söz veriyorum. Sana Büyük Komplo'yla ilgili gerçek bir öykü anlatacağım. Ağzımı kapalı tutacağım. Anayurdumuzun istikbali için çalışacağım. Hiçbir şey için çalışmayacak, kendimi ve herkesi kandırmaya çalışmaktan vazgeçeceğim. Hiç olmazsa sinemaya gitsen olmaz mı?

*Votre, déjà vu** – fakat epey zaman önce. P. R.

Yurik Poltavski-Ri jiski dans eder gibi yürüyor. Bir okul defterindeki yana yatık *i* harfine benziyor. Bunca yıldan sonra kendisini dinlemeye hevesli birini bulduğu için çok mutlu. Yurik pek gamsız biri; onun temel sorunu da bu. Gamsız insanlara güvenmeme temayülümüz vardır; bilhassa konuşmayı sevenlere. Omuzlarına dertlerin yükü binmiş insanları, televizyon kamerasının önünde gözyaşı dökenleri anlarız. Fakat öyle olmayanlara nasıl davranacağımızı bilemeyiz. Yurik'in de sevecen bir annesi ve talepkâr bir babası vardı, ama bu hiç önemli de-

* *Fr.* "Bu daha önce de yaşanmıştı." –ç.n.

ğil. Babası yarı Alman, annesi yarı Fransızdı. Diğer yarılarında biraz Rusluk, biraz Polonyalılık, biraz Ermenilik, biraz da Çerkeslik vardı. Kimin umurunda? Yurik gençliğinde birkaç sınavdan çıktı, nice çıkmaza saptı. İyi bir koşucuydu. Özel öğretmeni (anne-babasının parası ancak ona yetmişti) uzatmalı bir öğrenci olmakla kalmayıp aynı zamanda gizli bir sosyalist devrimciydi. Yurik'in bir sokak çocuğu gibi peşinde dolaşmasına izin verdi. Yurik okulu asıp St. Petersburg'un boş sokaklarında aylıklık etmeye, Neva üzerindeki köprülerde yalnız balıkçılarla takılmaya, bataklık havasını teneffüs etmeye bayılıyordu.

Yurik'in günlüğündeki ilk kayıtlardan biri, geçirdiği bir kazayla ilgili. Anlattıklarını uydurmuş da olabilir, ama sanmıyorum. Yazdıklarında, korkunun taklit etmesikolay olmayan dolaysızlığı var. Yurik alacakaranlıkta, köprünün altında bir şey fark etmiş. Solgun, narin yüzlü bir kadın nehir kenarındaki setten aşağı doğru birkaç sarsak adım atmış, sonra da sanki biri onu arkadan itmiş; koyu renk trençkotlu bir adammış bu. Belki de bir hayalet. Kadın bir feryatla kanala düşmüş. Küçük Yurik soğuk suya atlamaya hazır halde sete doğru koşmuş, fakat iki balıkçının zaten kadını sudan çıkarmakta olduklarını görmüş. "Git bir polis bul oğlum, bir kaza oldu burada. Öyle bakıp durma, koş," diye bağırılmış balıkçı. Yurik kadının yüzünü görmek, onu hatırlamak, daha sonra gördüğünde tanıyabilmek istiyormuş. Balıkçı, "Onu Kolomnalı Aniyuta sandık. Ama değilmiş," diye fısıldamış. Tam o sırada Yurik birinin arkadan kendisine baktığını hissetmiş. Sağa sola bakınmış. Kimse yokmuş. Yakındaki sokak lambası yanmıyormuş. Sanki biri çok alçak sesle şarkı söylüyormuş gibi bir mırıltı duymuş. İnce, çevik bacaklarıyla neredeyse yere temas etmeden koşmayı öğrenmiş olan Yurik, bir saniye daha gecikmeden koşmaya başlamış. "Katillerden korkum yoktu," diye yazıyor, "gölgelerden korkuyordum. O zamandan bu yana bilerek pek çok rizikoya girdim ama kaza korkusunu üzerimden atamadım."

Yurik'in boğulanlar ve kurtulanlarla ilgili hatıralarından izler taşıyan ilk şiiri, nehir kenarındaki granit taşlarını örtmüş karanlık suyosunlarından bahsediyordu. Bu şiir *Apollon*'da basılmış ve "erken olgunlaşmış kıymetli bir eser" olarak değerlendirilmişti. Sonra bir kadının mendilindeki kan lekeleri ve ıslak Baltık Denizi kumlarında

kaybolan ayak izleri hakkında yazdı. On üç yaşındayken sosyalist devrimci gazetelerin dağıtımına yardım etti. Neva Bulvarı'nda kalabalığın arasına dalıp insanların ayakları üzerinden atlayarak ellerine gazeteler tutuşturdu, kalabalıkla birlikte hareket etmenin heyecanını yaşadı. Bir haberci, bir tanık, kanatsız bir Hermes gibi çalışıyordu sanki; taşıdığı mesajın içeriğini neredeyse hiç önemsemiyordu. Katilin gölgesinden kaçtığı gibi polisten de, hızlı koşup köşeleri dönerek kaçıyordu. Yaşamını canlı ve ele avuca sığmaz tabiatına borçluydu.

Boris düşüncelerinin ağır yükü altında Paris'te gezinirken, Yurik sanki yerçekiminden etkilenmezmişcesine ortalıkta dolanıp duruyor. Pervasız, narin ve bahtsız Yurik ister istemez şair olmuş; başka hiçbir hususta iyi değil. Soyu tehlikeye girmiş bir tür olduğunu bilmesi gerek; iktidara yamanmayan, Yazarlar Sendikası'na ya da belli bir harekete bağlı olmayan bir şair. Dünyalar arasında uçup duruyor; hiçbir yere konası yok. Arada bir işe yarar şeyler yapmaya yelteniyor; dil dersleri vermeye, film prodüksiyonlarına katılıp senaryo yazmaya, çekim mekânları saptamaya, zaptedilmesi güç yetenekleriyle bir şeyler ortaya koymaya çalışıyor.

Hiçbir yere bağlı olmamaktan yorulmuşsundur Yurik. İçgüdüyle, kudretli, karizmatik koruyuculara bağlandın; sen de birilerinin kınadığı altında olmak istedin. Andras sana, gizliden gizliye hayranlık beslediğin sosyalist devrimci öğretmeni hatırlatmıştı belki. Avrasya toprağı sana fazla gelmişti; peki ya devrimin toprağı? Andras sana şantaj mı yaptı? Kumar borcunu ödeyip siyasi entrikaların dumanlı odasına mı çekti seni? Belki de sana aradığın aidiyet hissini sundu nihayet: "Sen, genç adam, çok güzel bir yere gelebilirsin; yeni Rusya'nın en önemli şairi olabilirsin." Birkaç iyilik karşılığında hayatın anlamı: iyi bir pazarlık. Andras'ın talebi neydi? Nina'nın dairesinin anahtarları mı? Ama niye?

Birden Yurik'in kaldırımında tökezlediğini görüyorum. Neye takılıp tökezledi? Özel bir şey değil, sadece bir çöp parçası. Neredeyse yere düşecekken, son anda kollarını iki yana açarak dengesini sağlamayı başarıyor. Elini tutmak ya da belki alnına bir öpücük kondurmak geliyor içimden. "Hadi Yurik. Uğraşma bu kadar." Fakat önüm sıra koşmaya başladı bile. Hiçbir şey olmamış gibi neşeyle omuz silkiyor. Yine şanslı yaver gitti.

✂ *Madam Krestovski'den; B.V. Krestovski Vakfı*

Sevgili Bayan Stern,

Randevu talebinizi kabul ediyoruz. Boris Vladimiroviç Krestovski'nin felsefi mirasını sizinle paylaşmaktan memnuniyet duyacağız; böylece çalışmalarının Amerikan üniversitelerinde tanınmasına katkıda bulunacağımızı ümit ediyoruz. Matmazel Belskaya hakkında fazla bilgimiz bulunmamakla birlikte, Avrasyacılık konusunda tartışmak bizi memnun edecektir. Umarız önümüzdeki salı günü, öğleden sonra saat 5'te bizimle buluşabilirsiniz.

Selamlar,

Madam Krestovski

✂ *Miklos M.'den; Paris International Bank*

(antetli kâğıda yazılmış)

Sevgili Tanya,

Kafede seninle buluşamadığım için üzgünüm. Gölgeni şöyle bir gördüm. Gidiyordun, ardından koşmaya cesaret edemedim. Şimdilik acil işlerim için Paris dışında olacağım ama daha sonra, yerinden yurdundan olmuş bir grup insan için vereceğim PARTİ'ye katılırsın umarım. Niye mi parti düzenliyoruz? Son Sovyet askeri de Budapeşte'yi terk ediyor. Bunu kaçırmaderim. Selamlar, Miklos

✂ 8

Avrasyacıların çay partisine katılıyor ve Hun İmparatoru Attila'ya olan saygımızı kaybediyoruz

Krestovski Vakfı'nın lobisinde aslan ayaklı koyu kırmızı bir kanepede duruyor; üzerinde *Cabaret "Gaucha Bailando"* yazılı. Kabarenin sahibi, Peron'un destekçisi olan bir Arjantinli'ymiş; memleketine dönüp bu mekânı büyük adamın yeğeni Madam Krestovski'ye satmış. Madam, müteveffa Boris Krestovski'nin mülkünü korumaktan gurur duyuyor. Beni yüksek kitap raflarının bulunduğu başka bir odaya gö-

türüyor; raflarda Boris Vladimiroviç'in aldığı ödüllerin ve onur belgelerinin yanı sıra, Romanov hanedanını temsil eden iç içe matruşkalar var; talihsiz Aleksandra'nın tepesinde İkinci Nikola yer alıyor. Masada, saçları hafifçe dökülmüş iki orta yaşlı adam, altın süslemeli mavi bir demlikten çay içiyor. Demliği hemen tanıyorum: Büyükaneminkiyle tıpatıp aynı. Nadiyejda Krupskaya'nın ismini taşıyan Leningrad Porselen Fabrikası'nda, Çarlık porselenlerinin aynılarını yapıyorlar. Hayır hayır, Krupskaya'nın ismini taşıyan, çikolota fabrikasıydı. Porselen fabrikasının Lenin'in ismini taşıyor olması lazım.

"Bunlar, Yeni Avrasyacılık topluluğunun üyeleri Aleksi Aleksandriç ve Aleksandr Alekseyiç. Aleksi Aleksandriç yeni Rusya'da çok rağbet gören Avrasyacı izci hareketinin kurucusu. Şimdiden Baltık Denizi'nden Kamçatka'ya değin on bin Avrasyacı izci çocuk topladılar."

Aleksi Aleksandriç, "Bir de Japonlar gençlerimizi kendi dinlerine çekmeye çalışmasalar," diye araya giriyor (onun saçı diğer adama göre biraz daha az dökülmüş). "Her yerde tarikatları var; çok tehlikeli bunlar. Doğudan gelen sahte Mesihler. Aleksandr Alekseyiç kısa zaman önce, müteveffa Prens Romanoff'a Rusya gezisinde eşlik etme şerefine nail olmuştu."

Aleksandr Alekseyiç biraz eski moda ama çok hoş bir nezaketle, "Tanıştığımıza memnun oldum," diyor. "Çay içmez misiniz? Ev yapımı reçelimiz var; bahse girerim Amerika'da böylesi yoktur. Sadece konserve besin yiyorlarmış diye duydum."

"Aslında belli yiyeceklerle odaklanan birçok dükkân var," diye açıklamaya girişiyorum. "Ama insanın evi gibisi yoktur. İngilizcede öyle derler, değil mi? Ev yapımı reçel gibisi de yoktur elbette."

Madam Krestovski, "Rusya'dan birçok ziyaretçinin geldiğini memnuniyetle söyleyebilirim," diye söze başlıyor. "Uzak yerlerden, eski büyük Rusya'dan –biz öyle diyoruz– gençlerin buraya geldiğini görmek hoş oluyor. Sovyetler Birliği ismi biraz kaba geliyor benim kulağıma. Kazakistan steplerinden gelmiş üç harika delikanlı vardı, Rusya'daki azınlığın müşkül durumunu anlattılar. İnsanlar kendilerini parlak bir yıldız gibi yirminci yüzyıla taşıyacak yeni, büyük bir fikrin peşindeler. Avrasyacılığın buna cevap vereceğini umuyoruz. 2018'e kadar bekleyin hele..."

"Tam olarak neredensiniz?" diyor Aleksandr Alekseyiç.

"New York."

"Oradan da çok ziyaretçi geliyor bize. Fakat yaşamak için ne berbat bir yer..."

"Berbat değil aslında. Hatta oldukça heyecan verici bir yer," diye ürkekçe karşı çıkıyorum. "Dünyanın her yerinden insanlar var orada; komşularımdan biri Kamboçyalı, bir diğeri Şili'den."

"Ama ticari zihniyet," diyor Madam Krestovski, "her yere uzanıyor. Yanıp sönen reklam ışıkları yok mu. Baktıkça canım acıyor. Çok inceliksiz (*poşlo, poşlo, poşlo*); insanların ruhunu işgal ediyor. Göçmenlerin üçüncü dalgasına gelince, onlar için ruh pek önem taşıyor. Onları sürgüne zorlayan ruh değil, maddi gerekçelerdi."

Kibarca, müteveffa Boris Vladimiroviç'in Avrasyacılık belgelerine ilgi duyduğumu ifade edip konuşmayı Nina'ya yöneltiyorum.

"Akrabası mısınız?" diye soruyor Madam Krestovski.

"Hayır, tarih yüksek lisansı yapıyorum."

"Bildiğiniz gibi, ona akademisyen denemezdi. Amcamın ehemmiyetsiz çömezlerindendi; akademisyen yanıla kayda değer biri değildi. Ah evet, hatırladığım kadarıyla amcam başlarda onun biraz umut vadettiğini söylemişti; fakat beklentileri karşılamaya ömrü yetmedi işte. Avrasyacı Dilbilim Topluluğu'na aday olmuştu. İlk hazırlanan listede adını görmüştüm. Ama başaramadı bunu. Tabii Boris'in çok sayıda yetenekli çömezi vardı. Gerçi onlar da sonradan Boris'in bazı fikirlerini yanlış yorumladılar. Belskaya'nın ölümü Boris'e biraz sorun çıkardı. Gerçek sorunlar değil aslında, fakat nasıl diyeyim, epey başı ağrıdı. Polis Avrasyacı Dilbilim Topluluğu'nun etkinliklerini araştırmak için buraya geldi. Boris şüpheliler arasında değildi tabii. Böyle bir şey abes olurdu. O sırada Uluslararası Dilbilim Kongresi'ndeydi. Size bir fotoğraf göstereyim."

Fotoğraf tanıdık geliyor bana. Göçmenler sahilde, köpüklü dalgaların önünde poz vermiş. Gemi kazazedelerine benziyorlar. Nina Boris'in yanında duruyor. Fakat bu kez Boris ona sarılmış değil. Bilakis Nina, adama saygıyla boyun eğmiş. Sanki bir anlığına, Boris'in fotoğraf için kolunu dostça kendisine dolamasını istemiş. Beriki bunu yapmamış tabii. Nina'nın öğretmeni o. Sadık çömezlerinin çevresini kuşattığı bilge bir filozof gibi görünüyor.

"Bu fotoğraf Boris bilimsel kariyerinin başlarındayken çekilmiş. O sıralarda step kültürü hakkındaki hacimli çalışmasına giriş niteliğinde olan denemesini bitirmek üzereydi; deneme Cengiz Han ve göçebe fetihlerinin Avrasya kimliği üzerindeki etkisiyle ilgiliydi.

"Şuradaki –adı neydi– Yuri Poltavski-Rijiski; ölümünden sonra fazla abartılmış önemsiz bir şair, bir uyuşturucu müptelası ve avcı. Meşhur olmak istiyorsanız trajik biçimde ölü yeter; şöhret garantidir. Rusya'nın Rimbaud'su olmak istiyormuş, ama bildiğiniz gibi, riwayete göre ismini değiştirip Hollywood'a gitmiş ve gölge yazar olmuş. Ah, modern zamanlarda iyice ucuzladık! Boris asla ucuz başarı peşinde koşmazdı. Gerçekten soylu bir insandı."

"Bir göçmen gazetesinde, Moskova'ya gittiğini, Metro inşaatında görev aldığını okumuştum. Puşkin İstasyonu'nun mozaikleri üzerinde çalışmış."

"Her neyse. Yuri ilkesiz bir adamdı. Vadim Sovin de öyle. Sizin ülkenizde seviliyor galiba, lakin bana göre bir Rus yazarı falan değildi. Biliyorsunuz Fransızca, hatta Almanca yazıyordu. Anadiline ihanet edip –allah saklasın– yabancı bir dilde kalem oynatan adama yazar değil, ölü canlar kaçakçısı demek lazım. Şu ikisi yabancı olmalı. Şuradaki bir Amerikan yazarı galiba. Şu da her yerde hazır ve nâzır olan Andras-André-Andrey Kovac. İlk görüşte tanıyamamıştım. Adını değiştirdi; görünüşünü de ayda bir değiştirdi zaten. Bir gün bıyıklı ve uzun saçlı görürdünüz onu, ertesi gün bakardınız saçını kısaltıp jölelemiş. Aklından ne geçtiğini hiç anlayamazdınız. Boris'in gözüne girmek için Avrasyacılıkla çok ilgileniyormuş gibi yapardı. Madam Natali Çernov'la zaten konuşmuşsunuzdur eminim. Güvenilmez bir kadın; son derece güvenilmez. Hayalinden bir şeyler uyduruyor. Biliyorsunuz 1930'larda onunla aynı yaştaydık, ama o biz kızlarla oynamazdı hiç. Ona doğru dürüst mürebbiyelik eden de yoktu. Troçki'yi ve *Kino* İnsanları Bildirgesi'ni okuyarak geçirirdi günlerini. Ha-ha... Bunu çok komik bulduğumu söylemek zorundayım! Andras'a âşıkı; onun ayıplarını örtmesi bundan. Troçkist olduğunu söylemiş miydi size? Söylememiştir. Gayet ortodoks bir komünist haline geldi; Sovyetler'le doğrudan bağlantısı vardı. Onu örgütlerine almış olabilirler. Nedendir bilinmez, Boris'le o sersem şair Poltavski-Rijiski'ye de cilve yapardı. Sovyetler Birliği'nde bir lirik şairi daha kim ne

yapsın? Andras, yahut 'sadece Andrey' –şüpheli vatanseverlerimizi ayartmak için kendine böyle derdi– hesapçı, ruhsuz yarattığın tekiydi... Nina'yla ilişkisi nedir bilmiyorum ama bilsem de hiç şaşmazdım... Tekrar düşününce anımsadım, memleketlisi başka bir kadın daha vardı; silah arkadaşı gibi bir şeymiş. Ona 'Bayan X' diyorlardı; ucuz bir film karakterinin adına benziyor. İkisinde de Boris'in nefret ettiği köksüz kozmopolitlik vardı. Nina Rus kanı taşıyordu tabii, dolayısıyla onu anlamak iyice zor. Andras Kovac'ın eli kanlı biri olduğunu düşünmeden edemiyorum. Amerikalı genç senaryo yazarıyla arkadaşlıklar, ama o naif bir suç ortağıydı sadece. André karanlık bir figürdü, düzenbazın önde gideniydi. Gözlerine baksanıza. Bir şey görüyor musunuz?"

"Pek sayılmaz. Rüzgârda gözlerini kısmış ya da kendi kendine gülüyormuş gibi görünüyor, hepsi o kadar," diyorum ihtiyatla.

"Yok, onu kastetmedim. Değişik gözleri vardı; soldaki gri, sağdaki yeşildi. Şeytanın tekiydi, gerçek bir şeytan. En yakışıklı ve baştan çıkarıcı haliyle bana şekerleme getirirdi; fakat o zaman bile ne mal olduğunu anlamıştım. Sadece on altı yaşındaydım ama o yumuşak tavırlarından, yeşilimsi gözlerinden hoşlanmamıştım. Şu beş para etmez film de cinayetle doğrudan bağlantılıydı."

"Ninoçka mı yani?"

"Ah, öyle söylemeyin adını. Ni'noçka olacak elbet; Ninoç'ka değil. Vurgu değişiyor sadece ama bu önemli bir husus. Kadın kahramanın ismini doğru telaffuz etmeyi bile önemsememişler. Amerikalıların ne kadar eğitimsiz olduklarını anlayın işte. Rus diline hiç saygıları yok. Rus göçmenlerini de, Sovyet Bolşeviklerini de yanlış tanıtıyorlar. Her iki kesimi de anlamıyorlar. Üstelik hiç komik bir mesele değil bu. Biliyorsunuz işin arkasında Macarlar vardı: Ernst Lubitsch ve senaryo yazarı Billy Wilder; ikisi de kimliğini gizleyen Macarlardır. Burada şifreli bir şey var; o cinayetle bağlantılı bir şey."

"Bu film Nina Belskaya'nın trajik ölümünden önce çekilmişti tabii, öyle değil mi?"

"Elbette öyle; aptal bellemeyin beni. Fakat her şey o kadar basit değil. Her halükârda filmde takdirimizi kazanan tek karakter, sonunda mücevherleri ait olduğu yere, yani Büyük Düşes'e iade eden, Grand Hotel'deki genç hizmetli Rakonin. O gerçek bir Rus vatanper-

veri, ama hakkında neredeyse hiçbir şey öğrenmiyoruz. Zavallı adam o kaba saba Bolşeviklere ve –lafımı mazur görün– o kaltak yoldaşa hizmet edeceğim diye ne çileler çekiyor. Ya lokanta sahnesinde gördüğümüz kıvrık saçlı general, o soylu varlık? Onun hakkında ne biliyoruz? Hiçbir şey. Greta Garbo büyük bir oyuncuydu kuşkusuz. Onun da Amerika'daki sinemacı kodamanlar tarafından sömürüldüğü rivayet ediliyor. Film birçok ülkede yasaklanmıştı. Bunu da araştırmalısınız. Zaten sevgili Boris filmlerden nefret ederdi; haklıydı da. Filmle rin hafızayı öldürdüğünü söylerdi. Sinemanın genç insanlarımızın zihinlerinde bıraktığı etki onu korkutuyordu. Yani gerçeğe ulaşmak istiyorsanız o 'film insanlarını' sorgulamalısınız –Andras ile Lionel'ı."

"Bereli kız kim?"

"O niçin ilginizi çekti? Vallahi, daha önce onu hiç fark etmemiştim. Çerçevenin kenarına öyle yakın duruyor ki, fotoğrafçı onu kolayca kesip atabilirdi. Andras'ın Sovyetler Birliği'nden gelme arkadaşlarından biri olsa gerek. Aslında Annette de olabilir; Boris'in en sadık öğrencilerinden biriydi. Annette'i Nazilerle işbirliği yapmakla suçladılar; savaş sırasında Paris sokaklarında, saçları kısacık kesilmiş halde gördüm onu. Zavallı kız! Adaletsiz bir şeydi. Tüm yaptığı, bir Almanca Fransızca ve Rusça dersi vermektir. Adamaslında çok kıbar, hakikaten beyefendi biriydi; SS'ten olduğu söyleniyordu, fakat muhtemelen Annette'in bundan haberi yoktu. Şu Bayan X de olabilir fotoğraftaki. Çok iyi bir öğrenciydi ama savaştan önce gelip gitti. Biliyorsunuz, savaş her şeyi feci şekilde değiştirmişti!"

"Ya da iyi şekilde," diye lafa giriyor Aleksandr Aleksandriç. "Tabii Amerikalılar savaş hakkında çok az şey biliyor."

"Sevgili Aleksandr Aleksandriç," diye onun sözünü kesiyor Aleksandr Alekseyiç. "İşin üzücü yanı, Avrasya halklarının hafızası çok zayıf. Olup bitenlere baksanıza." Rus göçmenlerin çıkardığı bir gazeteyi uzatıp sallıyor; gazetede Macaristan'daki barışçıl bir gösterinin fotoğrafı var. Resmin altında şöyle yazıyor: "Budapeşteliiler Sovyet birliklerine mutluluk içinde veda ediyor. Göstericiler ülkeden ayrılan Sovyet askerlerine 'Bye-bye Saşa' sloganıyla sesleniyor."

"Bakın," diye sözlerini sürdürüyor Aleksandr Alekseyiç, "Sovyetler Birliği ideal olmaktan çok uzaktı, hepimiz biliyoruz bunu; fakat Avrasya alanının birliğini korumaya yardımcı oldu. Söz konusu

bölgesel birlik siyasi değil, *doğaldı*. Yekpare bir gövde vardı. Gövdeden parça koparılamaz, değil mi? Bu can yakar – ah, hem de nasıl can yakar! Bu muhteşem imparatorluğun kolu bacağı koparılmak üzere; tüm o önemsiz unsurlar – Estonyalılar, Letonyalılar, Macarlar... Macar Ulusal İttifakı'ndakiler Hun İmparatoru Attila'yı ve onun barbarca istilalarını gerçekten fazla abartıyorlar. Bana göre Cengiz Han çok daha insancıl ve cazip bir kahramandı. Slavik medenileşme sürecine memnuniyetle boyun eğmiş, adeta yerel Rus nüfusu tarafından yeniden eğitilmişti. Ya Attila? Roma'yı yağmaladı demek ha! Hangi vandal yapmadı ki bunu? Ne var bunda büyütecek? (*A kakoy vandal, skajite, etogo ne delal? Podumayeş, kakoe delo?*) Düşün gecesinde burun kanamasından ölen bir adam saygımızı hak etmiyor; siz ne dersiniz küçükhanım?"

"He-he," diye onu yansılıyor Aleksî Aleksandriç. "Taze gelin hanım hayal kırıklığına uğramış olmalı. Tabii hanımsa gerçekten; etek giymiş bir yeniyetme vandal değilse..."

"Ah evet," diye fısıldıyor Aleksandr Alekseyiç kısık bir sesle. "Gerdek gecesinde Attila'nın yatağı pek hoş görünmüyordu herhalde. Macar olsaydım bu kirli çamaşırları kendime saklardım."

"Bu genç ülkelerin hepsi yeniyetmeler gibi davranıyor. Bilirsiniz, Amerikalılar bugünlerde 'içimizdeki çocuk'u aramakla meşgul. Macarlara gelince, ah evet, onlar da içlerindeki Hun'u arıyorlar! Bizim Avrasyacı barbarlığımızı sorgulayıp, özgün Avrupa ve Asya birliğinin gerçek vârisleri olduklarını iddia ediyorlar. Onlara kalırsa, Volga bölgesinden gelen Fin-Ugor kabileleri ilk gerçek Avrasyalılarıymış. 'Steplerdeki soyu sopu belirsizler' dedikleri Moğollar, Tatarlar, İskitler ve Slavlar hep onların izinden gitmiş."

Aleksî Aleksandriç, "Size ne kadar hak versem az, sevgili meslektaşım," diye haykırıyor. "Dahası, Hint-Avrupalı bile değilermiş; Hint-Avrupalı öncesi bir kavim olduklarını beyan ediyorlar! 'Saldırgan Hint-Avrupa Medeniyeti'ne karşı savaşıacaklarmış. Elbette Sami ırkı ortak düşmanımız. Hatta Attila'nın evlendiği genç kızın mavi gözlü bir Yahudi olduğu rivayet ediliyor; bir vandal gibi göstermiş kendini. Bunda çok iyiler zaten – kendilerini başka biri gibi göstermekte. Bunların kadınları, politik nemfomanlar. Hint-Avrupalıların arasına da, Hint-Avrupalı olmayanların arasına da aynı şevkle sızı-

yorlar – kimin kazandığını görmek için. Birçoğu da Amerika'ya sığınmış durumda."

"Eh," diyor Aleksandr Alekseyiç, "ben diyorum ki, bir Macarı kazırsanız altından bir Hun çıkmaz, ha-ha-ha! Ne çıkar biliyor musunuz? Bir Yahudi. Siyon Ekâbiri bu konuda sessiz kalıyor elbette. Beni Yahudi düşmanı sanmayın. En iyi öğrencilerimden birkaçı Yahudidir. Yahudi düşmanlığı çok abartılıyor zaten."

"Avrasyacılığın karşısına pan-Macarcı bir görüş çıkaracak denli ileri gittiler. Ama söylesenize, bu Macarlar niçin sloganlarını İngilizce yazıyor? Niye 'Bye-bye Saşa' yani? Nereye varmak istediğimi anlıyor musunuz? Bunların hepsi reklam amaçlı. Uluslararası medya. Medyayla gizli işbirliği içindeler. 'Bye-bye Saşa' aslında 'Hello Fritz' demek oluyor. Şimdiden Alman marklarını saymaya başladılar bile."

"Bir dakika," diyorum nazikçe, "bu slogan İngilizce; Almanca değil ki."

Aleksi Aleksandriç sabırsızca, "O zaman 'Bye-bye Saşa, Hello Sam Amca' olsun," diyor. "Budur işin özeti. Macarlar tek başlarına ayakta durabilecekler mi, görelim bakalım. Avrupa toplumu onlara kucak açmaya çok hevesli değil. Macarlar Avrasyalı müttefiklerine ihanet etmemeliydiler; çünkü Avrasya'nın doğal sınırı –kıta okyanusu– Mavi Tuna'dan geçiyor."

Aleksandr Alekseyiç, "Ne güzel valstir 'Mavi Tuna'," diyor hül-yalı hül-yalı. "Avrasya hayalinin gerçekleştiğini görmeden ölen talih-siz Kaçalski'nin, 'Ah karlı stepler, kaderiniz kaderimdir' şarkısıyla pek uyumlu. 'Rusya, güzel Rusya, özledim yağmurda ıslanan huş ağaçlarını...' Adeta bir valstir bu şarkı. Ne çok ortak yanımız var! Macarlar bunu niçin göremezler ki!"

"Beyinleri yıkanmış, Aleksi Aleksandriç, resmen beyinleri yıkanmış. Son haberleri duydunuz mu? Şu sözde bilimadamı Dr. Istvan Kertez'in iddiasına göre, eski Japonlar Fin-Ugor kabilelerinin de atalarıymış! Yani Japonlarla Macarların doğum yeri aynıymış. Ne kadar zekice, ne güzel uymuş! Duyduğuma göre yeni bir para birimi kullanacaklarmış artık: Macar Yeni!"

"Çok iyi yakalamışsınız, Aleksandr Alekseyiç! 'Bye-bye Saşa' sloganını fotoğraflayan Japon turistleri gördünüz mü? Televizyonda habire onları gösteriyorlar. Buyurun işte!"

Madam Krestovski, "Galiba elimde size göre bir şey var," diyerek bu hararetlı çay sohbetini bölüyor. "Arşivimde Boris'in Nina Belskaya'ya gönderdiği bir not bulunuyor; çalışmalarından birini yorumlamış. Bu not gönderilmeden kalmış galiba. Belki ölümünden hemen önce gönderecekti. Elyazısı titrek, ama kesinlikle Boris'e ait – şu dar yuvarlaklara, kendine has *t* harfine bakın. Her zaman mor mürekkep kullanırdı. Olmaz, mektubu alamazsınız. Çok kıymetli ve hassas bir mektup bu, anlamıyor musunuz? Maalesef bugünlerde onu alıp götürmek hususunda size itimat edemem. Milli Kütüphane'de fotokopi çektirmek mi? Ah, o berbat Fransız elemanlar; insana hiç yardımcı olmazlar. Siz genç bir kadınsınız, farkında olmayabilirsiniz; Moskova'da kısa zaman önce basılan 'Kayıp Ulusal Hazine' içindeki toplu eserler arasında bu mektup yoktu. Lütfen Boris Vladimiroviç'in orijinal yazısına dokunmadan önce parmaklarınızı dikkatle silin. Üst dudağınızda biraz reçel kalmış. Evet, oldu."

Mektupta şunlar yazılı:

Sevgili Nina,

Çalışmada birçok önemli konuya değinmişsin. *Matera* sözcüğünün Hint-Avrupa dillerindeki ortak kökenine –*mother*/anne, *materiality*/cismanilik, *mat* (müstehcen Rusça terim)– dair bu tartışma, daha büyük bir proje için iyi bir başlangıç noktası. Bana öyle geliyor ki salt dil oyunlarına, sanat için sanata, kelimelerin yüceltilmesine ve bu tür saçmalıklara fazla kaptırıyorsun kendini. Ben derinlik arıyorum Nina, ruh arıyorum; bu anlam yoksunu dünyada eksikliğini çektiğimiz o bütünleştirici ilkeyi, o temel fikri bulmak istiyorum en azından. Dilbilim kendi başına bir şey değil, hakikate götüren yoldur; ideokratik bir dünya görüşünün parçasıdır, kazara ortaya çıkmış değildir."

Not: Dilbilim Kongresi'ne gidiyorum; orada bazı "seçkin Sovyet konuklar"la bir araya geleceğiz. Yakında seni görmeyi *gerçekten* ümit ediyorum. *Tête-à-tête** tartışmamız gereken bir sürü şey var, kahrolası Fransız yurttaşlarımızın dediği gibi (*Kak gavaryat naşi proklyatiye Frantsuzi*).

Sevgilerimle, B.K.

* *Fr.* baş başa. –ç.n.

"Boris Vladimiroviç neden Sovyet delegasyonuyla buluşuyordu? Göçmen Rus filozoflarının, Sovyet hükümetinin temsilcileriyle fazla yüz göz olmadıklarını sanıyordum. En azından savaş öncesinde."

"Belli ki ev ödevini yapmamışsın hayatım. Genç bir araştırmacısın. Araştırma yetilerini geliştirmen lazım."

"Avrasyacılar uzağı diğer göçmenlerden daha iyi görüyorlardı," diye fısıldıyor Aleksandr Alekseyiç ateşli bir sesle. "Hayatları boyunca *carte d'identité*'lerini* güncellemek için kuyruklarda bekleyerek aşağılanmayı kabul etmediler. Bizim için Paris hep hafızamızda sakladığımız bir şenlik** değildi; bu kesin. Lüzumundan fazla abartılan o Amerikalı yazar da karnı tok sırtı pek değildi her zaman; lakin vakurdu. Öğle yemeğini es geçmeyi seçiyordu. Bizim seçeneğimiz yoktu. O yüzden, 'Değişen Sınırlar Hareketi'nden itibaren bir süreliğine, Rusya'yla uzlaşmacı bir tavra girildi. Neticede Sovyetler Birliği, Avrasya'nın doğal sınırlarını koruyordu; dolayısıyla bizim rolümüz sadece iktidarın barışçıl bir şekilde el değiştirmesini sağlamaktı."

"Kimden kime geçecekti iktidar?"

"Bolşevik Partisi'nden Avrasyacı Parti'ye. Amblemimizi bilmiyor musunuz? Tek başlı kartal, yarım ay, bir haç ve bir yıldız. Tüm simgeleri kaynaştırıyoruz. Bunu tarih sanmayın sevgili küçükhanım. Tarih diye bir şey yok. Geçmiş diye bir şey de yok. Geçmiş bize musallat olmak için geri geliyor; geçmişin bedeli gelecekte ödeniyor. Geçmişte yapılmak istenenler gelecekte mümkün olacak. İktidar barışçıl bir şekilde el değiştirecek. 'Demokrasiye barışçıl geçiş' laflarına kanmayın. Avrasya halkları aptal değil, ideokrat. Daha güçlü bir fikre sahip çıkarak yaşamak istiyorlar. Amerikalıların bayağı özgürlük reklamları işe yaramayacak. Bekleyişimiz sona ermek üzere. 2018 gelince zaman çökecek. O tarih, Avrasya takviminin birinci yılı olacak. Mahşer Günü'nde ölümler dirilecek – dirilmeyi hak edenler yani; gerçek Avrasyacılar. Herkese yer yok nihayetinde. Bizim Yeni Dünya Düzenimiz olacak bu. Amerikan hayalleri, bizim hayalimizin önünde solup gidecek."

"Boris Vladimiroviç Avrasya Devleti'nin başına geçip bir tür fi-

*Fr. kimlik belgesi;

** Özgün metinde "*a movable feast*"; E. Hemingway'in Türkçeye *Paris Bir Şenlik*i olarak çevrilen aynı adlı kitabına gönderme. -ç: n.

lozof-kral mı olacaktı?"

"Hayır, o bizim kurucu atamız, en kudretli Avrasyacı filozofumuz olacaktı. Bürokrat değil, ideokrattı kendisi. Fakat *hélas**, olmadı işte. Yine de hiç unutulmayacak, inanın bana. Anıtı Cengiz Han Meydanı'nı süsleyecek – Kızıl Meydan'a vereceğimiz isim bu olacak. Lubianka Caddesi'ne de Krestovski yolu diyeceğiz. Bir de şu Macarlar azıcık sakinleşirse, çıkmaz bir sokağa Attila Geçidi ismini veririz. Hatta at üstünde bir heykelini dikeriz, o küçük vandal kız da atın kuyruğuna asılmış olur. Moskova Metrosu'nun adını Avrasya Metrosu yapacağız. Sizce de kulağa hoş gelmiyor mu?"

"Ah hayatım, Amerika Birleşik Devletleri'nde Avrasyacı topluluğun eserlerini öğretmediklerine nasıl da şaşıtm. Bu Amerikalılar hiç ileri görüşlü değil, hiç hem de. Sözde bilimadamları Biçimcileri, Saussure'cüler ve onların küçük topluluklarını inceliyor. Oysa bunlar politik açıdan öyle alakasız ki – naif beynelmilelciler, edebi hilekârlar, tertip ustaları hepsi. Dilin kökenini, dünya yüzündeki hayatın anlamını kovalamamışlar. Yüzeysel akrobasiyi tercih etmişler. Fransızların onlarla bu kadar ilgilenmesine şaşmamalı."

Madam Krestovski, "Kusura bakmayın, başka bir randevumuz var," diye araya giriyor. "Kazak ve Tatar Avrasyacı Derneği'nin temsilcisi 3:30'da geliyor; saat 5'te de Moskovalı meşhur sinema yönetmeni Viçeslav Pulkov burada olacak. Avrasya bölgesine dair ilk sinema rapsodisi olan *Leylak Günbatımı* isimli harika filmi çekmişti. Şimdi Boris Krestovski'ye adanmış bir belgesel çekiyor: *Bir Vatanseverin Hayatı*. Rus-Alman ortak yapımı tabii. Zavallıların bugünlerde film çekmeye ayıracak paraları yok. Pazar Hollywood'un elinde. Pulkov'a Avrasya steplerinde geçen sahneleri Dakota'da çekmesini bile önermişler. Ne ayıp!"

"Neyse. Size iyi şanslar dilerim. Eğer o dalavereci Andras ve şu rekâsının ardından gidecekseniz, kurnazlıklarına karşı uyanık olun. Kesinlikle çok tehlikelidirler. Elleri kanlıdır. İyi bir kıza benziyorsanız, fakat anlaşılan kütüphanede daha fazla zaman geçirmeniz gerekiyor. Ah, allah aşkına, bu kadar Amerikanlaşmayın. Asla, asla 'iyi günler' demeyin. Bozuk bir Rusça bu."

* Fr. heyhat. —ç.n.

Yüzünüzü kızartabilecek bir olay gerçekleşiyor

Odama dönüp televizyonda Sovyet tanklarının şehrin dış mahallelerinde dolaşmasını izliyorum; pespaye dükkânların vitrinleri parlak sloganlarla süslenmiş. Sonra ekran karlanıyor. Bu siyah beyaz karlanma korkutucu bir elektronik gürültü yaratıyor. Bir an sonra tanklar yine beliriyor. Bu kez tankların kükremesinin üzerinden bir kadının hafif aksanlı sesini duyuyoruz:

"1990. Ülkemde korkutucu bir şey oluyordu. Hemen akrabalarımı aramalıyım. Onlara hemen ulaşabilmeme şaşım. 'Sevgili kızım, endişelenme,' dedi annem, 'o tanklar gerçek değil; bir televizyon filmi sadece.' AT & T'yi kullandığıma çok memnun olmuştum."

Ardından, rahat bir masanın çevresinde toplanarak tankları izleyen mutlu bir Rus ailesini görüyoruz; masada ringa balıkları, çavdar ekmeği ve Stolichnaya votkası var – renkler pırıl pırıl. Bir süre sonra, işlemeli önlük takmış, yumuşak ve yorgun bakışlı, tombul bir kadın televizyonu kapatıyor. Önceden kaydedilmiş kahkahalar çınlıyor. Telefon çalıyor. Her şey AT & T'nin utkusuyla sona eriyor. Ama ben her şeyin orada bittiğine ikna olmuş değilim. Rusların televizyon kaptandıktan sonra da kadeh tokuşturduklarını görebiliyorum. AT & T iletişim şirkettinin reklamını çeken kameramandan, gelip kendileriyle birlikte içmesini rica ediyorlar; sesçiden de. Bir saat kadar sonra kameramanla sesçi ayrılıyor; kalanlar hep bir ağızdan şarkı mırıldanıyor: "Ukrayna kızları yer bitirir seni. Batı'yı arkalarında bırakıp giderler." Votkaya doymuş halde, yabancı marka arabalarına biniyorlar. Sonra baba kafayı buluyor, anne ağlamaya başlıyor. Biri pencereye bir taş fırlatıyor, telefonun ahizesi yere düşüyor.

Televizyonumun ekranı yine karlandı. "Orası çok karlı yoldaşlar, çok karlı." Greta Garbo'nun repliği bu. İçeri biraz temiz hava girsin diye, kaldığı kral dairesinin penceresini açmak istiyor. Televizyonuma hafifçe vuruyorum; sonra bir kez daha. Nihayet tekrar görüntü geliyor. Ekrandaki resme yeşil ton hâkim; yumuşak renkler, sabun köpükleri var. "Duyularınızı okşar," diyor bir kadın sesi, fakat neden

bahsettiğini bilmiyorum. Tam anlayacakken, telefonum çalıyor. Arayan Madam Çernov.

"Tekrar merhaba," diyor Madam Çernov. "Bu güzel akşamda nasılsın hayatım?" Derinden gelen, boğuk bir fısıltıyla konuşuyor; çakırkeyif mi diye merak ediyorum. "Şey, Madam Krestovski beni arayıp ziyaretinden bahsetti. Fena görünmüyormuşsun ama 'ah, pek Sovyetmişsin.'" Kıkırdayarak Krestovski'nin sesini taklit ediyor: "'Tanrım, o berbat ülkede dile ne yapıyorlar böyle? Cahil Bolşeviklerin elinde nasıl da rezil olmuş.' Şu meşhur dilimize dair başka söyleyeceklerim de var." İsterik kahkahalar atmaya başlıyor. "Bir fırt Absolut içtim de – kusura bakma hayatım. Sana her şeyi anlatmadım tabii. Bazen çok eski kafalı ve ihtiyatlı olabiliyorum. Ah hayır, inanma sözüme. Her şeyi bir anda anlatıvermek sıkıcı oluyor, hepsi bu; keyif veren arkadaşılığından mahrum kalırım sonra. Yalnız bir kadını ben, biliyorsun."

Hemen mahalledeki barda buluşmayı kararlaştırıyoruz.

"Küçük burjuvalar gibi dereden tepeden konuşmayı boşverip hemen sadede gelsek? İkimiz de yetişkiniz sonuçta. İşte itirafım, dedektif hanım. Nina'yla Boris'i gizlice izlemiştim; birkaç kez hem de. Elimde değildi. On beş yaşından beri anahtar deliklerine tutkunum. Tabii, ne düşündüğünü biliyorum. Uyduruyorum sanıyorsun. Kendin karar ver. Ne çok Avrasyacı fikre tahammül etmek zorunda kaldım, inanamazsın. Çok öğreticiydi gerçekten. Boris diyordu ki, 'Rusya dişil bir ülkedir; Avrupalı erkeklik safhasından, şövalyelik safhasından hiç geçmemiştir.' Maalesef kelimesi kelimesine hatırlamıyorum söylediklerini.

"Önce kanepeye oturup limonlu çay içerek Avrasya'nın kaderi hakkında konuştular. Tabii daha çok Boris konuşuyor, Nina da onun çayına şeker koyup ince ince limon dilimliyordu. Boris özellikle Cengiz Han'dan bahsederken çok heyecanlanıyordu. 'Göçebe kavimlerin anlaşılamamış lideri' diyordu onun için. Yavaş yavaş Nina'nın bluzundaki düğmeleri çözmeye başladı. 'Rusya sınırını geçtiğinde yere kapanıp ıslak toprağı öpmüştü. O zaman Moğollar vardı. Şimdi sıra Rusların.' Hayır hayır, Nina hiç rahatsız olmuyordu; adamın parmaklarını okşayıp, vücuduna yöneltiyordu. Boris onun göğüslerine bir oğlan çocuğı gibi ürkekçe dokunuyordu. Avuçluyordu göğüslerini.

"Islak Rus steplerindeki göçebeler hakkında konuşmaya devam ettiler. Bir plak çaldılar sonra. Plakta aynı şarkı dönüp duruyordu. Fısıltıları hâlâ kulağımda. Plak, Nina öldüğü gün kırılmıştı. Boris gide-rek heyecanlanıyordu. Avrasya İmparatorluğu'nun gururlu kendine yeterliğinden bahsediyordu. 'Bu imparatorluğu biz Ruslar hayata ge-çirmeliyiz şimdi; çok zor iş, biliyorum, ama yapmak zorundayız.'

"Ellerini Nina'nın krepdöşin çorapları üzerinde gezdirdi. Nina o zamanlar bir servet ödemiş olmalıydı çoraplarına. 'Siyah ağ' denen o çoraplara nasıl imrenirdim; Guy La Rève yapımıydı. Yakovlev satar-dı bunları, Fransız devlet başkanının paranoyak katili Gorgulov'un ahabası. Fransızlardan daha ucuza satardı. Ninoçka'nın bacakları da çok güzeldi elbet.

"Elini onun dizlerinden aşağı kaydırды, ayakkabısını çıkardı, to-puğuna dokundu, öptü. Yavaşça. Sessizliğe bürünmüşlerdi. Pek bir şey göremiyordum. Anahtar deliğinin önünden çekilmişlerdi. Nina bir çığlık attı, sonra bir çığlık daha; canı yanıyormuş gibi. Hatırlıyo-rum da, soluğum hızlanmıştı; neredeyse kendimi ele veriyordum.

"Daha önce hiç görmediğim şeyler yaptılar birbirlerine. Konuşa-rak ya da sessizce dokunmalar ve içeceklerini yudumlamaları epey sürdü. Bütün hareketleri çok yavaştı. Nina'nın yüzünü gördüm mü? Evet, gözleri yarı kapalıydı. Neşeli, umursamaz görünüyordu. Bo-ris'e gelince, o iyice ateşlenmişti. Genellikle solgun olan yanakları kıpkırmızıydı. Gözleriyle yiyip bitiriyordu Nina'yı.

"Hayır hayır, aceleci olma küçükhanım; gerçek anlamda 'seks yapmadılar'. Ne kaba ifade, değil mi? Yapmaları gerekmiyordu, ya-pamazlardı hem. Doyumsuz görünüyorlardı.

"Başka ne söyleyebilirim? Boris'in uzun parmakları ve derinden gelen, yumuşak bir sesi vardı. O zamanlar Avrasya hayaline kapılma-mıştım, Avrupa'nın üzerinde dolaşan Komünizm hayaletini arıyo-rum. Fakat şimdi onun önemi yok hayatım. Son birkaç gündür düşü-nüp duruyorum. Belki de bu bir kıskançlık cinayeti idi. İki hafta son-ra, çalıştığım barda onları gördüm. Fısıldayarak tartışıyorlardı ama çığlık çığlığa bağırışır gibiydiler. Ne konuştuklarını duyayım diye ya-nı başlarındaki tezgâhı temizler gibi yaptım. Nina başka bir kadınla görüştüğü için onu suçluyor ve bu kadının kim olduğunu öğrenmek istiyordu. Boris de 'Onunla aramızda hiçbir şey yok, bu ne cüret?' gi-

bisinden bir şeyler deyip duruyordu. Nina'yı bir Rus gibi davranmakla suçladı. Ağız kavgası etseler de, fısıltılarında hâlâ büyük bir tutku gizliydi. Sonra Boris yalnız kalmak istediğini söyledi. Tıpkı Greta Garbo gibi, ha-ha. Anlıyorsun ya, en azından halk nazarında gizemli bekâr olarak kalmalıydı.

"Geçen gün aşk ve siyaset hakkında söylediklerim hep yanlıştı. Biliyorsun, biz Ruslar söz konusu olduğumuzda işlenen suçların çoğu kıskançlıktandır; vatan, ideoloji yahut din için işlenmiş suçlar bile. O saçma filmde bu doğru yansıtılmıştı. Yanılan biziz. Bir seveda ilişkisi, ölümcül bir cazibe söz konusuydu. Nina kendi şerefini tehlikeye atmış, Boris ise kıymetli imajını zedelemişti. Ama Nina'nın, yani seçtiği kadının bir Amerikalıyla görüşmeye başlamasını affedebilir miydi hiç? Üstelik kendi bakış açısından, bu Amerikalı'nın genç bir bedeni ve sıradan bir zihni vardı – çifte darbe demekti bu. Barbarlar kapıya dayanmıştı.

"Acaba Boris de o saçma filmin özel gösterimine davetli miydi? Nihayetinde Andras, görüşlerine saygıyla karşı çıksa da, hürmetini esirgemezdi profesörden. Boris filmi görünce küplere binmiş olabilir. Onun ne düşündüğünü kestirebiliyorum: 'Ucuz bir aşk hikâyesi; kutsal olan her şeyin ayaklar altına alınması. Bir Sovyet delegesiyle beş para etmez bir Fransız kontu, Sovyetler'in Batı'yla cilveleşmesi, Avrasyacı hayallere ihanet; tam Hollywood tarzı.' Nina ile Lionel'ı sinemaya giderken görüyor; âşıklar gibi davranıyorlar, el ele tutuşuyorlar, birbirlerine şeker ikram ediyorlar falan. Boris önce bunu ciddiye almıyor. Nina üzerindeki hâkimiyetinden çok emin çünkü. Sonra Lionel'ın geceyi Nina'yla geçirdiğini anlıyor. Boris bunu hiç yapmamıştı. Nina'yı sadece gündüz vakitlerinde görmüştü; böylesi daha fazla hoşuna gidiyordu galiba. Lakin Lionel'ın gece Nina'da kaldığını ve sabahleyin ona kahvaltılık almaya çıktığını öğrenince, buna inanası gelmiyor. Kendini kaybediyor. Sevişirken dinledikleri plağı kırıyor. Silah taşıdığını biliyoruz. Nina günlüğünde bahsetmiş, hatırladın mı?

"Boris Dilbilim Kongresi'ne gitmemiş miydi? Gitmiş olması gerekir. Ama kongre Meudon'daydı; arabayla sadece bir saatlik yol. Ortak arkadaşımız Galina, Boris Vladimiroviç'le Poltavski-Rijiski'yi saat 11 civarında bir kafede otururlarken görmüş. Boris olduğundan çok emin. Arkadan görmüş onu. Poltavski-Rijiski'nin hesabını ödün-

yor, garsonla çene çalıyormuş. Görünüşe göre Poltavski-Rijjski'nin ruh hali pek iyi değilmış."

"Ama birbirlerinden hoşlanmazlardı hani?"

"Kesinlikle. Tek ortak noktaları, Nina'yı kıskanmaları olabilirdi ancak.

"Yok, Galina'yla konuşamazsın. Bu mümkün değil maalesef. Kendisi üç yıl önce öldü; kızına gelince, o da hiçbir şey bilmiyor. Rusça bile konuşamıyor. Galina'nın ikinci kocası Jean François'dan olmaydı bu kızcağız; Jean François iyi adamdı, lakin eli çok sıkıydı. Bretagne'liydi. Kızları Breton ayrılıkçı hareketi içinde aktif olarak yer alıyor. Şimdi Quimpert'de yaşıyor.

"Şüpheye düştün, biliyorum hayatım. Şu çenesi düşük ihtiyar niçin bütün bunları polise anlatmadı? Herhalde havada savaş kokusu olduğu ve büyük Rus dâhisini şüpheli konumuna düşürmek istemediğimiz için. Sonra, Nina'yı gizlice izlediğimi nasıl açıklardım? Kimse bana inanmazdı. Tabii günlükte bu anlattıklarımın hiçbirini bulamazsın. Sana ikinci defteri getirdim, bak da kendin karar ver. Nina günlüğünün ve notlarının bir kısmını imha etmiş sanırım. Çok eksik sayfa var. Bazen de günlüğündekileri yeniden yazmış. Ölümünden birkaç ay önce, hayatını yeni baştan tasarlamayı denemiş gibi geliyor bana. Niçin diye sorma.

"Görüp de anlatmadığım başka ne mi var? İyi soru dedektif hanım. Maalesef bu görüp göreceğim en heyecan verici şeydi. Hem sonradan tekrar onu dikizlemedim sanma. Boris'e gelince, söylemeli miyim bilmem ama, yıllar sonra Budapeşteli yakın arkadaşım Doktor J. onun iktidarsızlıktan mustarip olduğunu çıtlatmıştı bana. Muhtemelen stres, kötü beslenme ve sigara alışkanlığı yüzünden bu illet göçmenler arasında yaygınmış. Zavallı Doktor J., her şeyi böyle yavan bir dille açıklardı işte."

Natali'nin yarı sarhoş halde anlattığı hikâyeye inanacak mıyız? Nina'yı mı betimliyordu, yoksa (belki de Troçkist falan olmayan) o gösterişli Troçkistle baş başa kalma konusundaki kendi fantazisini mi? İnsanların gönüllü olarak sırlarını dökmesinden ikirciklenirim. Bunu Sovyet tarzı eğitime verin. Bana göre, yabancılarla bir anda yakın-

laşmak bir tür kışkırtmadır her zaman. Paylaştıkları sırlar bunlarsa eğer, kimbilir sakladıkları ne uygunsuz gizemler vardır. Natali sadece hafiften çakırkeyifti, hem de alkolden ziyade anılarıydı bunun sebebi; peki niçin sarhoş olduğunda ısrar ediyordu? En önemlisi, öğretmeniyle bu gizli buluşmaları Nina için ne ifade ediyordu?

Sahildeki fotoğrafta Boris Vladimiroviç'in gözleri deliciydi; kısık ve baştan çıkarıcı gözler. Bir kez gördünüz mü bu gözleri, bırakmak istemezsiniz. Size öğretmenlik etmelerini, canınızı yakmalarını, sizi iyileştirmelerini, okşamalarını, mutluluk vadetmelerini isterdiniz. Bana güven, karanlıklar içindeki o kıta okyanusunda her şey yerine oturacak; sonunda hepimiz bir araya geleceğiz. Ah evimiz, güzel evimiz.

Tüm argümanlarını destekleyen atik filozof parmakları vardı Boris'in. Nasıl da hep yabancı dil profesörlerine âşık olunur, bilir misiniz? Hele anadilinizde konuşuyorlarsa sizinle, utangaç bir kız çocuğu gibi balıklama dalarsınız sevdaya. Boris kırılğan ve karşı konulmazdı. Arzuları yanlış tarafa yönelmişti. Bu arzular imkânsızlaşıp doyumsuzlaştıkça, Boris'in Avrasyası mükemmelleşiyordu. Nina kuramları değil, kuramcıyı kollarına aldığını sanıyordu belki. Ah, fakat öyle kaygan bir zemindeydiler ki. Nina rafadan yumurta haşlar, demliğe çay koyardı daracık mutfağında. Boris ise vatan hasreti çekerek çorak topraklarda gezinen yalnız göçebelerden bahsedirdi. Öksürüklere boğulurdu arada bir. O da Nina gibi boğazından yana dertliydi. "Sigarayı bırakmalısın Boris, gerçekten." Sonra Nina'yı tepeden tırnağa okşardı yine. "Ninoçka, *moya milaya, moya slavnaya, nu što tıy, ni moya malenkaya duşeçka, savsem neobyazatelnoe*.* Şimdi evimde gibiyim işte." "Boris Vladimiroviç, lütfen." "Ninoçka, evet, izin ver, evet, evet..."

Atik parmakları Nina'nın bedeninde dolaşırdı. "Boris Vladimiroviç, lütfen, durun... şimdi olmaz."

* Rus. "Tatlım, canım, neyin var, ha benim küçüğüm, yapma ama böyle." -Ç.n.

❧ 10

**"Diğer kadın" hakkında bir şeyler öğreniyor
ve Kino İnsanları bildirgesini okuyoruz**

Nina Belskaya'nın Günlüğünden

❧ 10/8

Katya sürgünün ona bir rüya gibi geldiğini söyledi: "Bazen uyanıp kendini evde bulacağını sanıyorsun." Benim durumum tam tersi. Şimdi eve dönecek olsam, rüya gördüğümü sanırdım. Uyanmak istediğimi, kendimi yurtdışında bularak bir oh çektiğimi hayal ediyorum. Bu konuda ne yapacağımı bilemiyorum.

❧ 18/10

Bir Kadının Portresi

Konferans salonunun karşı tarafında oturuyor ve harıl harıl not tutuyor. Uzun bir boynu, vakur, keskin yüz hatları var. İsmi bilmediğimden, ona "X" diyeceğim. Işığın altında çehresi çok narin görünüyor. Yanaklarında neredeyse hiç renk yok. Yüzünün kızardığını görmedim. Galiçya'dan veya Polonya'dan, belki de Silezya'dan yahut Alsace-Lorraine'den gelme bir yabancı olabilir. Sadece tahmin ediyorum elbette. Çelik rengi gözleri var. Niçin böyle cezbediyor beni? Bilmem. Çok kararlı ve sakin. Oturduğu sıranın yanından geçerken elyazısına bakıyorum – çok düzgün yazıyor; tüm harflerin eğimi aynı.

Yazdığı nedir? Tek satırını okuyamıyorum. Oturduğu yerde kıpırdanmıyor, kâğıdı amaçsızca karalamıyor, gözlerini odada boş boş gezdirmiyor. Kimseyle cilveleşmiyor; çoktan aşmış bunları. Hayatta ne yaptığını biliyor. Bunun ne olduğunu bilmiyorum, ama onun bildiğinden eminim. *Hélas*, daha ruh eşimi bulamadım, fakat zıddımı buldum!

✂ Katya Korf'tan bir kartpostal

Sevgili Ninka,

Denemenin girişine bayıldım: "Sürgün ikili bir hayattır ve sürgüne gitmiş kişi her zaman çift taraflı bir ajandır. Bu onun en büyük avantajı ve korkularının kaynağıdır." Gerisi nerede? Hani sonuç kısmı? İlginç bir şey yakalamışsın. Biliyorsun, Dr. Freud bile evden ayrılma yetisini, paranoya tedavisinin bir parçası olarak görüyordu. Paranoyak Rus hastası "Kurt Adam"a (bu adamın ikidilliliğiyle baş edemediği açık), Rusya'ya dönmemesini tavsiye etmişti. Sene 1917 ya da 1918'di. Kurt Adam doktorun tavsiyesine uyunca, evini ve servetini kaybetmişti. Ondan sonra paranoyası epey düzelmişti. Sevgiler, Katya

✂ 13/5

X hanım hâlâ benimle. Yoksa X yoldaş mı demeli? Her zaman orada, arka planda. Hayır, onunla karşılaşmaya çalışmıyorum. Kendi başına oturuyor, pek kimseyle konuşmuyor ve kesinlikle benim farkımda değil. Benden ötelere bakıyor. Onun görüş alanında değilim. Göçmen kafeteryasında yemek yemiyor; yanında taze meyve-sebze getirmiş. Tam anlamıyla kendine yeten bir kadın. İyi odaklanmış, gayet verimli. Sigara içmiyor. Ona bakıyorum, fakat bakışlarıma hiç karşılık vermiyor.

✂ 15/5

Katya, X'in var olduğuna inanmıyor. Ona X'ten bahseden mektuplar yazmaktan vazgeçmemi istedi. "Kendinden bahset Nina, X'i sen yarattın." Sonra daha korkutucu bir şey daha söyledi: "Senin sorunun bu, biliyorsun. Aynı anda birkaç hayatı birden yaşamak istiyorsun." X'in yüzme havuzuna gittiğine inanmıyor Katya. Boris Krestovski'nin seminerinde sunum yaptığına inanır mıydı? Böyle bir şeyi asla tahayyül edemezdim! X evrensel dil hakkındaki bir seminerde sunum yapıyor. Çoğumuz geçmişin diliyle ilgilenirken, o geleceğin diline eğiliyor. Sesinden hoşlanmıyorum. Ona bakmayı, fakat konuşmasını duymamayı tercih ediyorum. Tanımlanması zor bir Slav aksanıyla ve sessiz bir hayalcinin tonlamalarıyla konuşuyor. Öyle coşkulu, isterik biri değil; sakın, makul ve modern. Yepyeni bir ka-

dın. Tam bir inanç sahibi. Hiçbir örneğe değinmiyor. Sözlerini bitirirken şöyle diyor: "Babil Kulesi tamamlanabilir ve muhteşem bir anıt olabilir – uluslararası tarzda inşa edilmiş, camdan ve betondan muhteşem bir anıt. Eyfel Kulesi devrini dolduracak, lüzumsuz hale gelecek; eski moda âşıklara hitap eden demirden bir dantel işi, mazi-den kalma bir şey olacak. Gelecekte, farklı diller konuşarak karşılıklı yanlış anlamaları ebedileştirenmize gerek kalmayacak. Tek birdi-li, uluslararası komünizmin dilini konuşacağız. Belki şimdi anladığımız manada bir dil olmayacak bu. Konuşmaya ihtiyaç duymayacak, birbirimizin sessizliğini paylaşacağız, tatmin edici bir emeğin ardından gelen yoğun sessizlik misali." Sonra Boris diyor ki: "Babil Kulesi'nin tamamlanması, Avrasya'nın nihai başarısı olacaktır. Avrasya dilleri, ortak kökenlerinin verimli toprağına dönecektir."

Şaşıryorum. Boris Vladimiroviç genellikle Marksist yorumları sevmez, bunlara "kişinin kendini aldatmasından ibaret kozmopolitlikler" der. Niçin bu yorumları benimsemeyi, Avrasyacılık ülküsünün kapsamı içine almayı deniyor? Anlayamadığım çok önemli bir şey mi var?

Seminer sonrasında Boris Vladimiroviç, X'i tebrik ediyor. Hayır, onun elini benimkini öptüğü gibi öpmedi. Kadınların elini gerçekten dudaklarıyla öpmekten gurur duyar – "Fransızlar gibi değil." Ama X'e öyle yapmadı. Elini sıkıp doğrudan gözlerine baktı. Böyle bir şey yaptığını hiç görmemiştim. Benim karşımda irkilip geri çekilir, gülümser, hiddetli ya da şefkatlidir, ama asla doğrudan gözlerime bakmaz.

X Rüyası

Önce beni mutlu eden, çok hoş bir rüyaydı. Rüyamda nihayet X'le konuşuyordum. Gerçek hayatta hiç konuşmadım onunla. Ah, nasıl da rahatlıyordum. Artık her şey açıklığa kavuşmuştu. Korkuya, endişeye mahal yoktu. X biraz utangaçmış sadece. Genellikle yabancılarla konuşmazmış. Fakat artık onun nazarında yabancı değildim. Konuştuğumuza memnun olmuştu. Çok önceden benimle tanışmak istemiş, fakat sohbeti başlatmaya cesaret edememiş. Neden bahsettiğimizi hatırlamıyorum ama çok rahattık birbirimize karşı; sanki eski dostlar gibiydik. Günlük yaşamda sessiz bir hayalperestini sesiyle konuşmuyordu. Çok uysal biriydi. Beni öperek selamlıyordu; dudaklarımın üstündeki kırışıklıkta al renkli bir iz kalıyordu.

Yorgun gözlerime kaçan tozu çıkarmak için kullandığı mendile, unutmabeni çiçeğinin tanıdık kokusu sinmişti. Paris'te bu parfümü yapmıyorlar artık. Birlikte yüzme havuzuna gitmeyi öneriyordum. Kabul ediyordu. Elbiselerimizi çıkarınca aynı çizgili mayodan giydiğimizi görüyorduk. Havuza birlikte giriyorduk. Aşağı bakınca suyun karanlık ve kirli olduğunu görüyordum. Şehrin atıkları yüzüyordu burada: çöpler, eski gazeteler, yemek artıkları, sürpüntüler, sarı saçlı bir oyuncak bebeğin kafası, sigara izmaritleri. Seine Nehri'nin suları gibiydi adeta, fakat insanlar her şey yolundaymış gibi yüzmeye devam ediyordu. Hatta bir grup atletik kadın, havuza atlamak için sıraya girmişti. X suya dalıp beni çağırıyordu: "Hadi gel, hiç soğuk değil." Kaçış yoktu. Kendimi onun nazarında ödleğe yerine koyamazdım. Titreyerek suya girerken, "O kadar kötü değil; gayet sıcakmış," diye düşünüyordum.

❖ 2/6

Bugün X meselesinde büyük bir gelişme oldu. Halka açık havuzdaki soyunma odasının aynasında onun yansımasını gördüm. Demek ki insanmış. Kendine gizliden şöyle bir bakıp bonesini düzelttikten sonra, on metrelik kuleden serin suya atladı. Vücudu suyla bütünleşiyor; zarif, güçlü kulaçlarla yüzüyor. Az kalsın erkeksi kulaçlar diyecektim. Erkek gibi yüzüyor.

X güçlü ve yapılı. Omuzları geniş. Herhangi bir ülkede atletler resme geçit yapacak olsa, onu da seçerlerdi eminim. Bana niçin çekici geliyor, biliyorum. Lemberg'den mi, Bordeaux'dan mı geldiğinin önemi yok. Modern bir kadın, "yeni kadın"ın mükemmel bir örneği – her ne demekse artık. Heykeli yapılabilir. Bana kalsa, onun göğüs-ten yukarısı çıplak heykelini oyardım. Böylece arzu değil hayranlık uyandıran klasik yarı çıplaklığı elde etmiş olurdum, göğüstten aşağısında da bir sürü kıvrım yer alırdı; ağır mermer kıvrımlar.

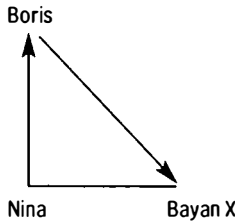
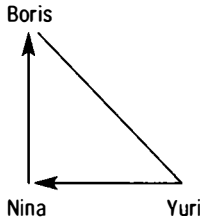
Soyunma odasında onu bekledim. Kurulanırken izlemek istiyordum onu. Yerde biriken suya basışını, karışmış ıslak saçındaki firketeleri çözüşünü, sütyenini bağlayıp pamuklu çoraplarını giyişini görmek istiyordum.

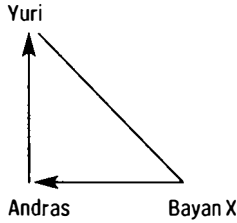
Fakat X, beyaz havlulara sarınmış olarak bir kabine girip kapıyı kilitledi. Yedi dakika sonra tamamen giyimli ve zinde, dünyaya meydan okumaya hazır halde dışarı çıktı. Unutmabeni parfümünün kokusu havada asılı kaldı.

Montparnasse'ta yürürken bir lokantanın penceresinde X'i gördüm. Omuzlarını açıktaki bırakan, dekolteli bir siyah elbise giymişti. Önce onu bir başkası sandım. Atletik yapısı, geniş omuzları ve oğlan çocuğu misali küçük göğüsleri, bu kıyafetin içinde tuhaf durmuştu. Pencereden ona baktım. Neşeli görünüyordu. O sırada siyah takım elbiseli bir adam içeri girdi, el sıkıştılar. B. V. ile el sıkıştığı gibi değil ama. Boris onun elini lüzumundan uzun tutmuştu. Bu el sıkışmadaysa âşıkane bir taraf göremedim. X peçeteye bir şeyler çizerek adama direktif veriyordu sanki. Sıra sütunlu, kızıl yıldızlı Babil Kulesi'nin planı mıydı çizdiği? Yanında Andras Kovac vardı. O da çok zevkli giyinmişti. Bu hilekâr Macar'ın takım elbisesi olduğuna kim inanırdı oysa? Kapıdaki görevli yanıma geldi. Elbisemin eskisi kadar iyi görünmediğinin farkına vardım. "Rezervasyonunuz var mı matmazel?" "Hayır, yok. Sadece --ehe-ehe-ehe... öksürük tuttu, kusura bakmayın-- eski bir dostu gördüğümü sandım da." Lanet olası öksürük, nereye gitsem başıma bela oluyor.

Peçetelere Çiziktirdiklerim

Üçgenler

✂ Andras Kovac'ın notu

Muhterem Nina,

Fırsattan istifade, sizi Sovyetler Birliği'nde Politik Komedi ve Batı başlıklı yeni film dizimize davet ediyorum. Daha önceki Sovyet filmleri dizimizi kaçırdığınıza üzüldüm. Seçtiğimiz eserleri hayli eğlendirici ve eğitici bulacağınızı düşünüyorum. Bugünlerde dilbilim ve sinemaya uygulanaşı üzerine çalışıyorum. Gördüğünüz gibi, ortak ilgi alanlarımız çok.

Sevgilerimle,
Andras Kovac

Not: Natali'den öğrendiğime göre, *Kino İnsanları* bildirgem ilginizi çekiyormuş. Koltuklarım kabardı. Sizi temin ederim, gençlik dönemimdeki idealizmi alt edeli çok oluyor. Yüreğimde hâlâ bir *kino* adamı olsam da, dünyada bir şeyleri değiştirmek isteyen bir eylem adamıyım aynı zamanda.

✂ Andras Kovac

Bildirge: Biz Kino İnsanları (1929)

Bizler ışık ile gölgeden yapılip dünya perdesine yansıtılmış *kino* insanlarıyız. Şimdiki zamanın hafızadan azade gölgeleriyiz. Burjuva suçluluk duygusunun mayın tarlasından kaçtık. Alman *kino* insanları, Fransız *kino* insanları, Macar *kino* insanları, Hırvat *kino* insanları yok (Avusturya-Macaristan *kino* insanları bile yok). Biz *Film Bobini Enternasyonal*'nin özgür yurttaşlarıyız. Görüş açımız damarımızdaki kandan da önemlidir. Sinemamızın dili evrenseldir.

Hayır, sinema gerçekliği aktarmaz, onu perdeye yansıtır. *Kino* insanları, yeni Ütopya'nın Kolomb'larıdır. *Film Bobini Enternasyonal*i dünyayı değiştirecektir. *Kino* insanları, *kino-pravda*'yı* hayata geçirecektir. Bizler ulusal toprakların batağına değil, bilimin ışığına kök salmışız. Bizler modern göçebeleriz; hayal gücümüzün sonsuz perdesi kadar düz, fırtınadaki deniz köpüğü kadar deriniz. *Kino* uzayıdır kapitalist meta fetişizmi tarafından henüz ele geçirilmemiş sınırimız, vahşi ovamız, özgürlüğümüzün kısıyıcı.

Burjuva yanılısamacılığının *kino*-votkasını reddediyoruz. Zina yapan bir kadının evinde, aslan ayaklı pelüş kanepeye uzanmakla avunamayız. Yeni moda şapkaları takıp çıkaran yıldız adaylarının kahkahalarını umursamıyoruz. Adam kadını seviyormuş muymuş, kadın adamı seviyormuş muymuş, bizi ilgilendirmiyor. Trendeki kovalamacalar vız gelir bize.

Biz *kino* insanları, yurda dönemeyiz artık. Işığın devinimlerini yurt bellemişiz. Tüm dünyayla sevişiriz, nemli gözlerimizle. Ruhbilimciliğin yeri yoktur sinemada. Tam anlamıyla gerçekçiyiz; modernitenin mağarasında, rastığı dağılmış ucuz figüranlar değil, gerçek aktörleriz. Hakikatten kaçmanın peşinde değiliz; modern yaşamın kaçınılmazlığıyla yüzleşmekteyiz.

Ve madam, bilhassa sizin için birkaç *kino* kadını yaratacağız; *kino* erkekleri kadar maceracı, fakat ihtimal ki daha yumuşak bir bakış açısına sahip olacaklar ve ellerinde bir makas bulunacak. Siz, geleceğin *kino* kadınları, bizim en iyi editörlerimiz olacaksınız. Bizim hayat filmimizde, "Son" yazılı o saçma sapan siyah çerçeve yer almayacak. Lağvettik bur juva tarzı sonluluğu.

* Sinema-gerçek. 1920'lerde Sovyet sinemacı Dziga Vertov'un başlattığı, sinemada gerçekçiliği vurgulayan akım. —ç.n.

Birlikte Macarların partisine gidiyor, Sovyet füze rampaları hakkında bilgi ediniyoruz

"Bye-bye, Saşa. Bak bir tane daha gidiyor."

Pek genç görünmeyen Sovyet askerleri Budapeşte'den ayrılıyor; üzerlerinde hâlâ, şimdilerde Doğu Avrupa'nın bit pazarlarında mebzul miktarda bulunan askeri üniformalardan var. Budapeşteler ya-bancı televizyonların kameralarına gülümseyerek, bu ayrılışı sakın, şakacı bir tarzda kutluyorlar. Çok ihtiyatlılar. Bir zamanlar çok güçlü olan Sovyet büyük biraderin gururunu incitmemeye çalışıyorlar.

Odanın köşesinde küçük bir siyah beyaz televizyon açık. Oda dumanlı, boğucu ve karanlık. Herhalde dumandan ve yer darlığından ötürü hava ağırlaşmış, yoğunlaşmış. Konukların yüzü zar zor seçiliyor. Çoğu balıkçı yaka siyah ya da koyu gri kazaklar, yenice kotlar giymiş. Farklı bir çağdan gelmiş gibiler. Sokakta görseniz göçmen olduklarını hiç düşünmezsiniz. Tamamen kendilerine ait olmayan bir yabancılaşma halesi içindeler. Krakow ya da Budapeşte'deki kalabalık sinemalarda, özel "kapalı kapı" gösterilerinde izledikleri, 1960'ların Antonioni yahut Godard filmlerinin karakterlerine benziyorlar. Ciddiyetlerinde modası geçmiş bir taraf var. Bu adamlar olsa olsa, gençliklerinden kalma Batı hayallerini yaşayan Doğululardır. Elbette Batılılar onların aynasına bakıp kendilerini tanıyamazlar asla; hiçbir "Ukraynalı Kız"ın, Beatles'ın nostaljik "USSR" şarkısında kendini görememesi gibi. "Lennon Yoldaş kusura bakma, seni 'babacığımın çiftliği'ne götüremem; bugün olmaz..."

Kısacası, bu bir Macarlar partisi. Miklos'un davetini geri çeviremeyip, Sovyet askerlerinin ülkeden çıkışını görmek zorunda kaldım; en azından televizyon ekranında. Muhabbet almış yürümüş.

"Yine tarihin sonundan bahsetme bana. Bitsin artık şu boktan 'tarihin sonu' lafları! Soğuk Savaş haricinde savaşlar olmadı mı sanki? Yok, başka *Bloody Mary* istemem; dokunuyor."

"Baksana, kelimeleri doğru düzgün yazamıyor bile bu insanlar! 'Bye-bye Saşa' yerine 'buy* buy Saşa' yazmışlar."

"Saşa şimdiye dek alacağını aldı zaten."

"Bana bak, o zavallı Saşa'lar işlerini yapıyordu sadece."

Birkaç Amerikalı var burada; siyasetbilimci oldukları belli ama nelerden bahsettiklerini hiç anlamıyorum.

"Nontuizm sayfamızı ziyaret ettiniz mi? Kesinlikle etmelisiniz. Hayır, *nontuizm*. Bu ne egoizm, ne de altruizmdir. Atomizmdir. Hepimiz atomlardan oluşuyoruz; diğer insanlar bizim için yokluktan ibarettir, rasyonel yokluklar. Geçenlerde, James Goodman'ın nontuizm ve İkinci Dünya Savaşı ekonomisine olan patolojik bağımlılık hakkındaki çalışmasını tartışıyorduk."

"Budapeşte'ye gitmiş mi?"

"Hayır, Goodman'ın seyahat etmesi gerekmiyor. Önemli insanların hepsiyle bağlantısı var. Akılcı seçimlerin adamıdır o."

Siyasetten kaçıp mutfağa giriyorum. Miklos salataları ve içkileri hazırlamakla meşgul görünüyor. Onu ilk kez arkadaşlarının arasında görüyorum. Neredeyse tanıyamayacağım; buradaki ışıktaki gri gözleri kahverengiye dönmüş, anadilinde konuşunca sesi de farklı çıkıyor. Miklos'un dikkatini dağıtmayıp, tarihin sonu tartışmasında bitap düşen Istvan'ı neşelendirmeye çalışıyorum.

"Söylesenize, Miklos'u ne zamandır tanıyorsunuz?"

"Eşiyle birlikte çalışırdık eskiden."

"Öyle mi?.."

Miklos'un evli olduğunu öğrenmek içimi acıtıyor. Niye ki? Muhtemelen Doğu Avrupa tarzı bir evliliği vardır: Herkes az çok evlidir ama ne zaman uğrasanız, eşlerden birinin daçada olacağı tutar; hemen her durumda kullanılan bir örtmecedir bu tabir. Yine içki alıyorum. Benim için nontuizmin bir sınırı var.

* *Ing.* satın almak. -ç.n.

Miklos arkamdan gelip omzuma dokunuyor. Çok nazikçe. Aslında bu dokunuş değil, bir yakınlık işareti sadece. Yabancılarla dolu bir partide, birbirini az çok tanıyanlar samimiyetlerini abartır. Partiler böyledir işte; farklı insanlar, samimiyetten yabancılaşmaya ve sonra tekrar samimiyete ustaca geçiş yapar.

"Biraz Sacher turtası ister miydin?" diye soruyor Miklos.

"Hayır, sağol," diye yanıtlıyorum. "Ya da alayım bari, üzerinde çilek olan yerinden bir parçacık."

Miklos bıçağı yavaşça kremalı turtaya saplarken, "Eee, bu senin için yeterince göçmen işi mi?" diye soruyor. "Ben bile burada kendimi tuhaf hissediyorum. Sanki Paris'te değiliz. Yine de, ilk kez karşılaştığımız New York'taki resepsiyondan iyi burası. Orada karşılaşmamış mıydık yoksa?" Yanıma sokulup bardağını kaldırıyor. "Bu Saşa'lar için. Saşa'ların gidişine!" *Bloody Mary*'lerimizi içiyoruz. Gülmünce Miklos'un gözlerinin çevresinde küçük küçük kırışıklar oluşuyor.

Sessizce kaçırverdiğim dar koridorda bildik bir çehreyi fark ediyorum. Solgun yüzlü, boynuna ince kırmızı atkı dolamış bir kadın, partiden ayrılmaya hazırlanıyor. Onu bir yerlerde görmüştüm. Ah evet, Café Bonaparte'ta. "Merhaba," diyor. "Parti iyi gidiyor mu?" Yanıtımı beklemeden gülümsüyor. "Biliyorum," diyor. "Hep öyledir zaten, değil mi?" Şu abes "Nasılsınız?" sualini sormuyor. Çok güzel olduğunu biliyorum, ama simasını tarif edemem. Yarı saydam bir teni, durmadan değişen yüz hatları var. Yanağındaki çiller değişmeden kalıyor yalnız.

Mahcubiyetimi saklamak için onunla sohbet etmeye çalışarak, "Macar mısınız?" diye soruyorum.

"Yok, buralıyım. İsmim Caroline ve maalesef gerçekten Fransızım. Ya siz, gerçekten Rus musunuz?"

İyi ki bu soruya yanıt beklemiyor. İkimiz de gülüyoruz.

"Durun, yanağınızda ruj izi var – sol yanağınızda, evet." Çantasından nakışlı bir mendil çıkarıyor. Nereden bulmuş onu? Böyle şeyler satılmıyor artık. Rahatsız edici bir koku geliyor mendilden; geçmişin kokusu. Yanağıma dokunuyor.

"Yasemin kokusu mu?" diye soruyorum.

"Hayır, unutmabenî. Sevdiniz mi?" Yanıma sokulup ruj izini çıkarmaya çalışıyor.

"Ah, suyla çıkmayan rujlardan olmalı. Güzel bir kız mı yaptı bunu?"

"Pek sayılmaz," diye gülüyorum. "Hikâyeler uydurmayı seven orta yaşlı bir Rus kadınıydı."

"Anladım," diyerek yanağıma parmağıyla dokunuyor. "*Voilà*, işte temizlendi. Dönebilirsiniz artık. Azıcık daha kalın partide. Bu arada, çok şeker bir adammış."

"Kim?"

"Ah, biliyorsunuz kimi kastettiğimi."

Rus olduğum duyulunca, birkaç sarhoş Macar entelektüeli, Rusça bilgilerini göstermek üzere bana yanaşıyorlar: "Öğretmen Yoldaş, bugün görevdeyim. Sınıf mevcudu tam." "Öğretmen Yoldaş, bugün hava güzel." "Öğretmen Yoldaş, ekim ayı yaklaştı. Gidip mantar toplayacağız." Ah, beşinci sınıf Rusçasının o güneşli günleri!

"Fakat cidden," diyor Amerikalı bir gazeteci, "Rusa benzemiyorsunuz."

"Şey, Rus denemez bana. Amerikalı sayılırım."

"Oldu o zaman. Aramıza hoşgeldiniz! Niçin ayrıldınız Rusya'dan?"

"Açıklaması biraz zor. 1979 senesiydi; en zorlu sene. Vaziyet hiç değişmeyeceğe benziyordu. Biliyorsunuz, politik ya da başka türden pek çok sebep vardı." Umutsuzca lafı geveleyip duruyorum. "İnsan kendini bir yere kısıp kalmış, güçsüzleşmiş hissediyordu; bizim için önceden belirlenmiş bir hayat vardı ve tüm bunlar artık dayanılır gibi değildi..."

"Ne demek istediğinizi çok iyi anlıyorum. New Jersey'nin banliyölerinde büyümek gibi bir şey bu."

Istvan beni abuk sabuk laflar edip durmaktan kurtarmaya çalışıyor. Durumun niye pek de New Jersey'dekine benzemediğini anlatmaya girişerek parti arkadaşımı sıkacağı mı düşünüyor. En sevdiği Sovyet şarkısı olan "Katyuşa"yı mırıldanmaya başlıyor. (Tutkuyla

yapıyor bunu. Rusça öğretmenine vurgunmuş; dersten sonra onun karatahtayı temizlemesine yardım edermiş.)

*Çiçeğe durmuştu elma, armut ağaçları
nehir sis içinde yüzüyordu
Katyuşa geldi kıyıya,
sarp ve yüksek kıyıya.
Gelip bana bir şarkı söyledi
bozkırın kartalı hakkında,
âşık olduğu adam hakkında
hâlâ sevgiyle saklarmış mektuplarını.
Tanımayan kaldı mı bu kızı?
Duymayan kaldı mı şarkısını?
Askerler savunsun vatanımızı
Katyuşa koruyacak aşkını.*

Bir Amerikalı gazeteci, "'Katyuşa'nın anlamı nedir?" diye soruyor.

"Bir kızın ve bir tankın adı; isminin sonunda dişil son-eki olan bir tank."

"Dişil son-eki olan bir tank mı?"

"Evet, bir sevgi hitabı bu... bir tanka yönelik."

Istvan, "Hayır, Katyuşa tank değil, füze rampası," diye karşı çıkıyor.

"İster tank olsun, ister füze rampası. Adı Katyuşa işte."

Amerikalı gazeteci ikna olmuş değil. "Bu bir Rus şarkısı mı? Niçin bir Rus şarkısı söylüyorlar? Sovyetleri destekledikleri için mi? Rus askerlerinin Macaristan'dan gitmemesi gerektiğini mi düşünüyorlar?"

"Hayır, öyle bir şey yok. Çocukken öğrendikleri bir şarkı bu."

"Ama biraz önce, onların Rusça öğrenmekten nefret ettikleri, bunun onlara dayatıldığı söylenmişti bana."

"Bakın, onlar sarhoş ve Saşa'lar ülkeyi terk ediyor. Bu Saşa'lar hayatları boyunca, hatırlayabildikleri en eski zamanlardan beri bura-daydı. Tabii onların varlığına karşıydılar. Ömürleri sona ermeden bu ayrılığı gördüklerine inanamıyorlar. Bir dönem kapanıyor sanki. Ön-

ce serinkanlı davrandılar, ama şimdi serinkanlı davranmaktan bıkmış durumdalar. Yani 'Evim, güzel evim' şarkısını söylediğinizde illa ciddi olmanız gerekmez, değil mi? Anlayacağınız, şu anda 'Attila Hunların kralıydı' şarkısı yerine 'Katyuşa'yı söylemeleri daha iyi. Her ikisi de muhteşem seçimler değil elbet. Şahsen, 'Lucy in the Sky with Diamonds'ı tercih ederdim. Yok, *White Russian* istemem. İyiyim böyle, sağolun."

Bu arada parti iyice dağıldı. Koyu gri balıkçı yaka kazak giymiş Macar göçmenler, bir köşede benim yardımımıla "Moskova Gecele-ri"ni söylüyor. "Bir bilseydin ne kıymetli / ne cânımdır Moskova geceleri..." Hayır, başka bir şarkı söyleyelim: 'Ne görüyorsun rüyanda Kruvazör Auro-oo-ora, güneş Neva üzerinde doğduğu sırada.' Bir Leningrad şarkısı bu. Neva'yı bilirsiniz – suda gri dalgacıklar, zincirli köprü, mavi Tuna gibi tıpkı; fakat daha bir devrimci. Aurora da bir kız ismi aslında, Katyuşa gibi. Hepsi kız isimleri. Katyuşa tanktı, Aurora savaş gemisi. Yok, militan feminist olduğumdan değil. Gerçek neyse onu söylüyorum. Katyuşa bir tanktı, afedersiniz, füze rampasıydı; Aurora ise gemiydi."

"Yaralı kızıl komiserin ıslak çimenler üzerinde kanlı izler bıraktığı şarkı hoşuma gidiyor benim (*sled krovavıy steletsya po syroj trave... po syroj trave**)... Yaralı kızıl komiser, Katyuşa'yla –ki kendisi hem bir kadın hem de bir tanktır– mavi Tuna'nın kıyısında. Bu bir veda sahnesi: Bye-bye Saşa. Televizyonun sesini kıssana. Her şey bitti; gitmesi gerek artık. Elma ağaçları çiçeğe durdu, hayır, artık meyve veriyorlar. Armut ağaçları henüz o hale gelmedi, fakat çok güzel görünüyorlar. Bozkır kartalları da uçuyor; harikulade, tek başlı kartallar. Uzun otlar rüzgârdadalgalanıyor. Ama yapacak bir şey yok. Veda zamanı geldi. Gitmek zorunda."

Kazara kapıyı açınca kendimi Miklos'un yatak odasında buluyorum. Yatağı üstünkörü düzeltilmiş; her tarafta kitaplar ve sigara izmaritleri var. Yatağın üzerinde, bir Yahudi komedyenin yüzüne sahip, eğri burunlu ve nazik bakışlı bir adamın portresi duruyor; gülüyor adam. Fondaki film afişinde çok hoş bir şapka takınmış Greta Garbo görünüyor. Yazıları Macarca olan afiş "Ernst Lubitsch" imzalı.

* *Rus.* Kan izi ıslak çimenlere yayılıyor. –ç.n.

***Nihayet Ninočka'yı izliyor ve bundan sonra
olacakları merak ediyorum***

"Lubitsch'in söylediğine göre Greta Garbo'yla yemek yemek çok sıkıcıymış. Onunla yan yana oturmak gerçekten dayanılmaz bir şeymiş; Garbo boş şeylerden bahsedip dururmuş. Yok pabuçları ayağını sıkıyormuş da serçeparmağını vuruyormuş, yok holondez sosu çok fenaymış, yok en son seyrettiği bale rezaletmiş... 'Zavallı adamlar o iri-yarı kızları kaldırmak zorunda kalıyor. Çok aptalca.' Kariyerine tatlı reklamlarında yer alarak başlamış, sonra üçüncü sınıf bir filmde suya giren bir güzeli canlandırmış. Ama onu güldürmek zor değilmiş öyle. Lubitsch'e bakılırsa, kimse Garbo'yu güldürmeyi denemediği için o da kendini fazla ciddiye almaya başlamış."

Miklos'la yarı karanlık bir sinema salonunda oturuyoruz. Hayır, randevulaşmış değiliz; partiden çıkıp Lubitsch filmleri toplu gösterimine gitmeye karar verdik. Istvan ile Attila, yani dünkü partide "Katyuşa"yı söyleyen adamlar da bize eşlik edeceklerdi, fakat gelemediler. Akşamdan kalmaymışlar ve "yapacak çok işleri" varmış. Miklos, lüzumsuz şekilde paranoyakça davrandığımı düşünüyor. Evet, yatak odasında bir Lubitsch posterı varmış. Ne çıkarmış bundan. Miklos'un dedesi Budapeşte ve Berlin'den tanımış Lubitsch'i. Gençliğinde ihtiyatlı anarşist değinmeler içeren oyunlar kaleme almış.

"Dedelerimizin, ninelerimizin gençliğini hayal etmek ne garip," diye araya giriyorum. Onları hep yaşlanırken, günlük işlerle cebelleşir halde görürüz. Büyükkannem inançlı bir komünistti."

"İsmi Katyuşa mıydı?"

"Hayır, Ninel'di."

"Ya?"

"Lenin'in tersten yazılmışı. Her neyse, insani bir sosyalizme yürekten inanıyordu. Onunla ilgili hatırladıklarım, soğuk algınlığına iyi gelen reçetelerinden ibaret: haşlanan patateslerin buharını solumak, mavi ışık veren bir lamba kullanmak, burnumuzun üzerine sıcak tuz torbaları koymak falan."

"Biliyorum. Büyükbabam da demliklerin buharını solur, viski yudumlar, hızlı adımlarla yürürdü. Gerçek bir Budapeşteliydi; orada doğmadığı halde. Geldiği yerlerden pek bahsetmezdi. Çok güzel fıkrâ anlatırdı, fakat sonra ciddileşmeye karar verip bir dükkân açtı. Yeni evlenenler için hediyelik eşya satan bir dükkândı. Romanyalı büyükanne çok sert davranırdı ona."

"Benim büyükanne de öyleydi. Leningradlı olduğunu söyler, Çernovitz'i, Lviv'i ya da her nereden geliyorsa oraları hiç hatırlamazdı. Leningrad'a özgü tüm hastalıklara yakalandığını söylerdi; cilt kuruluğu, boğaz ağrısı, diş eti kanaması, diş çürükleri dahil. Doğru değildi halbuki. Çok güzel bir gülümsemesi vardı."

"Büyükbabamla Lubitsch'in Budapeşte'de tekrar bir araya gelmelerini anlatan bir film çekmeyi düşünmüştüm. Kurmaca olacaktı tabii; ikisi de öleli çok oluyor."

Lafı dolandırmadan, "Peki Lubitsch'le ilgilendiğimi nereden biliyordun?" diye soruyorum.

"Bir hafta önce seni kütüphanede gördüm," diyor Miklos. "Lubitsch hakkında bir sürü kitap vardı kucağında; o sersem herifle konuşuyordun."

"Hangisi?"

"Arzuyla İlgili Marksist Yaklaşımlar' üzerine çalışan ve feci şekilde kekeleyip duran adam."

"Çok kabasın Miklos. New York Üniversitesi'nden Ian Jenkins o. Tezini bitirmeye uğraşıyor."

"Konu benim de ilgimi çekmişti. Ondan önce seni New York'taki Yeni Barbarlar sergisinde, erkek arkadaşın olduğu izlenimini veren başka bir adamla görmüştüm. Tartışıyordunuz. Belli ki gösteriden hiç hoşlanmamıştı. Hoş bir aksanın olduğunu düşünmüş, nereli olduğunu merak etmişim."

"Bu muydu yani? Lubitsch'le hiç alakası yokmuş."

"Sonra Café Bonaparte'ta gördüm seni. Çok ciddiydin, o gülünç beyaz köpek de ayaklarıyla oynuyordu. Melez bir hayvan olduğunu düşünmüştüm. Köpeğine iltifat etmeye çalıştım. Ona Çin köpeği dedim, ama bu seni hiç etkilemedi."

"Çin köpeği evet, ama benim köpeğim değildi."

Miklos'la konuşmak zor değil. Aynı dili konuşur gibiyiz – bozuk İngilizce. Bir samimiyet yanılsamasına yol açıyor bu durum. Kişisel ve mesleki hayatlarımızın yüzeyini büyük bir rahatlıkla kazıyoruz. "Rich'le ilişkimiz yürümedi," diyorum, "merak ettiysen eğer."

"Ben de evliyim bir şekilde," diyor Miklos. Gogol'ün *Müfettiş'i* aklıma geliyor. Sahtekâr, kaymakamın karısına, "Yüreğim yanıyor, evlenin benimle," der. "Ama dikkatinizi çekerim," diye yanıtlar kadın, "ben biraz... evli bir kadınıym."

O sırada ışıklar sönyör. *Ninoçka* burada ufak çaplı bir kült film konumunda. Eski günlerin modasına uygun elbiseler giymiş yirmili yaşlarda bir grup genç, filmdeki repliklere koro halinde kıkırdayıp duruyor. Kurumlu bir Fransız da ne kadar iyi İngilizce bildiğini kız arkadaşına göstermek için, altyazı hatalarını düzeltiyor. Amerikalı bir çift münakaşa etmekle meşgul: "Yabancı film olmadığını söylemiştim sana. Söylemiştim. Bana inanmadın. Siyah beyaz, evet, ama yabancı değil işte." Salonun yarısı boş.

"Filmimiz Paris'te geçiyor; o şahane günlerde, siren kelimesi alarm seslerini değil, esmer dilberleri akla getirirdi ve Fransız erkeği hava akınları sebebiyle değil, başka bir sebeple çekerdi perdeleri!"

Savaş, hafif komediyi istila etmiş. Artık komedinin bir mazerete ihtiyacı var. 1939'un kasım ayında, filmin New York'taki açılış gecesinde iki ay önce resmi olarak savaş ilan edilmişti. Altı ay sonra Paris Almanların eline geçmişti. Gülünecek şey değildi bu. Artık Fransız erkekleri aşk için kapatmıyordu perdeleri. Amerikalılar Paris'in düşüşünü *Casablanca*'dan bilirler tabii – dudakları daha şehvetli, cazibesi daha dünyevi başka bir İsveçli yıldızın oynadığı bir diğer başyapıt. Hatırlarsanız Rick ve Ilsa Paris'te, kısa zaman sonra Hitler tarafından ideal fetih noktaları olarak seçilecek bütün o mekânlarda romantik buluşmalar yaşamaktan çok memnundurlar. Hitler de Paris'te, başrolünde kendisinin oynayacağı bir film çekmek istiyordu. Bir kahramanı canlandırmak istiyordu. O yüzden şehre tüm gücüyle saldırdı. Paris'i ilk ziyaretidi bu.

Miklos fısıldayarak, "Şu yoldaşlar, İranov, Bulyanov ve adı her neyse, Marx kardeşler gibi görünüyörler," diyor.

* Koray Karasulu çevirisi, İstanbul: İş Bankası, 2009–ç.n.

Trenin düdüğüne duyuyorum. *International Express*'ten çıkmanın ferahlığı içinde platformu dolduran kalabalık, aceleyle dört bir yana gidiyor. Bu insanlar mülteciye benziyor mu? Yok, henüz benzemiyorlar. Bulyanov, İranov ve Kopalski, Sovyetler Birliği'nden gelen özel görevliyi karşılamak üzere gara geliyor. Tedirgin oldukları belli. Bir Nazi'yi yoldaşları sanıyorlar; hayra alamet değil bu. Ne oldu özel hükümet görevlisine? Meşum bir Müfettiş gibi kılık mı değiştirdi yoksa? Yakın çekim: Tek başına bir kadın platformda dikiliyor; müthiş bir kadın, sırrına erilmez gözleri var. İki valizinde gri elbiseler ve önemli talimatlar bulunuyor. El sıkarken, tutuşu demir gibi kuvvetli. İskandinav aksanıyla, "Kadınlığımı bir kenara bırakın," diyor. Söylediğinde ciddi olduğunu anlıyorsunuz. Ne yaptığını biliyor ve erkeklerden daha iyi yapıyor. Gözleri ve beresi çelik rengi; daha doğrusu, eski siyah beyaz filmlere özgü bir kumlu gri.

"Lubitsch'in dediğine göre, Greta Garbo işe tam vaktinde gelirmiş. Koşturduğu hiç görülmemiş; prova yapılırken aynada kendine bile bakmamış," diye fısıldıyor Miklos.

Greta'nın efsanevi yüzü: köşeli çene, geniş elmacıkkemikleri ve her an şekil değiştirmeye hazır yay gibi kaşlar. Belki o da güneş gözlüklerinin, trençkotların ve sürgünlerin ardına saklanmış bir tür Mata Hari'ydi. Bir gün vurularak öldürülmekten korkuyordu. Sinemaskop lens yüzünü fazlaca afişe ediyor, adeta yakıyordu. Saklayacak bir şey kalmış mıydı geriye? Cinsel bir sırrı olduğundan şüphelenenler vardı. İsveçli bir kılık değiştirme ustası olduğu rivayet ediliyordu; ebedi dişiliğin peşine düşenleri kandırabileceğine dair iddiaya girmiş çekici bir diplomat.

Seyirciler kıkırdıyor. Sovyetler Birliği'ndeki yaşamı tartışıyorlar: Bulyanov Yoldaş titreyerek, "Moskova'da vaziyet nasıl?" diye soruyor.

"Çok iyi," cevabını veriyor Nina Yakuşova Yoldaş. "Son kitlesel duruşmalar büyük bir başarıyla sonuçlandı. Geriye daha az sayıda fakat daha iyi Ruslar kalacak."

Sonra görüntü kararıyor. Filmin belirleyici anlarında, biz sonraki olayları görmeyi umarken hep böyle olur. Bu kesmeler bizi hep kandırır. Yeni Sovyet kadını Nina Yakuşova nasıl olup da gözleri nemli, çıplak omuzlu Ninoçka'ya, romantik bir kadın kahramana dönüştü?

Sanki aynı aktrisin canlandırdığı, birbirine hiç benzemeyen iki ayrı kadın söz konusu.

Kont Leon'un pek de komik olmayan fıkrasının satır aralarında ne gizli? Bay ve Bayan McGillicudy "kahvelerini sütsüz severler" – neredeyse cinsel çağırımlar yapan bir söz. Bunların tümü bir örtmece. Yeniden doğan Ninočka, o fıkır fıkır âşık kim aslında? Ona güveniyor muyuz? Greta Garbo, filmlerinin çoğunda ikili karakterleri canlandırır – Camille hem azize hem orospudur; Mata Hari hem serinkanlı bir çift taraflı ajan hem de bir Rus pilotunun kalbi kırık sevgilisidir; Ninočka hem yeni bir Sovyet kadını hem de romantik bir kadın kahramandır. Greta'nın ikili karakterleri genellikle uzlaşa sağlayamaz; bir taraf, diğeri adına feragatte bulunur. Metres olan bir kadın azize gibiyse, mahvolup gider; bir casus "Rusyalı ruh ikizini" bulursa, kendini gizlemekten vazgeçer. Sadece Ninočka işin içinden sıyrılabilir. O, hem bir Sovyet vatanseveri hem de bir sığınmacı, hem yurdunu seven bir insan hem de şen bir karşıdevrimci olabilir. Moskova'daki komiserlerle de, yaramazlık eden sabık Bolşevik yoldaşlarla da iyi geçinir; çok güzel ekşi kremalı sebzeçorbası pişirir, daha neler neler yapar kimbilir. Nedir buradaki sır? Yıllarca süren, her şeye kadir bir aşk mı? Naif Hollywood yapımcılarından bile gizli kalmış çok başarılı bir komplot mu? Bela Lugosi'nin ustalıklarla canlandırdığı Komiser Razinin de ne yaptığını biliyordu mutlaka.

Miklos omzuma dokunarak, "Biliyorsun, Bela Lugosi o günlerde çok uyuşturucu kullanıyormuş," diyor. "Ama bu hiç anlaşılma- mış. Ayık görünmekte gayet başarılıymış."

Yakuşova Yoldaş'la Ninočka mutlu mesut bir arada yaşayıp gide- mezler, imkânı yok. Razinin Yoldaş'ın onun aşk hayatından, hele karşıdevrimci bir yabancıyla yaşadığı ilişkiden haberdar olmadığına inanıyor muyuz gerçekten? O günlerde böyle şeylere iyi gözle bakıl- mazdı. Dönmesine niçin müsaade ettiler? Hem davadan dönüp hem de vatanperver bir Sovyet vatandaşı olabilir mi? 1939 senesinde üste- lik. Elbette Hollywood'da her şey mümkündür ama...

Miklos, "Dikkatli izlemiyorsun," diye fısıldıyor.

"Nereden biliyorsun?"

"Koltuğuna öyle bir gömülmüşsün ki."

"Ne olmuş?"

"Gözlerin de yarı kapalı."

"Şşşt."

Hakkı var. Gözlerimi açmam lazım. İyice paranoyak oldum. Her şeyin birbiriyle bağlantılı olduğunu düşünmeden edemiyorum. Nina Belskaya'nın kurtulmaya çalıştığı hal mi geldi başıma; sürekli bir paranoya mı yaşıyorum? Aptallaşma yahu, bu romantik bir komedi işte. Leon ile Ninoçka boyun eğmeyi ve vazgeçmeyi öğreniyorlar. Hatta sonunda Leon yatağını kendisi düzeltmeye başlıyor! Bir takas bu. Leon Marx'ı okumaya başlıyor, Ninoçka da kendine şapka bakmaya. Farklılığın yarattığı bir çekim bu. Düşünsenize, Leon gibi bir jigolo kontun, şımarık bir piç kurusunun nazarında, bir Sovyet kadınından daha egzotik ne olabilir? Öte yandan, işkolik bir "yeni kadın" için, haz peşinde koşan bir burjuvadan daha yabancı bir şey bulunur mu? Son gece Paris'te giydiği, omuzlarını açıktır bırakan burjuva elbisesi, ona bayağı yakışmış.

Kötü karakterler, ne gerçek anlamda Parisli ne de gerçek anlamda Rus olan göçmenler. Svana hep aynada kendine bakıyor. Bu hayra alamet değil. Üstelik Svana, gerçek bir düşes ya da prenses. Lubitsch'in dünyasında sahte kontlar, gerçeklerinden daha başarılı. Leon'un Svana'ya olan aşkı biterken (bu bir aşk değilmiş zaten, münasip görüldüğü için yürüyen bir ilişkiymiş), bizim de eski Rusya'yla aşkımızın bitmesi gerekiyor; Çarlık mücevherlerini ve latif monarşist tavırları geride bırakmalıyız. Sadece oteldeki monarşist komi Rakonin, Svana'ya sadık kalıyor. Bir de, acınası bir dansla Svana'yı Ninoçka ve Leon'dan uzağa çeken o kır saçlı general; ismi neydi acaba? Biz izleyiciler, Ninoçka'nın tatlı bedeninde yeni Rusya'ya âşık olmak zorundayız. Bu "yeni Rusya"nın neden Sovyetler Birliği'nin dışında yer alması uygun görülmüş? Güzel kadın komiserler ve komik yoldaşlar var bu Rusya'da; vatanlarını terk eden yoldaşların filmin sonunda hayranlıkla bahsettikleri üzere, "sebze çorbası, Stroganoff bifteği ve ekşi kremalı krep" var. Rusya'nın ruhu ve yemekleri burada kısacası; acı-tatlı, yüksek kalorili. Sovyet tarımını unutun gitsin. Yedi ineğin bedeli de neymiş. Yakın çekimde Greta Garbo'yu görmek yeter bize.

"Hadi, bitti artık," diyor Miklos. "Bütün bunları fazla ciddiye alıyorsun. Altı üstü bir film işte. Kafayı taktığın cinayetin bu filmden sonra işlenmiş olması bir tesadüften ibarettir belki."

"Olabilir. Fakat nedense tüm tanıklarım bu filmde bahsediyor. Adeta korkuyorlar bu filmde. Sanki bir şey atfediyorlar filme; Nina'nın öldürülüşüyle bağlantılı bir şey. Mesele filmin kendisi değil de, onunla ilgili fantazileri belki. Hepsi gizli şeyler biliyor, bildiklerini örtmek istiyorlar. Belki filmde dolaylı bir ipucu falan vardır."

"Cinayet işlenmiyor filmde, unutma."

"Püf noktası bu işte. Sahne gerisinde, daha doğrusu kameranın görmediği yerde bir şeyler oldu. İnandırıcı görünmeyen olay örgüsünü ayakta tutabilmek için bir şeylerin olması gerekiyor. Yoksa Nina Yakuşova Yoldaş'la Ninoçka'nın birlikte mesut bir hayat sürmesi imkânsız geliyor bana."

"Filmin türü gereği böyle, hepsi o kadar. Ötesi yok. *Ninoçka* bir komedi; casus filmi değil. Cinayet olsa olsa sonradan işleniyordur. Ayrıca, filmlerin doğrudan yaşamla veya ölümle ilişkili olması mı gerekir?"

"Bakana göre değişir. Ben sadece filmin yapılışında bir şey, Lionel'in ya da belki şu Macar Andras'ın bildiği bir sır mı vardı diye merak ediyorum."

"Macarlara bu kadar sert davranma! *Ninoçka* uluslararası bir girişimdi aslında. Göçmenler tarafından çekilmişti. Doğdukları ya da geldikleri ülkelere dair fantaziler yaratıyorlardı. Kayıpköklerinin yerine bir şeyler koymaya çalışırken aşırıya kaçıyorlardı bir bakıma. Bilirsin, MGM yapımcısı Louis Mayer doğum gününü unutmuş sözümüne; ben Dört Temmuz'da doğdum, dermiş."

"Şu vatanperverliğe bakın! Doğum Günü Dört Temmuz. Hem de Oliver Stone'dan çok önce."

"Senarist Billy Wilder, Macar adı her neyse, bir hikâyeye anlatmış. *Ninoçka*'nın senaryosu üzerinde çalışırken avludan haykırışlar geldiğini duymuşlar. Dışarı bakınca Louis Mayer'in Mickey Rooney'ye bağırıldığını görmüşler; Rooney biraz içkiliymiş galiba. Mayer diyor-muş ki: Sen Andy Hardy'sin! Amerika Birleşik Devletleri'sin sen! Amerikan bayrağısın! Kendine gel! Sen bir simgesin."

"Ama *Ninoçka* Avrupa'ya, romantizmin başkenti sayılan Paris'e, o tür şeylere yönelik bir tür nostalji. Filmde tek bir Amerikalı karakter yok."

"Macar da yok."

"Okuduğuma göre Lubitsch, çektiği Hollywood filmlerinin her birindeki Avrupa dekorları konusunda takıntılıymış. Kameramanı, cebinde Goethe biblosu taşıyan Göttingenli bir felsefe doktoruymuş. Viyana çekimleri yapıyormuş; bir büfede de Kanada Pasifik Demiryolu'nun afişi asılıymış. Lubitsch bundan hoşlanmamış. Afiş yeterince saf değilmiş çünkü. Zavallı felsefe doktoru sabah erkenden kalkıp, Kanada Pasifik afişinin tepesine "Avusturya Malı" yazılı bir "yerel" kakao afişi tutturmak zorunda kalmış. Yani Lubitsch'in Avrupası'nın aslından da Avrupalı olması gerekiyormuş. Savaştan sonra Avrupa'ya gelmiş olsa ne düşünürdü, merak ediyorum."

"Aslında Avrupa'ya gelmeyi düşünüyormuş ama uçuş korkusu varmış. Bir keresinde, Los Angeles'tan San Francisco'ya uçtuğu sırada ona kötü bir şaka yapmışlar. Birkaç dublör tutup paraşütçü kılığına sokmuşlar ve bir zorunlu iniş numarası ayarlamışlar. Lubitsch buna öyle bir inanmış ki, yüreğine iniyormuş. Hakikaten çok zalimce bir şaka."

"Ya Ninoçka'nın sevgilisi Leon; yani Melvyn Douglas?"

"Asıl adı Melvyn Hesselberg. Yahudi. Amerika'ya 1936'da İngiltere'den gitmiş; yanında, seyahat boyunca Hitler'e övgüler düzen Orta Avrupalı iki işadamı varmış. Amerikalıların savaş hakkında ne az şey bildiğine şaşıp kalmış. Hollywood'daki Nazi karşıtı birliğin ön-deri haline gelmiş."

"Hiç tahmin etmezdim! Filmde nasıl da İngilizce benziyor... Fransızca yani."

"Kesinlikle; Avrupalılardan daha fazla Avrupalı. Savaştan sonra Hesselberg, 'komünistlerin hâkimiyetindeki Avrupa ülkelerinde gerçekleşen cinayet ve yağmaları, Amerika'daki Hristiyan halka da yaşıtmak' için komplo hazırladığı gerekçesiyle kara listeye alınmıştı. Aynen ezberlemiştim bu ifadeyi."

"Haddinden fazla şey biliyorsun Miklos. Araştırma yapmışsın, belli. Kütüphaneye doğru sebeple geldiğine ikna oldum."

"Kimi daha çekici buluyorsun peki – hayatını garson olarak kazanan Beyaz Rus aristokratı Rakonin'i mi, yoksa Kont Leon'u mu?"

"Bilmem. Biri çok sessiz, diğeryse çok geveze. Seçmesi zor."

Paris'te uzun ve tekinsiz bir yürüyüş çıkıyor, amaçsızca dolanıp duruyoruz yine; kışkırtıcı bir belirsizlik içindeyiz, hani her iki taraf da

sonunda bir şey olacak mı diye meraklanır ya... Aslında ikiniz de bilirsiniz olmamasının daha hayırlı olacağını. Aceleci bir dokunuşla ya da bir uzaklık emaresiyle her şeyin belirleneceği ânı umutsuzca öteleyip durursunuz. Bunlardan birincisini arzular, fakat aynı zamanda ikincisini dilersiniz – gece boyunca sizi neyin beklediğini bilerek rahat rahat uyuyabilmek, sabahleyin beklenmedik şeylerle karşılaşmamak, sevgili ya da eşlerden gelen telefonlara maruz kalmamak, yatakta umutsuzca sigara içmemek, utandırıcı ayrılışlar yaşamamak için.

Eyfel Kulesi'nin yanı başındaki atlıkarıncanın önünde duruyoruz. Suyun üzerindeki Le Darling Lokantası seksenlerin müziklerini çalıyor: *"Oh, can't you see. You belong to me. I'll be watching you."* The Police olmalı, değil mi? Eyfel Kulesi'nin yanındayız ama kule-nin kendisi kapalı. "Orada bir şey yoksa niye kapatıyorlar ki?" "En tepeye çıkan bir asansör var, çevreyi daha iyi görebilmeniz için," sözleriyle durumu açıklıyor oradaki görevli. Panoramik dünya manzarasından umudu kesip onun yerine atlıkarıncaya biniyoruz. "Kapatmak üzereyiz. Genellikle Eyfel Kulesi'nin müşterileri gelir buraya. Önce yukarı çıkarlar, sonra atlıkarıncaya binip dondurma alırlar." Mekân bomboş sayılır. Ben Bonanza isimli kahverengi bir ata biniyorum, Miklos'a Platero adında beyaz bir eşek kalıyor. "Tıpkı Budapeşte'dekilere benziyor. Yalnız Paris'te atları ikide bir boyuyorlar. Her yeni kat boyayla geçmişin izlerini örtüyorlar. Macaristan'daki atlıkarıncalarda atların üzerinde bir sürü çatlak vardır; rizikolu bir hareket yaptığında gacırcı gucur sesler gelir. Bu gıcırdamıyor bile."

Seine Nehri'ne doğru yürüyüp, aramızda neden bir ilişki başlamaması gerektiğini on madde halinde tartışıyoruz. Sırf nostalji yüzünden birine abayı yakamazsınız. Tutku hatırlamaya değil, unutmaya dairdir; öyle değil mi?

"On yıl önce Amerika'ya geldiğimde, Amerikalı olmayı, o ülkeye ait olmayı istiyordum. İsmimi değiştirmedim ama bir Amerikalıyla evlendim."

"Benim Rich'le bir denemem oldu; kısa süre birlikte olduğum Amerikalı sevgilim. Ama bana ne kastettiğimi sorup duruyordu hep. Sık sık söylüyordum aslında, ama farkında değildi. Kastettiğim şeyi

* /ng. "Ah, görmüyor musun? Sen benimsin. İzliyorum seni." –ç.n.

onun anlayacağı şekilde söylememi istiyordu herhalde. Ondan önce, sakallı ve fosur fosur sigara içen, yaşını başını almış bir Rus entelektüelini denemiştım. Ona da tahammül edememiştım."

Miklos'la başka zaman karşılaşmış olsak, bu iş yürüyebilirdi. Beş yıl önce bir trende karşıma çıksa, kesinlikle bir ilişki yaşardık; trenlerde öyle olur, değil mi? Trans-Sibiry Ekspressi'ne binerdik. Şimdilerde hırsızlardan korunmak için İngiliz sefaretinden özel bir alet satın almak zorundaymışsınız, duydunuz mu? Rusya'daki gece trenlerinde hırsızlık çok yaygın bugünlerde. Düşünsenize, tam havaya girdiğiniz sırada, Adidas marka eşofmanlar giyinmiş birkaç gangster namzeti kompartıman kapısını açıp uyku gazı sıkıyor. Keyiften dört köşe olmuş halde uykuya dalıyorsunuz, tüm eşyanız çalınmış olarak Sibiry'a da uyanıyorsunuz.

Seine Nehri'nin kıyısında, Pont d'Iéna yakınında oturuyoruz; kartal heykellerinin kanatlarına güvercinler yuva yapmış. Başka insanların aşk hikâyeleriyle öyle dolu ki Paris, burada mahremiyet kalmamış. Bir *bateau mouche** bizi parlak bir ışık dalgasına boğarak geçip gidiyor. Banda kaydedilmiş ses üç ayrı dilde, Seine Nehri'nin "işlevsel modern bir su yolu" olduğunu izah ediyor. Gezintiye çıkmış bir yabancı bizden yana gülümsüyor. Aslında bize baktığı yok. Ne yaptığımızı hayal ediyor, bu hayalle içi gıcıklanıyor.

Kalkıp biraz dolaşıyoruz. Ne yazık, yine anılara daldık. Hayra alamet değil: Anılara daldıkça geleceğe dair ihtimaller azalır. Nedir derdimiz? Miklos beni eve bırakıp öperek uğurluyor (yanağımdan öpüyor, bilesin sevgili okur). İtiraf edeyim, o kadar Amerikanlaştım ki, ilk öpücüğün ardından hemen uzaklaşıveriyorum. "Bilirsin ya, New York'ta insanlar vedalaşırken birbirlerini bir kereden fazla öpmez." Âdet yerini bulsun diye, sarsakça yaklaşıp bir öpücük daha veriyor bana. Paris'teyiz ne de olsa; Paris'teyiz. Hepsi bu. Bazen, beklediği gibi davranmamak iyi geliyor insana.

* Seine Nehri üzerindeki tur tekneleri. —Ç.n.

***Bibliothèque Nationale'de vakit geçirirken,
Ninočka'nın senaryosu içine şifrelenmiş
bir komplo teorisini keşfediyorum***

- "Ninočka ve Benzerleri: Sinemada Yeniden Çekilmiş Filmlerin Tarihi"
- "Kraliyet Tacı ve Burjuva Şapkası: Ninočka'da Meta Fetişizmi"
- "Ninočka ve Feminist Tepkiler"
- "Ninočka'dan Nataşa'ya (ve Boris'e): Sinemada Soğuk Savaş"
- "Komünal İç Çamaşırlar: Ninočka'da Kamusal ve Özel"
- "Homososyalliğin Yeniden Ele Alınışı: İranov, Bulyanov ve Kopalski"

Bunlar Bibliothèque Nationale'in katalogunda bulduğum ilginç başlıklardan bazıları. Aslında *Ninočka*'yla ilgili bilimsel araştırmalar hayli kıt. Eleştirmenler bu filmle pek ilgilenmemişe benziyor. Şu kitaplar filmde bahsetmiş: *Bela'nın İkili Yaşamı*, yazar Istvan Meszaros, Macarcadan çeviren Andras Cohen-Smith, Routledge, 1980 ve *Onların İmparatorluğu: Yahudiler Hollywood'u Nasıl İcat Etti*, yazar Neal Gabler. *Ninočka*'nın senaryosunun basılmış ilk halini sabırsızlıkla bekliyorum. Rafta değilmiş, aramaları gerekiyormuş. Bu arada, Lubitsch'in *Ninočka*'yı gösterime soktuğu günlere ait *Los Angeles Times* ve *New York Times* gazetelerine göz atıyorum.

Hedda Hopper Hollywood'daki bir senaryo yazarının düştüğü kötü duruma dair şunları yazmış:

MGM'deki yeni işine başlayan New Yorklu yazar dün ilk şokunu yaşamış. Bize anlattığına göre telefon santralini arayıp stüdyonun bir yerlerinde *Britannica* ansiklopedisi bulup bulamayacağını sormuş.

Santral memuresi şöyle demiş ona: "Ne işinize yarayacak ki? Orada sadece gerçekleri bulabilirsiniz."

Avrupa'da savaşın yaklaşması, filmleri hemen etkilemeye başlamış gibi görünüyor.

"Savaş Yüzünden John Lodge Filmi İptal Edildi", *Los Angeles Times*, 10 Ekim 1939, Salı

John Lodge'un savaş başladığı sırada Fransa'da çekimleri süren son filminde çok ilginç gelişmeler yaşandı. ... Filmin adı *Mayerling Saraybosna'da* olacaktı. Kriz patlak verdiğinde çekimlerin bitmesine sadece on gün kalmıştı. Şirket çalışmaları ertelemek zorunda kaldı, çünkü son sahnede ihtiyaç duyulan 200 figüranın cepheye gitmesi gerekmiş ve yerlerine başkaları bulunamamıştı.

Los Angeles Times, 4 Ekim 1939, Çarşamba

Polonya'nın bir yerinde çekilen ve şimdi News Palace Theatre'da gösterilen resmi Alman filmleri, Nazilerin Varşova'ya ilerleyişi sırasında savaş bölgesinden kaçan mültecilerin talihsiz vaziyetlerine dair ipucu veriyor. Gerçek savaş sahnelerinde, topçuların Polonya'nın kırsal bölgelerini tahrip ettiği ve Reich birliklerinin Narew Nehri'ni geçtiği görülüyor.

Savaşın mahvettiği Avrupa bir yana, hafta sonunda haber filmi kameraları, sezonun ilk futbol maçlarından önemli bölümleri aktarmak üzere başlıca Amerikan spor merkezlerine odaklandı.

Hedda Hopper'ın incilerinden biri daha – bu kez casuslar hakkında:

Warner'ın Nazi casus hikâyesi tam anlamıyla bomba gibi. Senaryo oyunculara yalnızca sette verilmiş. Hiçbirinin senaryoyu eve götürmesine müsaade edilmemiş. En büyük radyo sunucularımızdan ikisi filmde oynamayı reddetmiş. ... Yanıcı madde gibi bir film; perde tutuşabilir...

Ninoçka gerçekten de birçok ülkede yasaklanmış. 1940 yılında Macaristan'daki faşist hükümet, halka izletildiği takdirde "devletin

güvenliğini tehlikeye atacağı" gerekçesiyle bu komediyi sansürlemiş (*New York Times*, 26 Mayıs 1941, Pazar). Meksika hükümeti de, filmi bir komünizm taşlaması olarak gören Meksika İşçi Federasyonu'nun protestoları yüzünden *Ninoçka*'ya gösterim yasağı koymuş. Savaşın sona ermesi ABD'de potansiyel bir "komünizm propagandası" olarak değerlendirilip kara listeye alınmış; fakat daha sonra Amerikan Karşıtı Etkinlikler Komitesi tarafından, Hollywood'da bile Bolşeviklerle nasıl alay edileceğinin bilindiğine dair kanıt olarak kullanılmış. Sovyetler Birliği Hükümeti filmi yasakladığı gibi, diğer ülkelerde de yasaklanmasını sağlamaya çalışmış. 1948'de, "komünist rejime hakaret eden göndermeler içermesi"ni gerekçe göstererek, İtalyan hükümetinden filmin gösterimini yasaklamasını istemişler. Üstelik Sovyetler'in protestosu, İtalyan Dışişleri Bakanlığı'na çok zarar vermiş. *New York Times*'in haberi:

Protesto notu cumartesi günü ulaştı, fakat mevcut tek Rusça çevirimeni Paskalya tatilinde olduğu için dün kadar okunamadı. Herkes bunu Trieste'yle ilgili üçlü teklife dair bir yazışma sandığı için İtalyan Dışişleri Bakanlığı'nda büyük heyecan yaşandı. Notun içeriği okununca tansiyon düştü. (31 Mart 1948)

Sovyetler Trieste teklifini bir tarafa bırakıp *Ninoçka*'nın acilen yasaklanmasını talep etmişlerdi. Görünüşe bakılırsa *Ninoçka*'nın kaderinde bir sürü yanlışlıklar komedyasında önemli bir rol oynamak vardı. Balkan barışı tehlikedeydi, fakat Sovyet sansürcüleri Greta Garbo'nun Paris'ten alınmış iç çamaşırlarını denetlemekle meşguldüler. Roma'daki Rusça çevirmeni –iş başından aşkın bir göçmendi muhtemelen– az kalsın kalpten gidiyordu. Roma'ya varınca, İtalyan Dışişleri'ndeki endişeli ortaelçiler kendisine hakaretler yağdırmış, sekreterleri de ağır el kol hareketleri yapmıştı. Bu kez hatası neydi ki? Sadece Paskalya tatiline çıkmış, uzak kuzenleri Maria Aleksandrova ile Nastasya Fyodorovna'yı ziyaret etmiş, birkaç içki içip kadeh kaldırmış, eski güzel günleri anmıştı – hiçbir suç işlememişti vallahi. Bir dahaki sefere Sovyetler, protestolarını kendileri tercüme et-sinlerdi. Balkan barışı bekleyebilirdi!

Ninoçka'nın senaryosu nihayet önümde. Senaryonun ilk basımı bu (Vintage Press, 1972); tozlar içinde. Başka birinin benden önce

burada olduğu hissiyle sarsılıyorum. Kitabın her tarafına kurşunkalemle bir şeyler yazılmış. Bu durum dikkatimi dağıtıyor ve senaryoyu okuyacağıma, meçhul bir okurun sayfa kenarlarında izlediğı yoldan gitmeye başlıyorum, kütüphanenin tozunu soluya soluya.

Selefim alakasız görünen iki şeye dikkat etmiş: karakterlerin isimleri ve filminden çıkarılmış bölümlere işaret eden parantezler. Bunlar sahne arkasında gelişen başka bir hikâye olduğunu mu ima ediyor? Selefim önce üç talihsiz yoldaşın, İranov, Bulyanov ve Kopalski'nin isimlerini yuvarlak içine almış. Bilhassa Kopalski'yle ilgilenmiş. Bu ismin gülünç olsun diye seçildiğı belli; diğer iki isimle kafiyeli değil ve komik bir ahenksizliğe yol açıyor. Okur, Fransızca olarak şöyle yazmış: "*kazmak, gömmek* anlamına gelen *kopat'*/*zakopat'* kökünden Kopalski. Birisi Rusça biliyormuş." Okurun elyazısı okunaklı; harfler küçük, alt çengelleri kısa. Bir erkeğin elyazısına benziyor. Diğer Bolşeviğin adı Bulyanov; *bully* (kabadayı) ile *bouillon*'un (etsuyu) karışımı. Bir de İranov var, *I-ran-off* (kaçıp gittim) – anladınız mı? (Aslında diğer okur bunu atlamış! İngilizce bilmiyormuş belli ki.) Ayrıca, Yakuşova Yoldaş'ı Batı'ya gönderen ve bunu iki kez yapan başkomiserin adı Razinin – Razin ve *razinia* (Rusçada "dağınık kafalı") kelimelerini akla getiriyor. Gerçekten de ancak çok dalgın bir NKVD komiseri, yaşadığı onca uçarı maceradan sonra Ninoçka'yı tekrar Batı'ya gönderebilir. Bunu belli bir amaçla yaptıysa, göründüğünden çok daha akıllıysa başka tabii.

Bir ünlem işaretine varıncaya kadar senaryoya göz gezdiriyorum. Bu işaret lokantadaki final sahnesinde: Kontes Svana, özel Sovyet görevlisi Nina Yakuşova'yla karşılaşılıyor. O geceden sonra Ninoçka Sovyetler Birliği'ne dönmeye "zorlanıyor". Kontes Svana kiminle dansetmişti? General Savitski'yle. Madam Krestovski'nin onun ismini hatırlayamaması doğaldı: Bu sahne filme konmamıştı çünkü. Senaryo metninin kenarında bir not dikkatimi çekiyor: "*Savitski*, önde gelen Avrasyacı ekonomistlerden. Avrasyacılar ve monarşistler? Nina ikisinin arasında kalmış. Hiç şansı yok." Bir sonraki ünlem işareti, Ninoçka'nın Moskova'daki komünal apartman dairesinde geçen sahnede. Apartman komşusuyla çene çalıyor; kemancı olan komşusu, konserde yanlış bir nota çaldığı için yetkililerden tehdit alıyormuş. Ninoçka ipek iç çamaşırını evlilik hediyesi olarak onaveriyor. Bu ara-

da, kendi yumurtalarını getiren İranov, Bulyanov ve Kopalski için omlet hazırlıyor. Odadan geçen bir adam var. Komşusunun söylediğine göre, "bu adam tualete mi gidiyor, yoksa KGB'ye mi, belli olmaz." Adamın yüzünde korku maskesi var; tam bir gammaz figürü. Filmdeki rolü tamamen törensel. Absürd bir piyesteki, ara sıra sahneden sessizlik içinde geçen bir karakter sanki. Komşular kolektif omletlerini pişirmeyi bırakıyor, Paris'e dair anımsayılar bölünüyor. Adamın ismi Gurganov. Selefim ünlem işaretleriyle üç kez yazmış: "*Gorgulov! Gorgulov! Gorgulov!*" Tabii o günlerde, Fransa devlet başkanını öldüren kişi olarak Gorgulov'un ismi iyi bilinmekteydi; *carte d'identité* verilmemiş paranoyak bir göçmendi ve NKVD ajanı olduğundan şüpheleniliyordu. "*Gorgulov – NKVD/Nina'nın komşusu*" yazıyor. Demek tesadüf değilmiş. Kesinlikle bir komplo var. Ama kim kime komplo kuruyor? Peki ya şüpheli okur; o kimin tarafında? O da Avrasyacıların Bolşeviklerle işbirliği yapmaması gerektiği kanısında mı? İşbirlikçilerin Gorgulov gibi paranoyaklar, çift taraflı ajanlar, katiller olduğunu mu düşünüyor?

Ya üç Bolşeviğin İstanbul'da açtığı Restaurant Russe neyin neydi? Eminim başka bir şeyi perdeliyordu, tıpkı New York'un Küçük İtalyası'ndaki Pizza Hut gibi. Alelade bir sebze çorbasından bu kadar para kazanacaklarına inanmak zor. Muhtemelen yiyeceği daha iyi kullanmak hususunda Lenin'in komplo taktiklerini uygulamışlardır. Tarih dersinde Lenin'in kahramanca yürüttüğü gizli faaliyetler anlatılırken uyuduysan sevgili okur, müsaadenle hatırlatayım. Lenin hâpiste yatarken yemek yiyerek vaktini harcamazmış. Ekmeğinden mürekkep hokkası yapıp içine biraz süt döker, Bolşevik Merkez Komitesi'ne göndereceği mesajları ak sütle ak kâğıda yazarmış. (Leningrad Lisesi'nde bu hüner üzerine çalışmıştık.) Komplocu dostları da Lenin'in peçetelerini toplayıp ateşe yaklaştırarak, liderlerine ait hayalet yazıların gizemli şekilde belirişini izlemiş. Şu eski Bolşeviklerin uzmanlık alanı buydu herhalde – az sayıdaki seçilmiş kişi için süten yazılarla kaplanmış, kar beyazı peçeteler.

Düzgün düşünemiyorum. Bu açık. Satır aralarını, sayfa marjlarındaki boş alanları ve açılmamış parantezleri haddinden fazla okumaya başladım. Şu parantez iki kere yuvarlak içine alınmış mesela. Dramın ana karakteri Nina Yakuşova'yla ilgili. Senaryoda Nina, Le-

on'un hatasını düzeltiyor: "Yanlış telaffuz ediyorsun. Ni'-noçka." Bu replik filminden çıkarılmış. Greta Garbo çok mu yorgundu? Herhalde saat beş olmuş ve işgünü sona ermişti. Belki vurguyu doğru şekilde yapamamıştır? Sanmam, hiç sanmam. Yönetmen filmin isminde yabancı bir vurgu bulunmasının iyi olacağını düşünmüş olmalı; ister iyi ister kötü sonuçlansın, ister kişisel sebeplerle isterse umumi fayda için olsun, Ninoçka Batı'da kalıyor. Ninoçka Batılı bir kadına dönüşen bir Rus kadını. Yabancı sevgilisine böyle görünüyor; biz de onu böyle sevmeyi öğreniyoruz. Bilgiçlik taslamaya ne gerek var? Alt tarafı bir vurgulama, aslında hiç kimsenin umursamadığı alakasız bir detay, yumuşatma imine benzer eften püften bir şey işte.

Geç oldu. Aniden, birinin bana baktığını hissediyorum. Hemen arkama dönünce, dikkat çekici koyu renk saçları olan genç bir kadın görüyorum. Yabancıya benzediğim için mi bakıyor bana, yoksa tanıdık geldiğim için mi? Belki hiç kimseye bakmıyordur; başını okuduğu kitaptan kaldırmış, benim tesadüfen bulunduğum tarafa yöneltmiştir gözlerini. Yarı saydam yüzünde insanı huzursuz eden, çekici bir şey var. Miklos'un partisindeki kadın, Caroline bu; yalnızca saç rengini değiştirmiş. Gülümsüyorum, o da gülümsüyor. Fakat bu sırada bedeni oynamıyor, dostça el hareketleri yapmıyor, nerede karşılaştığımıza yahut karşılaşmış olabileceğimize dair bir şeyler gevelemiyor. Bakmaya devam ediyor. İşimle ilgileniyormuş gibi yapıyorum. Beş dakika sonra –ya da bana sadece beş dakika geçmiş gibi geliyor– ayağa kalkıyorum. Özel bir sebeple değil, açlıktan karnım zil çaldığı için. Bütün gün pek bir şey yemedim – kahvaltıda yediğim *croque madame*'i saymazsak. Caroline ortadan kaybolmuş. Onu tekrar görürüm umuduyla tuvalete koşturuyorum. Aynanın önünde soğuk suyla mendilini ıslatıyor olabilir. Gözüne bir şey mi kaçtı? Ağlıyor mu acaba?

Tuvallette göz kalemini açıyormuş. Gözlerimi iyice açıp yanaklarımı içe çekerek, aynanın önünde biraz oyalanıyorum. Tarağımı, rujumu ceketimde unuttuğum için zaman kazanmak amacıyla yüzümü buruşturup duruyorum. Kırpıştırınca gözlerimde bir kaşıntı hissediyorum. Tozdan olmalı.

"Burası ne kadar tozlu, değil mi?"

"İster misin?" deyip bana sıcak bir mendil uzatıyor. Bir saniye

içinde kendimi daha iyi hissediyorum. Caroline'ın nezaketiyle ısınan gözyaşlarım sorunu hallediyor.

"Kendine daha iyi bakman lazım. Geçmiş olaylarla fazlaca uğraşıyorsun. Kütüphanenin tozundan uzak durmalısın."

"Başkalarının saplantılarını incelerken, o saplantılar insanın kendine de bulaşıyor. İnsanlar ya paranoyaklar tarafından öldürülüyor ya da kendileri paranoyaklaşıyor. Çaresi yok bunun."

"Evet, var," diyor gülümseyerek. "Bak, burada bir şey kalmış." Arkama geçip enseme dokunuyor. Elleri sıcak ve yumuşak. "Fiyat etiketi kazağında kalmış," diyor. "Kütüphaneye girerken fiyat etiketlerini çıkarman lazım."

Aceleyle, "Teşekkürler. Merak etme," diyerek o aptal etiketi çıkartmaya çalışıyorum. Oracıkta, kadınlar tuvaletinde eriyip gideceğim sanki. Ellerim onun elleriyle buluşuyor, kazağım umutsuzca sütenimin çengellerine takılıyor. "Yardım edeyim," diyor yumuşak bir sesle. "Şu çengeller amma sıkıntılı, değil mi. Keşke tamamen kurtulabilseydik onlardan. Askılar da insanın omzunda iz bırakıyor. Nasıl rahatsızlık veriyorlar. Biraz krem sürebilirim buraya. İster misin?"

Artık neler olduğundan emin değilim; kendimi ona bırakıyorum. Aynı unutmabeni parfümünden edinmem gerektiği düşüyor aklıma.

Tam o anda, ceketine kütüphane kimliği iliştilmiş bir kadın içeri giriyor. "Selam Caroline," diyor. "Ça va?* Her şey yolunda mı?"

Caroline belli belirsiz utanarak, "Evet, tabii," diyor. "Her zaman ki gibi çok fazla çalışıyorum. Bu arkadaşım da çok fazla çalışıyor."

Masama dönüyorum. Caroline masasından bana el sallayıp gülümsüyor. Sonra kitaplarına dönüyor, ciddi ve içine kapanık bir ifadeye bürünüyor yüzü. Bense bu kadar çabuk toparlanamıyorum. Etrafıma göz atıyorum, senaryoya bakıyorum, satırlar gözlerimin önünde dans ediyor. Ninoçka'yla Svana, kontesin ilim irfan sahibi General Savitski'yle birlikte gitmeyi sevdiği lokantada karşılaşıyorlar. "Elbisen güzelmış," diyor Kontes Svana, "çok güzelmış. Moskova'da son moda bu mu şimdi? Çıplak omuzlar sana pek yakışmış. Sütyen takmak zorunda değilsin. Amma sıkıntılı şeyler, değil mi? Benden yardım istiyorsun, biliyorum. Yardım edeceğim, edeceğim dedim. Kont

* Fr. "Ne var ne yok?" -ç.n.

olsun olmasın. Merak etme hayatım, sen soğuk almamaya bak. Sağ taraftan biraz cereyan yapıyor sanki. Masamıza oturup generalle bana katılır mıydın? General Savitski çok dost canlısı, çok *duşçeķa** ve harika bir bariton... Keşke göçebeler hakkında bu kadar çalışmasaydı."

Okuma odasında daha fazla kalmamın anlamı yok, çünkü artık okuyamıyorum. Zaten kütüphane kapanmak üzere. Gözlerimi yukarı kaldırıyorum, Caroline ortalarda görünmüyor. Kitapları düzgünce üst üste dizili, salonu unutmabeni kokusu sarmış. Hoşçakal demeden gitti demek. Acaba yine kadınlar tuvaletinde midir? Notlarını unutmuş; dönmek zorunda kalacak. Belki bir şeyler yeriz birlikte. Mantarlı omlet olabilir. Hayır, böyle bir umut yok. Caroline gitmiş.

Bu arada hava kararmış. Farklı dillerde konuşmaların kakofonisi içinde, uzun yeraltı tünellerinden geçiyorum. Adımın söylendiğini apaçık duyuyorum; "Tanya" diyor biri, sonra sokak Rusçasıyla bir şeyler konuşuluyor – *dengi davay, dengi davay, dengi davay* (para ver, para ver, para ver). Arkama bakınca bir grup yeniyetmenin İspanyolca konuştuğunu görüyorum. Her şeyi üstüme alınmamalıyım. Burada kimse ismimi bilmiyor, kimse bana seslenmiyor. Metro treni ıslıl ıslıl aydınlatılmış; insanlar birbirlerini inceliyor, fakat çaktırmadan. Trenin koyu renkli penceresinde sakallı bir adamın yansımasını görüyorum. Arjantinli olabilir. O da benim yansıمامı görmüş müdür? Bu kez gülümsemiyor, kimseyle göz teması kurmuyorum. Trenden inince ta yukarı kadar, çok yavaş bir asansörle çıkıyorum. Bir şeyler fena halde ters giderse basacak bir alarm düğmesi var mı acaba? Evet var; kırmızı renkli. Asansörden çıkarken *dengi davay – dengi davay* sözlerini duyuyorum yine. İki sarhoş kaldırıma oturmuş. Bunlardan biri korkuma gülüyor: "Ooh la la, madam." Hemencecik korkmam hoşuna gitti. Etrafa bakınmadan yürümeli, sesleri duymamaya çalışmalıyım. Yapamıyorum. Yine üzerimde birinin bakışını hissediyorum. Geriye dönüyorum; arkamda yürüyen bir adam var. Yüzünü göremiyorum; sadece gövdesinin bulanık hatları seçiliyor. Orta boylu biri. Yok, kim olduğunu anlayamadım. Ah tanrım! Şemsiye var elinde! Böyle açık bir havada üstelik! Karşıdan karşıya geçiyorum. O da geçiyor. Yavaşlıyorum, kaybolmuş gibi yaparak evlerin

* Rus. tatlı. –ç.n.

numaralarına bakıyorum. Bu tekrar karşıya geçmem ya da onun "Yolunuzu mu kaybettiniz madam?" diye sorması için gerçekçi bir vesile sağlıyor. Her şey bu gizli takipten iyidir. O da yavaşlıyor. Uzun şemsiyesini gevşekçe yere doğru sarkıtmış. Aramızdaki mesafeyi koruyor. Birini inceleyenlerin eski numarası bu; saldırmak değildir niyetleri, sadece sizi incelemek isterler. Aniden hızlanıyor. Beni aldatmış; belki de adi bir suçludur. Karanlıkta evin numarasına baktıktan sonra "of, tüh be, yanlış evmiş" gibisinden abartılı bir hareket yapıp tekrar caddenin karşı tarafına geçiyorum. Artık onun niyetini çıkarsamaya çalışmıyorum. Bakmıyorum geriye; korkakça, umutsuzca, büyük bir hızla kaçıyorum. Kapıma varıncaya dek, adamın benden önce oraya varacağını, onu otelin lobisinde bana kahkahalarla gülerken bulacağımı düşünüp duruyorum. Kapıyı açıyorum.

"İyi akşamlar hanımefendi." İngiliz aksanıyla gururlanan otel müdürü, "Güzel bir gündü, değil mi?" dedikten sonra kayıt tutma işine devam ediyor. Her şey yolunda, her şey her zamanki gibi. Hayır, bana mesaj bırakan olmamış. Odama girip ışıkları yakıyorum. Her şey yerli yerinde, daha doğrusu karman çorman. Nasıl bıraktıysam öyle. Bardakların durduğu dolabı açıyorum, yatağın altına bakıyorum; olağandışı bir şey görünmüyor. Hiçbir gölge, hiç kimse yok. Bir paspas alıp yatağın altını temizliyorum, orada tozdan ve eski konuklara ait hatıralardan gayrisinin bulunmadığını kendi kendime ispat etmek istercesine. Paspasa bir bez parçası takıp, bu ufacık odada bir sepet bulur muyum diye aranırken, birinin deminden beri yanı başımda olduğunun farkına varıyorum – büyükannem Ninel Markovna Blank'ın hayaleti.

Yaygın korkular ve tercihen ıslak bir bezle toz almanın önemi hakkında konu dışı bir tartışma

Onun da korkuları vardı.

Beş ya da altı yaşımdayken bir keresinde, büyük şehirlerdeki komünal apartmanlarda zaman zaman görüldüğü üzere anne-babam beni evde yalnız bıraktıklarında, büyükannem iyi miyim diye bana telefon etmişti. Anne-babamın çocuk yetiştirme şeklini devamlı tenkit eder, fakat kendini de fazla sıkıntıya sokmak istemezdi. Onun da bir hayatı vardı ve o gün Andrey Mihayloviç'in partisi için salata yapması, Fransızca alıştırmaları hazırlaması gerekiyordu. Gizli bir komplo-dan bahsediyormuş gibi ciddi bir tavırla, "Yatağının altına baktın mı?" diye fısıldamıştı. "Niçin?" diye sormuştum. "Korkunç bir hırsız –*straşnyı vor*– var mı diye. Genellikle orada saklanıp, anne-babaları evden gidince küçük çocuklara saldırırlar." Önceden korkmuyordum ama büyükannemin fısıltısı yüreğime korku salmıştı. Emin olmak için bir paspas alıp yatakların altını silmemi söylemişti. "Tercihen ıslak bir bez takarak." Bizimkilerin yatağının önüne çömelip sürünerek altına girmiş, toz yutmuştum. Orada beş kopeklik bozuk paralar bulmuştum, üzerinde dünyayı kaplayan bir orak-çekiç resmi; annemin çok sevdiği ve babamın herhalde onu şımartmak için satın aldığı Beyaz Ayı çikolatası ambalajları, bir de toz bezine dönüştürülmüş eski bir dantelli iç çamaşırı bulmuştum. Hepsi o kadardı, suç delili oluştu-racak hiçbir şey yoktu – annemle babamın özel hayatlarından, benimle paylaşmadıkları o hayattan parçalar vardı sadece. 1960'larda lüks bir eşya sayılan ve bizimkilerin gurur duyduğu Yugoslav malı abajurun yan tarafında kendi gölgemi görmüştüm. Korkunç hırsızın kaçtığından ve evin tozuna batmış halde olduğundan emindim. Yabancı, haydut, büyücü atlatmıştı beni; anne-babam eve dönünceye dek korku içinde yaşamak zorundaydım.

Aslına bakılırsa bu korkum kalıcılaştı; içimde her zaman, bulunduğum yerin en mahrem köşelerinde bir yabancıнын saklandığı korkusunu taşıdım. Taşındığım her evde, tuttuğum her otel odasında,

stüdyoda, başkasıyla paylaştığım tek yatak odalı dairelerde korkunç hırsız aradım. Her seferinde elimden kurtuluyor, son gülen kendisi oluyordu. Geriye sadece toz kalıyordu; bu kalın toz tabakasına işaret-parmağınızla istediğiniz her şeyi çizebilirdiniz – bir canavar, bir prenses, bir casus ya da bitimsiz bir zikzak. İyi bir ev hanımı değilim galiba.

Büyükannem niçin korkularını benimle paylaşırdı? Çocuk hâlîle beni korkutmak mı isterdi? Sanmam. Belki de gizli vesveselerine bir suç ortağı arıyordu. Herkes onu pek korkusuz bulurdu. Yazları kiraladığımız, tek odası ve bir terası bulunan daçamızda benimle kaldığı günlerde, sabahın altısında kalkıp yabancı ahududu toplamak için yalnız başına ormana giderdi. Ahududular ve mantarlar konusunda ayaklı ansiklopedi gibiydi. Ağustosta reçel hazırlamaya başlar, hafif ateşin üzerinde ahududuları şekerle karıştırır, onları dingin, anlaşıl-maz bir şarkıyla efsunlardı. Şehirde bir başına yaşıyor, eve sık sık geç saatlerde yürüyerek dönüyor, metro trenine binip herkese nasıl giyin-meleri yahut giyinmemeleri gerektiği ve kendilerini kışın dondurucu soğğundan nasıl koruyacakları konusunda öğütler veriyordu. "Kü-çükhanım, kürkünün önünü güzelce ilikle. Cereyan var burada, his-setmedin mi? Hem atkın nasıl da açılmış. Hapşırırsın tabii. Eve dö-nünce sıcak çaya bal katıp iç. Kendini iyileştir. Üç gün sonra soğuk duş almaya başlamalısın. Harikalar yaratır, göreceksin." Gençler ona gülümser, bazen de ellerinde olmadan tavsiyelerine uyarlardı. Sonra büyükannem metrodan çıkar, karanlıkta bir başına, apartmanına doğ-ru ilerlerdi. "Yürümek iyidir. En iyi egzersizdir. Korkmak mı? Yok daha neler."

Eve varınca lambayı yakardı; yüzyılın sonundan kalma, siperliği renkli camdan bir lamba. Ailesinden kalma tek mobilyası buydu. Çok okur, bir kız öğrencinin düzgün elyazısıyla, kapağında Puşkin'den alıntılar bulunan yeşil defterlere sayfalarca yazı yazardı. Büyükkan-nem yabancı diller eğitimi almıştı ve hayli bilgiliydi. Defterlerinden birini izinsiz açtığımda, bunun bir günlük olmadığını, içinde sadece alıntıların yer aldığını görmüştüm. Heine'in iyi ve kötü şans üzerine düşüncelerini, Beethoven'ın baş ağrısının nasıl geçirileceğine dair fi-kirlerini, Çaykovski'nin yaratıcılık ve irade hakkındaki beyanlarını yazmıştı. Kendi düşüncelerini kayda geçirmeyi, günlük hayatını in-

celemeyi hiç aklından geçirmemişti.

"Mektuplarını veya günlüklerini saklıyor musun?" diye sormuş-tum bir keresinde.

"Hayır," demişti. "Ne zaman evi aramaya gelecekleri belli ol-maz."

"Evi aramaya mı?"

"Ah, öylesine söyledim." Gafil avlanmış gibi kıkır kıkır gülmüş-tü. "30'ların sonundan, Stalin zamanından kalma bir şey olmalı. Mek-tuplarımızı, notlarımızı yakmaya başlamıştık. Ne zaman bir arama izniyle evine gelecekleri belli olmazdı. İzin olmadan da gelirlerdi. Onlara dert anlatmak mümkün müydü? Bürokratti hepsi; siyah ara-balara binmiş, zalimin önde gideni küçük insanlar. Sadece emirlere uyuyorlardı, biliyorum."

On iki yaşındayken, "Stalin zamanında" bir çalışma kampına gönderildiğini söylemişti bana. Okul kitaplarında yazılmayan öteki tarih hakkında ilk kez o zaman bir şeyler öğrenmiştim galiba.

"Kamplarda," demişti büyükannem gayet kuru bir sesle, "ben-den talihsizler de vardı." Bir an durup pencereden dışarı bakmış, san-ki ekleyecek bir şey kalmamış gibi bulaşık yıkamaya ya da kâğıtları-nı tasnif etmeye devam etmişti. Sonra birden tekrar konuşmaya baş-lamıştı. "Siyasi mahkûmlarla aynı yere konduğum için şanslıyım. Bu çok daha iyiydi. 'Suçlu kamplarında' olmak daha tehlikeliydi. Aralarında birçok muhbir vardı ve ne isterlerse yaparlardı; bilhassa sel zamanında. O dönem kamp anakaradan kopmuş ve gece saatleri hırsızlara, katillere kalmıştı. Fakat elbette bu hırsızların, katillerin arasında iyi insanlar da vardı. Saygılarını kazandıysan, ne olursa ol-sun arkanda dururlardı. Kazanmadıysan... eh, bu pek iyi olmazdı. Ben hırsızlar bölümünde kütüphaneci vekiliydim. Bana gelip tavsi-yemi sorarlardı. 'Şimdi ne okusam Ninel Markovna? Bana macera dolu, neşeli bir şey verebilir misiniz?' Kovboy-Kızılderili hikâyeleri-ni, *Suç ve Ceza*'yı severlerdi. Üç aylığına hırsızlar kampında kütüp-haneciye yardım ettim, sonra çalışmaya dönmek zorunda kaldım. Daha kötüsü de olabilirdi. Evet, berbatı ama çok da felaket değildi, daha kötüsü de olabilirdi. Çok iyi arkadaşlarım vardı; biliyorsun, en eğitilmiş ve kültürlü insanların arasındaydım. O aktrist vardı mesela, muhteşem oyuncu Kanevskaya. Beria'nın ona sevdalandığı rivayet

edilirdi; Mareşal Tito'nun da. Film izlemeye bayılmış Tito. Kanevskaya bizim için *Vanya Dayı'yı* ezberden okurdu. 'Melekleri dinleyeceğiz, elmaslar gibi yıldızlarla kaplı gökleri göreceğiz...'

"Savaştan sonra serbest bırakıldım, fakat anti-kozmopolit kampanyasında** yine tutuklandım. 1949 muydu? Yabancı diller eğitimi mi hatırlamışlardı. Ama sonra, okulda hakkımda çok iyi şeyler söylendiği için beni salıverdiler. İyi ki hekim değilmişim. Hekim kumpasını*** hatırlıyor musun? Okulda bunu anlatmıyorlar galiba. Aslında öğretmenleri gerek. 1949'da Yahudi bir hekim olmak, idam cezasına çarptırılmak demektir. Kanevskaya'nın öldüğünü duydum – ne yetenekli bir kadın, ne harika bir insandı! Şanslıymışım ki hayatta kaldım. Sonunda hepimiz 'rehabilite' olduk. O bürokratlar emirleri hep yanlış anlamıştı. Kruşçev tekrar Lenin'in çizgisini izler diye umuyordum."

O günden sonra, ne zaman büyükanneme kampları sorsam içini çeker, fakat başka bir ayrıntı vermez, yalnızca "ne kadar şanslı" olduğunu, *Vanya Dayı'yı* ezberden okuyan Kanevskaya'yla nasıl aynı odayı paylaştığını yeni baştan anlatırdı. Ona hiç gerçekten korkmuş muydu diye sorsaydım muhtemelen inkâr ederdi veya "Korkuyordum elbet, herkes korkuyordu, fakat ben birçoklarından şanslıydım," gibi bir şeyler söylerdi. Ama bir keresinde, durumun öyle olmadığını düşünmeme yol açan bir olay oldu. Tanıdığı bir milis kapıyı çaldı, fakat büyükannem onu içeri almadı. Ben komünal mutfaktaydım; ondan rica ettim: "Büyükanne, bu Stepan Petroviç, milis." İşe yaramadı. Beni işitmemiş gibi yapıp odasında çıt çıkarmadan öylece durdu; sanki orada değilmiş gibi.

Stepan Petroviç büyükannemin komşusunun kapısını çaldı ve başka bir komşuyla, nafakasını bir yıldır ödemeyen Kolya Amca'yla ilgili ne öğrenmesi gerekiyorsa öğrendi. Milis gidince büyükannem kapıyı açtı. Gelenin gerçekten Stepan Petroviç olduğunu söyleyince biraz utandı. "Sesini tanıyamadım," dedi.

* Ataol Behramoğlu çevirisi, İstanbul: İş Bankası, 2011;

** Stalin'in 2. Dünya Savaşı sonrasında Yahudilere karşı yürüttüğü kampanya; Yahudilerin "vatansız kozmopolitler" olduğu ileri sürülüyordu;

*** 1952'de, çoğu Yahudi olan bir grup hekim, iki Sovyet liderine zarar verdikleri gerekçesiyle tutuklanmışlardı. Ardından bir Yahudi doktorlar örgütünün Sovyetler Birliği'nin lider kadrosunu ortadan kaldırmak için çalıştığı iddia edilmişti. —Ç.n.

"Stepan'dı, yemin ederim büyükanne."

"Onun bir kötülüğünü görmüşlüğüm yok. Meşguldüm sadece." O sırada, yatak olarak kullandığı kanepeye dayanmış paspası fark ettim. Yanında ıslak bir bez duruyordu. Büyükannem yatağın altında korkunç bir hırsız mı aramıştı acaba? Yoksa sadece her zamanki gibi ıslak bezle toz mu alıyordu? Ne de olsa tüm Sovyet okullarını süsleyen, kızıl fona beyaz harflerle yazılmış resmi slogana inancı vardı: "Temizlik sağlığın teminatıdır." Sağlıklı yaşama inanırdı ve benim aksime saplantılı bir temizlikçi olmuştu her zaman. Yine de ikimizin paylaştığı bir şey vardı; ne samimiyet, ne inançlar, fakat daha derin bir şey – ortak korkular.

✂ 15

*En güzel olaylar sahne arkasında gerçekleşiyor
(dolayısıyla aceleci okurlar bu bölümü atlayabilir)*

Uyandığımda Ernst Lubitsch'in gülen gözleri karşımdaydı. Bundan kuşkulandım mıydın? Seni gidi meraklı, küstah okur! Bana "birkaç soru" sorman gerekiyor şimdi. Yanıtım hem evet hem hayır. Evet, dün gece Miklos'un evinde kaldım. Hayır, bunun sonuçlarını düşünmemiştim. Bir şeyler içelim diye yukarı çıktık; burada kalmamak için bir sebep yoktu. Geç vakitte eve dönmek istemedim, kütüphanede çalışmak da yormuştu beni. Eski güzel Rus romanlarında, kadın kahramanın yüzü kızarır önce, sonrasında da ağlar hani; bu arada neler olup bittiğini hiç bilemeyiz. Erkek kahramansa (önce, sonra ve muhtemelen "gece" boyunca), yaşamın anlamına dair acı sözler sarf eder. Öyle işte.

Şu kadarını söyleyeyim: Hafıza çok erotik olabilir. Ha-fı-za. Var olduğunu bilmediğiniz nice yerlerde dolanır. Pes eder ve ele verir; hatırlarsınız, unutursunuz, sonra tekrar hatırlayıp tekrar unutursunuz, gayet yavaş bir şekilde. Yalnız fazla uzaklaşmayın, çok derine inmeyin, yoksa canınız acır. Farklı bir tür acıdır bu, hazla hiç ilgisi

yoktur – sizi dış dünyadan sonsuza dek koparabilecek bir acıdır sözünü ettiğimiz.

Miklos'la acı verecek bir şey yapmadık; hafızanın çevresinde dönüp durarak, unutmanın, unutulmaktan korkmanın tadına vardık. Hafıza kibritleriyle oynadık ama yangın çıkmaması için tüm tedbirleri aldık. Korkacak bir şeyimiz yok, dedi Miklos, çünkü ikimiz de "ortama uyum sağlamış" göçmenleriz; ta en başından fark ettik birbirimizi. Kayıplarımızı gülerек hatırlayabiliyoruz. Ama başka şeyleri de kaybetmekten korkuyoruz. "Göçmenleri bilirsin: Arkadaşlıkları iyidir fakat maalesef aşkta sadakatsizdirler. Geçiciliğin kendisine âşık-tır onlar."

Evet, böyle abartılı şeyler söyleyelim lütfen. Hiçbir şeyi ispat edemeyiz; istatistiklerimiz yok. Odak grubu olarak kendimizi kullanıyoruz. Çok tembel bir grubuz üstelik. İşler böyledir diye düşünüyoruz, bu da bize yetiyor. Söylesene doktor, nasıl gidiyoruz gerçekten? Tedaviye katkımız oluyor mu, yoksa daha da hasta mı ediyoruz kendimizi? Şimdi iyiceyiz sanki; reçetesiz satılan ve arazları geçirse de sorunun kendisini ortadan kaldırmayan şu ilaçlardan içmişiz gibi. Bu bir istemli unutma hali doktor, fakat bağımlılık yaratıyor sanki. Fransızların kolesterole hem iyi hem de kötü gelen kaz etli paté'si misali. Gerçekten; yeni bir araştırma bu. Televizyonda duydum. Arazların yine nüksederse hayatım, iyi bir gece uykusu ve bir bardak süt öneririm sana. Uyku tutmuyorsa yatağa girmeden önce biraz tonbalığı ye.

Elbette "ikimiz" hakkında konuşmuyoruz. "İlişkimizi geliştirmeyi" planlamıyoruz. Bunlarla yerli halk uğraşsın. Biz boş zamanımızın tadını çıkarıyoruz. Unutmaya bağımlı halimiz içinde, başkalarının aşklarını ve ölümlerini hatırlıyoruz.

"Nina Belskaya'yı düşünüyordum," diyor Miklos.

"Öyle mi? Ne zaman?"

"Şimdi, sen uyur gibi yaparken."

"Ee?"

"Merakımı uyandırıyor; sen daha da çok merakımı uyandırıyor-sun. Niçin onun hikâyesiyle bu kadar yakından ilgilisin? Nina'da kendini falan mı görüyorsun? Aranızda akrabalık olmadığına emin misin?"

"Mesele bu zaten Miklos, mesele bu. Onunla akrabalığım yok.

Alternatif bir yazgıyla ilgileniyorum, kökenlerimi bulmakla değil."

"Savunmaya geçmene gerek yok, sadece bir sorayım demiştim."

"Galiba ne zaman ayrılıp ne zaman geri dönmek, ne zaman yakkınlaşp ne zaman mesafeli olmak gerektiğı meselesi, bende takıntı oldu. Bir denge bulmak lazım, henüz nasıl yapacağımı çözemedim."

"Ben de çözemedim."

"Benim için Nina Belskaya'nın hikâyesi alternatif bir biyografi, ailemden hiç kimsenin yürümediğı bir yol. Büyükannemin tüm kuzenleri, Kışinev kıyımlarından sonra Amerika ve Avrupa'ya göç etmiş. Sadece büyükannemin anne-babası göç etmeyip kalmış. Büyükanнем 1930'larda Fransa'ya gitmiş ama elbette geri dönmüş. Kendini Bolşevizme adamıştı büyükannem. O yüzden farklı bir yazğı hayal etmek istedim. Olaylar şöyle gelişse ne olurdu, gibisinden."

"Benim Lubitsch projeme benziyor. Ama benimki bir dedektiflik hikâyesi değildi. Lubitsch ile büyükbabam aynı tiyatrodanmış, fakat büyükbabam onun kadar yetenekli ve komik değilmış; belki onun kadar şanslı da değilmış. Ama şimdi düşünüyorum da, Lubitsch'i Budapeşte'ye geri getirmek istemem tuhaftı. Yurduna dönse de bunu idrak edemeyecek, Hollywood'daki Budapeşte film setini memleketine tercih edecekti."

"Sürgün ikili bir hayattır. Orada yaşıyordun, vatanında bir gündelik hayatın vardı, sonra köklerini söküp başka bir yere gitmek zorunda kaldın. Vardığın yerde usulünce nasıl 'merhaba' diyeceğini, aksanını belli etmeden nasıl havadan sudan konuşacağını, süpermarketteki kasiyere ne diyeceğini bilemiyorsun."

"Öyle, her zaman bir şeyleri yanlış yapıyorum. Ama kasiyer buna aldırıyor."

"Macarlara özgü cazibeni kullanmalısın."

"Evet ama bizim bakkal Macaristan'ın nerde olduğunu bilmez ki."

(Kusura bakmayın, bu konuşmalarla sizi sıkıyorum. Bilirim, Amerikan filmlerinde mümkün olduğunca çok vücut parçası gösterilir, ama öncesinde ve sonrasında çok az konuşulur. Fazla konuşmanız yakışık almaz; ama kötü adamsanız başka tabii, o zaman "varoluşçuluk" gibi kelimeler kullanmaya, yabancı bir yazarın ismini anmaya başlarsınız, tercihen yanlış bir telaffuzla – kötü adam bile fazla iddialı görünmek

istemez zira. Yatakta sohbet eden insanları üç dakikadan fazla gösterirseniz, yapımcı bu sahneyi kesecek, biraz hareket talep edecektir. Seyirciler esneyecek, koltuklarında kıpırdanacak, sinema salonuna yağlı mısır patlağı saçacaklardır. Entelektüel sohbetler, ön taraftan çekilmiş çıplak insanlardan da beterdir! Ne yapayım sevgili okur, yatakta gerçekten sohbet ediyorduk işte – yabancıyız ne de olsa.)

"Amerika yabancılar için iyi bir yer; hele deniz kıyısında kendine yer bulduysan. Bir zaman sonra alternatif hayatlara bağımlı oluyorsun. Bir ülkeyi terk edip başka bir ülkeye gelmişsin, fakat aslında ne orası ne de burası olan üçüncü bir yerde yaşıyorsun."

"Bulunduğumuz yer gibi tıpkı. Burada olmak güzel."

"Amerikalıların deyişiyle, buna iliştilmiş bir fiyat etiketi var. Ne orada ne de burada olmanın bedelini ödemek zorundasın. Nina öldü mesela, biliyorsun. Cinayet, işleyenin yanına kaldı."

"Hayatım, sabahın şu saatinde bu ne kötümserlik. Daha bir fincan kahve bile içmedik."

"O da içmemişti. Nina yani. Henüz yataktan çıkmamıştı; güne başlamaya hiç hazır değildi. O hissi bilirsin. Hava griydi yine, azıcık daha aydınlıktı sadece. Suç mahallinde bulunduğunu bilmiyordu. Hele o saatte."

"Belki de bir kazaydı?"

"Belki, ama 'kaza' dediğin aslında nedir ki? Bunu anlamıyorum. Üstelik tüm şüphelilerimin mükemmel görgü tanıkları var, her gün bulabileceğin türden şeyler değil. Hani deriz ya, 'Belli bir yerde değildim, karşıdan karşıya geçiyordum, taksiye binmiştim, yoldaydım, işe gidiyordum' falan. Nerede olduğumuzu, ne yaptığımızı bilemeyeceğimiz nice yarım saatler vardır. Buna rağmen Natali, Boris Vladimiroviç, Poltavski-Rijjski o sırada nerede bulunduklarını biliyorlar; bu gerçek olamayacak kadar iyi. Sanki önceden hazırlanmışlar, hayatlarını ona göre tasarlamışlar, yersiz suçlamalara karşı tedbirlerini almışlar. Lionel'ın kafeteryada rastladığı iki adam kimdi acaba? Ya Bayan X? Sabahın o saatinde neredeydi? Biri onu 'kazara' görmüş müydü?"

"Macarları ve filmleri unuttun."

"Yok, unutmadım. O karanlık Macar karakteri ne geziyor hikâyenin arka planında? Macarların bu işle bir ilgisi var mı, bakmam lazım."

"Eh, aslında baktın sayılır."

"Miklos, sen de mi kumpasın bir parçasısın?"

"Hayır, ben kazara yoluna çıktım, biliyorsun. Hem bir yabancıyla konuşmayı seçen sendin. Nereli olduğumu sordun; bana adresini verdin. Ardından gelme müsaade ettin. Ardından geleyim istedin aslında. Ben sırf senin arzularını izledim. Beni büyüyle var ettiğini düşünüyorum bazen. Yoksa ben mi seni büyüyle var ettim, bilmiyorum."

O sırada telefon çalıyor. "Açmayacağım," diyor Miklos. Telesekreter devreye giriyor. "Merhaba, ben Miklos, şu anda telefona yanıt veremiyorum. Lütfen mesaj bırakın." Enerjik bir kadın sesi; aksansız bir Amerikan İngilizcesiyle konuşuyor.

"Selam Mikey, benim. Neredesin allah aşkına, seni aramaktan yorulдум. Yarın orada olacağım."

Miklos telefona koşuyor. Hiç bana bakmadan telsiz telefonu kapıp, çıplak, çırlıçıplak halde mutfığa geçiyor.

"Merhaba canım. Tabii, her şey yolunda. Dün gece Istvan'ın evinde kaldım. Cornell'deki işe üzülüyor hâlâ. Sana bahsetmiştim hani. İngiliz bir adamı işe aldılar, neydi adı, Sussex'ten. Ya, tabii. Pencerenin önünde birileri tamirat yapıyor; duvarı mı deliyorlar nedir. Telefonu duymamışım."

Miklos'un yalanları öyle inandırıcı ki. Kolayca, sakın bir şekilde, gündelik ayrıntılarla süsleyerek söylüyor yalanlarını. Öyle alelade bir sesle konuşuyor ki hiçbir şeyden şüphelenmezsiniz. Ses çıkarmadan çabucak giyinip kendimi sokağa atıyorum. Anlayışla el sallıyorum Miklos'a. Gözlerini devirip ahizeyi işaret ediyor, beni sonra arayacağını anlatan bir el hareketi yapıyor.

✂ 15-A

*Bilgisayar günlüğümden, bölüm dahi sayılamayacak
öylesine birkaç sayfa*

Sabah. Kahvaltıda ne yiyeceğime karar veremiyorum. M. aramadı. Aç karnına bilgisayar başına oturdum, bu dost canlısı makineye açıyorum yüreğimi. Hafızayı yükseltmem gerek artık. Yoksa bilgisa-

yarım çöp kutusunu boşaltmam gerektiğini söylemeye devam edecek; halbuki bunu yapmak istemiyorum. Mümkün olduğunca uzun zaman saklamak istiyorum her şeyi. Nerede olursa olsun – yatağımın altında veya sanal çöp kutumda. "Bunu silmek istediğinize emin misiniz?" diye soruyor neşeli çizgi karakter. Ah, hayır, henüz değil.

Bilgisayar hafızası insan hafızasının karşıtıdır. İtimat edebilirsiniz ona. Muğlaklık içermez. Ele vereceği yahut saklayacağı bir şeyi yoktur. Her zaman istediğinizi verir – ne eksik ne fazla. Bilgisayar hafızasının duygularla bağlantısı yoktur. *Madlen*'in tadıyla hiç ilgilenmez; bilgisayara kalırsa, "madlen"i "maden"e çevirmem gerekiyor. Bazen parmaklarınız size itaat etmemeye başlar. "Return"* tuşuna bastığınızı sanırsınız, fakat yanlışlıkla küçük parmağınız "help"e** dokununca, titreşen ekranınızda siyah bir soru işareti dans etmeye başlar. Hayır, yardıma ihtiyacım yok; sadece geri dönmek, hatırlamak, yeni bir satıra başlamak istedim, hepsi bu. Yanlış bir tuşa basınca kişisel hatıralar birden patlak verebilir; bazen de hepten erişilmez hale gelirler. Doğru adımları izlersiniz fakat bir işe yaramaz.

En kötüsü, hiçbir şeyin orada, zihninizin rahat ortamında öylece depolanmadığını fark edersiniz. Anılarınız size "faiziyle" geri döner. Kendilerini kurnazca sizin dokunuşunuza uyarlayıp, ortama uygun elbiselere bürünüverirler. Tanıklarımın hafızaları güvenilirmez. Elli yıl önceki olayları, aslına sadık kalmaksızın yeniden kurdukları şekliyle hatırlıyorlar. Şimdi bu kurguya inanıyorlar. Dolayısıyla ancak konuşup durmalarına, vıdı vıdı etmelerine, abuk sabuk, ipsiz sapsız laflar gevelemelerine izin verirsiniz, gerçek bir hatıra rast gelip onu dillendirebilirler. Yani öyle olacağını umuyorum, fakat emin değilim.

M. hâlâ aramadı. Aslında aramasını beklemiyorum. Fakat bu saatte evde olduğumu biliyor. O yüzden yirmi dakika daha, saat on bir buçuk oluncaya dek evde kalıyorum; bir kahve almaya bile çıkmıyorum.

On beş yaşımdan kalma eski lise günlüklerimi çıkardım. Kız arkadaşım Rusya'dan getirmişti bunları. Bahar tatillerinde pek çok-

* *İng.* geri dön; ** *İng.* yardım. –ç.n.

kün olurdu. Irmak boyunca yürür, sulu karla örtülü köprülerden ıslak çizmelerle geçer, geceleyin de günlüğümün sayfalarını, Tolstoy'un ahlaki kişisel gelişim kuramına ve Yüzbaşı Mayne Reid'in *Başsız Süvari* kitabına dair düşüncelerimle doldururdum. Yazdıklarım şöyle bir satırla biterdi: "S. aramadı. Bir gün daha boşa gitti." Şimdi çok yıllar sonra, S. kimdi tam olarak hatırlamıyorum, fakat beni aramadığı için hep yüreğim sızlayacak.

Ertesi gün, tarihi her neyse

Rüyamda, geçmiş diye bir şeyin olmadığını gördüm. Ama bu büyük bir sırmış. Dolayısıyla elimizden geldiğince, sabırla geçmişin etkilerini taklit etmeye çalışıyoruz. Gıcır gıcır plastik plaklar alıp üstlerine geçmişin izlerini döşüyoruz. Onları iğnelerle çiziyoruz ki yorgunluğun çıtırtılı sesini çıkarsınlar. Yepyeni bir kitap alıp, yıllanmışlığın sarımsı tonuna bürünsün diye sayfalarına eskitici bir pudra döküyoruz. Sürekli kurmaca dünyasında yaşamak isteyen eski moda okurların parmak izlerini taklit ederek sayfaların köşelerini hamaratça lekeliyoruz. Yeni basılmış harflerin üzerine mürekkep damlatıp satırları lekeliyoruz. Kitap okunurluktan çıkarmış, umurumuzda olmuyor. Mesele o değil. Nasıl olsa kitaplar dijital ortama aktarıldı; mikrofilmleri de var. Bu kitaplar, kıymetli antikalar haline gelecek.

Soğuk algınlığı belirtileri başladı. Boğazım yanıyor, başım ağrıyor, keyifsizim. Konsantre portakal suyu içiyorum, mideme dokunuyor. İki gün geçti, Miklos aramadı.

Soğuk algınlığını kavrulmuş tuz ve patates buharıyla nasıl iyileştireceğinizi, kırmızı Genç Öncü* boyunbağındaki lekeleri nasıl çıkaracağınızı öğreniyorsunuz

Leningrad'daki Ninel Markovna Blank'tan gelen kartpostal

Sevgili torunum,

Bir süredir senden mektup gelmiyor. Paris'teki projen için çalışmak çok vaktini alıyor, biliyorum. Çok mutluyum ve seninle gurur duyuyorum, çünkü ben projelerimi hiç bitiremedim. Sen bitirirsin umarım. Paris çok güzel bir kent: Notre Dame'ı, Île Saint Louis'yi, Tour Eyfel'i, Montparnasse'ı hatırlıyorum. Bunlar boş isimler değil benim için. Biliyor musun geçenlerde, Genç Öncü olduğun gün çekilmiş resmini buldum. Tertemiz, yeni ütülenmiş bir boyunbağı takmışsın, ama hayli üzgün duruyorsun. Pul albümünü buldum ayrıca. Hatırlasana, ne güzel bir pul koleksiyonun vardı: "Kardeş Sosyalist Ülkelerin Bitki ve Hayvanları", Polonya kuşları, Macar çiçekleri, Bulgar deniz kabukları... Bunları senin için saklayacağım, hani ziyaretimize gelersen diye. Son zamanlarda pek yürüyüşe çıkmadım. Öksürüp duruyorum. Senin bebekken yakalandığın şu Leningrad gribi olmalı.

Sana bol şans, sağlık ve mutluluk dilerim.

On sekiz öpücük, büyükannen Ninel

Hastalandığım zaman kendimi büyükanneme daha yakın hissediyordum galiba, pek halden anlar davranmadığı halde. "Hiçbir şey değil bu," derdi. "Hiçbir şey; gerçekten ıstırap çeken onca insanı düşünürsen eğer. Neyse, okula gitmemene izin çıktıysa, vaktini mümkün olduğunca iyi kullan. Oku. Egzotik kuşların resmini çiz. Herkül'ün başarılarını öğren. İrade gücünü geliştir." Sık sık larenjitim azardı; sesimin kısılmasından mutluluk duyar, okula gönderilmezdim. Kahraman Öncülerin hikâyeleri ve sıkıcı botanik dersleri yerine, yata-

* Genç Öncüler Örgütü 1922-91 yılları arasında faaliyet göstermiş, izcilik benzeri bir gençlik örgütüydü. —ç.n.

ğımda *Üç Silahşörler*'i okurdum. Bir yaprağın iç yapısı ilgimi çekmiyordu işte. Büyükanнем nasıl gargara yapacağını öğrettirdi, iki saatte bir yapardı; yatağa girmeden önce yoğun bir gargara seansı daha. "Boşver cıca cıca ilaçları; iri taneli deniz tuzuyla sıcak su kullan, yeter. Karbonat da olur. Yutmamaya çalış; su pek temiz değil. Sadece yavaşça, olabildiğince derinden gargara yap."

Büyükanнем soğuk duşun çoğu hastalığa iyi geldiğine kaniydi. O yüzden, duşu asker botlarını ve kedilerini temizlemek için kullanan pasaklı komşularına çok kızardı. Ayrıca "sıcak tuz torbaları"nın büyülu sağaltıcı etkisine inanırdı. Tuzu bir kızartma tavasında kavurur, eski bir gömlek kumaşından yapılmış küçük torbasına koyar, sonra bu sıcak tuz torbasını burnunuza ya da ayağınıza tatbik ederdi. Sıcak tuz torbaları genellikle işe yarardı. Şimdi düşünüyorum da, belki kamp günlerinden kalma bir şeydi; yine de büyükanнемin bu tedaviyi nereden öğrendiğine emin olamazdık. "Sıcak tuz tedavisi", bilhassa ağır vakalarda, "patates buharını soluma"yla bir arada kullanılabildi. Yapılışı şöyle: Orta boy bir tencerede su kaynatın. (Size ayrılmış gaz ocağını kullanın. Komşunuzun çorba kâsesine su dökmeyin. Yoksa tedavi bölünebilir ve kalıcı bir travmaya yol açacak felaketler yaşanabilir.) (1) Kabukları soyulmuş dört orta boy patatesi kaynayan suya atıp biraz da tuz ekleyin. (2) Başınızı bir havlunun içine alıp haşlanan patateslerin üzerine doğru eğilin. (3) Haddinden fazla yaklaşmayın. Patateslerin buharını beş dakika boyunca içinize çekin. (4) Terlemekten korkmayın. Bu size iyi gelecektir.

Tam siz patates buharını solurken, komşunuz çorba kâsesinden tavuğun yağını almaya karar verirse, tedaviyi durdurun ve beş dakika içinde mutfağa dönün. Komşunuzla tartışmayın. Sesiniz iyice kısılır, larenjitiniz beter olur, hem kime neyi ispat edeceksiniz ki. Komünal apartmanlarda da komşuların hasta olabileceğini unutmayın. Annebabam, büyükanнемin tedavi programına gülerlerdi; onlar sıcak tuz torbaları ve patates buharı yerine, özel bir elektrik ısıtıcı yayan yeni ve gelişkin "mavi ışıklı lamba"yı tercih ederlerdi. Lambayı burnunuzun yakınına yerleştirdiğinde sinüsleriniz rahatladı. Büyükanнемin eski kafalı olduğunu düşünürlerdi. İtiraf edeyim, ben ailemizin bütün tedavilerini severdim; sıcak tuz torbalarını da, patates buharını da, mavi ışıklı lambayı da. Hepsi işe yarardı! Elbette bu çok eski bir tarihte,

henüz şımarmamış, Sudafed görmemiş günlerimdeydi. Nefret ettiğim tek bir tedavi vardı – büyükannemin "irade gücü geliştirme" dediği tedavi.

"İrade gücü" –*sila voli*– üzerinde çalışmak zamanın son pedagojik modasıydı, büyükannem de bu modanın en büyük takipçisiydi. Bir ortaokulda çalışıyordu. Almanca ve Fransızca öğretmek üzere eğitilmişti. Bu iki dili ağır bir aksan ve mükemmel bir gramerle konuşurdu. Bilgisi ders kitaplarındaki alıştırmaların ötesine geçmez gibiydi – "Marie iyi bir öğrencidir. Marie ile arkadaşı Françoise, Komünçüler Duvarı'na çiçek koymak için Pere Lachaise Mezarlığı'na gidiyorlar." Veya "Gretchen ile Franz ormanda yürümeyi seviyorlar. Bavvera'daki orman baharda çok güzel olur!" Ama eski düşmanın dilini öğretirken iş bulmak zordu. Dolayısıyla ortaokul öğretmenliğine başladı ve 1'den 4'e kadar olan sınıfların her dersine girdi. Kahraman devrimcilerin mücadelelerini anlatırdı bana. Onun hikâyelerindeki Lenin, Fidel Castro'nun sakalsız hali gibiydi; Castro 1960'larda, büyükannemin baş kahramanı olacaktı. Dokuz yaşında Genç Öncüler Örgütü'ne katılacağım zaman çok heyecanlanmıştı. Her şeyin mükemmel olmasını istiyordu. Beyaz önlüğümü ütümüş ve öncü boyunbağımdaki üç açının sembolik manasını açıklamıştı bana. Vatani koruyan Katyuşa'yla onun sadık askerini ve "güneşten de yükseklere" uçan küçük öncü kartalı anlatan neşeli şarkıyı dinlemiştik. Çok heyecanlıydım.

Genç öncü olmak, benim için ilk hayal kırıklığının hikâyesine dönüştü. Tören genellikle Aurora Kruvazörü'nde, 1917'de Kışlık Saray'a taarruzu başlatan top atışını yapmış devrimci gemide gerçekleştirilirdi. Gelin görün ki Aurora Kruvazörü, kardeş Doğu Bloku ülkelerinden gelen denizcilerin katıldığı bir kokteylde kullanılmak üzere ayrılmıştı. O yüzden Öncüler töreninin, Büyük Sosyalist Ekim Devrimi'nin 50. Yıldönümü'ne hürmeten Kültür Evi ismi verilmiş mekânda yapılmasına karar verildi; kırmızı beze boyanmış bir Lenin portresi bulunan, beton ve çelikten müteşekkil pespaye bir binaydı burası. Semtteki Komsomol* Örgütü'nün başkanı Vladimir İvaniç Romanenko, tavşan gibi kırmızımsı gözleri olan tombul bir adamdı. İçme-

* Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin gençlik kolu. –ç.n.

diği zamanlarda bile ucuz alkol kokusu yayardı. Trampetçi de akşamdan kalmaydı; en uygunsuz anlarda trampetine insafsızca vurup duruyordu. Biz günün son hadisesiydik ve nasıl olsa "sadece çocuk"tuk; dolayısıyla komite, uzun bir günün sonunda eve erken dönebilmek için törenin çabucak, hızlandırılmış şekilde yapılmasını kararlaştırdı. "Gençlerimiz! Bu özel günde size Genç Öncüler'in saflarına katılma şerefi bahşedildi! Komünist Parti'nin Leningrad kenti Petrograd bölgesi Merkez Komitesi adına, Leningrad kenti Petrograd bölgesi Kom-somol örgütü adına, Genç Öncüler Tugayı Merkez Bürosu ve şahsım adına, sizi bu özel günde tebrik etmek istiyorum." Vladimir İvaniç yüzüme doğru öyle bir eğildi ki, Macar malı ucuz porto şarabı kokan kirli nefesi burnuma ulaştı. Boyunbağımı beceriksizce başımdan geçirdi. Aynı şeyi diğer yirmi kişi için de yaptı. "Öncüler!" diye bağırdı vahşi bir sesle. Olduğumuz yerde kıpırdamadan duruyorduk. "Sov-yetler Birliği Komünist Partisi'nde mücadele etmek için (anlamalı bir duraklama ve bir bağırışdaha) hazır olun!" Sıkı bir prova yapmış olan bizler de, "Her zaman hazırız!" diye yanıt verip el ele tutuşarak Genç Öncü selamını verdik. Tören bittiğinde hüngür hüngür ağlamaya başladım. Bu muydu yani? Mümkün olabilir miydi?

Büyükanneme trampetçinin ritmi kaçırdığını, Vladimir İvaniç'in alkol koktuğunu ve iki dakikalık konuşmasını sesi titreyerek bir kâğıttan okuduğunu söyledim. Büyükannem suspus olmuştu. Çok üzgündü. "Hiçbir haltı düzgün yapamıyorlar," dedi. "Öncüler Örgütü Bölge Komitesi'ne mektup yazacağım." Yazdı mı bilmiyorum. 1970'lerdeki Sovyet komünizmi büyükannemin gençlik hayallerine saygısızlık ediyordu; o böyle düşünüyordu. Boyunbağımdaki lekeleri temizlerken her seferinde nasıl iç çektiğini hatırlıyorum; mürekkep, sebze çorbası, okul kafeteryasında yediğim külbastı, Beyaz Ayı çikolatalarının kakaosu ve daha neler neler bırakmıştı bu lekeleri. Boyunbağım yeme alışkanlıklarımı yansıtan bir günlük gibiydi. Bir keresinde, çok bıktırıcı bir toplantı esnasında boyunbağımın sol köşesini çiğneyip durmuştum da, büyükannem bile tamir edememişti çiğnediğim yeri. Beni paylamamıştı, hayret. Sadece dişlerinin arasından, "Müstahtaktır bunlar," diye fısıldamıştı. "Bunlar" dediği, Vladimir İvaniç ve onun gibilerdi zannımca.

Bütün bunları Miklos'a anlatmak, ikimizin Genç Öncülük hikâ-

yelerini kıyaslamak isterdim. Bahse girerim o da boyunbağını ağzında emmiş, her tarafını mürekkep lekesi yapmıştır. Ama bilemem tabii. Üç buçuk gün geçti, Miklos aramadı.

✂ 17

*Dedektif sinemada Gerard Depardieu'lu
bir film izlerken yaramazlık yapıyor*

Dört gün sonra Miklos nihayet beni aradı. Çok resmi konuştu; insanlar yalnız değilken nasıl konuşurlarsa öyle: "Merhaba, ben Miklos. Bizim sinema çalışmaları grubunun toplantısına gelirsin inşallah; saat üçte, beşinci bölgedeki *Utopie* Sineması'nda." Yeni şifremiz bu olmalı: "Sinema çalışmaları grubu." Pekâlâ. Zaten ikimiz de Lubitsch filmleri toplu gösterisine devam etmek istiyorduk. *Utopie* Sineması'na yürürken, kaybettiğimiz onca zamanı düşünüyorum. Her gün buluşabilirdik. Hayır hayır, geleceğe dair yanılsamalar içinde değilim. Gelecek diye bir şey yok, bu kesin. Sadece şimdiki zamanı önemsiyorum. Paris'te küçük tatiller yapabiliriz; duygularını pek dışa vurmayan Humphrey Bogart'la fazlasıyla dışa vuran Ingrid Bergman gibi. Ingrid Bergman'ın Çek olması gereken fakat Macar ismi taşıyan kahraman kocası Viktor Laszlo'nun mucizevi bir şekilde geri dönmelerinden öncesi var ya hani. Bir-iki hafta birlikte olabiliriz; tek isteğim bu zaten.

Miklos'u görmek acı veriyor bana. Biraz utanıyor sanki. Ceketini şüphe uyandıracak kadar güzel ütülenmiş. Gülümsemiyor bile. Elime dokunuyor ve sadece o zaman hafiften kıkırdıyor: "Buradasın. Var olduğundan şüphe etmeye başlamıştım."

"Ben de," diyorum. "Onun var olduğu kesin ama."

"Biliyorum," diyor Miklos. "Afedersin. Nediyeceğimi bilemiyorum."

En azından dürüst, diye düşünüyorum. Onu görmek mutluluk verici.

"Seni gördüğüme sevindim," diyor.

Niye sinema bileti almak için kuyruğa girdik bilmiyorum. Filmi görmek istiyor muyuz gerçekten? Sıradan bir şey, ikimizin de üzerinde "çalıştığı" bir şey bulmamız gerekiyordu. Buradayız işte; rolümüzü oynuyoruz. Ama bir sorun var. Lubitsch'in *Olmak ya da Olmamak* filmi saat sekizde gösterilecek. El ilanında saat dörtteki film: "*Senin İçin Fazla Güzel*: Bertrand Blier'nin klasik romantik komedisi" olarak görünüyor. Ne yapacağız? Hızlı hareket etmek zorundayız. Miklos kararlı bir sesle, "*Senin İçin Fazla Güzel*"e iki bilet," diyor. Sıradan film izleyicileri gibi davranıyoruz. Alkolsüz içecekler alıp zor sorulardan kaçınıyoruz. Esprileri tükettik sanki. Neyse, ışıklar sönüyor. Miklos elimi tutup okşamaya başlıyor. Ben de karşılık veriyorum. Ama birbirimize doğru dönmeyip, sebatlı öğrenciler gibi koltuklarımızda sakince oturarak Gerard Depardieu'nün kederli gözlerine bakıyoruz. Gerard Depardieu her şeye sahip. Güzel apartman dairesinin parkeleri ışıldıyor, mobilyaları cilalı, iki kişilik yatağına özel tasarım çarşaf serilmiş, bir güzellik dergisinden fırlamışa benzeyen muhteşem bir karısı var. Peki sorun ne? Anladım: Bu kadın onun için fazla güzel! Bir şey gerçek olamayacak kadar iyiye, bu hiç iyi bir durum değildir!

Çok üzgünüm, biliyorum bu gerçekten güzel bir film, fakat bizim izlediğimiz yok. Sessizce, umutsuzca birbirimizle oynaşmaktayız. Sessizliğimizi korumakta zorlanıyoruz. Arada bir iç çektiğimiziz, anlamsız bir ses çıkardığımız, giysilerimizin hışırdağı oluyor. Gizli saklı, küçük, çok küçük şeyler yapıyoruz; tedbiri hiç elden bırakmadan. Kamera, Paris'teki ıslıl ıslıl burjuva evlerinin içinde sanatkâra ne bir biçimde dolaşıyor. Zavallı Gerard Depardieu! Ne tuhaf bir hayatı var. İkimizden biri ara sıra, Gerard Depardieu'nün neler yaptığını kontrol etmek ve diğer seyircileri kandırmak için perdeye bakıyor. Perdeye adeta yapışmış durumdaki seyirciler, Gerard'ın karısı olan soğuk dilberle ilgili fantaziler kuruyor herhalde; Gerard ise birlikte çalıştığı, pembe tiftik kazak giymiş, sade, tombul kızı hayal etmekle meşgul. Bizimle kim, neden ilgilensin? O yüzden ellerimizi hareket ettirmeye devam ediyoruz.

Hoş bir durumda olmadığımızın farkındayız. Yapmayalım diye çok uğraştık. *Son Mohikan* filminin prömiyerindeki Doğu Avrupalı

yeniyetmeler gibi davranmak istemiyoruz. *Son Mohikan*'da ünlü bir Bosnalı aktör oynamıştı; ağır bir makyajla kiremit rengine boyamışlardı yüzünü. Çingaçguk'tan bahsetmiyoruz bile, halbuki geçen gün olsa kahkahalar atıp onu sevgiyle anabilirdik. Birbirimizi sessizce, hararetle okşamaya devam ediyoruz. Yaptığımız çocukça, rahatsızlık verici, saçma. Bunun sonrası yok, "yürümeyecek", biliyorum. Kız arkadaşlarımızın hepsi böyle söylerdi. "Demiştin sana, yürümeyecek demiştin." Bunu bir daha yapmayacağız, söz veriyoruz. Bir yakalanırsak ne utanç verici bir hale düşeriz, skandal olur. "İlk kez biriyle çıkar gibiyim," diyor Miklos. İki sıra öndeki bir sinema düşününü "Şşşt!" diye sertçe azarlıyor bizi. "Çocuk gibi davranmayın!" "Biz gidelim en iyisi," diyor Miklos, "gidelim."

İle St. Louis yakınlarında, Seine Nehri kıyısına iniyoruz. Oradaki küçük parkta bazı gençler otlara uzanmış. Bildik çöp, umumi tuvalet ve ter kokusu var. Gezinmeye devam ediyoruz. Leningrad ve Budapeşte'den bahsetmiyoruz hiç. Filmlerden de konuşmuyoruz. Büyülenmiş, dikkatimiz iyice dağılmış halde geçiyoruz köprülerden. Bu sıcak öğle vaktinde Paris, bizi uzun gölgelerle, yumuşak ışıklarla baştan çıkarıyor.

Köprünün üzerinde öpüşen, bizden yaklaşık on beş yaş küçük bir çift görüyoruz. Kızın İspanyol paça kot pantolonu, kâkülleri var. 1960'ların kızlarına benziyor, ama daha temiz. Oğlanın saçı uzun; tişörtünde klasik barış simgesi var. Eski şarkıları seviyor olmalılar. Kız zarafetle korkuluğa oturmuş, oğlan da onun beline sarılmış, yanında dikiliyor. Ne çok taşkın, ne de utangaçlar. Ortalık yerde rahat rahat öpüşüyor, açık havada aşk yaşamının ehli gibi görünüyorlar. Kız bana İngilizce sesleniyor: "Afedersiniz, saat kaç acaba?"

Keşke sormasaydı. Yedi olmuş. Günün o berbat vakti; "aile saati". Saatin yedi buçuk olmasından hiç hoşlanmazdım; New York'ta o saatte sizi telefonla satış yapanlar arar sadece, çünkü evde olduğunuzu bilirler. Miklos elimi sıkıyor. Dönmesi lazım. Hayır, arayıp gececeğini söyleyemez. Yalanı açığa çıkar sonra. Hem önceden plan yapılmış, ortak arkadaşlarıyla bir araya geleceklermiş. Victoria enginarlı bir et yemeği pişiriyormuş. Miklos geç kalmış zaten.

✠ Paris, 1938

Yuri Poltavski-Rijiski'den
Parigrad, 12 maibre

Bana yazmıyorsun artık, zalim sevdiğim. Uyduruk bir soğuk algınlığını bahane ederek beni görmeyi, benimle sinemaya gelmeyi reddediyorsun. O zaman ben de sana uzun, upuzun bir mektup yazarak intikam alırım. Aslında bana hiç hoş davranmayan siz majestelerine değil bu mektup; fakat öteki sana, o konuksever periye.

Nin hanedanının muhteşem hanımı Nina,

Mirasın sağa sola dağıtılmış, pembe porselenden vazoların Avrupalı vandallar tarafından paramparça edilmiş, İskitli yoldaşlar kütüphaneni yakmış. Geriye sadece Türklerin bitpazarından alınma, boncuklu-nakışlı bir çift terlik kalmış. Ah ruhsuz Ninuşka'm, sana başka bir hayat vermek isterim. İsmi "Lisa"ymış. Sara krizi geçirip attan düşmüşsün, "*Oh maman, je suis perdue pour toujours*,"* diye bağırarak. Sonra alaycı bir gülümsemeyle, ah o kaçınılmaz alaycı gülümsemeyle, soluk yüzlü şeytan V. K.'nin suratına şamarı indirmişsin: "Senin hakkın bu işte, Mösyö Deccal!"

Yahut "Olga"ymış adın; Sibiry'a sürgün edilmiş sevdiğinin ardından gitmişsin, düğmelerini çözmesi yüzyıllar süren basit bir kahverengi elbiseyle. Yerli halkın fakir çocuklarına alfabeyi öğretirmişsin, yabani otlar kullanarak çok sağlıklı etsiz köfteler yaparmışsin, elbette yörenin diyalektini de öğrenmişsin. Sonra yerel dilin ilk sözlüğünü yazmışsin, uzak kuzey ülkelerinin Kutsal Bakiresi olmuşsun.

Yada "Jill" diyelim sana. Arkadaşın Bill'le aran çok iyiymiş. Sözü nü sakınmaz, düşündüğünü dosdoğru söylemişsin. Paranı alınterinle kazanır, dünyadaki adaletsizlik ve sağlıksız yaşam biçimimiz hakkında açıksözlülükle, basit ve net bir dille konuşmuşsun, bizi yancümlelerin, notların, sonu gelmeyen fiilimsilerin ve diğer dalaletlerin mapushanesinden kurtararak.

* Fr. "Ah anneciğim, bittim ben!" -ç.n.

Lakin ismin "Nina" olmuş; nasıl da dümdüz bir isim. Hayal gücümün çıkmaz sokağısın sen. Şu kısacık yazılı iletişimin karşı tarafında senin, bu tarafında kendimin bulunduğundan emin olamıyorum. Postaya verecek miyim bu mektubu, emin olamıyorum. Sen alıp okumaya tenezzül edecek misin, emin olamıyorum. Bunu da söyledim madem, şimdi komik bir hikâye anlatayım.

Geçen gün yurttaşlarımızla, Renault ve Citroën'den göçmen proleterlerle ve başka fakir, sefil, ezik, hayattan umudunu kesmiş adamlarla harika bir *soirée** daha izledik; göçmen çingenelerle birlikte sarhoş gözyaşları döktük, karlı steplerdeki at arabası sürücülerine, kara gözlerle ve uzun yollara dair şarkılar söyledik. Bay Kaçalski yine tenkitler sıralayıp Sovyetleri azarlamakla meşguldü. İhanet yanılsamaları içindeydi; barbar Sovyetlerin, Mata Hari-Amazonlarıyla birlikte kapıda beklediklerini hayal ediyordu. "Trenle gelecek. Hatta aramızda bile olabilir." Sonra, Avrasyacılarla Stalin'in gizli ajanları arasında gerçekleşmesi beklenen uzlaşmaya dair saçma sapkın şeyler söyledi. Kapıcımız ondan yanaydı; birkaç kadeh votkadan sonra "*Vive Sainte Russie*"** diye bağırırdı. Ben ne yapıyordum? Her zaman ne yapıyorsam onu: İçiyordum, kumar oynuyordum, kusuyordum, kaybediyor, kaybediyor ve kazanıyordum; sonra tekrar kaybediyordum. Tanrı Andras Kovac'tan razı olsun. Bu müthiş Macar'dan pek hoşlanmadığını biliyorum, fakat emin ol, bütün şeytanlığına rağmen o da zaman zaman şerefli ve akıllı bir adam olabiliyor. Kısacası borcumu ödedi, hayatımı ciddiye almamı rica ederek beni taksiye bindirdi.

Düşünsene, taksi şoförü de yurttaşlarımızdan biri idi, ama daha az içip daha çok çalışanlardan. Başta onunla Fransızca konuşuyordum, fakat yolun ortasında Rusçaya geçtim. Rusçayı anadilim gibi konuştuğumu fark edince, taksiyi durdurup yalvarmaya başladı: "Ah hayır, hayır sevgili mösyö, sizi seviyorum, fakat dolaşıp duramayız. Kardeşim beş parasız; ayrıca güzel kızım ile hasta karıma bakmak zorundayım, küçük kızım çingene barlarına düşmesin diye. Ah, bilerseniz geceleyin karımın öksürüğünü dinlemek ne zor."

Sorun nedir, diye sordum ona. Öyle bir hikâye anlattı ki! Dün aynı yerde aynı saatlerde, bana çok değilse de azıcık benzeyen bir delikanlıyı almış. Daha ayık görünüyormuş bu adam, Fransızcası

* Fr. gece matinesi;

** Fr. "Yaşasın Kutsal Rusya." —ç.n.

daha kötüymüş, gözleri ifadesizmiş. Ama seçkin görünümlü, kibar, çok kibar biriymiş. Paris'i dolaşmışlar da dolaşmışlar, taksimetre 30 frankı göstermiş, genç Rus hâlâ "şuradan sola dönün, sonra sağa, şimdi düz gidin, tekrar sağa" deyip duruyormuş. Nihayet taksi şoförü durmuş ve bir avans ödemesini istemiş.

Delikanlı gülerek bir silah çıkarmış. "Ben korkağın tekiyim," demiş. "Deminden beri arabanızda bir korkağı taşıyorsunuz. Daha ilk kavşağı döndüğümüz sırada kendimi vuracaktım, fakat cesaret edemedim. O yüzden gittik de gittik, döndük de döndük. Yanımda hiç frank yok; sadece Lenin resimli rubleler var. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği vatandaşıyım ve burada Sovyetler'in özel görevlisine eşlik ediyorum. Gazetelerde adını görmüşsünüzdür: Madame La Grande Bitch.* İnanmazsanız kontrol edin – bakın da imrenin, ben bir Sovyet vatandaşıyım." Böyle deyip kırmızı pasaportunu çıkartmış.

Kibar taksi şoförünün ona şöyle demesi لازمmış: "Bana bak yoldaş, kendini öldürmek istiyorsan inip yürüsen daha iyi olur. Bu kokuşmuş burjuva dünyasında yaşayan bizler hayatımızı kazanmak için çalışmak zorundayız." Ama iyi kalpli bir Rus olarak bunu yapamamış; hem çok meraklıymış. O yüzden Stalin'le, Moskova Metro-su'yla, kendi şehrindeki falancayla, delikanlının niçin Paris'e geldiğiyle ilgili sualler sormaya başlamış. Delikanlının dediğine göre, onu Paris'e getiren şey, yaşadığı sorunmuş zaten; şairmiş aslında, âşık olmuş ve vatanına karşı görevini yerine getirememiş. Taksi şoförü, böyle hoş bir gencin başına gelenlere çok üzüldüğünü, fakat ortada intihar etmeye degecek bir şey olmadığını, daha onu bekleyen neler neler bulunduğunu söylemiş; Rus atasözünde dendiği gibi: "Sabah, gecedен daha bilgedir." Sonra delikanlıyı arkadaşlarının evine götürmüş. Onu indirip, sağ salim içeri girdiğini görene dek karanlıkta beklemiş. İki dakika sonra bir silah sesi duymuş; başka bir arabanın gürültüsü silah sesini perdelemiş sanki. Kimin kimi vurduğu belli değilmiş. Gecesi boşa giden zavallı şoför, eve eli boş dönmüş. "Biraz size benziyordu o genç adam," dedi yine, "yalnız gözleri daha açık renkliydi."

Bil bakalım ne yaptım? Sırf minnetimi göstermek için adamın ücretini ödedim ve cömert bir bahşış verdim. Henüz vurulmadığımı

* Fr. ve İng. "Madam Büyük Orospu." –ç.n.

söylemeye gerek yok. Meraklanma güzelim, Sovyet pasaportu da taşıyorum. *Liberte, Fraternite et Carte d'Identité*'ye* sonsuza dek sadık kalacağım!

Votre pour toujours,* biraz akşamdan kalma, fakat neredeyse ayık olarak,

Yuri Poltavski-Rijiski

✂ Yuri Poltavski-Rijiski'den

Sevgili zalim Ninoçka'm. Bugünlerde bir film yıldızı gibi davranıyorsun. İçine kapandın, bana hiç yazmıyorsun. Uzaktan profilini gösterip karanlığa karışıyorsun. Hâlâ seni görmeyi, belki bundan da fazlasını ümit ederek yazıyorum. Şu günlerde bir başımayken, içmeyip ne yapıyorum bilmek ister misin? Benimle gurur duyacaksın. Barlara, kabarelere gidiyorum ve hayır, hiç düşündüğün gibi değil, gidip not tutuyorum! Tabii nazik bar sahipleri, içinde zeytiniyle bedava martini kokteyli ikram edince reddetmiyorum, ama kimse eşlik etmiyor bana. Göçmen hayatını en neşeli ve pitoresk haliyle, parlak renkler, havyar, şarkılar ve danslar içinde betimleyen bir dizi eskiz hazırlıyorum. Rusların Paris'ine dair rehberim olacak bu. Filmeleri için mekân arayan gezgin sinemacılara, paralı Hollywood yapımcılarına satabileceğim bir şey olacak.

Maisonette Russe'ta Kont Yusupof, yani Rasputin'i öldürdüğü sanılan adam Rus sanatçılarını ve şarkıcılarını eğlendiriyor, nostaljik hikâyeler anlatmaları karşılığında onlara bedava şarap ve peynir ikram ediyor. Mösyö Kaçalski de orada, geveze gitarını tıngırdatıyor. Mavi Tuna üzerindeki seyahatinden yeni dönmüş. "Tuna Üzerinde Günbatımı" diye bir tango bestelemiş.

Kont Yusupof orada, oyma ayaklı masaya çökmüş; çivi kullanmadan yapılmış eski Rus masalarından biri bu. Duvar Rus ikonalarıyla, Ballet Russe afişleriyle süslenmiş. Kontun badem gözlü, ince aristokrat burunlu çehresi Bizans fresklerini andırıyor. "Söyle baka-

* *Fr.* Özgürlük, Kardeşlik ve Kimlik Belgesi;

** *Fr.* Sonsuzakadar sizinim. -ç.n.

lım," diye fısıldıyor yabancının birine, "Rusya'yı o kadar yakından, nehrin karşı tarafından gördün. Ne işittin? Kilise çanlarını, traktörlerin sesini işittin mi? Biz vatanımızı kaybettik, ama o bizsiz yaşıyor. Nehirleri her daim coşkuyla akıyor, çayırıları çiçekleniyor, ormanları yemyeşil. Vatanımız için bizler ölü bedenleriz, yalnızca ölü bedenler; unutulmuş isimler, mezar taşlarındaki silik harfler. Oysa yaşıyoruz biz, seviyoruz vatanımızı, onunla göz göze gelmek istiyoruz." Kont Yusupof ince bir İtalyan sigarasını elinde ederek, koyu renk damarlı malakit yüzüğüne bakıyor. Kaçalski tangosunu söylemeye başlıyor, ben votkamı bitirip eskiz defterime kederli resimler çiziyorum.

Kazbek Kabaresi'nde, muhteşem yiğit Halilov, ateş yutarak zengin Amerikan dullarının yüreklerini yakıyor. Halilov'a para fırlatıyorlar, o da her bir doları ince hançeriyle, iyi eğitilmiş bir *bête sauvage** gibi deliveriyor. Montmartre Mezarlığı'nın dibindeki Casanova Kabaresi'nde hafif *tristesse*,** Venedik camları gibi kırılğan bir ortam var. Buradaki her şey bir ışık projeksiyonu gibi görünüyor. Kıymetli Murano vazosu, içinde Japon balığı yüzen aydınlık akvaryum, mozaikli masaların üzerine konmuş titreşen şamdanlar. Seçkin Beyaz Muhafızlar'ın altın kaytanlı açık mavi üniforma giyen en yakışıklı subayları garsonluk ediyor burada. İşe lordlar gibi özel arabalarıyla, sivil elbiseleriyle gelip Parisli dilberleri eğlendiriyorlar. Şarkıcılar arasında Madam Plevitskaya, çingeneler ve bazen Kaçalski yer alıyor. Burada ayık oluyor Kaçalski; ağzından fısıltı halinde çıkan ünsüz harfleri zarif bir şekilde uzatıyor. Paris sosyetesinin *crème de la crème*'i,*** İsveç Kralı Gustav, İspanya Kralı Alphonse, Arnavutluk Kralı Zog, Romanya Kralı Carol ve Charlie Chaplin, Douglas Fairbanks, Mary Pickford, Marlene Dietrich gibi sinema yıldızları hep buraya gelenler arasında. Greta Garbo'yu da ilk kez Casanova Kabaresi'nde gördüm. Mavi gözlüklerin ardına saklanmış, sessizce Veuve Clicquot şampanyasını yudumluyordu. Söylediğine göre Rusça bir bölümü çalışıyormuş. Kaçalski'yi dikkatle dinliyordu. O gece bilhassa içli söylüyordu Kaçalski:

*Fr. vahşi hayvan; **Fr. kederli;

***Fr. kaymak tabakası. -ç.n.

*On yıl önce
Meyve bahçemde bir son-ba-har...
Fırlatıp attın şalını
Çöz-dün gü-ü-zelim
Saç-la-rı-nı*

Gretaeflatun eldivenlerini çıkarıp küçük bir mendili saklı gözlerine götürdü. Şarkı hislendirmiş miydi onu? Maziye hatırlayarak istemsizce akıttığı yaşları mı saklıyordu? Yoksa rimeli bozulup gözünü mü rahatsız etmişti? Hiç ipucu vermeden kalkıp gitti.

Aksiyon Filmi

*Yakın çekimden kaçının – o yakın teşrihten,
Kurtulun kesmelerden, makinelerden, eylemden,
Kameranın başıboş çevrimi kalsın bize,
Keskin bir odak ve esnek bir mizansen.*

Yuri P-R.

Nina Belskaya'nın günlüğünden

✂ 26/11

Bulutlu bir sabah. Güneş parlamıyor. Beklediğim hiçbir şey yok bugün. Diş ağrım bile yok. Tatsızım, fakat karaciğerim sancımıyor. Sa-dece boğazım hafifçe şişmiş. Öksürerek uyanıyorum. Sızlanmak, sızlanmalarına bir şekil şemail kazandırmak için hiçbir mazeretim yok. Ne kadar anlamsız bir hayat! Yine de yazıyorum, acınası yazma denemelerine girişip her tarafa mürekkep bulaştırıyorum, parmaklarımı ucuz Fransız mürekkebiyle kirletiyorum. Katya, Verdun savaşı-ndan sonra travmatik bir şok geçirip hafızasını yitiren bir adamdan bahsetti. Savaş- tan önce tarih ve mühendislik okuyormuş adam; tutkulu bir pul koleksiyoncusuymuş aynı zamanda. Savaş- tan sonra geçmiş kalmamış. Sahip olduğu beş pul albümü ona hiçbir şey ifade etmez olmuş. Doktor düzenli olarak günlük tutmasını, her gün yaptıklarını yazmasını tavsiye etmiş. Adamın yazarak kendine yeni bir hafıza, yeni bir geçmiş yaratacağını umuyormuş. "Yaratmış mı?" di-ye sordum Katya'ya. "Bilmiyoruz. Deney sürüyor henüz."

Türk Pazarı Rüyası

*Eve doğru giderken
dopdoluydu ruhum
karanlık yansımalarla
ve gizli bir dermansızlıkla.*

Bir kızağa binmiş, karda yokuş aşağı iniyorum; keskin bir ayaz var. Yavaş gitmesine rağmen durduramıyorum kızağı. Müzik ardım sıra geliyor: "Eve doğru gi-ii-der-ken..." Birden boğucu bir sıcaklık hissediyorum ve Konstantinopolis'teki bir Türk pazarından geçtiğimi anlıyorum. "Danteller mösyö, temiz, el emeği göz nuru, has, zarif, özenli nakışlar... Yemek takımları, yemek takımları." Ah, yakutlarım nereye gitti? Mücevherlerini ağlayarak buralılara satan kontlar, kontesler, tavernaya doluşmuş Rus göçmenleri; uğultuda ancak "pasaport", "vize" ve "şu dürzüler" sözlerini ayırt edebiliyorum. "Dopdolu-uu-ydu ruhum." Kızağımı hâlâ durduramıyorum. "İmdat! İmdat!" diye bağıriyorum. Bağıriyorum ama hiç sesim çıkmıyor. Kızağım bir yere çarpıyor, o sırada uyanıyorum.

İşin tuhafı, hafızamda bu rüyaya dair bir şey bulunmuyor. Konstantinopolis'e hiç gitmedim. Anne-babamın orayla ilgili hikâyelerini dinlemişliğim var, fakat kendim Berlin üzerinden seyahat etmiştim. Bir Türk pazarında hiç bulunmadım. Uyku saatinden önce sinemaya gitmekten vazgeçmeliyim.

Ropa Simple rüyası*

Yine bana zulmedildiğini gördüm rüyamda. Çocukluğumdan beri görüyorum bu rüyaları. Biri inatla, amansızca peşime düşmüş. Tek kişi değil; bir grup düşman, bir çete, askeri müfreze. Kaçıp saklanıyor, tekrar kaçıyorum; ağaçların arkasına, çalılıklara, arka cephelelerdeki karanlık merdivenlerin altına saklanıyorum. Kim olduklarını hiç bilmiyorum: Kazaklar, Kızıllar, Beyazlar, Yeşiller, Sovyet milisleri, Faşistler. Aslında fark etmiyor. Bu kez ne yapacağımı biliyorum. Boş ve karanlık yerlerde gizlenmemeliyim, çünkü beni

* İsp. basit, sade elbise. -ç.n.

oralarda yakalarlarsa işim biter. Yakalandığımdan kimsenin haberi olmaz. En iyisi anacaddeye kaçıp kalabalığın içinde saklanmak. Sadece koşmalıyım, koşmalıyım, koşmalıyım. Ama üzerimde pijamalar varken nasıl kalabalığa karışacağım ki. Şüphe uyandırırım. Yok yok, en iyisi pijamamın üstünü gömlek gibi önden düğümlemek; o zaman gayet şık bir elbise, İspanyol tarzı bir *ropa simple* giymişim gibi olur. Evet, sorarlarsa *ropa simple* der geçerim. Arkamdalar ama onlarla hiç yüz yüze gelmiyorum; tam beni ele geçirecekleri esnada uyanıyorum. İşte gecenin bir yarısı burada, *ropa simple*'mi giyinmiş olarak yatıyorum. Güvendeyim. Endişeye mahal yok. İşler ters giderse tek yapmam gereken uyanmak, bunu biliyorum.

✂ 6/12 Katya'ya:

"Komplo kurmak" fiilinin Latince kökeninde "birlikte nefes almak manası" var.* İnsanlar genellikle iç bağları yüzünden değil, ortak düşmanları yüzünden "birlikte nefes alır". Ne üzücü ki, "ait olma"nın tek yolu komplodan geçiyor. Komplo teoristi kendi suretinde bir dünya yaratır. Bir kısırdöngüdür bu. Teoristler paranoyalarını dış dünyaya yansıtır ve artık kendi yansıtımları olarak göremezler dünyayı.

"Bizden olmayan, bize karşıdır" – bunu Marx söylemiş, biliyorum, fakat Boris Vladimiroviç de benzer bir şey öğretmiyor mu? Ona karşı olmaktan korkuyorum, onunla olmak istiyorum. Sorun bu işte.

✂ 8/12

Akşamdan kalmalık, umutsuzlukla karışık umursamazlık. Hayır, beni ele geçirmesine müsaade etmeyeceğim. Tekrar dikkatimi toplayacağım. Katya öğretmişti bunu bana. Dikkatini topla, istencini seferber et, demişti. Çalışacağım. Çalışacağım, oturup yazacağım. Aslında çok bile içmemiştim. Başka birinin akşamdan kalmalığı olmalı bu. Birden dün geceyi hatırlıyorum – kaldırılan ve tekrar kaldırılan kadehler, *zakuski*** ve tekrar *zakuski*. Sonra tuvalete gittim ve

* İng. *conspire*; Fr. *conspirer*; Lat. *conspirare*;

** *Zakuski*: Geleneksel bir Rus ordövrü. –Ç.n.

temiz hava almak için biraz dışarıda yürüdüm. Ön taraftaki bardaiki adam öksürerek içki içiyordu. Sarhoş sarhoş kucaklayıp öpüyorlardı birbirlerini. Üçüncü adam onlara sırtını dönmüş, bir kâğıda bir şeyler karalıyordu. Dışarı çıktığımda adamlardan biri bana bakıp haykırdı: "Geber, sefil kadın!" Sonra sarhoş haliyle kahkahalar atmaya başladı. Başımı çevirdim; adam sarhoş, ne yapayım. Fakat birkaç dakika sonra tekrar önüme fırladı, suratını ekşiterek aynı kelimeleri haykırdı: "Geber, sefil kadın!" İşin tadı kaçmaya başlamıştı. Adamın ağzı ekşi ekşi kokuyordu. Diğer salona geçmek üzere geri döndüm. Kâğıda bir şeyler karalayan adam André Kovac'tı. Bana el sallayıp iki adama bir şeyler fısıldadı. Sarhoşun çok da ayık olmayan bir arkadaşı, arkamdan koşup benden af dilemeye başladı. "Arkadaşım adına özür dilerim, çok özür dilerim. Öyle demek istemedi aslında. 'Sevgili genç hanım, kızmayınız.' Bu söz Çehov'dan; bilirsiniz, Anton Pavloviç, büyük Rus dehamız. Bu sarhoş arkadaşım eskiden büyük bir aktördü; alkışlar, çiçekler, şampanyalar, peşinde koşan kadınlar... Hepsi geride kaldı. Şimdi şarkı söylüyor, zavallı adam, sonra da içiyor. Yüreğiniz onu affetmeye el verecek mi?"

Sarhoş üçüncü kez, "Geber, sefil kadın!" diye bağırıp deli gibi kahkahalar patlattı.

Artık işe koyulmam lazım; gerçekten işe koyulmam lazım...

✂ Andras Kovac'ın notu

Muhterem Nina (maalesef soyadınızı bilmiyorum),

Tanıdıklarımın davranışından ötürü samimi özürlerimi kabul ediniz. Ne yazık ki, bildiğiniz üzere yurttaşlarımız kendilerini kaybedene kadar içmeye, içerken de herkese hakaret etmeye bayılır. Sizinle yollarımızın daha münasip şartlarda tekrar kesişeceğini ümit ediyorum.

Sevgilerimle, Andras Kovac

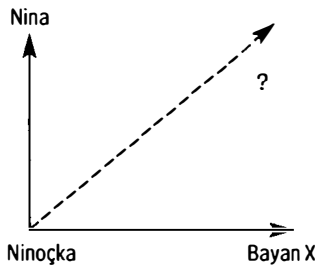
✂ 26/11

Sabahın onu. Yine öksürükler içinde, kötü düşleri, kuşkuları, soruları kovmaya çalışarak çok kötü bir uyku uyudum. Boğazım ağrıyor. Ama yeter bu kadar mızıldanıp sızlanmak. Biz Ruslar sızlanarak susuzluğumuzu gideriyor ama ruhumuzu zehirliyoruz.

Lionel'la sinemaya gitmeye başladım. Lionel kim? Amerikalı arkadaşım. Aslında herkesin arkadaşı; Yurik'in, Natali'nin ve diğerlerinin. Hoş, tatlı biri, tam bir "sinema kurdu". Bu lafı ondan öğrendim – sinema kurdu. Rus olan her şeye bayılıyor, Dostoyevski'den tut da Kaçalski'ye kadar her şeye. ("Beş parasız bir prensesim, ama küçük Jou Su'ma vurulmuşum.")

Belki bir gün yabancı dil öğretmek için Amerika'ya gitmeli, yeni bir dünyada yaşamalı, film setlerinde çeviri yapmalıyım. Bugün izleyeceğimiz filmde, Greta Garbo aşkı bulmak için Paris'e gelen bir Sovyet komiserini canlandırıyormuş (Paris'e başka niye gelir!). "Greta Garbo'nun kahkahaları, tarihte ilk kez *Ninočka*'da" – filmin afişine böyle yazmışlar. Eğlenceli, hatta "*fun*" olabilir. Bu kısaca, tercümesi mümkün olmayan sözcüğü bana Lionel öğretti. Tanrı biliyor ya, hafif bir şey lazım bana; başka şeylerle ilişkisi olmayan, saçma sapan, komik bir şey – *sovsem neobyazatelnoye*.*

Peçeteye çiziktirdiklerim

* Rus. Lüzumsuz bir şey. –ç.n.

***Nihayet Nina'nın son sevgilisi Lionel'la tanışıyor,
onun büyük bir Amerikan yazarı olma arzusunu öğreniyor
ve Rus ruleti hakkındaki yazı taslağını okuyoruz***

Nina ile Lionel sinemada hiç oynamadılar. Anladığım kadarıyla birbirlerini cezbetmekte aceleci değildiler. Nina biraz yorgun, Lionel ise kendini perdede izlemeye pek hevesliydi. (Küçük bir rolde, bir işçi sınıfı barında yemek zamanı içki içerken görünüyordu.) Elbette, sanki söz konusu uğursuz gecede, sinemanın karanlığında onları görmüşüm gibi konuşamam. Ancak olup biteni hayal edebilirim. Lionel konusunda Miklos'un öğütlerini takip ettim. Aslında Miklos'un kendisini takip etmek isterdim ama bunun makul olmadığını biliyorum. Ona ulaşamam. Elimde sadece Nina'nın bir gecelik ilişkisi var.

Lionel'a dair ilk keşfim, *Alice B Toklas'ın Otobiyografisi* adlı basılmamış kitaptan bir bölüm. Gertrude Stein'in evine çakırkeyif bir halde geldiği, filmlerden ve birtakım önemli kişilerden bahsedip durduğu anlatılıyor. (Aslında iki adamla gelmiş, Rus ya da Macar – kim bilecek aradaki farkı? Onları "asrımızın iki büyük ozanı" olarak tanıtmış, fakat adamlar zamanlarının çoğunu Gertrude Stein'in tuvaletinde geçirdiklerinden, kıymetleri gereğince anlaşılamış. Alice "onların isimlerini pek anlayamadığı için çok üzgün" olduğunu söylüyor: "Kovalski ile Kotovski miydi, yoksa Kotic ile Kovac mı? Kulağa böyle komik geliyordu; gerçek isimler değildi sanki.") Lionel'ın ziyaretini anlatan aşağıdaki bölüm nihai metinden çıkartılmış:

"Aslında Bayan Stein ondan hoşlanmayı istiyordu; bir daha değerlendirmeye çalıştı onu, fakat hoşlanacağı birine benzemiyordu gerçekten. 'Ayık kafalı bir genç değil,' dedi, 'ne sarhoş olacak kadar ilgi çekici, ne de ilgi çekici olacak kadar sarhoş. Sıkıcı ahbablığına tahammül edilecek kadar muhteşem biri değil; kendi nahoşluğuna kafa yoracak denli de sıkılmamış. Önemli isimlerden bahsediyor – Picasso, Whitman, Nietzsche, Szapas, Picasso, Whitman, Dostoyevski, Szapas, Whitman, Nietzsche, Picasso, Dostoyevski, Lubitsch, Szapas, Nietzsche, Whitman... Tekrarı sevmenin de bir sınırı vardır."

Herkes gibi Lionel da yazar olmak istiyordu. Bunun bir disiplin ve çok çalışma meselesi olduğuna inanıyordu. Ertesi gün kaç cümle yazması gerektiğini düşünüyordu sürekli. Ama yazmıyor, sonraki gün iki katı uzunlukta yazmayı planlayıp boks maçı seyretmeye gidiyordu. Hiç aç kalmadı. Memleketi Kansas'taki People's Bank'te bir kredi hesabı vardı. Bundan bahsetmemeyi tercih ediyordu. Yazar olmak için gazeteciliği bıraktı, sonra yine gazeteci olmak için bu kez yazarlığı bıraktı. Filmlere çok ilgi duyuyordu. Kendisinin yazacağı, yöneteceği ve oynayacağı tek kişilik bir film çekmek istiyordu. (Yapımcılığını başkası üstlenecekti.) Kont Leon'la Yakuşova Yoldaş'ın buluşacağı Père Matthieu Barı'nı bulan da Lionel'dı. Kontun kremasız kahve için İskoçlarla ilgili etnik fıkrasını anlattığı, Greta Garbo'nun ilk ve en uzun kahkahasını attığı bar hani. Nina bu sahne süresince uyumuş olabilir.

Lionel'in sorunu, gerçek dünyada yaşamak istemesiydi. Ara sıra Kansas'taki çiftliğin işlerine yardım etse de, bu yeterince gerçek bir hayat gibi gelmiyordu ona. New York'a gitti, dünyayı dolaşmak için gazeteci oldu. Sonra kendini Paris'te buldu, çünkü o günlerde gerçek hayat Paris'te yaşanıyor – ya da en azından ona öyle söylemişlerdi. Belki gizliden gizliye, "insanın evi gibisinin olmadığını" biliyordu, fakat o zamanlar inançlarından biraz utanıyordu. Bilhassa en alt tabakalardaki *la vie de bohème** büyüüyordu onu. Fransız *bohème*'lerinin özgünlüğünü kaybettiği kanısındaydı. Ruslar çok daha hakikiydi oysa. Sarhoş ve yoksul olabilirlerdi, ama sanat hakkında konuşmaktan asla vazgeçmez, Amerikan editörlerinin silmeye bayıldığı uzun ve tumturaklı cümleler kurarlardı. ("Bunu nerede duydunuz? İnsanlar böyle konuşmaz ki.") Arkadaşı R. Utherford Junior'a, "Kadınları da çok hoş ve hüznü. Haylaz Fransız kızlarının aksine, yenilgiyi kabul ediyorlar hep," diye yazmıştı Lionel. Paris'e "sadece ailemin parasını harcamaya gelmedim" diyordu; ailesinin onunla gurur duymasını istiyordu. Bir gün muhteşem bir kitap, bir Amerikan klasiği yazacak, kitabın bir bölümünde Paris'in, bir diğer bölümünde de New York'un ayaktakımını betimleyecekti. Tam *New Yorker*'a göre, çok güzel işlenmiş, kısa ve keskin cümlelerle yazılmış destansı bir hikâye olacak-

*Fr. bohem hayatı. -ç.n.

tı bu. Avrupa'da savaş çıkınca Lionel ABD'ye döndü; ikinci cephenin bir an önce açılması arzusunu dile getirdiği gazete yazıları kaleme almayı sürdürdü. McCarthy döneminde kısa bir süre kara listeye alındıktan sonra, sanat ve yaşam hakkındaki yazılarına tekrar başladı. Ernst Lubitsch'in filmi *Ninoçka*'nın, Hollywood'daki herkesin Bolşevikleri desteklemediğini kanıtlamak için Senato Komisyonu oturumuna taşınması, o zamanlara rastlıyor. Aslına bakılırsa film, Sovyet ajanlarının, hatta "en güzellerinin bile" kapitalizm tarafından baştan çıkarılabileceğini "ikna edici biçimde" gösteriyordu. *Ninoçka*'da "yapımcılarımız zavallı, son derece utangaç bir İsveçli kızı, dünya çapında bir yıldız" dönüştürmüştü. Lionel serbest bırakılıp da Kansas'a döndüğünde amcalarının, halalarının öldüğünü öğrendi. Daha sonra, aile evinin satılışını, elma ağaçlarının kesilişini ve Kansas sınırındaki kuru rüzgârı betimleyen, "Satılık Evler" başlıklı dokunaklı bir hikâyeye yazdı. 1960'ların başlarında, Paris'le ilgili taslak yazıları kısa süreli bir başarı kazandı. "Yaşanmış olaylarla nitelikli dramayı eşsiz biçimde kaynaştırdığı" yolunda övgülere mazhar oldu. Ama eleştirmenler, onun "özgünlükten yoksun ve fazla iddialı" buldukları modern sanat yazılarına pek adil davranmamış olabilirler. Lionel hayatı boyunca üzerinde çalıştığı eseri "Münzevinin Hayatı"nı (bir ritmik düzyazı denemesi) bitiremedi.

Florida'nın St. Petersburg şehrinde hayata gözlerini yumdu. 1967'de *Saint Petersburg Herald* gazetesi Lionel Adams'ın ardından uzun bir yazı yayımladı; yazıda yerel edebiyatçılar, müteveffa ustaya minnettarlıklarını ifade ediyordu. Onun, insan yüreğine ve Florida'nın tabiatına dair keskin kavrayışına övgüler düzüyorlardı. *Paris Taslakları*'nın ilk baskısında bulduğum bir yazı (kitapta Baudelaire ve Poltavski-Rijiski'den esinlenildiği açıkça belli oluyor), doğrudan hikâyemizle alakalı görünüyor. Yazının başlığı "Rus Ruleti". Titiz editör, metindeki kısaltmaların şöyle okunması gerektiğini söylemiş: P-R. – Poltavski-Rijiski, K-ki–Kaçalski, K-f–Kotov ve K-c–Kovac. Yazıyı küçük düzeltmelerle sunuyorum.

Paris'teki Ruslar hem sefil hem de pervasız görünüyor. Paris'in kestane kokulu güzel havasını soluyor, ucuz şarap ya da *café crème* içiyorlar – her halükârda mutsuzlar. Kötü boksörler olmakla beraber komploculukta harikalar. Bazıları şair, bazıları da şairmiş gibi davranıyor. Size kelimenin en derin anlamıyla gerçek bir hikâye anlatacağım. Bu hikâye Rusların iç dünyasını değilse de, yüz çizgilerini kavramanızı sağlayacak.

Sert, sisli bir geceydi; soğuk güz rüzgârları esiyordu. Kısa zaman önce tanıştığım iki ahababımla birlikte Beyaz Geceler adlı Rus barına gitmiştim. Ahabplarından biri ürkek ve hoş bir öğrenci olan (ne tahsil ettiğini bilmediğim) Nikolas K(otov), diğeryse köksüz bir Macar olan Andras Kovac'tı; Garibaldi bıyıklı, vücudu bir Grek askerini andıran, yakışıklı, esprili bir adamdı Kovac. Bu iki arkadaş, mizaçları hayli farklı olmasına karşın birbirlerinden hiç ayrılmazlardı. Popüler şarkıcı Kaçalski, en sevilen şarkısını söylemeye başlamıştı:

*Rusya, sevgili Rusya,
Özledim yağmurda ıslanan huş ağaçlarını
Yabancı kabileler işgal etmiş seni, bakire Rusya'm
Kopkoyu kan lekeleri kaplamış sabah karlarını.*

Solgun yüzü bu loş ortamda iyice solgun görünen, genç, yeteksiz sayılamayacak bir göçmen şair olan P(oltavski) R(ijiski), K'ki'ye bağlıydı. "Kes artık kopkoyu gölgelerden bahsetmeyi. Neyi kastettiğini biliyorum ozan efendi; Tatarları, Yahudileri ve Amerikalıları kastediyorsun. Koduğumun bakiresinin ihtiyacı yok buna."

Sarhoş olduğu belliydi. Kaçalski onu yatıştırmaya çalışarak, yıldızlı gecelerdeki kıskanç çingene âşıklar, beyaz masa örtüsüne dökülen şarap, steplerin ayazında donan arabacılar, San Fernando'nun butiklerindeki soylu melezler gibi daha emniyetli şeylerden bahsedilen melodilere geçti.

O sıralarda Rusçam pek iyi olmadığı için Kovac'a, "Ne anlatıyor bu şarkı?" diye sordum.

"Fazla bir şey değil. Soylu melez, hülyalı San Fernando şehrin-

de kıza bir öpücük verir. Fakat kız sadece bir fahişedir; hayatı erkeklerle şaraptan ibarettir."

"O halde? Nedir üzücü olan?"

"Şey, bu kadın bir kontesmiş eskiden. Bu söylenmiyor şarkıda, sadece ima ediliyor."

"Kaçalski," diye bağırdım, "Malezyalı prensten bahseden şarkıyı söylesene." Kaçalski gitarına dokundu ve dermansızca söylemeye koyuldu:

*Beş parasız bir prensesim
Küçük Jou Su'ma kaçmışım
Malezyalı ba-ron
O-o- Jou-Su bebeğim
Malezyalı ba-a-a-ron...*

P-R. melodiyi sevmiştii: "O-o –Malezyalı baron," diye ritme eşlik etti, "o-o, Malezyalı ba-aron..." Kaçalski vahşii bir kederle devam etti:

*Yabancı seni kanlar içinde buldu.
Yabancı dedi ki,
"O bir prenses, bir sürtük,"
Ah, zavallı bebeğim.
O-o, kanlar içindesin
Zavallı bebeğim.*

"O-O, zavallı bebeğim," diye mırıldandı P-R. "Zavallı bebeğim." Kafası dumanlı ve hayatla barışmış görünüyordu.

"Yeni sonu beğendin mi, *poetik*?" diyerek şarkıyı kesti Kaçalski. "Bugünlük şarkılarımız bu kadar, cömert hanımlar ve beyler." Etrafına bakınınca barın neredeyse boşaldığını, birkaç Rus göçmeniyle sarhoş yabancidan başkasının kalmadığını gördü; para ödeyecek tek müşteri yoktu ortalıkta.

Kaçalski sinirlendi. "Votka versene birader. Evet *poetik* oğlan, ne yapıyorsun bakalım? Malezyalı barondan bahseden şarkıyı beğendin mi? Sen kahrolası bir Malezyalı ba-a-ron değilsin; soylu bir melez de değilsin. Kendini kandırma. Hem kusura bakma da, Rus ruletinden korkan Rus şairi mi olurmuş?"

P-R. sakince, "Korkmuyorum ki," dedi. "Korkmuyorum, ama şair miyim bilmem."

"Ah, evet öylesin küçük *poetik*, öylesin. Boşversene! Gel Rus ruleti oynayalım, mösyö *poetik*. Sana silahımı vereceğim, en kıymetli eşyamdır. Fakat allah aşkına, büyük bir şey üzerine bahse girelim; çok büyük hem de!"

Kovac o sırada içeri giren orta yaşlı bir hanımı işaret ederek Kaçalski'nin dikkatini dağıtmaya çalıştı. "Şans ayağına geldi Kaçalski. İşte eli yüzü düzgün, henüz sıfırda tüketmemiş bir Amerikan dulu; senin en büyük hayranlarından," diye fısıldadı. "Steplerde soğuktan donan arabacıyla ilgili şarkına bayılır."

*Güzel bir karım var,
Güzel vefalı karım,
beni bekler şimdi;
beni bekler şimdi...
N'olur gidip haber edin,
Onu düşünüp dururken,
Steplerde donduğumu,
Steplerde donduğumu.*

Fakat Kaçalski'nin aklı başka yerdeydi. "Sevgili *poetik*, sorun Malezyalı baron ya da soylu çingene değil. Bakire Rusya'nın üzerinde her zamankinden de çarpık kara gölgeler dolaşıyor. Burunları da, zihinleri de çarpık."

Sonra bir şeyler fısıldamaya başladı. Kovac söylediklerini tercüme etti bana: "Yahudilerden bahsediyor. Adam sarhoş."

Yüzünde alaycı bir gülümsemeyle, "Bolşeviklerle Yahudiler," diye devam etti Kaçalski, "kutsal olan her şeyi bozuyorlar. Büyük Avrasya hayali tehlikeye girdi! Bolşevik-Avrasya yakınlaşması kadar iğrenç bir şey yok. Kadın komiserlerini gönderiyorlar, o Yahudi kadını..."

"Kahrolası Yahudi düşmanı," diye bağırان P-R., Kaçalski'nin koluna vurdu. Ama susmuyordu Kaçalski: "Hadi *poetik*, onlar için yaz, lanet olası Sovyetlere güvenen Avrasyacı kardeşlerimiz için."

Yurik ona tekrar vurmaya çalıştı, fakat Kovac aralarına girdi. "Hadi canım, dövüşmeyin. İkiniz de onu çok seviyorsunuz... Rusya'yı yani," gibisinden diplomatik laflar geveliyordu.

Müdahale etmemeye çalıştım. Kotov korkmuş ve iyice sarhoş olmuşa benziyordu. Amerikalı hanım durumu eğlenceli bulmuştu.

"Bu vahşi Ruslar böyledir işte. Kavga etmeyi de, ısırap çekmeyi de iyi bilirler; esaslı adamlardır."

Kaçalski abuk sabuk konuşmaya devam ediyordu. Susacak gibi değildi. "Lanet olası kadın komiser, liderimizi baştan çıkarmaya kalktı bir de; o büyük düşünürü, Rusya'nın berrak zihnini. Onu Sovyetler Birliği'ne çekip Avrasya'dan uzaklaştırmaya çalışıyorlar. Fakat Avrasya'nın eşref saati gelmedi daha. Sovyetler'le anlaşmak yok. Yahudi komplosu bu."

Amerikalı hanım, anlayamadığı Rusça konuşmaların uzayıp gitmesine öfkelenmişti. "Mösyö Kaçalski," diye bağırdı, "benim için şarkı söyleyecek misiniz?"

"Ay ışığı," diye haykırdı Kaçalski. "Ay ışığını satın alamazsınız, hanımefendi. Beş parasız bir şarkıcıyım ben... İçki içerim, ama satmam. Siz Amerikalılar varsınız her şeyin gerisinde. Sinemacı kodamanlar, paralarını *Bir Ulusun Doğuşu*'ndan sonraki en muhteşem senaryoya yatırmış: *Avrasya'nın Ölümü*. Mutlu sonla biten bir komedi olsun istiyorlar – ha-ha-ha. Sana da oteldeki bir komiyi oynatacaklar *poetik* oğlan. Öyle fotojeniksin ki! Çok güzel replikleri olacak bu komedinin; Rusları sarhoş Polonyalılar ve Macarlar canlandıracak. Halkımla dalga geçmek için bu kötü oyuncularını kullanacaklar!

"Ne düşünüyorum biliyor musunuz? Gorgulov, Fransız devletinin idam ettiği o cesur adam, haklıymış. Ama yanlış adamı vurmuş Gorgulov – yanlış adamı. Fransa'nın kukla başkanını kim takar! O komplocuları, çocuklarımızın katillerini, Siyonlu şer tacirlerini haklamak için çok daha yüksekleri hedeflemek lazım. Şu özel görevli, *extraordinaire** ulak, Sovyet Yahudası durdurulmalı. '*Ölmeli, ölmeli, hain ölmeli*.' Benim şarkım değil bu, operada dinledim. '*Karlı stepler, kaderiniz kaderimdir*.'"

O anda bir silah sesi duyduk. P-R. şakağına tabanca dayayıp ateşlemişti. Oda dumana boğuldu. Amerikalı hanım "Ah, tanrım!" diye haykırdı. Bir sessizlik oldu. Duman dağılınca, P-R.'in votkasını yudumladığını gördük. Tabanca kurusıkı doluymuş. Şansı vardı. Biri polisi çağırdı. Bina görevlisiydi galiba. Herhalde Gorgulov vakasından sonra gözlerini Ruslardan ayırmıyorlardı.

* Fr. sıradışı, özel. –ç.n.

Kovac ile Kotov hemen dışarı çıkıp sisin içinde kayboldular. O gece gözüme uyku girmeyeceğini biliyordum. Ben de muhteşem Paris şehrinde dolaşıp en inanılmaz karanlık gölgelerin hayat bulduğu kapalı pencereleri izledim. Rus ruleti oynayan şair, gitarına dokunan bir şarkıcı, bluzunun düğmelerini çözen bir işçi kız, gençliğinin tatlı günlerini hayal ederek ipek çoraplarını yamayan, yaşlı ilerlemiş bina görevlisi.

Bence bu Lionel'ın en çarpıcı taslağı. Lionel'ın bilhassa usta olduğu gerçekçilik-fantazi karışımını görüyoruz burada. Bir eleştirmenin söylediği üzere, "eski ustaların öğrencisi"ydi Lionel, fakat "onları modern bir ışık altında değerlendiriyordu". "Gerçek bir hikâye" miydi bu? Belki. Lionel kendi drama duygusuna kapılıp gitmiş olabilir; bu Rus ruleti hadisesinin, yumruklaşmaların, bağırıp çağırma ve alaycı gülümsemelerin gerçek olduğu şüpheli. Yine de belli ki Lionel gelecek vadeliymiş ve kendisi de "yeteneksiz sayılmayacak" biriymiş.

En mühimi, Lionel'ın arkadaşlarının ismini öğrendik: Kovac ile Kotov. Lionel, Kovac ve Kotov, *Ninoçka*'daki üç Bolşevik gibi hep bir arada görünüyor ve birçok gülünç macera yaşıyorlar. Kovac, Garibaldi bıyığı olan adam, çekici biri. Lionel ona ilgi duyuyor; vücudunu Grek askerlerinininkiyle kıyaslamış. Belki o uğursuz sabah vaktinde pastanede lüzumundan fazla oyalanmasının sebebi, Kovac'la uzun uzun konuşmasıdır. Kotov ise Lionel'ın betimlemelerinde hiç yer almıyor. Onun adını daha önce duyduğumu hatırlıyorum. Natali'yle Madam Krestovski'nin bana gösterdikleri toplu fotoğrafta mıydı? Üçüncü sıradaki üç isimsiz adam onlar mı yoksa? Boris Vladimiroviç'in gözlerinin içine bakmaya çabalarken, onların yandan bakışını kaçırmış olmalıyım. Nina'nın ölümünden kısa süre sonra Kovac'ın kaybolduğunu öğrenmiştim. Rivayetler muhtelifti: Kimi onun bir gemiye binip ABD'ye gittiğini söylüyordu, kimileri de trenle Sovyetler Birliği'ne geçmiş olabileceğini ima ediyordu. Peki ya Nikolas Kotov'a ne olmuştu, nice skandalın ürkek tanığına?

***Sevgilinizin karısına süpermarkette rastlayınca
ne yapmanız gerektiğini öğreniyorsunuz***

Vaktimi ve paramı kafelerde harcamaktan yoruldum. Peçetelerin üzerine şekiller çizmekten de. Kendime doğru dürüst bir dizüstü bilgisayar, hatta bir Powerbook almalıyım. Natali'yi arayıp ona doğruca Nikolas Kotov'u sormalıyım. Onu sıkıştırmalıyım bu sefer. Boulevard Montparnasse boyunca aşağı yürüyüp her telefon kulübesinden onu arıyorum. Hat sürekli meşgul.

Koyu bir *café crème* daha içmenin çekiciliğine direnerek, bulvardan çıkıp dosdoğru Montparnasse Mezarlığı'na gidiyorum. Hep orayı ziyaret etmek istemişimdir. Zaman öldürmek için iyi bir yer. Şansıma, Paris'in meşhur ölümler diyarını gösteren haritalardan sonuncusunu alıyorum. Üzerinde numaralar ve ünlü isimlerin dizini bulunan silik bir fotokopi bu. Benimle sırada bekleyen, haritadan bir kopya alamamış kişilere rehberlik edip tavsiyede bulunmaya başlıyorum hemen. Mezarlık dediğimiz, şehrin içinde bir başka şehirdir; idaresi daha kolay bir şehir. Kabristan gezginleri hemen birbiriyile yakınlaşır, gözde ölümlerine dair ortaklıklar kurarlar. Guy de Maupassant'ı buldunuz mu? Yok, daha bulamadım. Halden anlar bir ifadeyle gülümsersiniz birbirinize; de Maupassant'ın ikinize de ne çok şey ifade ettiğini sadece siz biliyorsunuzdur çünkü. Benim de, nereye ait olduğunu anlamadığım bir Akdeniz aksanıyla konuşan, Julio Cortázar'a benzettiğim bir delikanlıya kanım kaynıyor. Birbirimizi hiç önemsemiyormuş gibi yapıp, karşılıklı gölgelerimize basarak saklambaç oynuyoruz. Sonra Julio Cortázar'ın mezarını buluyorum. Mezar taşında neşeli bir mahluğun tavsiri var; hikâyelerindeki güleç ruhun cisimleşmiş hali bu; hiç de ağırbaşlı, meleksi bir şey değil. Bir an mutlu oluyorum, iyi ki gelmişim.

Ayrılmadan önce, Sartre ile de Beauvoir'nın yattığı yerde ister istemez duraklıyorum. Mezar taşları, hippy bilezikleri ve üniversiteli Amerikan kızlarının mesajlarıyla kaplanmış. "Sevgili Simone, onunla kaldığın için teşekkürler." İnsanlar kabristanlarda nelerden bahse-

der? Diğer kabristanlardan bahsederler. "Ah, Pèra Lachaise'la kıyaslayınca bu hiçbir şey. Jim Morrison, Sartre ile de Beauvoir'dan daha fazla kalabalık çekiyor, çünkü hâlâ yaşadığına inanılıyor. Onu taklit eden yenyetme hippilerin, mezarı başına toplandıklarını gördüm; ne yaptıklarının pek farkında değildiler. Jim Morrison'ın kendisini hatırlamıyorlardı; tek hatırladıkları, anne-babalarının ona taptığıydı. Jim Morrison hayranlarından uzak durmak için, ortaçağ sevdalıları Abelard ile Heloise'in mezarları başında oyalandım; bu yüzden Komünçüler Duvarı'nı göremedim." En çok şaşıtığım, ölülerin bile resmi "uyuma ve uyanma saatleri"nin bulunması. Günbatımında huzur içinde kendi hallerine bırakılıyorlar. Ziyaretçilerden geriye, onları kısa bir süre boyunca hatırlatacak şeyler kalıyor – birkaç taze çiçek, boş su şişeleri ve beyaz kâğıtlar, haritanın soluk kopyaları (uzaktan bakınca antik dönemdeki bazı cenaze merasimlerinde kurban edilen kuşları andırıyorlar).

Yine yaşayanların dünyasına döndüm, bulvarda ağır ağır yürüyüp telefonlar açıyorum. Önceden kaydedilmiş seslerden başka bir şey çıkmıyor karşıma. Natali "mümkün olan en kısa zamanda beni arayacak"; Miklos da öyle. Aramamalıyım Miklos'u, biliyorum. Yine de arıyorum. Önce numarayı çevirip sonra sessizce kapatıyorum telefonu. Süpermarkete giriyorum, çünkü acıktım ve garsonlarla uğraşacak halim yok. Burada da insanlar, teşhir edilen onca yiyeceğin arasında yollarını bulabilmek için ellerinde kâğıtlarla dolaşıyor. Tamamen kendi dünyalarında yaşar gibiler; kırmızı şarapla doldurulmuş derin bir tavada sote yapmak üzere tavuğun hangi parçasını kullanacaklarına karar vermeye çalışıyorlar.

Tam o sırada hoş bir çift gözüme çarpıyor. Sebze reyonunun önünde, avokado yeterince olgun mu diye bakıp Belçika hindibasının fazla acı kaçıp kaçmayacağını tartışıyorlar. Miklos ile Victoria bunlar. Victoria'nın avokado seçişini izliyorum. "Ah evet, bu aşırı yumuşak değil, rengi de fazla kararmamış. İstedğim gibi." Gerçekten özenli bir kadın. Yanlış doğrudan ayırmayı biliyor. Her haliyle kendini belli ediyor. İyi görünümlü, atletik ve neşeli. Şort giymek ona yakışmış. Market arabası bile çok düzenli – sebzeler bir tarafta, etler diğer tarafta; hepsi naylon torbalara konmuş. Benim arabamdaysa bir adet mısırla bir adet çikolata var sadece.

Sevgili okur, sevgiline karısıyla birlikte market alışverişi yaparken rastladın mı hiç? Eh, o zaman bunun ne kadar yıkıcı bir deneyim olduğunu bilirsin. Evli çiftler pek teşhirci oluyorlar. Mutlu ev hayatlarını, ne kadar iyi beslendiklerini övünerek sergilemekten hoşlanıyorlar. Sen, yani "öteki kadın", onunla sevişebilir, Paris'te istediğin kadar gezebilirsin; fakat adam "yemek vakti"nde evde olmak zorundadır. Sen asla onunla market alışverişi yapamaz, aynı evde kalamazsın. Ve sinemadaki büyümlü dakikalar sona erdiğinde, insanın evi gibisi yoktur. Hepsisi o kadar işte.

Kahrolası naylon torbalardan birini açmaya çalışıp duruyorum; pek zavallı haldeyim, beceremiyorum bir türlü. Ben de biraz yeşillik mi alsam? Brokoli ya da fasulye mesela? Yok, sadece kaz ciğeri istiyorum, en yağlısından. Bir şeylerle meşgul olmam lazım. Talihli günümde değilim. Şarküteri bölümüne, oradan dakasaya giderken Miklos'la burun buruna geliyorum. Şaşkına dönüyor. Mevcut koşullarda bu hiç de iyi değil. Ya eski bir arkadaşımıymışım gibi davranacak, ya da beni tanıımıyormuş gibi yapacak; iki arada bir derede kalırsa olmaz. Yoksa şüphe uyandıran bir durum ortaya çıkar. Yüzüme uzun uzun bakınca, beni tanıımıyormuş gibi davranma şansını kaçırdı. Gülümsemeyi bile başaramadan, "Merhaba, seni görmek ne güzel," diyor; çünkü Victoria, iki dolmalık kabak ve bir kutu yağsız sütle yanı başında durmakta. Artık çok geç. Bizi tanıştırmak zorunda.

Victoria hoş bir edayla, "Çok memnun oldum tanıştığımıza," diyor. "Miklos bana çalışmalarınızı anlattı. Biz siyasetbilimciler pek böyle eğlenceli çalışmalar yapamıyoruz. Filmleri inceleyecek zamanımız yok. Benim alanım, kamuoyu yoklamalarının istatistiksel analizi. Bu arada, sizi yemeğe davet etsek? Ben yokken Miklos doğru dürüst bir şeyler yememiş galiba."

"Çok teşekkür ederim," diyorum. "Ben de sizinle tanıştığıma çok memnun oldum. Miklos sizden çok bahsetti. Yemeğe gelmeyi istedim, ben de epey acıkmışım. Belki başka zaman. Bugün işim var da."

Victoria, "Hay allah," diyerek kibarca gülüyor. "Mikey, bana bir kabak daha alır mısın? Hayır, yeşillerinden değil. Sağol canım."

Ninočka'nın nasıl tasarlandığını ve Greta Garbo'nun niçin güldüğünü öğreniyoruz

Sevgili Tanya,

İşte *New York Times*'da rastladığım, 29 Haziran 1940 tarihli bir makale. Metnin büyük kısmını senin için kopyaladım.

Garbo Nasıl Güldü: Ninočka'nın Yazarı Başarısını Anlatıyor

California'nın Beverly Hills şehrinde oturan, eskiden Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de, bir süre de Londra ve New York'ta yaşamış Melchior Lengyel, ismini Hollywood'un unutulmazları arasına yazdırmayı başaran biri. Kendisi, "Garbo'yu güldüren adam." 1939'da muhteşem Garbo'yu güldürmeye kalkmak zorlu bir işti gerçekten! Sonunda kazandığı başarı, Sinema Akademisi ödüllerine aday gösterilmesine yetmişti. Macar senarist şimdi her şeyin nasıl olup bittiğini ve *Ninočka*'nın eski günlere dair bir sohbet sırasında nasıl doğduğunu hatırlıyor.

1930'da MGM, ilk sesli filmi *Anna Christie*'de oynayan İsveçli aktris için, meşhur "Garbo Konuşuyor" sloganını kullanmıştı. O günlerde, dokuz yılın ve çok sayıda dramatik filmin ardından, film şirketi ve Bayan Garbo, yeni bir vasıtanın peşine düşmüşlerdi – bir komedinin. MGM'nin bu film için saptadığı slogan "Garbo Gülüyor" olacaktı. Ama yıldızın kıkırdayıp kahkahalar atacağı filmin hikâyesi belli değildi daha.

İşte Lengyel bu noktada devreye girdi. Lengyel bir gün Hollywood'daki Brown Derby Lokantası'nda yemek yerken, Londra'dan tanıdığı, Bayan Garbo'nun arkadaşlarından Salka Viertel içeri girdi. Selamlaşmaların ardından Bayan Viertel soruverdi: "Elinin altında 'Garbo Gülüyor' sloganına uygun bir hikâye yoktur herhalde, değil mi?"

Lengyel diyor ki: "Ona defterime göz atmam gerektiğini, bir şey bulursam arayacağımı söyledim. Seneler boyunca, sonradan kullanılabilecek hikâyeler ve piyeslere dair fikirlerimi not edip durmuştum; fakat o sırada, Bayan Garbo'ya uygun düşecek bir komedi fikri

aklıma gelmiyordu.

"Birkaç gün sonra, defterlerime yıllar boyunca yazdıklarımı tararken, iki yıl önce Avrupa'dayken not ettiğim ve 'Garbo Gülüyor' sloganına denk düşebilecek bir fikre tesadüf ettim. Bayan Viertel'i aradım, beni evine davet etti. 'Greta şu an burada,' dedi.

"Eve vardığımda, Bayan Garbo yüzme havuzundaydı. Havuzun kenarında ona takdim edildim. 'Benim için bir komediniz mi var?' diye sordu. Bunun henüz fikir aşamasında olduğunu söyledim ve defterimdeki notu okudum. Çok hoşuna gitti. Hatta bu fikrin sunduğu imkânları düşünerek kahkahalarla güldü. 'Sevdim. Olur bu.' Sonra dönüp tekrar havuza daldı."

Lengyel'in gizemli Garbo'ya okuduğu, *Ninoçka*'nın temel fikrini oluşturan not, üç cümleden ibaretti. Oyun yazarı-senaristin hatırladığı kadarıyla, şöyle diyordu: "Bolşevik ideallerle yoğrulmuş Rus kızı, korkutucu, kapitalist, tekelci Paris'e gider. Orada aşkla tanışır ve günleri neşe içinde geçmeye başlar. Kapitalizm o kadar da kötü değildir aslında."

Not: Demek her şey tesadüf eseriymiş. *Ninoçka*'nın çekilmesine dair bir şey söz konusu değilmiş. Başlangıçta sadece bir slogan varmış. Sonra bu slogan hayat bulmuş. "Garbo Gülüyor" – *Ninoçka* buymuş aslında!

Lengyel Hollywood'daki Brown Derby'ye gitmese, Greta o öğleden sonra havuzda yüzmenin tadını çıkarmasa, hiçbir şey olmayacaktı demek. *Ninoçka* hayat bulmayacaktı. Bir adı bile olmayacaktı. Gerçekleşmemiş bir olasılık, "başıboş bir fikir", Lengyel'in defterindeki akıl çelici notlardan herhangi biri olarak kalacaktı. Eminim bu zengin oyun yazarı er ya da geç bu mevzuyu unutacak veya bir gün defterini arayıp bulamayacaktı. Bu daha önce kaç kere olmuştu kim bilir! Ama bazen tesadüfler beklenmedik karşılaşmalara sebep oluyor. Seni görmeye can atıyorum. Sevgiler, Miklos.

*Üçüncü sıradaki gizemli bir karakter
bavulunu toplayıp bir itirafta bulunuyor*

Ertesi sabah ilk işim Natali'yi aramak oluyor. "Ah, sen misin hayatım?" diyor Natali. "Sonra arayabilir misin? Duştayım."

"Beklerim," diyorum kararlı bir sesle. "Bu çok acil bir durum."

"Hay allah, şu vaziyetteyken bu kadar acil olan ne ki... Peki, madem öyle. Dur bir havlu alayım."

"Mesele, Nikki," diyorum. "Onun gerçek adını biliyorum."

"Bak canım, bu hiç de acil değil inan. Nikki bir şey bilmiyor. Ben sana daha önemli şeyler söyledim. Erotik fantazimi paylaştım seninle. O günden sonra düşledin mi hiç bunu? Boris'in elleri onun ipek çorapları üzerinde dolaşıyor, falan. Kadınları ayartmakta pek başarılıydı Boris. Bir şeyi anlamam lazım: İnsanların onun için yapmayacağı şey yoktu. Erkek olsun, kadın olsun. Ben isyankârdım tabii, on beş yaşındaydım; fakat çekiciliği beni de etkiliyordu. Kudret sahibiydi, ona boyuneğmek istiyordun, ihtilafa düştüğün zaman bile – tıpkı Nina gibi. Hepsi bu kadar da değil. Boris'in her şeyi yapabileceğini düşünüyordum – kendisi için değil, Büyük Avrasya için elbette. Pis işleri kendisi halletmezdi; ellerinin temiz, tırnaklarının cilalı ve lavanta kokulu kalması gerekiyordu. Fakat müritleri her zaman elinin altındaydı."

"Sizi Nikolas Kotov'un numarasını almak için arıyorum."

"Bu oyunu oynamayacaksın yani, öyle mi? Biraz kibar ve sabırlı olsan ya hayatım; ilk ziyaretinde getirdiğin tatlıları yiyip tatlı tatlı konuşsak? Akıllı olduğunu sanıyorsun, değil mi? Erotik bir fantazi yetmedi mi sana? Şu hoş Macara ne demeli? Son günlerde ikinizi bir arada görmüyorum."

Ürperiyorum. Miklos'tan haberinin olduğunu hiç bilmiyordum.

"Şu Macar partisi eğlenceliydi, ha? Biraz içki, şarkılar, dokunuşlar. 'Çiçeğe durmuştu elma ağaçları... Katyuşa geldi kıyıya.' Vatanperver bir damarın olduğunu bilmiyordum. Sovyet aksanının farkındaydım ama, pek safım ya, hepsi o kadardır sanıyordum."

"Bakın, bunlar konu dışı. Canınızı sıkmak istemezdim," diyorum ama aslında benim canım iyice sıkılmaya başlıyor. "Bana çok yardımcı oldunuz. Lütfen Nikki'nin telefonunu verir misiniz? Siz vermese-niz de bulurum bir şekilde."

"Pekâlâ. Bak açıkça söylüyorum, evet, Nikki de Andras Kovac'la birlikteydi – ama hayır, katilin kim olduğunu bilmiyor. Ona önem ve-ririm. Tatlı, hasta bir adamdır; sarhoşun, paranoyağın tekidir – hayır, senin benim gibi 'normal' bir Rus paranoyağı değil hayatım. Klinik bir vakadır Nikki. Sen gençsin, anlayamazsın."

"Sorun, Nikki'nin hersuçuk kabul edecek olması. İtiraf etmeye ba-yılır. Gerçekten suçlu olsa, çok rahatlardı. Senden benden daha suçlu değil oysa. Suçlu olduğunu söylüyor, çünkü kimseyi kurtarmadı. As-lında kurtarabilecekken yapmadı."

"Nina'yla ilişkisi neydi?"

"Hoşlanmazdı ondan. Nina onun inançlarıyla dalga geçerdi. Güç-lü bir kadındı; Nikki'nin hoşlandığı güçlü erkeklerse, güçlü kadınlar-dan hoşlanıyorlardı. Anladın mı? İşte Nikolas'ın numarası: 42.23.56. 66. Bu arada, Miklos'u takma kafana. Onu Amerikalı arkadaşı dolayı-sıyla biliyorum; kadın benimle Rusça derslerine giriyor. Hepsi bu, or-tada bir gizem yok. Şimdi lütfen bana iyi davranmaya çalış, tamam mı?"

"Afedersiniz," diyorum. "Ben de Nina için sorumluluk hissed-iyorum, mesele bu. Her şey sona erince sizi ziyaret etmeyi çok iste-rim. Yine çikolata getiririm. Bir balo yaparız."

"Nu-nu," diyor Natali, "*kak je, kak je.*" (Bu şöyle bir anlama geli-yor: "Tabii, tabii, hayat böyle, bu haldeyiz işte, daha ne diyeyim, tabii inanıyorum sana, ama aslında inanmadığımı biliyorsun, fakat belki her şey hayırlısına varır, sen dediğin için değil, kuşku duyduğum için de değil, ama hayat bazen uydurma hikâyelerden daha tuhaftır, biz kimiz ki yargıda bulunalım – öyle işte.")

Nikolas Kotov'a öğleüzeri ulaşıyorum. Telefonun başında, aramamı bekliyormuş anlaşılan.

Teslimiyetçi bir tonla, "Arayanın siz olduğunuzu biliyordum," diyor. "Ne zaman isterseniz gelin. Eşyalarımı toplayacağım."

"Bakın," diyorum, "Natali size ne söyledi bilmiyorum. Ben dedektif değil tarihçiyim. Sadece sizinle konuşmak istiyorum. Söylemek istemediğiniz şeyler varsa isteklerinize saygı duyacağıma söz veriyorum."

"Yok yok, duymamalısınız. Lütfen hiçbir şeye saygı duymayın. Ne istiyorsanız sorun. Buna hakkınız var."

Anladığımı kadarıyla Nikolas K. şimdiden kendini suçlu bulmuş. Ah tanrım, belki onu görmemeliyim? Hayır, adamı hayal kırıklığına uğratabam. Kendimi göstermezsem iyice korkar.

Kapıda beni zayıf ve sıcakkanlı bir adam karşılıyor. Gri gözlerine kan oturmuş; dudakları şımarık bir çocuğun dudaklarını andırır şekilde kıvrımlı. Passy'deki küçük apartman dairesinin bir odasında Rus ikonaları, diğerinde Jean Genet'nin portresi var. Natali'nin ikazlarına karşın kesinlikle çok akli başında görünüyor. Taze taze sabun kokuyor. Özel olarak giyinip kuşanmışa benziyor.

"Ah pek gençmişsiniz," diyor. "Bu kadar genç, hafif Amerikan aksanlı biri tarafından sorgulanmayı beklemiyordum. Kaderde bu da varmış demek. Nina'nın akrabası mısınız?"

"Hayır. Tesadüfen, yazdıklarını okudum."

"Bahse girerim onu bir dipnotta bulmuşsunuzdur, öyle değil mi? Zihninizden çıkmayan uğursuz dipnotların birinde."

"Haklısınız. Uzun bir dipnotta onun paranoya ve sürgün hakkındaki öncü çalışmasına gönderme vardı."

"Evet, tabii. Bir dipnotu çoğumuzdan fazla hak ediyordu."

"Dipnotta tuhaf şartlarda öldüğü söyleniyordu."

"Cinayet desenize şuna. İntihar edemezdi o. Öyle biri değildi. Sakin bir bencillikle severdi kendini. Onun gibi insanlar intihar etmez... Tutkularına kurban gitmezdi Nina. Beni yanlış anlamayın lütfen. Bütün bunlar ölmesi gerektiği anlamına gelmiyor. Öyle bakmayın bana. İnanarak söylüyorum bunu. En yakın arkadaşı değildim, fakat ölmeyi hak etmemişti, biliyorum. Kesinlikle etmemişti. Bana ne istiyorsanız sorun lütfen. Her şeyi anlatacağıma söz veriyorum. Elli yıldır bu ânı bekliyordum."

Hafif bir saldırganlıktan umutsuz bir teslimiyet haline geçiyor. Bu haline müdahale etmeye çalışıyorum: "Resimleri var mı? O günlerden kalma birkaç fotoğraf?"

"Resimler, evet tabii." Sağ köşedeki raftan albümü alıyor. Albümün nerede durduğunu çok iyi biliyor. Açtığı sayfada 1930'ların elbiselerini giyinmiş iki çekici ve mutlu delikanlının resimleri var; biri bıyıklı, biri bıyksız. Fotoğrafların birinde ciddi duruyor, bir diğesinde gülümsüyorlar; kumsalda o dönemin mayolarıyla oturuyor ya da karlı bir köprünün üzerinde birbirlerine sarılmış duruyorlar.

"Andras'la benim resimlerimiz. Şaşırtıcı biriydi. Yakışıklı, cesur, her an patlamaya hazır. İnançları bulaşıcıydı. O zamanlar hepimiz inanacak bir şeylerin peşindeydik. Tutkuyla bir hedefe yönelmek, dünyayı değiştirmek, kendimizi değiştirmek, eyleme geçmek, halkımızı kurtarmak istiyorduk – onlar her kim idiye artık. Otuzlu yıllar öyleydi, anlamamız lazım. Kötülüklerin arasında sıkışmıştık; faşizm, Stalinizm ve başka bir sürü 'izm'. Biliyor musunuz, babam Majesteleri Çar'ın baş krimonoloğuydu. Münevver adamdı, muhakemenin ve gözlemin gücüne inanırdı; tam bir Rus Sherlock Holmes'uydu. Paris'te pek sefil hale düşmüştü. Bense Rusya'yı hiç göremedim. Harbin'de doğmuşum. Benim için Rusya artık var olmayan bir hayal ülkesiydi. Ama babam geçmişe özlem içinde ağlayıp dövündükçe isyan etmeye başladım. Babam Bolşevik karşıtıydı. Ben Marksizmle ilgilenmeye başladım; daha çok da Troçkist bir damardan. Taksi şoförlüğü yapmaya başladım ve iyiden iyiye devrimci oldum. Toplumda devrim, bilinçte devrim – böyle bir slogan bulmuştum: "İnsanı değiştirin, dünya değişsin." Andras'la birbirimizden hiç ayrılmazdık. O da Marksistti. Solcu anarşizmden parti disiplinine kaymak istemişti galiba. Galiçya'da yahut Transilvanya'da doğmuştu; Rusya'yla Avusturya-Macaristan imparatorluğunun sınırında bir yerde. Tam olarak nereden geldiği belirsizdi. Fakat nereye gittiğini bilir gibiydi. Ona imrenirdim; inancı tamdı. Bohemdi, fakat benim gibi sefil bir içkici değildi. Doğru dürüst bir adamdı. O günlerde hepimiz filmlere bayıldık – Andras, Lionel ve ben. Andras, 'Sinema evrensel bir dil olacak' der, sonra Lenin'den alıntı yapardı: 'Biz Bolşevikler için sinema en önemli sanat olacaktır.' Lionel'la, seçkin sanatçıların verdiği partilere davetsiz gidip körkütük sarhoş olurduk. Lionel hoş adamdı; hem hayalci hem de pragmatikti. Yazarlığını bilmiyorum, yargıda bulunamam. İkimiz de Andras'ın yeni müritleri gibiydik. Yeni müritleriyle caka satmayı severdi. (Ah evet, kendimi kaptırdım gidiyorum, kusu-

ra bakma. Sana her şeyi adım adım, oluş sırasıyla anlatmalıyım, biliyorum; en azından bildiğim kadarıyla. Fakat elimde değil. Beni terk etti, kaybolup gitti, karanlıkta beni bir başıma bıraktı diye hâlâ kızgı-nım Andras'a.)

"Bu hangi yıl acaba? 1936 olmalı, yahut 1937. Evet, bu fotoğraf Boris'in kırkinci doğum gününde çekilmişti. Renk tonu farklı – sarımsı kahve; asırlık bir hasedin rengi. Rol alanlar aynı. Biraz gergin görünüyorlar; sürekli incelenmekten yorulmuşlar sanki.

"O yıl Boris'in konferanslarına gitmeye başlamıştım. Dilbilim okuyordum ama derslerle pek ilgilendiğim yoktu. Öğrenciliği hiç bitmeyenler vardır ya, onlardandım işte. Fakat bir yıl sonra Avrasya-cılığa iyice bağlandım. Kalıcı devrime *evet*, evrensel insana *hayır*. Evrensel birini gördün mü hiç? Rusları, Fransızları, Almanları gördüm ama evrensel birini görmedim hiç. Avrasya büyük bir mıkna-tıs, geçmişle geleceğinebedi olarak birleştiği bir kıta okyanusuydu. Tüm dertler okyanusun tabanına gömülmüş, tüm umutlar dalgaların irade-siyle tekrar dirilmiş. Cengiz Han steplerin ıslak toprağını öpüyor, İs-kitler dans ediyor... Ciddi bir dilbilimci değildim. Gereken sabırdan yoksundum. Şiirsel imgeleri, genel fikirleri, güzel düşleri severdim ben. Rusya-Avrasya uğruna, Boris Vladimiroviç uğruna ölmeye ha-zırdım. *Rusya, sevgili Rusya, özledim yağmurda ıslanan huş ağaçla-rını – la-la-la, la, la-la-la-la... Kopkoyu kan lekeleri kaplamış sabah karlarını*. O günlerin şarkılarından bu. Kaçalski, zavallı sarhoş Rus. O da savaş sırasında ortalıktan kaybolup kendini Sovyetler Bir-liği'nde buldu. Şimdi hepsi kırık bir plak gibi geliyor insana. Fakat o zamanlar ülkem için kendimi kolaylıkla feda edebilirdim.

"Nina için durum tam tersiydi. Seminerimizde neden bahsettiği-ni bilentek kişi oydu. Dilleri bilirdi, fakat Avrasyacılık aklına yatmış değildi; yine de Boris'le arasında özel bir ilişki vardı. Boris onun im-kânsız yapmasına izin vermişti."

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Seminerde kendisine soru sormasına, fikirlerine karşı çıkması-na izin vermişti. Anlamalısın, o zaman işler şimdiki gibi değildi. Bo-ris bizim tanrımız, azizimiz, peygamberimiz, kurtarıcımız gibiydi. Ne soru sorabilirsin ki kurtarıcına?"

"Sonra Natali'nin evinde rastladım ona. Natali'yi büyülemişti.

İkide bir 'Nina şöyle düşünüyor', 'Nina böyle düşünmüyor' deyip duruyordu. Nina, Nina, Nina. Ah, onu burada, Boris Vladimiroviç'le görmekten nasıl da nefret etmiştim. Yanı başında olsun diye onu davet eden, Boris Vladimiroviç'ti. Nina yalandan bir mütevazılıkla, yerini Poltavski-Rijiski'ye vermeye çalıştı. Ne de olsa Poltavski-Rijiski bizim dâhi ozanımızdı; Nina kim oluyordu ki? Ama Boris Vladimiroviç onu kendine doğru çekti. Ah evet, orada gölgede kalmış olanlar Andras'la ikimiziz. Büyük oyuncu muamelesi görmediğimiz ortada. Ünlülerin sırasında değiliz. Ama Nina işte tam burada. İkisine de saygısı yoktu; ne Boris Vladimiroviç'e ne de Andras'a. Andras onu toplu gösterimlere davet edip durur, Nina hiçbir davetini kabule tenezzül etmezdi. Sonra Poltavski-Rijiski. Andras nedense çok severdi onu, fakat zavallı Yuri de Nina'ya hayrandı. Bu resimde yüzü pek görünmüyor Nina'nın. Erkeksi bir tarafı vardı. Savaşçı İskandinav tanrıçaları gibiydi; bir damla da Yahudi kanı taşıyordu sanki. Ne düşünüyorsunuz, biliyorum. Böyle düşünmeye hakkın var. Ama gerçeği duymak istedin, öyle değil mi? O zamanlar ne hissettiğimi anlatmaya çalışıyorum sadece. Suçumu hafifletmeye çalışmıyorum, asla. Belki içten içe Nina'nın öldüğünü hayal ettim. Belki. Cinayet işlemeyi kurdum kafamda. Ama tetiği çeken ben değilim."

"Nina'dan bu kadar rahatsız olmanızın sebebi neydi?"

"Nasıl açıklasam ki? Herkese, her şeye gülerdi. Hiçbir şey kutsal değildi onun için. Yurdunu özlemezdi hiç."

"Nereden biliyorsunuz?"

"Bilmiyorum, fakat o zaman bildiğimi sanıyordum. Yurt özlemi ve dilbilim kuramı hakkında bir konuşma yapmıştı. Muhteşem bir konuşmaydı, bir başarıydı, ama nefretle dinlemiştim. Boris Vladimiroviç öfkeden kıpkırmızı olmuştu. Bunu görebiliyordum. Yine de Nina'ya bakışı... nasıl söylesem bilmiyorum. Şehvetle bakıyordu ona..."

"O metin... O metin hakkında çok şey duydum. Not tutmuş muydunuz acaba?"

"Yo, hiddetten titriyordum, not tutmam mümkün değildi. Öyle kızmıştım ki metni çaldım; evet, bana öyle bakma, müsveddelerden birini çaldım. Metnin son hali değildi aslında. Taslak halindeydi henüz. Evet, hırsızlık ettim. Onun fikirlerini çaldım. Bir işime yarayacağından değil; sadece başkalarını o fikirlerden korumak istedim."

Hâlâ bende mi? Evet, işte burada. Sana kopyasını göstereceğim. Asıl metni sakladım... İşte. Okuyunca beni daha iyi anlarsın. Affedilmeyi beklemiyorum, sadece anla istiyorum."

✂ 26/10

Nostaljinin Karanlık Yüzünde:

"Paranoya ve Sürgün"den Notlar

Yirminci yüzyılın felaketleri ve politik değişimleri yüzünden milyonlarca insan mülteci oldu, sürgüne gitti. Bu yazgıya boyun eğen sadece biz Ruslar değiliz, her ne kadar kendimizi ayrı bir yere koyuyor olsak da.

Nostaljik insan, vatanını bir ütopya olarak tasavvur eder. (Eu-topia – iyi bir yer ve olmayan bir yer.) Vatan herkesin sizi anladığı, ait olduğunuz, köklerinizin bulunduğu, yalnızca sarhoş bir taksi şoförü ya da komik aksanlı çakırkeyif bir garson olmadığınız yerdir; siz oralsınızdır. Bu hayalleri sürgünün kış bahçesinde, asıl vatanınızdan uzakta yeşertmek daha kolaydır. Böylece kişi politik ve gündelik gerçeklerle yüzleşmek zorunda kalmaz. Nostaljiyle anımsama birbirinden farklıdır. Anımsadıklarımız dağınık ve parça bölüktür; tekil ve benzersizdir– efsanevi bir kolektif evin dört duvarı arasında gereğince barınamazlar.

Nostaljik insan, kendi unutuşunu unutandır. Ütopik yurdunun, sadece düşlerinin platosunda var olduğunu unuttur; haritada bulmaya çalışır orayı. Başaramayınca, düşlerindeki Avrasya'dan nefret eden "yabancılar"ın zalimliklerine ve komplolarına dair fantazilere sarılır. Bu sürecin nasıl işlediğini açıklayayım. Diyelim ki zavallı yurttaşımız Aleksandr V. ev sahibesinden hoşlanmıyor ("haddinden fazla temiz bir kadın", "kurallara çok bağlı", "ruhsuz" ve en kötüsü de "kirayı zamanında ödememi istiyor"). Ondan hoşlanmama sebebini "unutmayı" veya baskılamayı başarır; ters yansıtmayla, aslında ev sahibesinin ondan nefret ettiğine inanmaya başlar.

Bu tip bir nostaljik, komşusunu sevmez; komşusu yarı Silezyalı Alman, çeyrek Macaristanlı Yahudi, çeyrek Katalandır, daracık merdivenin üstünde yaşar, peltek peltek konuşur, pişirdiği muhteşem sarımsaklı çorbanın kokusu gecenin geç saatlerinde koridora yayılır. Nostaljik kişinin ideal komşusu daha az talepkârdır; gürültü et-

mez, koku bırakmaz.

Ah, düşlerimizdeki vatanın sınırları! O sınırlar uğruna öldürmeye değmez mi?

Oysa ben, sebze çorbası yerine sarımsaklı çorba yapıyor diye, şarkılarını sevmiyorum diye peltek komşumun kurban edilmesini istemem. "Beş parasız bir prensesim, Küçük Jou Su'ma kaçmışım" – sevgili göçmen şarkıcımız bile beynelmilelci gibi; en azından şarkılarında. Belki biraz egzotiklikten hoşlanıyor. Nihayetinde küçük Jou Su gitmek zorunda kalacak. Prenses de öyle. Karadeniz'in bir yerlerinde, Odessa yakınlarındaki kayalık sahilde, bir ileri bir geri dolaşıp duracak.

Durun! Geriye bakarsanız, gözyaşlarına ve acıya yenik düşerek ebediyen donup kalabilirsiniz. Hissenize Lut'un karısı gibi tuzdan bir sütuna dönüşmek kalır. Geriye bakarsanız, ölürsünüz.

İki başlı bir canavara, ruhunu franklar, marklar, dolarlar karşılığında satmış ikidilli bir haymatlosa dönüşmektense, yurdun ateşi ebediyen gözlerinize yansımış olarak şereflice ölmek daha iyi değil midir? Hayır mösyö, gelin bir daha düşünelim.

Sürgün her zaman ikili bir hayattır. Sürgüne gidenler çift taraflı ajanlar olmaya mahkûmdur. Seçimimiz değil, yazgımızdır bu bizim.

İkidilli insanlar tekdilli insanlardan esaslı bir şekilde farklıdır. İkidillilik, bir diller toplamı değildir; alternatif bir varoluş koşuludur. İkidillilerin dünya görüşü daha derinlikli, daha esnektir. Bizler, ister istemez çift taraflı ajan olanlar, uluslararası sürgünler, kendimizi inceleyip ikidilli boğazlarımızın niçin böyle ağrıdığını anlamak zorundayız. Belki bu imkânsız asırda, kendimizi bulduğumuz bu kusurlu dünyada, zorlu seçimler yapmak için en iyi donanımaya sahip kişiler bizleriz. İkili hayatın sancılı baş dönmesi, kısa süreliğine de olsa bir tür zihin açıklığı sağlayabilir bize.

"Şimdi anlıyor musun inançsızın teki olduğunu? Burada her zaman kinden daha duygusal yazmış. Aslında bir şüpheciydi Nina. Olguları çeşitli bakış açılarından sunardı hep. Yaşama bir nevi deneysel yaklaşımı vardı. Hayır, hafızamızla kısıtlanmış değildik: Gerçekten hatırlamak istediğimizde, önce unutuşu ve eksiklerimizi hatırlamamız gerekirmiş. Unutmayı öğrenmeliymişiz. Kendi üzerinde deneyler yapardı. Bunu gördüm. Ona göre inançla paranoya eşdeğerdi. Tüm ger-

çek inananların, Troçkist olsun Avrasyacı olsun, komplo saplantısı olduğunu düşünürdü; insanın dünyada yaşaması, dünyayla yüzleşmesi gerektiğini söylerdi. Boris Vladimiroviç onun büyüüne kapılmıştı, o da Boris Vladimiroviç'in. Nina'ya gerçek anlamda direnen bir tek Kovac vardı. Kovac da biraz şüpheliydi. Gerçek bir inananla karşılaşmak istiyorduydu, karşılaştı. Ben de böylece kaldım işte – yalnız, terk edilmiş, unutulmuş. Dipnotlarda bile yokum."

Gerilimi biraz azaltmak, derin bir nefes almak ve sohbetteki duraklamayı haklı çıkarmak için çay fincanıma uzanıyorum. Fincanımı boşalmış; Nikki bir çay daha teklif etmiyor. Burada ev yapımı reçel de yok; bol tuzlu fıstık var sadece. Hayır, sohbeti yumuşatmaya niyetli değil. Tuzlu fıstık yemek için gelmedim buraya.

"Nina'nın üslubundan etkilenmiş olmalısın," diyor, susuzluğumu umursamadan. "Hep böyle olur zaten. Bizim için ölüm kalım meselesi olan her şey, senin için bir üslup meselesi sadece. Herhalde metnini süsleyecek güzel satırlar peşindesin, öyle değil mi? Eh, ben kimim ki seni kınayayım. Bak, bir armağan vereceğim sana. Krestovski vakfının dosyasını fotokopiyle çoğaltmıştım, Boris Vladimiroviç Krestovski'yle Nina Belskaya arasındaki mektuplaşmaları. Boris, kendi büyüklüğünü hiç hafife almayan bir adamdı; yazdığı her şeyin bir kopyasını alırdı. Burada cinayeti açıklayacak hiçbir şey yok gerçi. Dosyada Avrasya'ya dair, Boris Vladimiroviç'in daha sonra kitaplarında geliştirdiği ifadeler var; bir de gidemediği randevular için özürler. Hepsi o kadar. Bunları gidince oku lütfen, şimdi değil. Dikkatin bölünmesin istiyorum. Bu ânı çok uzun zaman bekledim. Nerede kalmıştım?"

"Bir düşünce suçu işlediğinizi söylediniz."

"Evet; nasıl da suçlamıştım kendimi o düşüncelerden ötürü! Nina'nın ölümü bir dönüm noktasıydı. Ondan sonra savaş çıktı ve 1930'ların dünyası, düşlerimiz, kâbuslarımız hep sona erdi. Nina'nın ölümü bir işaretti. Benim için, düşüncelerimle işlediğim ilk suçu bu ölüm. Oradaydım, içimde kötü bir his vardı, fakat bir şeyleri düzeltmeye yeltenmedim; aynen yoluma devam ettim ve sonunda Nina öldü."

"Öldürüldüğü sabah hatırlınızda mı?"

"Hatırimda mı? Evet. Kaç kez yeniden yaşadım o sabahı. Ne olduğunu anlamaya çalıştım, fakat hâlâ emin değilim. Bu ilk ihanetti,

sonra da savaş başladı. Gerisini biliyorsun. O sabah bir haller oldu bana. Canlı hissediyordum kendimi; neredeyse mutluydum. Hava sonbahara döner gibiydi, fakat yeni bir hayatın başladığını hissediyordum. Hayattan ne istediğimi, ne uğruna savaşmaya değeceğini biliyordum. Savaştan önceki songüneşli pazar sabahıydı. Öyle hatırlıyorum. Arkadaşım Andras'la birlikte çıkmıştık, buluşmayı planladığımız büfede Lionel'a rastladık. Onun da keyfi yerindeydi; belki biraz suçlu hissediyordu kendini, fakat genel olarak her zamanki gibi rahatı, kaygısızdı. Genellikle pek konuşkan değilimdir, lakin o sabah bir haller olmuştu bana, Troçkizm ve Avrasya hakkında konuştum da konuştum. Sarhoş gibi daldan dala atlıyordum. Kovac da beni konuşmaya teşvik ediyordu sanki. Nasıl yaptı bunu? Anlaması zor. Zaman öldürmeye çalışıyordu galiba. Biz zaman öldürürken, cinayet gerçekteşti. Kendimi suçluyor muyum? Evet, evet, evet. Ve biliyorsun, bu üçümüzün son bir araya gelişiydi; tıpkı şu fotoğraflardaki gibi, gençliğin mutlu aldanışları içindeki üç arkadaştık. Andras ile Lionel ortadan kayboldu. Andras ya Rusya'ya gitti ya Amerika'ya (hakkındaki rivayetler muhtelif), Lionel doğruca Amerika Birleşik Devletleri'ne döndü. Savaş çıkmıştı. Gidecek yeri olmayan tek kişi bendim. Cepheye gitmek için gönüllü bile olmadım. İleri derecede miyoptum ve kahraman değildim.

"Tek düşünce suçum bu değildi. Bir suçum daha var, dolaylı yoldan işlediğim. Savaş zamanında tanıştığım büyük şair Lazinski, işgal sırasında Paris'te kalacak denli aptaldı. Herkes ona güneye inmesini yahut İsviçre Alpleri'ne gitmesini tavsiye etti, fakat o gitmeyip kaldı. Avrupalı olduğunu, politik bir kişiliğinin olmadığını düşünüyordu Lazinski. Gestapo onun 'irksal açıdan temiz' olmadığını saptadığında şaşkına dönmüştü. (Annesi Yahudiydi; bunu unutmuşa benziyordu.) Bu yüzden sarı yıldız takması ve akşamın belli bir saatinde eve dönmesi buyurulmuştu; fakat Lazinski buna karşı durmayı seçti. O gece bir kafede buluştuk, bana en sevdiği kitaplardan birkaçını getirdi; basıkısı zor bulunan eserlerdi. Bunları benim evimde tutmanın daha güvenli olacağını düşünmüştü; böylece ben de kitapların tadını çıkarabilecektim. 1942 senesinin güzel bir gecesiydi. Kafede bir süre oyalanıp havadan sudan konuştuk. Geç kalmıştı. Eve dönerken yakın mesafeden ateş edilerek öldürüldü. Artık biliyorsunuz. Savaştan sonra

kendimi Fransız mahkemelerine ihbar ettim. Açıkça işbirliği yapmadığımı, fakat işlenen suçları durdurmadığımı söyledim. Dolaylı olarak suçluydum. Zaten mahpus olduğumu söyledim; kendi mahpus-hanemde. Beni tutuklamadılar bile; gülüp geçtiler.

"Ya sen küçükhanım, geçmişi düşündüğün olur mu? Natali'nin dediğine göre, on beş yıl kadar önce Rusya'dan ayrılmışsın. Oraya tekrar gitmeyi düşündün mü hiç? Zamanı gelmedi mi henüz? Anladım. Saklayacak bir şeyin olmadığını anlarsın belki; bu da oluyor. Bazı insanlara yani, bana değil. Özür dilerim, soruları sen soruyordun. Affet lütfen."

"Nina'nın öldürüldüğünü ne zaman öğrenmiştiniz?"

"Üçümüz ayrıldıktan sonra, Lionel Nina'nın evine gitmiş ve onun öldüğünü görmüş. Natali de aynı dakikalarda dönmüş. Şoka girmiş Natali. Öğleüzeri onu görmüştüm; Nina'nın yüzünde yarı şaşkın yarı eğlenir bir ifade olduğunu söylüyordu; olanlara inanamamış gibi. Nina ölmeye hazır değildi. Polis Lionel'ı ifade vermesi için çağırmıştı; onun iki *pain au chocolat* ve bir bademli kruvasan aldığı saati söyleyen Bay Bonacieux'yü de. Kovac bulunamamıştı. Ben ne yaptım? İki günümü sarhoş halde geçirdim. Sonra cesaretimi toplayarak polise gittim. İtiraf bulunmayahazırdım. Onlara suçumu anlatmak istiyordum. Vakit öldürerek suç işlemiştim. Suçluydum. Karakolda benimle konuşmaya hevesli hiç kimse yoktu. Bay Renard vakanın kapandığını söylüyordu. Hiç kimse beni dinlemedi. Hayatımın öyküsü bu işte. Tabii Lionel'ı bunların dışında tutacaktım. Onlara asla bahisten söz edemezdim."

"Hangi bahisten?"

"Lionel ile Kovac arasındaki bahisten."

"Neye dair bahse girmişlerdi?"

"Nina'yı baştan çıkarana kadar onunla kaç filme gideceklerine dair."

"Ya?"

"Hep birlikte *La Coupole*'de oturuyorduk; Lionel böbürlenerek, kendisinin Amerikan cazibesiyle işi tek filmde halledeceğini iddia ediyordu. Sonra kendini güvenceye almaya karar verdi; bunu üç filmde başaracağına bahse girdiler. Bahsi aptalca bulmuştum, fakat Andras hoşlanmışa benziyordu. Film tavsiye etme işini kendi üzerine al-

dığını hatırlıyorum. Peçeteye isimler yazdı: *Philadelphia Hikâyesi*? Sonra onu karalayıp *Ninoçka* yazdı!"

"Kaç filmde başardı peki?"

"Üç. *Ninoçka* işi halletti. Romantik bir komediydi, o yüzden seçilmişti zaten. Lionel Nina'dan hoşlanıyordu fakat asıl bayıldığı Andras'tı. Nina'dan, o kâfirden hoşlandığını kabul edemiyordu. O yüzden diyordu ki, mesele soyut bir ilkeyi kanıtlamakmış – sinemanın kudretini, evrensel dilini. Lionel çok çaba harcadı. Nina bir amaç değil, aracı. Sadece bir şeyi kanıtlamanın peşindeydi Lionel. Andras gülererek ona destek verdi. 'Hadi bahse girelim. Neden olmasın? Parandan başka kaybedecek neyimiz var?' dedi.

"Biliyor musun, o filmi izlemeye hiç katlanamadım. Üç Bolşevik ayısı, hep aynayabakan Kontes Svana ve kahkahalarla gülen Greta Garbo. Ne ürpertici, içtenliksiz, gayritabii bir gülüştü. Hayatımda görmedim böyle bir şey. Kâbuslarımda Greta Garbo'yu kahkaha üstüne kahkaha atarken görüyorum; insanın kanını donduran kahkahalarının arasında boğazı tıkanıyor, boğularak ölüyor."

"Oradaki rafta *Ninoçka*'nın bir kopyasını görüyorum."

"Film bende takıntı haline geldi. Ne gibi bir etkisi var acaba diye soruyordum kendi kendime. Senaryoya şifrelenmiş bir mesaj mı vardı? Karakterlerin isimlerini çözümlemek için dilbilim adına ne biliyorsam kullandım. Fakat sonra dedim ki kendi kendime, bu film Nina'nın trajik ölümünden önce çekilmiş; Avrasyacılarla, Sovyetlerle bir ilgisi yok. O zaman kendimi daha iyi hissettim; senaryoyu açana ve bir isim üstüne atlayıncaya dek – General Savitski, önde gelen Avrasyacıardan birinin ismi. Yok, kaza eseri olmamıştı bu – Rusçada deriz ya: 'Kaza eseri değil'di. Elbette General Savitski Beyaz Ruslardan taraftı ve şifreli mesajı da, 'Avrasyacılarla Kızılların birbirinden ayrılması'ydı.

"Kadere inanmaya başlamıştım. O sıralarda Nina'yla Katya'nın mektuplarını buldum. Tesadüfler bana fazla gelmeye, daha doğrusu artık hiçbir şey tesadüf gibi görünmemeye başladı. Vakayı soruşturmak, suçumun derecesini belirlemek, sonra da kendimi mahkûm etmek istiyordum. Senin işini yapıyordum, gördüğün gibi. Artık bana bir dipnot bahşedersin, küçükhanım. Eski ülkende söylendiği gibi, suç planımı tatbik ettim. Hâlâ cezamı çekmediğimi düşünüyorsan, ben

hazırım. Beni yargıla, hapset, özgürlüğümü elimden al, sonsuz sorgularla işkence et bana. Yine söylenmemiş çok şey kalacaktır geride."

Adam kendi sesinden mest olmuş gibi. Uzun, yakarmalı bir cümle daha sarfediyor yüzüme karşı. Ne tepki vermemi bekliyor, bilmiyorum. Bir tepki beklediği belli. Ya ayıplamamı ya da şefkat göstermemi istiyor. Benim içerleyeceğimi, bağıracağımı, onu korkaklıkla, ahlaksızlıkla suçlayacağımı, böylece, sevdiği suçluluk gezilerinden birine daha kelepir fiyatına çıkacağını sanıyor. Veya şefkatli davranacağımı, bana günah çıkaracağını, onu suçsuz ilan edeceğimi, ellerimle, sözlerimle saracağımı düşünüyor; böylece sopsoğuk yalıtılmışlığından çıkacak, nedamet getirip durmaktan kurtulacak ve birlikte gelecekteki mutlu günlere kadeh kaldıracğıız.

Nihayet bir şeyler içebilirdik bu sayede; bütün akşam ağzımız kuru kaldı zira. Bir fincan çay bile olmaksızın itiraflarını sıraladı. Fakat onu düşünüyor değilim. Nina'nın hali beni çok üzdü; girilen bahse çok öfkelen dim. Adam itiraflarını sıralayıp epey rahatladı; nihayet her şeyi söyleyip bitirdiğini ve artık bir kutu çikolatayı, en azından birazcık samimiyeti hak ettiğini düşünürken, ben soğuk davranmaya başlıyorum bu kez. Buz gibi bir sesle, "Aman tanrım! Kusura bakmayın, başka bir randevum var," diyorum İngilizce, "kalkmak zorundayım." Pek zalimce bir davranış, biliyorum. Onu bozdum, lafını ağzına tıktım. Ama başka türlü davranamıyorum o sırada.

Demek Nina üzerinden eğleniyorlardı. Büyük şakacı, kendi şakasının kurbanı olmuş; hem de ne kadar vahim bir şekilde. Sinemanın kudretinin bu işte pay sahibi olmadığına eminim. Hayır hayır, Nina o romantik komediyi seyretmekten sıkılmıştı. İyi bir film elbette, kimse bunu tartışmıyor; ama Nina, Lubitsch'in anlattıklarına kulağını tıkamıştı. Belki de aslında o kadar gamsız birtip değildi. Dikkati dağılmış, uyuklamış, endişeli vedaların, romantik ayrılıkların yer aldığı kendi filmine geçiş yapmıştı. Hayır, ne film di asıl önemli olan, ne de Lionel'ın özel çekiciliğı. Lionel hoştu, iyi görünümlüydü falan ama başka şeyler de vardı. Nina'nın karnı acıkmıştır, yalnızlık çekmiştir belki. Her şey tesadüften ibaret olabilir – yanlış zaman, yanlış yer, yanlış film ve yanlış oyuncular. Nina yazar olmak istiyordu, Lionel

da yazar olmak istiyordu, tecrübelerini yarıştıyorlardı – yaşadıklarını önce kim betimleyecek diye. Adil bir oyun. Keşke ortada bahis olmasaydı. Bir diğer karizmatik yarı-tanrı olan Andras Kovac'ın ve X'in, bir görünüp bir kaybolan Bayan X'in, o korkusuz, güçlü, her zaman haklı, inanç sahibi kadının da bu işte payı vardı belki.

Amaçsızca sokakları geçip kestirme yollardan giderek dolaştım da dolaştım. Yatağa girmeden önce Yuri Poltavski-Rijiski'nin son şiirini okuyorum. Şiirin başlığı yok; belki yarım kalmıştır.

N. B.'ye

*Koruyacağım seni bu çiseden
Ve hiç durmayan film treninden
Ölüm yok canım, ölüm yok
Film biter, sonra başlar yeniden
Koruyacağım seni bu çiseden*

Sonuçta şiir dediğin, hüsnükuruntudan ibarettir. "Film biter, sonra başlar yeniden." Tren gider, yağmur çiseler, tren gider, yağmur çiseler. Uyku tutmuyor bir türlü. Hayır, Miklos'u arayıp karısı cevap verince telefonu kapatmak gibi bir şey yapmıyorum. Kızgınım, kızgın, kızgın. Yaptığımız konuşmadan parçalar hücum ediyor beynime. "Kahkahalar atarken tıkandı... Yahudi kanı taşıyan bir Valkür'dü* o, çift taraflı ajandı, sürgündeki insan ikili ajandır... Elbette suçluyum, suçumu inkâr etmiyorum... Suçluyum, bana yardım eder misin? Hayatım, o Greta Garbo mu? Yüzme havuzunda kahkahalar atıp yüzererek uzaklaşıyor. Hayır, bu Bayan X; Nina'nın komplocu hayaleti. Vücudu ıslak, gülümsüyor. Sabah gazetesindeki fotoğrafta, Nina'nın sabahlığı kanlı. Koyu renkli, kurumuş kan lekeleri. Bunları çıkaracak deterjan bulmak zor. Bay Temiz ya da Bay Doğru markalarını deneyin. Yabancı seni kanlar içinde buldu. Yabancı dedi ki, 'O bir prenses, bir sürtük, zavallı bebeğim.' Yo hayır, yine mi o şarkı. Leylak rengi gümbatımının alacakaranlığında, yalnız başınaydın kayalık sahilde.

* İskandinav mitolojisinde, tanrı Odin'e hizmet eden ve savaş meydanlarında hangi savaşçıların Valhalla'ya gitmeyi hak ettiğine karar veren bakirelerden biri. -Ç.n.

Fırlatıp attın şalını, çöo-zdün güü-zelim saçlarını. İki kabak daha alırmısın, hemen solunda, teşekkür ederim canım."

Şafak sökerken nihayet uyuklamaya başlıyorum; o saatte Paris sokaklarında sadece birkaç yorgun fabrika işçisi ve yorulmak bilmeyen koşucular vardır. Rüyamda Victoria pembe bir streç giysi içinde koşuyor. Hareketleri öyle uyumlu ki! Volkmeniyle çoraplarının rengi birbirini tutuyor. Grinin doğru tonundalar; spor ayakkabıları da pembe grili. Hayır, Victoria bunları iki günlük özel indirimden almamış. O kadar ucuz bir kadın değil. Ne yaptığını biliyor. İyi nefes alıyor, ellerini kollarını şaşmaz bir ritimle hareket ettiriyor. Yüzündeki ifade-sizlik ona yakışmış. Yüzünü ekşitmiyor, yorgunluk belirtisi göstermiyor. Ter damlaları, cildinin doğal görünümünü bozmuyor. Gayet formda. Siz düşüncelere dalmış olarak nehrin kenarında güzel güzel yürürken, arkanızdan bağırarak sizi uyaran bisiklet sürücüleridir ya, Victoria onlardan işte. Kabaca yapmıyor bunu, hem de hiç. İkna gücüne boyun eğiyorsunuz. Dünya koşuculara, bisikletçilere, patencilere ait; yürüyüşçülere değil. Yakında yürüyüşçülerin soyu tükenecek. Dünyanın tüm yürüyüşçüleri, birleşin! Victoria koşarak yanımdan geçerken, dönüp bana bakmıyor bile. Öylesine yoldan geçen biriyim onun gözünde. Koşmuyorum, öyleyse yokum.

Ondan uzaklaşmaya çalışsam da başaramıyorum. Daire çizerek koşuyor. Beynimde koşuyor. Ne çok hızlı ne de çok yavaş. "Bir-ki, bir-ki! Kim kazanacak, sen mi ben mi?" "Sağ-sol, sağ-sol! Önümüzde upuzun bir yol!" Genç Öncü sloganlarını hatırladım. Uygun adım yürürken böyle bağırırdık. Öncü lideri "Sol, Sol, Sol!" der, sonra "Kıta... sağa dön!" komutunu verirdi. Ne yanıma sağ ne yanıma sol bir türlü emin olamadığımdan, sağ elimi yumruk yaparak bekler, böylece komut geldiğinde doğru tarafa dönerdim. "Bir-ki, bir-ki – Genç Öncü'yüm ben, ya sen?"

Biri kapıya vuruyor. Aniden uyanıyorum. Sabahın bu erken saatinde kim ola? Kapıdaki vuruşlar güçlü ve ısrarlı.

Telaşla sabahlığımı giyerken, "Kim o?" diye soruyorum. Tanrım, dün kapının zincirini takmayı unutmuşum. Genellikle takarım halbu ki. Ama dün gece sinirden ne yaptığımın farkında değildim.

"Madam," diyor bir erkek sesi, ağır aksanlı bir İngilizceyle. "Beni müdür bey yolladı. Size bir telgraf gönderilmiş. Acile benziyor."

Çocukluğumda öğretildiği şekilde zinciri takıyorum; ulak, kapının aralığından bir kâğıt uzatıyor bana.

Hemen açıyorum telgrafı. New York'taki annemden geliyor. "Büyükannen öldü. Cenaze için Rusya'ya gitmelisin. Orada bulunman şart. Büyükannen bunu çok isterdi."

❧ 22

İki arada bir derede

"Miklos, savaş zamanı komedileri çalışma grubumuzun toplantısını ertelemek zorundayız, o yüzden arıyorum seni. Hemen Rusya'ya gitmem gerekiyor. Büyükannem ölmüş. Durum böyle. Hoşçakal."

"Sevgili Caroline, maalesef kahve içmeye gelemeyeceğim. Aslında ne iyi olurdu. Nazik sözlerini ve ılık mendilini özleyeceğim. Yakın zamanda Paris'e döneceğim; dönünce seni ararım. Söz veriyorum. Hoşçakal. Fazla yorma kendini. *Un baisier*.* T."

Son âna kadar, belki Rusya vizemde bir yanlışlık olmuştur, pul yanlışlıkla sol alt köşeye değil de sağ üst köşeye yapıştırılmıştır, pasaportumun süresi dolmuştur diye umdum. Kazara biletimi kaybetmeye çalışıp onu tekrar tekrar en ücra yerlerde buldum. Her şeyi koydum valizime – diş macunu, tuvalet kâğıdı, kadın pedi, portakal suyu, vitaminler, herkes için hediyeler, mavi ve gümüşü rimel, bir sürü aspirin. Paris'teki bir Rus arkadaşım telefonda, "Deli misin," diyor, "zaman aynı zaman değil. Artık orada tuvalet kâğıdı bile bulabilirsin." Ama onu koydum bile. Abarttım belki. İşi sağlama almakta fayda

* *Fr. öpücük. –ç.n.*

var. Bu yurda dönüş meselesi beni gerçekten korkutuyor; hazırlıksız yakalandım. Çok ani oldu. İki günü, eşyalarımı valizin dibine tıkmakla ve Paris'e hoşçakal demekle geçirdim. Seine, Île, St. Louis, Passy, Marais ve diğer bildik yerler –Washington Meydanı, 10. Batı Caddesi, Roosevelt Bulvarı, Queens– bütün bu isimleri Kiril alfabe-siyle yazmak mümkün değil. Rusya'dan dönüşüm olacak mı? İnsan iki kez göç edebilir mi? İyice saçmalamaya başladım. Vaktinden önce dünyadan göçmüş bir ruh gibiyim. Miklos şehir dışında. Ya da öyleymiş gibi yapıyor. Belki böylesi daha iyidir.

Uçakta ortam her zamanki gibi. Herkes çok doğal davranıyor, uzatılan tepsiden vişneli şeker alıyor, kemerlerini bağlıyorlar. Hostes çalışılmış bir kayıtsızlıkla ve ifadesiz bir yüzle, kollarını iki yana açarak farazi çıkışları gösteriyor. Biliyorum, anlıyorum. Bunu çok kere-ler yapmak zorunda kalmış. Artık acil durumlara inanmıyor. Fakat koltuklarımızın altında can yeleği bulunması ve tavandaki oksijen maskelerinin otomatikman açılacak olması yine de içimi rahatlatıyor. Kafamı dağıtmak için *American Way* dergisini karıştırıp gümrük vergisinden muaf mallara bakıyorum. Paris manzarası desenli Hermes ipek eşarplar ne güzelmiş! Bir şişe Poison ya da Poesie alsam mı acaba; her vesileyle kullanabileceğim yedi rujluk bir set ya da hediyelik bir şişe Stolichnaya? Kendimi de gümrük vergisinden muaf kılmak isterdim, fakat bunu bir türlü başaramadım. Hostes genellikle bana içki vermeden geçip gidiyor. Gördüğüm kadarıyla beni unutup, öncelikli müşterisi olan güleç, orta yaşlı işadamına bir içki daha sunmayı tercih ediyor. Ben de buzsuz domates suyu istemeyi tasarlayıp küçük krakerlerden yiyorum. Domates suyum gelince dökmemeye özen gösteriyorum. Rusya'ya gömleğimde kızıl lekelerle varmak istemem.

Okadar kısa bir uçuş ki bu, düşüncelerimi toplamam zor. Bir yerden geçip başka bir yere varmak, taşra kasabalarından geçmek, tren sohbetleri yok. Film bile koymuyorlar; sadece bir tanıtım gösteriyorlar. Böylece Atlantik üzerinden uçmayı planlıyorsanız ne izleyeceğinizi öğreniyorsunuz. İki kızdan bahseden bir film. Kızlar ikiz değil, fakat birbirlerine tıpatıp benziyorlar. Bunlardan biri neşeli ve coşkulu bir öksüz, diğeriye zavallı küçük bir zengin kız. (Zavallı küçük zengin kız, İngiliz aksanıyla konuşuyor. Coşkulu öksüz, beyzbol şapkasını ters çevirip takmış; dolayısıyla iki kızı birbirinden ayırmak

çok kolay oluyor.) Zavallı küçük zengin kızın annesi yok, babası kötü kalpli zengin bir kadınla evlenmeyi tasarlıyor. Coşkulu öksüzün ne annesi var ne babası; yanında "Cheers" dizisiyle ün kazanmış, güzel olmakla beraber yoksul (ayrıca kendisi de öksüz) genç bir kamp eğitimsi var.

Aniden uçak yukarı-aşağı silkinmeye başlıyor. "Olağandışı hava basıncı sebebiyle," diyor pilot, "türbülansa girmiş bulunuyoruz." Kemmerlerimiz tarafından zaptedilmiş vaziyette, itaatkârca yerimizde oturuyoruz. Karanlık ve uğursuz bulutlar var dışarıda. Aşağıda yağmur yağıyor olmalı, hangi ülkenin üstündeyssek artık; İzlanda mıdır, Polonya mı... Midem bulanıyor. Tüyler ürpertici düşünceler geçiyor aklımdan, bu da bana hiç iyi gelmiyor. Stres yönetimi derslerinde öğretilenleri hatırlıyorum. "Nefes almaya yoğunlaşın. Bunlar benim düşüncelerim, fakat ben düşüncelerimden çokook daha fazlasıyım. Yargılamayın, sadece tasnif edin düşüncelerinizi." Eğer işe yaramazsa, huzurlu bir yerde olduğunuzu hayal edin – kuzeydeki bir sahilde mesela; kum tepecikleri, gri dalgalar, saydam su. Aman, bir renkli cam parçasına basıverdim. Hayır, acıtmadı. Dalgalar ve zaman iyice aşındırmış onu. Akıntıya karşı yüzüyorum, sonra dönüp sana el sallamaya niyetleniyorum, ama yok olmuşsun. İssız bir sahilin orta yerindeki uzak, parlak bir noktaya dönüşmüşsün. Ben de yavaşça, dincince, rüzgârla bir ileri bir geri savrularak yüzmeye devam ediyorum. Romantik bir ölüm olurdu böylesi. "Yurduna dönerken öldü." Manşeti görebiliyorsun. Romanlara uygun bir ölüm; vatana kesin dönüş. Ne aptalca, ne anlamsız olurdu böyle ölmek. Allahtan şu film tanıtımı varmış. Şimdi popüler kültürün anlamını kavırıyorsun. Böyle anlarda hayat kurtarıcı olabiliyor. En azından dikkatini dağıtıyor. İşler daha da kötüleşirse, bunu fark etmeme şansın oluyor. İşte o coşkulu öksüz kız, bir şeyler tasarlıyor. Kilisenin koridoru boyunca hızla koşuyor. Hayır, bu evlilik gerçekleşmemeli. Hayır, baban o zengin kadını sevmiyor; pahalı saç tuvaletine, özel tasarım duvağına rağmen. Onu sevmesi mümkün değil! Doğuştan ikiz olmasalar da romantik ikizler olan iki kız, zengin babalarının fakir ama nazik ve coşkulu kamp eğitmeniyle, ideallerindeki anne figürüyle evlenmesini istiyorlar. Bu bir aşk filmi işte. Nasıl bitiyor bilmiyorum, fakat hislerim, kötü üvey annenin layığını bulacağını söylüyor.

Artık sakince nefes alabiliyorum. En kötü kısım geçmişe benziyor. Ama "kemerlerinizi bağlayın" yazısının kırmızı ışığı hâlâ yanıyor. Nina'nın Boris Vladimiroviç'e yazdığı mektupları çıkarıp bunlardan birine rasgele, tarih sırası gözetmeden bakıyorum.

Sevgili Boris Vladimiroviç,

Geçen geceki konuşmamız yüzünden keyfim kaçtı; içim hiç rahat değil. Derdimi ifade edebildiğimden, beni anladığınızdan emin değilim. Söylemek istediğim çok şey vardı fakat o an buna uygun değilmiş gibi geldi; çünkü vaktimiz yoktu, telaşlıydık. Siz bana ayıplayarak bakınca dilim tutuluyor. Geri dönmeyi, tekrar Rus toprağına dokunmayı, grimsi göğe yığılmış bulutlara bakmayı, anadilinizi konuşmayı istediğinizi söylemiştiniz. Öyle hiddetli davrandığım için afedersiniz. Hayal edebildiğim tek şey, terbiyemizi takınmanızı söyleyen –her yerde hazır ve nazır– kırmızı eşarplı Sovyet babuşkalardı.* Hoş kaçmadı, biliyorum. Sovyet Rusyası'na dair bildiğimiz her şeyi filmlerden öğreniyoruz. Rüyamda ikimiz bir filme gitmiştik; ortalık yerde el ele tutuşmuştuk, sırada beklerken gülüşüyor, donmuş çikolatalı parfe alıyorduk. Bu önemsiz ayrıntılar için kusuruma bakmayın. Sonra şu Sovyet filmini izliyorduk –hani öksüz bir çocuğun, beyaz ipek bluzlu, kırmızı eşarplı örnek bir Komsomol üyesi olmasını anlatan filmi. Film kahkahalarla, marşlarla, şen şarkılarla doluydu. X Yoldaş bunları seviyordur belki, fakat beni bilirsiniz. Şen şarkılar duyunca gerilirim. Oysa siz sakindiniz –rüyamda yani– ve film ilginizi çekmiş gibiydi. Gözlerinizi perdeden ayırmıyordunuz. Karanlıkta umutsuzca elinizi arıyordum.

"Sayın yolcularımız, lütfen yerlerinize dönün ve iniş için hazırlanın." Kulaklarım tıkanı. Nefes almayı ve yediklerime yoğunlaşmayı deniyorum. Vişneli şeker yapay tatlandırıcıların nahoş tadını bırakıyor ağızımda. "Rusya'ya hoşgeldiniz. American Havayolları'yla uçuğunuz için teşekkür eder, iyi günler dileriz."

* Rus. nineler. –ç.n.

**Rusya'ya gidip Sovyet Anayasası'na ithaf edilmiş
bir müzikali izliyoruz**

Moskova, 1939

*Bir bahar rüzgârı esiyor ülkemizin üstünde
Hayat her gün daha mutlu, daha neşeli!
Gülmeyi ve sevmeyi biliriz ülkemizde
Hem de dünyadaki herkesten daha iyi.*

Pencerenin kış güneşinde parlayan buzları, ısıtılar saçarak eriyor. Kremlin'in kuleleri ve yıldızları açık seçik görülüyor. Moskova'ya hoşgeldiniz sevgili dostlar, hoşgeldiniz bahara! Oda güneşli, geniş ve havadar. Masadaki vazoda uzun çiçekler var. Kuyruklu piyanonun parlak yüzeyine, umutsuz gri gözleri olan güzel bir sarışının görüntüsü yansımış. Şarkı pratiği yapıyor:

*Bir bahar rüzgârı esiyor ülkemizin üstünde
Hayat her gün daha mutlu, daha neşeli.*

Kadının Rusçası aksanlı. R'lerini doğru şekilde titretmiyor, ama Rus şarkılarına bayılıyor. Nereden gelmiş acaba?

"Amerika Birleşik Devletleri'nden. Filmin başını kaçırdın mı?"

"Kaçırmadım ama o sırada iki yoldaş önümde yürüyordu. İlk üç dakika boyunca perdede onların şapkalarını gördüm."

Filmin başında, Vahşi Batı'nın dumanlar ve buharlar içinde çakkıd çakkıd giden trenlerinden biri vardı; hafta sonunu taşrada geçirmek için bineceğiniz türden bir tren değil. İpek eldivenlerinizi çıkarıp ikinci mevki biletinizi kibar kondüktöre gösterecek zaman yok. Koşarak atlamak zorunda kaldığınız bir tren bu. Yalnız maceracılara ayrılmış; sessiz sinemanın kahramanlık günlerinden kalma kaçaklara, yabancılara, soygunculara. İşte Marion Dixon, öfkeli bir çeteden kaçıyor; karman çorman olmuş saçları rüzgârda savruluyor. (1930'ların Sovyet yıldızı Liubov' Orlova, umutsuz Amerikalı kadını büyük bir ustalıkla canlandırıyor. Hayır, Greta Garbo'ya değil, daha çok Mar-

lene Dietrich'e benziyor.)

Marion Dixon niçin Sovyetler Birliği'ne gelmiş? Amerika Birleşik Devletleri'nde eziyet ediyorlarmış ona, unk siyahi bir çocuğu varmış. şimdi de sirkiyle dünya turuna çıkmış olan Nazi görünümlü "müteşebbis" tarafından sömürülüyor. Adam ona dünyada emsali görülmemiş, son derece tehlikeli bir numara yaptırıyor: "Aya Uçuş". Top patlayıp Marion *salto mortale*'sini* yaparken, seyirci nefesini tutuyor.

"Burada niçin o Amerikan komedilerini gösteriyorlar, Grişa? Ne muhteşem belgeseller yaparlardı eskiden," diye fısıldıyor Ninel Markovna.

"Boşver hayatım, baksana çok komik."

"Bu sirki hiç sevmedim. Lüzumundan fazla akrobasi var. Kadının aksanı da pek yapay."

"şşşt... yoldaşlar, sessiz olun. Umuma açık bir yerdesiniz."

Seyirci tüm esprileri ezbere bilir gibi. Esprinin can alıcı yeri gelmek üzereyken kahkahayı patlatıyorlar. Bazen de birazdan ne olacağını fısıldıyorlar: "Bak şimdi düşecek, görürsün, düşecek. nce adamı tokatlayacak, sonra da düşecek. Demedim mi?" Filmi ilk kez izlemiyorlar belli ki. "Batı'yı geride bırakmalıyız artık. Amerikalılar aya uçtu, biz stratosfere gideceğiz," diyor yakışıklı bir mühendis; yeni Sovyet erkeği. Tabii sirk müdürü yeni başarılar elde etme hususuna kuşkuyla yaklaşıyor. Hayal gücü pek kuvvetli değil. Bu adam sık sık düşen, yeri geldikçe tokat atan, tokat yiyen komik bir bürokrat sadece.

Ninel Markovna gülmüyor.

"Zamanın gerisinde kalmış olmalıyım Grisha, epeydir buralardan uzaktayım."

"Eve dönmüş olman güzel, Nina. Söylentiler vardı..."

"Yoldaşlar, şşşt. şimdi filmi izleyin, sonra konuşursunuz!"

Bildik yanlışlıklar komedyasının ardından, kötü kalpli Amerikalı müteşebbis layığını buluyor. Mutsuz Amerikalı sirk cambazı, Sovyet topraklarında gerçek aşkı buluyor. (Acaba Ninel Markovna bir an için gözlerini kapayıp, Amerikalı-Rus yıldıızdan ve onun ngrlebi-

* *İt.* lm taklası. -.n.

lir *salto mortale*'sinden uzaklaşmış, hayallerindeki çok daha tehlikeli yerlerde dolaşmış mıdır? Bir-iki sınırı geçip kendini Jardin du Luxembourg'da bir sandalyede otururken bulmuş mudur? Gerçekten bilmiyorum. Hayal kuramayacak denli bitkin, zihnini serbest bırakamayacak denli ihtiyatlıydı. Belki de büyükannemin hayallerini hayal edememek benim kusurumdur. Tek bildiğim, yorgundu ve kuğu gibi ince boynunun gerisindeki sızı hiç dinmiyordu.

Bu arada Amerikalı sirk cambazı, bir Sovyet yıldızına dönüştü. O mühendisle, dörtgen çenesinde hoş bir gamze bulunan yeni Sovyet erkeğiyle evlendi. Elbette bu hikâye bir aşk macerasından çok daha fazlasını ifade ediyor. Amerikalı kadın Sovyetler Birliği'ne, güzelliğin, özgürlüğün ve mutluluğun ülkesine sevdalanıyor. Sevimli çocuğuyla birlikte Sovyetler Birliği'ne göç etmeye karar veriyorlar. Sovyet halkı, çocuk için, uluslararası bir ninniye birçok dilde söylüyor; Rusça, Ukraynaca, Gürcüce, Tacikçe ve Yidiş dilinde. Sirkin sahnesi doğrudan Kızıl Meydan'a açılıyor. Ondan sonra âşıklar sonsuza kadar mutlu mesut şarkı söyleyip yürüyorlar... Filmin tüm komik karakterleri, bürokratlar, yöneticiler, onların kendini beğenmiş kızları ve amatör mühendisler de şarkı söylüyor, yürüyor.

"Ninni güzeldi," diyor Ninel Markovna, "fakat filmin geri kalanı hokkabazlıktan ibaret."

"Ne diyorsun yoldaş, beğenmedin mi yani? Stalin Yoldaş'ın en sevdiği filmlerdenmiş bu, biliyor muydun? Filmin 1936 Sovyet Anayasası'na ithaf edildiğini ve Liubov' Orlova'ya Halk Sanatçısı payesinin verildiğini biliyor muydun peki? Hadi yoldaş, neşelen bakalım. Yoldaş koca, sen de yoldaş karına yeni dondurmamızdan ikram etse-ne."

"Hadi bakalım Ninel. Bu iyi fikir. Tavsiyen için sağol yoldaş..."

"Dikkatli ol. Yer çok kaygan. Buz saçağına bak – güneşte su damlatıyor."

Sulu karın üzerinde yürüyerek dolaşıyor, Aurora denen yeni bir dondurma markasını deniyorlar. Kuyruktaki biri, "Bir Bahar Rüzgârı Esiyor Ülkemizin Üstünde" şarkısının melodisini mırıldanıyor. Akıl-da kalıcı bir melodi, değil mi?

Ninel Markovna'yla kocası Grigori İsayiç biraz gergin görünüyolar. "Paris'ten pek bahsetmedin, Ninelya. Hepimiz ne anlatacağımızı merak ediyorduk. Seni biraz kıskandık."

"Biliyorsun, oradayken günde yirmi dört saat çalıştım. Önce dil-bilim pratiği, sonra eğitim turları; fabrikalara, inşaatlara ziyaretler; işçilerle, aktivistlerle toplantılar. Ne diyeyim Grişa, Paris biraz Leningrad'a benziyor; sadece çatılardaki bacalar farklı. Seine Nehri de Neva'dan çok daha kirli."

Eve yani komünal apartman dairesindeki, mutfığa yakın, geniş odalarına gidiyorlar. Ninel'in eve dönüşünü kutluyorlar, "Moskova" bisküvili pastası yiyip çay içerek sakın sakın sohbet ediyorlar. ("Büyükannen pek konuşkan değildi. Az konuşmayı yeğledi. Komşuluğuna diyecek yoktu ama.")

Grigori İsayiç yatağa giriyor, on dakika kitap okuyup uyuyakalıyor. Ninel Markovna mutfığa gidiyor, bulaşık yıkıyor, fırını temizliyor – o gün komünal görevleri yerine getirme sırası kendisinde. Sonra bir süre, düşüncelere dalmış bir halde pencereye bakarak oturuyor. Özel bir şey yok kafasında; düşüncelerini akışına bırakmış. Sonra yatağa giriyor. Grişa kıpırdanıyor, sağa sola dönüyor, arada bir horluyor. Doktora gidip kendine bir baktırmalı aslında. Ninel Markovna bunu düşünürken uyuyakalıyor. Çok yorulmuş olmalı.

Sabahın üçünde kapı zili çalıyor. Dikkatle yürüyen komşuların terlik hışırtısı duyuluyor. Kapılarındaki çatlaklara endişeyle gözlerini dikip uzun ve dar koridora bakıyorlar. Gecenin bir yarısında kapının çalınması ve kara Maria'nın ("arabalarına böyle derlerdi") ön kapıda durması ne anlama gelir, biliyorlar. Daha birkaç ay önce aynı şey olmuştu. Gri takım elbise giymiş üç adam, ifadesiz yorgun yüzleriyle çıkıp gelmişlerdi. Adamlardan biri Belomorkanal sigarası içiyor, diğeri altın dişini göstererek tuhaf tuhaf sırıtıyor, ötekiyse vazifeşinas bir tavırla işini yapıyordu. Kolundaki dövmede bir çapa resmi ve bir yazı vardı: "Çok Yaşa Baltık Filosu!" ("Çok net hatırlıyorum. Sabah saat bir civarında koridora çıkmış, kapı komşum Anna Vasilyevna'yı Ninel Markovna'nın kurusun diye astığı, Paris'ten alınma ipek çoraplarını incelerken görmüştüm. Hâlâ ıslak oldukları belliydi! Tabii hiçbir şey söylemedim. Sessizce tekrar odama girdim, fakat uyuyamadım.")

Kapı zili iki defa çalıyor. Grigori İsayiç'le Ninel Markovna'yı istiyorlar. Ninel sabahlığıyla koridora çıkıyor ve doğruca ön kapıya gidiyor. Grişa, "Ninel, bekle, bir yanlışlık vardır Ninel," diye mırıldanıyor, "belki arka kapıdan çıksan daha iyi olur. Köye gittiğini söyleriz... yahut köyden geleceğini."

"Çok geç Grişa, komşular dün gece eve geldiğimi gördüler. Merak etme. Maşka'yla ilgilen. Ağlıyor çünkü." ("Çok inatçıydı büyü-kannen, cesur ve inatçı; bilirsin.") Ürkmüş komşuların fısıltılarını duymazdan gelip dimdik yürüyerek koridoru geçiyor. "Ah, Ninočka Markovna, Tanrı yardımcınız olsun."

"Ninel Markovna Bel'skaya?"

"Evet, benim."

"Sizi birkaç soru sormak üzere tutuklamak zorundayız. Bu da arama emri. Eşyalarınızı toplamak için on beş dakikanız var."

"Saklayacak bir şeyim yok yoldaşlar. Bir yanlışlık olmalı, büyük bir yanlışlık."

Uykudan uyanmış komşular mutfığa çekiliyor. ("Ninel Markovna için endişelenmişim. Önceki ay yine aynı yoldaşlar, Anna Vasilyevna'nın yan tarafındaki küçük odada kalan Lidočka için geldiklerinde kadın bileklerini kesmeye yeltenmişti. Tuvalete girmiş, adamlar eşyalarını didiklerken on dakika boyunca orada oturmuştu. Benim de tuvalete gitmem gerekiyordu; kapıya vurdum, *Pravda*'yı ve karikatürlerimi orada bıraktığımı söyledim. Açmayınca, kapıyı itip içeri girdim ve kollarının kanlı olduğunu gördüm. Kollarını sargıladılar, alıp götürdüler onu. Hepimize odalarımızda kalmamızı ve kendi işimize bakmamızı buyurdular. Bu başka bir hikâye tabii, gerildiğim zaman hep böyle çok konuşurum maalesef.") Küçük Maşka ağlamayı kesiyor. Grigori İsayiç'in gözleri yaşarmış: "Onu tutuklayamazsınız, olmaz, seçkin bir komünisttir kendisi; Şehir Komisyonu üyesidir! Mutlaka yanlış adrese geldiniz."

Kolunda çapa dövmesi bulunan adam, "Sakin ol yoldaş, biz sadece emirleri uyguluyoruz," diyor.

"Yoldaşlar, size yardım etmeye çalışıyorum. Emirde hangi isim yazılı? Bel'skaya? Yumuşatma imiyle mi? İşte bakın, bu onun soyadı değil; Blank'tır soyadı. Parti kartında öyle yazıyor."

"İyi denemeydi yoldaş."

("Zavallı Grigori İsayiç! Öyle endişeliydi ki. Onu yine alıp götürceklerinden korkuyordu.") Bu sırada altın dişli adam, Ninel Markovna'nın Fransızca elkitaplarıyla dilbilim kitaplarını inceliyor. Raf-tan bir Fransızca kitap ve bir Paris şehir rehberini alarak, "Bu nedir?" diye soruyor. "Bu kitaplar Sovyetler Birliği'nde basılmamış?"

"Hayır, fakat o Fransız edebiyatının klasiklerinden *Madame Bovary*'dir; burjuva toplumu eleştirel gözle betimler. Diğeri de bir Paris şehir rehberi. İşte *Place de la Bastille*, Fransız Devrimi'nin başladığı yer."

"Tabii. Peki bunlar ne?"

"Ah, biletlerin parçaları. Dün o filme gittik. Grişa, adı neydi? *Sirk*."

"Komik filmdi, değil mi?" diyor Belomorkanal şıgaralı adam. "Liubov' Orlova harikaydı. Artık Halk Sanatçısı olmuş."

"Günlüğünüz, mektuplarınız, kişisel notlarınız var mı?" diye araya giriyor vazifeşinas, sadece işiyle ilgilenen arkadaşları. "Onları ne-reye sakladınız?"

Grişa, "O günlük tutmaz yoldaşlar," diyor. "Günlük yazacak zamanı yok ki. Günün yirmi dört saatinde çalışıyor."

"Mektuplarımı da saklamam. İşlevlerini görürler, yanıtlar ve atarım onları. Çerçöp biriktirmeyi sevmem. Gördüğünüz gibi burada fazla alanımız yok," diyor Ninel Markovna.

"Pekâlâ, şimdi bizi izleyin. Size gelince," diyor adam komşulara, "işinize bakın, duydunuz mu? Sıranın size gelmediğine sevinin."

Grişa koşup Ninel'e sarılıyor. Gözleri yaşlı. Gitmesine izin vermek istemiyor. Ninel onun kucaklayışından sıyrılıyor, yumuşak bir sesle, "Yakında görüşeceğiz," diyor. "Korkunç bir hata yapıyorlar."

"Biliyorsun, bir daha hiç görüşemediler. Grişa, yani büyükbaban, Almanların Stalingrad saldırısında öldü. Ninel Markovna 1947'de döndü, fakat anti-kozmopolit kampanyasında yine tutuklandı. İşte 1947'de çalışma kampından dönmüşken çekilmiş bir fotoğrafı. Ne güzel görünüyor, değil mi! Kamplarda vücuduna iyi bakmış. Herhalde orada yağlı yemek bulunmuyordu."

Büyükannemin odasında, onun eski dostu Dina Grigoryevna ve

–büyükannem tutuklandığında daha yeniyetme olan– eski komşusu Galya'yla oturuyoruz. ("O yıl çocuk olmaktan çıktık. Geceleri yatağa girmeye korkardık – gözümüzü açmaya korkardık. Her sabah bir mucize gibiydi. Sabahları tutuklamazlardı kimseyi.") Oda yadigârlarla, Kislovodsk'tan gelmiş kartpostallarla, Yalta ve Çehov müzesi resimleriyle, aile fotoğraflarıyla ve Paris'teki anıtları –Place de Concorde, Eyfel Kulesi, Champs d'Elysee, Louvre– gösteren renkli reproduksiyonlarla dolu. "Büyükannen karışık odalardan nefret ederdi. 'Evde bunca çerçöpe ne lüzum var? Temiz, havadar odaları seviyorum; böylesi çok daha sıhhi,' derdi. Ona gülerdik. Hatta bir keresinde beni materyalistlikle suçlamıştı. Ama biliyorsun, hayatının son beş yılında ona bir şeyler oldu. Eşya biriktirmeye başladı. Bazı eski süs eşyaları bulur, hepsini kitaplık raflarına dizerdi. 'Her birinin ayrı hikâyesi var,' derdi. 'Bana bir şeyleri, birtakım insanları anımsatıyorlar. Şu yaşta bunca boş alanı ne yapayım? Boş alan da bir şeyleri anımsatıyor bana!'

"New York ya da Paris'ten gelen her kartı oraya koyardı. Köprülerin üzerinde, kartal ya da at heykellerinin yanında çekilmiş o şipşak fotoğrafları nasıl severdi, inanmazsın. Öncüler Sarayı'nın* yanındaki bizim Anıçkov Köprüsü gibi. Tanyuşa, orayı hatırlıyor musun hâlâ?"

"Ya evet, Öncüler Sarayı'ndaki edebiyat kulübüne giderdim, kulübün adı 'Cesaretimiz Var!'dı. Fakat doğa tasvirleri konusunda pek iyi değildim. 'Sonbaharda Şehir' temasını halledebilirdim de, iş 'Taşrada Bahar'ı betimlemeye gelince çuvallardım. Karların erimesi, bahar yağmuru altındaki çiçekler, eve dönen kuşlar falan çok aptalca gelirdi bana. Doğa tasvirlerini bir tür propaganda olarak algıladım."

"İnatçı bir küçük kızdın Tanya; tıpkı büyükannen gibi. Seni kıızı gibi görürdü, biliyorsun. Büyükannen ilk kez tutuklandığında, annen daha üç yaşındaydı. Ondan ayrı büyüdü annen. Maşka'yı Bertka Hala büyüttü, o da büyükannenden nasıl bahsediyordu bilinmez. Şu fotoğrafta annenle büyükannen bir arada nasıl eğreti duruyorlar. Bak-sana, birbirlerine dokunmuyorlar bile. Ninel Markovna onu kucaklamaya çalışır, fakat Maşka bundan hoşlanmazdı. Bağımsız olduğunu, artık büyüdüğünü göstermek isterdi Maşka.

* Öncüler Sarayı ya da Genç Öncüler Sarayı denen merkezler, Genç Öncülerin ve diğer öğrencilerin yaratıcı çalışmaları, sportif eğitimleri ve ders dışı etkinlikleri için tasarlanmıştı. –ç.n.

"Ninel'in gözlerine bak! Ne kadar ciddi ve kederli! Bu fotoğraf ikinci kez tutuklanmasından önce çekilmiş olmalı. Daha yüzü pek kırmamış."

"Biliyor musun," diye araya giriyor Galya, "cildini böyle taze tutmak için hangi kremi kullandığını sormuştum bir keresinde. Ne zamandı – 1956'ydı galiba. Bana güldü, henüz genç olduğunu, öyle şeyleri kafaya takmadığını söyledi. Sadece salatalık kabuğu ve biraz taze ekşi krema kullanıyormuş, her gün soğuk duş yapıyormuş, gerisini de umursamıyormuş. Büyükkannen böyleydi işte; ilke sahibi kadındı! Ne yazık ki o hırçın komşularla uğraşmak zorundaydı. Grigori İsayiç cephede hayatını kaybettikten sonra, Anna Petrovna odalarına el koymaya kalkıştıydı. Düşünebiliyor musun? Başarılı çalışmalarının ödülü olarak, 'halk düşmanı'nın odasına taşınmasına izin verilsin diye uğraşıyordu. İşe yaramadı. Ninel Markovna dönünce, kadın bu kez onu gizlice dinlemeye başladı. Bir keresinde çalan Fransızca plâğın sesini duymuş – herhalde dil egzersizleri vardı plakta. *Jean aime Pauline. Pauline ne l'aime pas. Jeanette aime Paul. Paul ne l'aime pas.** Biri, başka birini sevmiyor. Olumsuz cümle egzersizleri işte. Anna komünal dairenin koridorundan bu kayıtları dinlemiş, sonra da Ninel Markovna'nın köksüz bir kozmopolit olduğundan yakınmış. On yıl sonra Ninel, o ihtiyar sarhoşla, Kolya Amca'yla bir araya geldi. Onu hatırlıyorsa – kolsuz beyaz tişört giyer, Troynoy kolonyası kokardı hani. Votka bulamayınca onu içiyordu galiba. Anna Vasilyevna şişesini getirir, ondan sonra Kolya Amca Ninel Markovna'ya sataşmaya başlardı; onun Estonya'dan getirdiği tuvalet kâğıdını çalar, mektuplarını açar, o uyumaya çalışırken kapısının altından ılık çalar, 'Peşinden gelecekler! Ayak sesleri duyuyorum!' diye bağırırdı. Kötü bir adam değildi, içkiye ihtiyaç duyuyordu sadece. Sadist bir damarı da vardı. Ninel onu ciddiye alsın isterdi. Yurtdışından gönderdiği resimleri çalacağından korkardı Ninel.

"O resimlerin kendine özgü bir kokusu vardı. Mektuplarını okumak için hepimiz bir araya gelirdik. Ninel Markovna da Paris'e dair hikâyelerini anlatırdı bize. Paris, Paris, Paris... Rabinoviç'le makineli

* *Fr. Jean, Pauline'i seviyor. Pauline onu sevmiyor. Jeanette, Paul'ü seviyor. Paul onu sevmiyor. –Ç.n.*

tüfek nişancısı Anka hakkındaki fıkra gibi. Hepimiz tekrar Paris'e gitmek isterdik. Ninel Paris'ten bahsederken kıkırdar, yüzü kızarırdı. Sanki tekrar yirmi üç yaşına dönerdi! Orada dolaşmaya, köprüleri geçmeye, kafelerde oturup gelen geçeni izlemeye bayılırmış, öyle derdi."

"Hiç büyükanneme benzemiyor anlattıkların. Hatırladığım kadarıyla işkolik bir insandı."

"Büyükanne son yıllarda iyice gevşemişti. Gençliğinden bahsetmeyi seviyordu. Gençken idealistti, öyle de kaldı. Sadece, yeni bir dünyanın köşe başında beklediği kanısında değildi artık. Paris'te ne işi vardı, hiç anlayamadım. Mona Lisa'nın gülümseyişine bakmaktan, Fransızcadaki hareket fiillerinin pratiğini yapmaktan gayri bir uğraşı vardı mutlaka. Geldiğinde yüzü bir başka ışıldıyordu. Her gün fabrikaları ziyaret edip Fransız işçileriyle konuşmakla böyle olmaz insan. Sevdalanmıştı mutlaka! Grigori İsayiç, Paris'i kıskanmıştı. Fakat çok tatlı bir adamdı. Büyük bir tutku falan yoktu ama hoş bir ilişkiydi yaşadıkları. Bu kadarına bile sahip olmayan insanlar var."

"Eminim sevdalanmıştır," dedi Galya kesin bir dille. "Yakışıklı bir Fransız, Rusya'yı çok seven bir konta."

"Niçin kont olsunmuş Galya? Televizyonda çok fazla dönem filmi seyrediyorsun herhalde."

"Ben öyle düşünüyorum. Gérard Philipe'e benziyordu belki. *Suç ve Ceza*'da ne muhteşem oynamıştı, değil mi?"

"Ninel Markovna da yabancı bir aktrist gibi görünürdü. Nasıl desem? Yahudiye benzemezdi pek. Başındaki bere çok yakıştı ona. Andrey Mihaliç o bereyi çok severdi."

"Kim bu Andrey Mihaliç?"

"Galya'ya sor. Onun tüm komşularını tanır, öyle değil mi Galya? Ah, öyle demek istemedim, şaka yapıyorum sadece. Evet, Ninel Markovna, Andrey Mihaliç'le Paris'te tanışmış. Fakat aslında aynı şehirde doğmuşlar – Çernovitz'de; Rusya, Romanya, Ukrayna ve Macaristan sınırında. Andrey Mihaliç altı-yedi yaşlarındayken, ailesi Budapeşte'ye taşınmış; Nina'nın ailesi de Petrograd'a. Andrey Mihaliç de komünistmiş. Paris'teyken Troçkist, hatta anarşist olduğu söylen-tisi vardı, biliyorsun. Atılgan bir delikanlıydı. Söylentiye göre... yok, bunu söylememem lazım... Ninel Markovna'ya adamıştı kendini. Çalışma kamplarından dönmelerinin ardından birbirlerini düzenli ola-

rak gördüler. Ama evlenmediler. Andrey Mihaliç 1960'larda senaryolar yazmaya başladı. Filmlerini görmüş müydün, Taniçka?"

"Hangilerini?"

"Çehov'un hikâyeleri üzerine kurulu romantik bir senaryo yazmıştı. *Düello* muydu adı?"

"Hayır Dina Grigoriyevna. *Düello*, Visotski'nin bir Almanı oynadığı film. Şarkı söylemediği bir filmdi."

"Haklısın Galya. *Düello* değildi. *Deniz Rüzgârı*'ydı; bir de Valentin Kaçalski'nin oynadığı *Güzelim Saçların* vardı. Andrey Mihaliç, SSCB Sinemacılar Birliği'nin üyesi olarak peyün kazanmış ve bunun semeresini görmüştü. Yazlarını Kırım'daki Sinemacılar Sanatoryumu'nda geçirirdi. Özel mağazalardan yiyecek alışverişi yapmaya da başlamıştı. Ninel Markovna için somon, havyar, Beyaz Ayı çikolataları ve 'hanımparmağı' –*damski palçiki*– denen özel çekirdeksiz üzüm-lerden bir torba dolusu alırdı. Hatırlıyor musun *damski palçiki*'yi Taniçka? Çok nefis şeylerdi. Çocukken bayılırdın onlara. Üç yaşında, *mamski palçiki* diye söylerdin adlarını.

"Beyefendi adamdı Andrey Mihaliç! Onca sene kur yaptı Ninel Markovna'ya!"

"Ninelya'mız gururlu kadındı. Hediyelere önem vermediğini, fakat bunları torunu için alacağını söylerdi. Fakat biliyorsun Dina Grigoriyevna, bir keresinde Andrey Mihaliç zilzurna sarhoş halde, Moskova'dan Ninel Markovna'yı ziyarete gelmişti. Yanında şu sarışın, meleksi yüzlü genç aktör Grenadski vardı; o da zilzurna sarhoştı. Andrey Mihaliç, ikisini de odaya almasını, kanepede onun tek battaniyesini örtüp yatmalarına izin vermesini istedi. 'Anla lütfen Ninel, anlama-lısın,' diye yalvarıyordu. Anna Petrovna koridora çıkmış onları dinli-yordu, ben de kötü bir şey olmasın diye Anna Petrovna'ya bakıyor-dum. Olanlar skandaldı lakin. Genç Grenadski'nin yüzü al al olmuştu; özür dilemişti."

"Ne yaparsın, Galya. Hayat bu. Kimse mükemmel değil."

"İşte bak, büyükannenin Paris'te görüyorsun. Atelier de Photographie 'Trois Parapluies'de* çekilmiş bu fotoğraf. Nasıl telaffuz edilir bilmem."

*Fr. "Üç Şemsiye" Fotoğraf Atölyesi. –ç.n.

Oradaydı işte; kırmızı bereli kız, Bayan X, *la fille de la revolution**; uzun boyunlu, geniş omuzlu, parlak gri gözlü, yeni kadın. Yorgun, uykusuz, araştırmacı namzeti göçmen kadınında nasıl da hayranlık uyandırmıştı. Savaştan hemen önce öldürülen kadında.

Boris Krestovski'nin arşivinden

✂ *Paris, 12/6*

Sevgili Boris Vladimiroviç,

Sınıftan dışarı öyle aceleyle, hoşçakal demeden, ya da sizin bir keresinde söylediğiniz gibi "dudaklarımı şöyle bir yayarak" size dostça gülümsemeden çıktığım için affedin. Hayır, elbette size kızgın değilim. Biraz kendimden utanıyorum, hepsi bu. Biliyorsunuz, benim tüylerimi ürperten sizin o sebatlı öğrenciniz X Yoldaş. Kusurağının açığa çıkmasına sebep oluyor. Her şeyiyle o kadar mükemmel ki. Güzel bir kadın (beresine rağmen), fakat sevgili Herr Doktor Profesör, nasıl oluyor da Marksist, sınıf tabanlı bir dil kuramı sizden tasdik görüyor? Büyük Avrasya'nın sınıfsız olması icap etmez mi? Önemli olan sosyal konumunuz değil, aidiyetinizdir; yanlış mı? Bu ikisi birbiriyle nasıl uzlaşır?

(Ertesi gün yazmaya devam ediyorum.) Artık üzgün değilim. Sevgili Boris Vladimiroviç, lütfen alelacele yazdığım kötü sözleri bağışlayın. Onları silmeyeceğim; mektupların yeniden yazılmaması gerektiğine inanırım. Birbirimizi en son bir hafta önce gördük, ama birden o geceki konuşmanızı hatırladım. Rusya'daki daçanızı, leylakları ve Kazak şarkılarını ne güzel anlatmıştınız. Kuzeyli muhayyilem, güney manzaralarının büyüüne kapılıp gitmişti.

Dün gece rüyamda, sahte pasaportla Leningrad'a (bu garip adı yazmakta hâlâ zorlandığımı söylemeliyim) gittiğimi gördüm. Marsilyalı bir işçi örgütleyicisi falanmışım, resmi bir tura çıkmışım. Neva, Fontanka nehirleri boyunca dolaşıyorum; üzerinde küçük asma köprüler bulunan su yollarını, kanatlı mahlukların parlak heykellerini izliyorum. Her şey eskisi gibi, sadece tozlanmış, yıpranmış, altın

** Fr. Devrimin kızı. -ç.n.

yaldızlar çatlaklarla dolmuş. Sonra tuhaf bir şeyin farkına varıyorum. Sokakta yürüyen az sayıdaki insan habire bana çarpıyor, ayaklarına basıyor, beni dirseklüyor, öksürüp üzerime tükürüyor, suratına doğru bir şeyler söylüyor. Aslında beni görmüyorlar. Görünmez olmuşum. Temdit edilmiş bir pasaportla, hayalet misali ortalıkta dolaşıyorum.

Bu vakitsiz itirafımı bağışlayın. Sevgilerimle, N.B.

✂ Nina Belskaya'ya,

Nina, dostum, Ninel Markovna Bel'skaya (Blank)'a haksızlık ediyorsun gerçekten. İsmi biliyorsun. Bu saklambaç oyununda ısraretmek niye? "X Yoldaş" – nekadarkaba bir takma ad! Senin o sevecen –belki biraz da çilekeş– tabiatına hiç uymuyor. Bir gün ikini zi tanıştıracam. Ortak bir yanınızın bulunduğunu hissediyorum. Biliyorum bunu, fakat ne olduğunu tam olarak kestiremiyorum. Şu an sana arzu ettiğimce uzun bir mektup yazamayacağım. Marksist ve Avrasyacı dil anlayışlarının birbirine uymadığı konusunda hemfikiriz. Her zaman olduğu gibi şimdi de, dilin sınıfla değil kökenle ilgili olduğuna inanıyorum. Fakat ütopyacı bakış açısında, geleceğe dönük umutta, yeni bir dünya coşkusunda ortağız. Bir dahaki sefere bunu daha iyi açıklamaya çalışacağım. Senden yana da umutluyum.

Sevgilerimle, seni affeden ve affedildiğini uman, Boris Vladimiroviç

Not: Şemsiyemi o sevimli evinde mi unutmuşum? Küçük Natali'nin odasında mı kaldı acaba, yoksa aman, yukarı katta olmasın, *chez toi*? Onu almaya gelmek zorundayım; hele yağmur bugünkü gibi yağmaya devam ederse. Yine kötü öksürmeye başladım, balım da bitmiş galiba. Ah Ninuşa, hayat dediğimiz bu göçmenlik saçmalığı nasıl da yordu beni.

*Fr.seninle. –ç.n.

Güzel büyükannem Paris'te son kez geziniyor

Paris'te, yakası iliklenmemiş beyaz gömleğiyle dolaşıyor. Baharın sonlarına doğru, güneşli, bulutsuz bir gün. Ninel yirmili yaşlarında ve dünya çok ilgisini çekiyor. Onun hayallerini hayal etmek niye bu kadar zor geliyor bana? Hayır, onun Paris'i benimkinden farklı. Başkalarına ait kartpostalları okuyarak, Marais'nin labirentlerinde kaybolarak vaktini heba etmiyor. Arc de Triomphe'dan hoşlanıyor. Elindeki Antonov elmasını dişleyerek bulvarlarda yürüyor. Evet, yemeden önce yıkadı elmayı. (Önemli şeyleri unutmaz.) Müthiş bir güvenle yürüyor; attığı her adımın önemli olduğuna inanıyor. Mükemmel bir yüzücünün geniş omuzlarına sahip; dimdik, yine de büyük bir rahatlıkla hareket ediyor. Ona gıpta ediyorum. Yürüyüş tarzı kalıtımla bana intikal etsin isterdim. Oysa benim yürüyüşümden emniyetsizlik, özgüvensizlik akıyor. Çok erken ya da çok geç gidiyorum her yere; hiç zamanında varamıyorum. O gayet dakik. İşleri aceleye getirmiyor, olacakları önceden kestiriyor. Adımları hafif ama yere sağlam basıyor. Hava şartları mükemmel. Görüş son derece açık. Onu açık seçik görüyorum; komünal apartmanda Estonya malı tuvalet kâğıdı için didişen yorgun ihtiyara hiç mi hiç benzemiyor.

Concorde Meydanı'ndaki dikilitaşa doğru giderken, Champs d'Elysee'den geçişini izliyorum; aklıma Greta Garbo geliyor. Greta Garbo'nun film boyunca ne kadar abartılı oynadığını fark ediyorum. Trenden inip de bavulunu kendi taşımakta ısrar ettiği sahneyi hatırlıyor musunuz? Fazlasıyla haşındır orada; bluzu sıkıca iliklenmiştir ve kaslarını ağrıtabilecek ölçüde asıktır yüzü. "Kadınlığımı bir kenara bırakın," der ağır bir aksanla. Sonunda iyiden iyiye yumuşar, konuşkan ve duygusal bir kadına dönüşür, denediği şapkaların, aşkının ve kahkahalarının haddi hesabı yoktur. Ninel Markovna kaslarını zorlamıyor. Gülümseyebiliyor elbette. Nefes tazeleyici naneli şeker reklamlarındaki fotojenik gülümseme değil onunkisi; bir yabancıyla karşılaşınca nezaket icabı takındığımız "iyi günler" gülümsemesi de değil. Gün ışığından haz aldığı için gülümsüyor ve gelecektekine umudu var.

Yaşamı tırmak işaretleri içinde algılamıyor. An gelir, işaretparmaklarınla havada tırmak işaretleri yapmadan hiçbir şey söyleyemez olursunuz. Ninel dünyayı evi gibi benimsemiş. O yüzden birtakım ev tamiratları planlarken böylesine rahat davranıyor: geniş ölçekli, en temele inen tamiratlar.

Aklından hiç havai düşünceler geçtiği oluyor mu? Oluyor elbet, ama fazla önemsemiyor bu düşünceleri. Arada bir mağazaların vitrinlerine bakıyor, son moda şapkaların, çorapların arasında kendi yansımaları görüyor. Bu giyim eşyalarından hoşlanıyor ama onlarsız da yapabileceğini biliyor. Mutlu mu ki? Anlamak zor. Herkes için mutluluk ve adalet fikrine inanıyor. "Burada herkes ne kadar kendi derdine düşmüş. O yüzden mutsuzlar işte. Kendinle uğraşarak ne kadar vakit geçirebilirsin ki? İnsanlığın halini, köpeklerinin bakımı kadar önemsemiyorlar!" Seine Nehri'ne doğru yürüyüp Eyfel Kulesi'ne bakıyor.

"Ne tuhaf – teknolojik ilerlemeyi simgeleyen bir anıt, bu kadar yararsız olsun. Ne için bu kule? Bir merkezi, çekirdeği yok. Dantel perde gibi, bakınca arkasındakileri gösteriyor. Boş bir zarafet; tam Paris işi. Sovyetler Birliği'nde böylesi bir zarafet bulamazsın belki, fakat böylesi bir boşluk da bulamazsın." Onunla birlikte Eyfel Kulesi'ne bakarken, süfli atlıkarınca ve tahtadan atın iniş çıkışları geçiyor aklından.

Dikkat et! Kaçıp gitmesin yanından. Birini sakince selamlıyor; öyle coşkuyla "nasılsın" demeden. Bir yoldaş bu; âşığı falan değil. Nazik bir el sıkışmadan sonra yan yana yürümeyi sürdürüyorlar. Biliyordum zaten. Amaçsızca şehirde dolaşıp durmaz o; macera arayıp tesadüfi karşılaşmaların peşinde koşmaz. Öyle biri değil. Tüm hayatı, insanlığı kendi kendisinden kurtarmaya çalışmakla geçmiş. Ninel ile yabancı adımlarını hızlandırmadan, birbirlerine fazla sokulmadan yürüyorlar. Sakin sakin bir şeyleri tartışıyorlar. Ninel güçlü el hareketleriyle onu ikna etmeye çalışıyor. Adam tereddütlü. "Ama öte yandan, eğer..." "Ya hep ya hiç," diyor Ninel kararlılıkla. Anlayabildiğim tek cümle bu. "Ya hep ya hiç." Kararlı beden diliyle, tüm varlığıyla ikna ediyor onu. Ya al ya da git. Gidersen tek başına kalırsın. Korkutucu büyük bir dünya var dışarıda; seni koruyamayız. Yapabileceğimiz bu kadar.

İkisi birden köşeyi dönüyor, ben biraz geride kalıyorum. Onu sessizce, gölge gibi takip ediyorum. Bir-ki, bir-ki. Adımlarımı önümdekini adımlarına uydurmayı oldum olası beceremem. Genç Öncü kampındaki eğitimde uygun adım yürüyemezdim. Bir-ki. Bir-ki. Onun adımlarının, nefesinin ritmini izlemek zorundayım. Bir-ki, bir-ki. Sadece yürü, nasıl yürüyeceğini düşünme. Nefes al, nasıl nefes alacağını düşünme. Beni fark edip arkasına bakmasını istemiyorum. Paris'teki o bahar günleri, en mutlu zamanlarıydı onun. Sadece ileriye bakıyordu o günlerde, radikalce ileri. Ön sırada olduğunu hissediyordu. Arkasına bakmak zorunda kalıncaya dek öyleydi durum. Bir-ki, bir-ki, koşturma öyle. Senin de sıran gelecek. Bir-ki, bir-ki.

"Allah kahretsin!" Asfalttaki iri bir taşa çarpıp tökezleyince, İngilizce küfrediyorum. "Hayır, merak etmeyin, yardım gerekmiyor. İyiyim. Ayakkabılarım yüzünden. Tabanları kötü olmuş." Neredeyim ben? *Tekrar* Paris'e gitmeyi hayal etmiş olmalıyım. Fakat binaların çatlaklarla dolu tanıdık cephelerindeki gülen maskeler, kendimi daha fazlakandırmama izin vermiyor. Yağmur çiseleyen Leningrad'dayım yine. Eve döndüm.

❧ 25

Sizi evime davet ediyorum fakat 30 numaralı tramvay çok yavaş ilerliyor

"Yağmur yürüyor." Ruslar öyle der. Leningrad'da yağmurun hep arkınızda yürüdüğünü, su birikintileri boyunca gölgenizi takip ettiğini hissediyorsunuz. Paris'in gönlünce gelip giden fırtınası değil bu; Leningrad'ın hiç bitmeyen çisesi. Sizi asla bırakmıyor. İnsanlar sessiz bir tevekkülle, kasavetli şemsiyelerini açmışlar. Yine yağıyor demek – başka yeni bir şey var mı?

Ben de herkes gibi yürüyorum. Yağmur yağıyorsa yağıyor, ne olmuş? Havadan yakınmak bir burjuva lüksüdür. Nehrin üzerindeki köprüden, dans eden yağmur damlalarını silen dalgacıkları izliyorum. Her şey olağan seyrinde mi, oralılar gibi görünüyor muyum di-

ye bakıyorum şemsiyemin altından. Kimse beni umursamıyor. İşlerinden dönen insanlar yağmurlu sokaklarda koşturuyorlar. Hepsi kendi derdinde. Bencileyin göçmenin kaygılarından onlara ne. Sıradan bir gün yaşanıyor. İnsana garip görünen şey, kendi memleketindeki gündelik hayat. Bir zamanlar ritmiyle, günlük sorumlulukları ve uzlaşımlarıyla içine alırdı sizi; şimdiyse kayıtsızca tersleyip dışlıyor.

Sokakların isimleri değişmiş. Kirov Bulvarı'nın ismi Kamenostrovski, Kuyibişev Caddesi'nin ismiyse Büyük Eşraf Caddesi olmuş; oysa şimdilerde eşraftan pek kimse yok orada; geriye maddi durumu kötülemiş emekliler, Sovyet memurları ve eskiden hali vakti yerinde olan diş hekimleri kalmış. Sokak tabelalarına bakmıyorum bile. Ayaklarım yolu hatırlıyor. Viran duvarın üzerindeki eski yazı (*Kolya + Olya = Aşk*), ara sokaklardaki evsiz kedilerin sızlanışları, bataklık ve balık yağı kokusu sayesinde, doğru yolda bulunduğumu anlıyorum. İnsanın onu memleketine geri getiren belli bir beden hafızası oluyor. Hangi hızla yürüdüğünü hatırlıyorsun – ne fazla hızlı ne fazla yavaş, her zaman biraz geç kalarak, fakat bekleneceğinden emin olarak. Kollarını fazla hareket ettirmiyorsun (bu bir "güç yürüyüşü" değil; kasların rahat olabilir). Başkalarıyla arana koyman gereken mesafeyi biliyorsun. Randevu defterleri kullanmadığın, uzun uzun havadan sudan konuşabildiğin, her yere çekilebilecek laflar, doğru ya da yanlış anlaşılabilecek yarım sözcükler sarf ettiğin, daha yavaş geçen bir zamana dönüyorsun. "Kadın bir şey demiş mi? Hayır. Ne desin ki. Ya adam? Tabii ki dememiş. Oturup bir sigara yakmış. Metresinin haberi varmış. Kadın o sırada daçadaymış, mantar çorbası yapıyormuş. Herhalde paraya ihtiyaçları vardı, bilmiyorum. Daha kötüsü de olabilirdi."

Memleketimin, içsel ritimlerimi belirlediğini sandığım o yaşam ritmini yeniden kazanmaya çalışıyorum. Fakat bir şeyleri yanlış yaptığım kanısındayım. Otobüste insanlar yanıma fazla sokuluyor, erkekler bitkin nefeslerini yüzüme üflüyor, kadınlar bana kuşkuyla bakıp aralarında fısıldaşıyorlar. Aşırı yer kaplıyorum, sorun bu. Hiçbir yere yaslanmıyorum. Yüzümde bir yabancının gülümsemesi var.

Büyükannemin arkadaşlarının sesleri beni yağmurda takip ediyor. "On yılı çalışma kamplarında geçti; daha kötüsü de olabilirdi... Çıktığında solgundu, fakat zinde görünüyordu... Kolunda çapa resmi olan adam sadece emirleri uyguluyormuş. Asıl kötü olan, altın dişli

adammış... Yetmiş beş yaşındaki kadın, sanki yirmi üç yaşına dönmüş gibi kıkırdıyor, kızarıyordu. Ah, salatalık kabuklarını ve soğuk duşu da unutmayalım." Rus seslerinin tınısında, tüm o sevecen son-eklerde çok samimi bir şey var; "Sonra hanımparmağı denen özel çekirdeksiz üzümlerden getirirdi ona –*damski palçiki*– *mamski palçiki*."

Bu sözü duymayalı on beş yıl falan oluyor: *damski pal'çiki*. Öğrencilerinin 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde ona hediye ettiği Kızıl Moskova parfümünün tatlı-sert kokusu vardı bu üzümlerde. O gün soğuk alınlığı ve hafif ateş yüzünden okula gitmemiştim. Büyükanem ziyaretime gelmiş, o bulunması zor çekirdeksiz üzümlerden getirmişti. Özel bir haletiruhiye içindeydi. Hayır, bana Gianna Rodari'nin kapitalist sömürücü Signore Pomodoro'ya dair kitabını okumamıştı – o kitap için yaşım fazla büyüktü. Bana çalışma kamplarındaki hayatını anlatmıştı; belki asıl halini değil de, hatırlamak istediklerini. Hücredeyken bir muhbirin onu kışkırtmaya çalıştığından, fakat kendisinin safı, aptalı oynadığından bahsetmişti. Bu işe yaramayınca sesinin kısıldığını söylemiş; ister inanın ister inanmayın, muhbir ona sıcak süt getirilmesini emretmiş. Şu yabancılar ne kibar oluyor böyle! Sonra, Çehov'un vişne bahçesiyle ilgili monologlarını ezberden okuyan büyük aktrist Kanevska'yı aynı barakaya düştüğü için ne kadar şanslı olduğundan bahsetmişti uzun uzadıya. Herkes kâh güler kâh ağlarmış. Büyükanemin fazla kırıışmamış, canlı çehresini ve kısa kesilmiş kır saçlarını hatırlıyorum, fakat hikâyesinin detayları kalmamış aklımda. Keşke günlüğümün sayfalarını yeniyetmelik hayatımın anlamsızlığına dair düşüncelerle, *Suç ve Ceza* hakkındaki izlenimlerle ve S.'nin aramamasından duyduğum üzüntüye dair cümlelerle dolduracağıma, onun hikâyesini kayda geçirseymişim. Ama geriye dönüp geçmiş düzeltemezsiniz. Şehrin tamamen standartlaşmış on manzarasını gösteren Sovyet kartpostallarını hatırlıyorum – Petro ve Pavel Kalesi, Kışlık Saray, Finlandiya İstasyonu yakınındaki Lenin Anıtı, Tunç Süvari, Yaz Bahçeleri, Moskova Bulvarı'ndaki Lenin Anıtı, Piskarev Anıt Mezarı, Rus Müzesi'nin yanındaki Puşkin Anıtı ve nihayet efsanevi Aurora Kruvazörü. O kartpostallarda hiç insan olmazdı. Resmi Sovyet fotoğrafçısı eski Rus İmparatorluğu'nun başkentindeki klasik güzelliklere bayılıyor, komik şapkalar takmış, yarısı boş naylon torbalar taşıyan komik Sovyet insanların bu

güzelliği berbat etmesini istemiyordu. Leningrad'ın itaatsiz havası bile uysallaşmıştı kartpostallarda; grimsi-mavi bulutlar, Doğu Alman malı renkli fotoğraf filminde mükemmel duran klasik biçimlere bürünmüştü. O kartpostallardan bulması zor şimdi; yeni müteşebbisler hepsini almış, sokakta dolar üzerinden satıyorlar. Yeni kartpostalarda yine bu ezeli ve ebedi klasik bulutlardan var, yalnız bu kez Lenin anıtlarıyla Aurora Kruvazörü'ne değil, şehrin kiliselerine ve monarşi yadigârlarına yer vermişler.

Ama merkezden, imparatorluk sarayları ve anıtlardan, yiyecek büfeleriyle çevrelenmiş metro istasyonlarından uzaklaşınca, çocukların tozlu parklardaki meşelerin gölgesinde kendi başlarına inşa ettikleri kumdan kaleleri buluyorum. Yaz Bahçeleri'nde, yaşını başını almış kadınlar banklara oturmuş, fısıldaşan sevgililerle yan yana örgü örüyorlar. Nina Belskaya'nın çevresinde saklambaç oynadığı Gençlik heykeli hâlâ burada mı acaba? Ya *osoka*, insanı yaralayan ot, parkın kıyısında köşesinde bitiyor mu yine? Parktaki gezi yollarında dolaşan, rimeli dağılmış bu yaşlı kadın kim? Nedendir bilinmez, kadının buralı olmadığını düşünüyorum. Göletteki siyah kuğuyu beslemeye çalışıyor. İrikıyım bir babuşka, "Boşuna uğraşmayın hanımefendi," diyor. "Onun sevdiği ekmekten atmanız lazım. Bu kuğu pek şımartılmış. Her ekmeği yemiyor." Bir süre caddelerde birlikte yürüyoruz. Siyasi Kitaplar adlı eski Sovyet mağazasının vitrininde, Karl Marx'ın bildik tıraşsız yüzünün hemen yanında kendi yansımasını görüyor. Gülerek, "Yabancı olduğum nasıl da belli," diyor.

Köprüyü geçip 1930'lardan beri boyanmamış güneşsiz Leningrad avlularının oluşturduğu labirente sığıyoruz; yeniyetmeler Snickers çikolotası yiyip asfaltta tıpkı eskisi gibi birdirbir oynuyor. Sonra vedalaşıyoruz. Onun "eve dönmek" için uçağa yetişmesi gerekiyor. Ben avludan avluya geçerek yürümeye devam ediyorum; bataklıklar ve kemikler üzerine kurulmuş bu şehri hiç terk etmeyen o bildik, pis koku her yere sinmiş. Mahallenin ayyaşı Petya Dayı, karanlık avlunun köşesindeki çöp yığınının üstüne işiyor; çöpçünün köpeği de mavili kırmızılı bir topla oynuyor. Beni tanıdı bu köpek. Farklı görüyorum ama kokum değişmemiş. Ah, çocukluğumun tatlı kokusundan kaçmak mümkün mü!

Eski evime uğramayı düşünüyorum. Eskiden yavaş bir tramvay

vardı, 30 numara; sizi Moika Nehri üzerindeki Sirk'ten alıp Petrogradskaya tarafına geri götürürdü. Yirmi dakika boyunca bekliyorum. Benden başka tramvay bekleyen yok galiba. Bu hayra alamet değil. Yoldan geçen bir kadına, "Afedersiniz, 30 numaralı tramvay burada durur mu acaba?" diye soruyorum. "Tabelada öyle yazıyor da..."

"Sevgili kızım, *doçenka*. *Kakoy tam tramvai*. *Teper tramvai vo obşe ne hodyat*," diyor içini çekerek. "30 numaralı bir tramvay vardı ama yıllardır görmedim; üstelik her gün geçerim buradan. Sirk'in vestiyerinde çalışıyorum. Bugünlerde insanlar sirke gitmiyor pek. Hayat sirke döndü zaten. Köpekler eğittim, kaplan bile eğitmişliğim vardır; zavallı hayvanlar doğru dürüst beslenemiyor artık. Yeni kent yetkileri iblisten beter; sirkin milli servetimiz olduğunu anlamıyorlar."

Ben de Neva Bulvarı'na dönüyorum; hep gittiğim eski kitapçı, şimdi kot pantolonlar ve Adidas marka elbiselerin satıldığı bir yer olmuş. Henüz yeniyetmeyken küçük çaplı karaborsacılardan Finlandiya malı çiklet satın aldığımız eski püskü dondurmacı salonu, Lancôme mağazasına dönüşmüş. Anıçkov Köprüsü'nü geçip Öncüler Sarayı'na doğru yürüyorum. Bu köprü bana Paris'te, Eyfel Kulesi yakınlarındaki köprüyü, Pont d'Iena'yı anımsatıyor. Birden, kıpkırmızı harflerle yazılmış bir kelimenin rüzgârda savrularak bana doğru geldiğini görüyorum: NOSTALGIE.

Hayır, bu mümkün değil. Halüsinasyon görüyorum mutlaka. Du-man ve sis yüzünden olmalı. Gözlüklerim buğulanmış. Temizliyorum gözlüklerimi, fakat NOSTALGIE yazısı bir hayalet gibi orada hâlâ. Evet, Kiril harfleri kullanılmadan Fransızca olarak, *nostalgie* diye yazılmış. Bu tekinsiz serabı fotoğraflamaya karar vererek Polaroid makinemi çıkarıyorum.

Orta yaşlı bir kadın, "Bakar mısınız," diyerek durduruyor beni, "Buradan çekmeyin o fotoğrafı. Doğru açı değil. Köprüdeki bu atlı bizim başyapıtımızdır."

"Teşekkürler," deyip fotoğraf makinemi ayarlamayı sürdürüyorum.

"Dinle beni kızım," diyor ısrarla. "Yanlış yerde duruyorsun. Genç Öncüler Sarayı'nı çekmek istiyorsan yüzünü kuzeye dönmelisin!"

* Rus. "Ne tramvayı. Artık tramvay falan çalışmıyor." —ç.n.

Yoldan geçen bir başkası, "Derdi neymiş?" diye hemen söze giriyor.

"Genç Öncüler Sarayı'nı daha güzel çekmek için yüzünü kuzeye dönmesi gerekmez mi sence?"

"Evet, kesinlikle."

"Filmini boşa harcıyor!"

"Sen nerelisin kızım?"

"Yabancı mıymış?"

"Hayır, hayır."

Düğmeye basıyorum. Koyu renkli Polaroid filmde yavaş yavaş NOSTALGIE kelimesi beliriyor. Küçük yazıları okuyorum sonra: "Nostalgie. Radio Europa Plus.* Bu Zevk Sizin!"

E-postalarımın Seçmeler

Kime: Miklos@bank.inter.net

Miklos,

Eski memleketimden kaçıp sanal âleme sığındım. Bir yerlerde bir çıkış kapısı olduğunu bilmek güzel. Buradaki herkes, hiç değişmemişsin, diyor. "Aynı on beş yıl önceki gibisin!" Ne kadar ürkütücü bir düşünce. An geliyor, gerçek hayatımın bu olduğu zannına kapılıyorum – Leningrad'daki şu hayatın yani. Gerisi, New York, Paris, sen, Nina Belskaya, hep benim fantazimmiş meğer. Sanal bir sürgün... Hayır, aslında tam tersi.

Bana e-posta gönder. Gerçek hayatta sana kızgınlım, biliyorsun. T.

Kime: Tstern@gsas.nyu.edu

Sevgili T,

New York ve Paris'teki varlığının gerçek olduğunu kanıtlamak için yazıyorum sana. Bu bir hayal değildi, inan bana, ben oradaydım. Şahidimim. Elimi uzatıyorum sana. Hissediyor musun? RETURN tuşuna üst üste basıyorum, fakat bu da mesafeyi artırmaktan başka işe yaramıyor, satırların arası iyice açılıyor.

Tanyuşa, anlasana. Asıl Leningrad senin düşlerinde. O artık var olmayan bir şehir. Halüsinasyon görüyorsun. Kökenine dair bir karabasan bu. Çıkış ka-

* Rusya'nın ilk ticari radyo istasyonu. –Ç.n.

pısı var, birden fazla hem de. Yine çıkıp gideceksin, söz veriyorum. Gidişli-dönüşlü seyahat etmek güvenli bugünlerde. Aeroflot'la uçma. Duygusal bagajını kontrol etmeyi unutma. Onu almalarına izin verme; özenli davranmayacaklardır. Zaman değişti ne de olsa. Bilgisayarına el koymadılar, tehlikeli mektuplaşmalar yapıp yapmadığını umursamıyorlar. Henüz değil. (Merhaba, orada mısın? Merhaba! Sabahlığınla mavi ekranın önünde mi oturuyorsun? Yoksa orada gecenin geç bir saati mi oldu, sırtında hâlâ sokakta giydiğin, şu bir sürü fermuarı olan ceketin mi var, çıkaramayacak denli yorgun musun? Şifreni kimseye söylemiyorsun, değil mi?)

Sevgilerimle; gerçek hayatta suçluyum, evet, ama sanal hayatta değil.
Miklos.

❧ 26

Büyükannemi toprağa veriyorum

Büyükannemin yüzünü, kapalı gözlerini, hafifçe boyanmış kaşlarını, pudralı yüzünü artık hiç göremeyeceğim. "Cenaze evinde iyi iş çıkarmışlar. Neredeyse canlı gibiydi, hiç kırışık yoktu yüzünde. Gençliğinde nasılsa, işte öyle güzel görünüyordu," diyor Dina Grigoryevna.

Geç vardım oraya. Büyükannem yakılmayı istemişti. Duygusal değildi ve ölmeye hazırdı. Lüzumundan fazla sıkıntı da çekmedi.

Cenaze töreni bugün; şehrin varoşlarındaki Musevi mezarlığına gömülmesine karar verdiler. Teyzemle ben tramvay durağında Andrey Mihaliç'le buluşuyoruz. Hâlâ çok şık ve zarif. Gri trençkotla beyaz kaşkol ona pek yakışmış. "Andrey Mihaliç'i hatırladın mı?" diye soruyor teyzem, "bir keresinde sana, ayakları kanayan denizkızının hikâyesini okumuştun, ağlamış da ağlamıştın."

Bunu hiç hatırlamıyorum. Andrey Mihaliç gülüyor. Torunuymuşum gibi candan kucaklıyor beni. Üç öpücük konduruyor yanaklarıma, "Fransız usulü". "Nasıl da büyümüşsün," diyor. "Tekrar görüşmemizin böyle üzücü bir vesileyle olması ne yazık." Büyükanneme benzediğimi söylemiyor. Benzemediğimi biliyorum. Ne onun geniş omuzlarını ne de güçlü kişiliğini miras almışım.

Biraz durakladıktan sonra, "Büyükannenin kararlılığı var sen-

de," diyor. "Her zaman doğru olduğunu düşündüğü şeyi yapardı." İtiraz etmiyorum. Bunun yeri, zamanı değil. Yine de söylediğine katılmıyorum. Tüm kararlarım, büyükannemin kararlarına zıt olmuştur. Ben göçmen olmayı seçtim. O bunu yapmazdı. Gideceğimi söylediğimde, Sovyetler Birliği'nin sınırları dışında yaşamayı asla tahayyül edemediğini söylemişti.

"Büyükanne olağanüstü bir kadındı. Öylesine rastlamadım. Ömrüm boyunca hayranlık besledim ona..."

"Kendine özgü bir insandı," diyor teyzem.

"Öleceğini biliyordu. Son anlarında kendisiyle barıştı. Gelecekte umudunuzu kesmeyin, diyordu. Ama önceki gece boyunca ateşliymiş galiba; ona ağır kesici olarak biraz eter vermiş olabilirler yani. Coşkulu, esrik bir hali vardı. Onu hiç böyle görmemiştim. Genellikle içki içmezdi. Sayıklar gibi konuşuyordu. Diyordu ki, 'Çevremdeki her şey ıslıl ıslıl. Paris'teyim André,' (bana Fransızca isimle, André diye sesleniyordu). 'Döneceğimizi biliyordum; sadece sen ve ben. Burası çok güzel, hayat dolu. Ah, André, çatma kaşlarını, üzülme. Çürümüş bir medeniyet belki ve evet, Fransız garsonlarla taksi şoförleri de çok kaba – hayır, bir kereliğine benimle münakaşa etme. Bugün hepsini seviyorum! Dünyanın tüm taksi şoförleri, birleşin! Hadi dans edelim André, hayır, hayır, o berbat şarkı olmasın. Bir bahar rüzgârı esiyor ülkemizde. Hayat her gün daha mutlu, daha neşeli... Yok, aslında dans müziği değil bu, marş. Ben diğerini istiyorum: *Mais vous pleurez, monsieur.... La-la-la la vie en rose**... Hayır, hayır, o da çok kederli. Paris'teki Rus kabaresinde çalan şarkıyı hatırlasana. Leylak alacakaranlık... Şalını çıkardın, çözdün güüü–zelim saçlarını... Mutlu olalım! Şu ânı bize verin! Gevşe, André, gevşe. Öyle mutlu ve öyle yorgunum ki...' Gülümseyip uykuya daldı. Ağladım yanı başında."

Teyzem gözyaşlarına boğuluyor, ben de öyle. Tramvay yavaşça şehrin varoşlarından geçiyor.

"Afedersiniz, şu bozukluğu uzatır mısınız?"

"İki bilet lütfen."

"Teşekkürler."

Toplu taşımacılığın ritüellerini, kalabalık tramvaylardaki yaban-

* Fr. "Ama ağılıyorsunuz Mösyö... La-la-la la toz pembe hayat." –ç.n.

caların paylaştığı o birlik hissini anımsıyorum. Tramvaya binmek, dirseklerinizi, ayaklarınızı ve şemsiyenizi kullandığınız bir geçiş ayinini gerektirir; hayatta kalma mücadelesinde üzerinize düşeni yaparsınız. Ama en iyi uyum sağlayanın canlı kalmayı başardığı bu mücadeleden galip çıktıktan sonra, yol arkadaşlarınıza kibar davranmaya başlar, onlara tasvip eden gözlerle bakar, bozukluklarınızı uzatmak için bulunduğunuz yeri değiştirirsiniz. Hayır, parayı ceplerine atmazlar. Hiç olmaz böyle bir şey. Herkesin kutsal saydığı kamusal güvene saygısızlık olurdu bu. Hâlâ eski bilet makinelerinden bulunan nadir tramvayların birinde olduğumuzu fark ediyorum. Şimdi paranın değeri düştü, bozuk para bulmak zorlaştı. Tramvayların çoğu Batı tarzına döndü; biletinizi makineye sokuyorsunuz, bilette delikler açıyor.

"Alır mısınız? Sol taraftaki beyefendiye iki bilet."

"Sağolun hanımefendi."

"Biri Kadiş duası okuyabilse, Ninel Markovna için çok şey ifade ederdi."

"Hatırladığım kadarıyla ateşli bir ateistti. Öğrencilerini sürekli Bilimsel Ateizm Müzesi'ne götürürdü. Tek kelime Yidiş hatırlamazdı. Veya belki tek bir deyiş dışında: *Dreinit kin kopp*, 'kafama delikler açma' – her ne demekse."

"Ah, evet," diyerek gülüyor Andrey Mihaliç, "evet, *dreinit kin kopp*. Hayatının son beş yılında, büyükannenle Yidiş dilinde çene çaldık. Biliyorsun, Çernovitz kasabasında birlikte büyümüştük. Çocukluğunu geçirmek için gayet havalı bir yerdi Çernovitz. Burjuva Yahudi çocuklarının Fransız dadıları vardı; aslında birçoğu Romanyalıydı ya, kimse aradaki farkı anlamazdı. Diğerlerine benzemeye, beynelmilel olmaya çalışırdık. Küçük boğucu dünyamızdan kaçıp yirminci yüzyıla göç etmeyi isterdik. Hepimiz az ya da çok başardık bunu. Tamamen şanssız sayılmazdık aslında; sandığımız kadar şanslı değildik, o kadar."

"Annem senin yaşlandıkça iyiden iyiye batıl inançlı olduğunu söyler, 'Dikkat et ha!' diye kafasını sallardı, Andrey Mihaliç." Teyzem gülümsemeye çalışıyor.

Son durağa, Musevi mezarlığına geldik. Okuyamadığım bir İbranice yazıt var burada. Kapılar paslanmış. Çitin bazı tahtaları eksil-

miş. Mağribi tarzında inşa edilmiş eski sinagoğun duvarında bir ağaç büyümüş. Harap haldeki sinagog merdiveninde iki işçi bir şeyler atıştırıyor. Ellerinde çavdar ekmeği, turşu ve Pepsi Cola'yla, Leningrad'daki *Zenith* futbol takımının yenilgisini tartışıyorlar. "Herifçiöğ-lu topa kafayla vurmaya çalışıp yine kaçırdı."

Nihayet, badem gözlerini keder bürümüş yaşlı bir adam bizi karşılamak üzere girişe varıp güvenlik görevlisine sesleniyor: "Blank ailesi geldi." Aslında biz Stern ailesiyiz. Büyükanneimin kızlık soyadı çoktan unutuldu. Fakat ihtiyar kantor için biz Blank ailesiyiz, Rus Yahudileri tarihinin bu mezarlığında yatan müteveffa Blankların akrabaları. Dar yollar yosunla kaplı. Neredeyse hiç ziyaretçi yok burada; sadece, puantiyeli eşarp bağlamış yaşlı bir kadın mezar taşlarının yanına çömelmiş, yabancı otları temizliyor.

İhtiyar kantor, "Burada mezarlarla ilgilenecek kimse yok," diyor esefle. "Hiç kimse. Ben ölünce insanlar ölülerini nasıl bulacak, bilmiyorum. Buraya gelince hemen kayboluyorlar. Yolların birçoğunun ismi yok burada. Kitaplar var tabii; her şeyin kayıtlı olduğu eski kitaplar. Ama kimse ilgilenmiyor o kitaplarla, hiç kimse. Rutubet yüzünden ıslanıp dağılıyorlar; siyah mürekkeple yazılmış harfler okunamaz hale geliyor. Ne yapayım? Elimden ne gelir? Yaşlandım artık."

Birçok mezar taşının çimentoyla kaplı olduğunu, âmâların gözlerine benzediklerini fark ediyorum. Üzerlerinde ne bir isim, ne bir işaret, ne doğum ve ölüm tarihleri, ne de herhangi bir yazı var.

"Bunlar göçmenlerin mezarları," diyor kantor. "Yani göçmenlerin akrabalarının. Biliyorsunuz yetmişli yıllarda, bir aile göç edince, akraba mezarlarına saygısızlık edilirdi sık sık. Serseriler mezarlara gamalı haçlar, korkunç, aptalca şeyler çiziktirirdi. O yüzden tüm aile İsrail'e, Amerika'ya, Kanada'ya gideceği, mezarlarla ilgilenecek kimse olmayacağı zaman, üzerlerini çimentoyla kaplardı. Evet, burada kimin yattığını okuyamazsınız. Ölümler için fark eden bir şey yok zaten. En azından hatıralarına saygısızlık edilmeyecek. En başta, bu çimentolu mezarlardan ürkmüştüm. Bana âmâların gözleri gibi bakıyorlardı. Şimdi alıştım. Belki böylesi daha iyidir. Hayat böyle işte, neylersiniz, hayat böyle."

Mezarlığın bir köşesinde, büyükanneimin arkadaşları, akrabaları ve öğrencileri küçük bir grup halinde toplanmış. Kantor, "Gömüldü-

ğü yeri unutmayın," diyor. "Hemen şimdi, ben Kadiş duamı okumadan yazıverin. Nerede yattığını yazmanızı istiyorum. Onun iyi, güçlü bir kadın olduğunu söylüyorlar. Ona burada, bu mezarlıkta bir yer bulmamız büyük şans. Neredeyse hiç mezar alanı kalmamıştı, fakat Blank ailesi için son bir yer bulabildik."

"Sağolun Abram Abramîç, çok sağolun. Her şey için teşekkürler. Sizi hiç unutmayacağız."

Çevremdeki sürüyle mezar taşına bakıyorum. Bu insanlar öldükten sonra bile kendilerine yer bulma sıkıntısı çekiyorlar. Gözlerimin önünden Ruslaştırılmış, Lehleştirilmiş, Almanlaştırılmış Yahudi isimleri geçiyor. Artık göremez oldum. Büyükbannem için, anlamadığım bir dilde Kadiş duası okuyorlar.

✂ 27

Size mutluluğun yedi filini sunuyorum

Büyükbannem seyahatlerine az bavulla çıkmayı tercih ederdi. Eşyalarını kırk beş dakikada toparlayıp "ordudaki askerler gibi" hemencecik hazır olabilmekle övünürdü. Şimdi ondan kalan, kimsenin istemediği birkaç kişisel eşyayı toparlama sırası bana geldi. İnce aile albümünde, annemi genç bir Oktobrist,* beni de buruşuk boyunbağılı bir Genç Öncü olarak gösteren fotoğraflar var; büyükbabam Grişa asker üniforması giymiş, Andrey Mihaliç beyaz takım elbisesiyle züppe gibi çıkmış. Sonra, 1960'ların başında, ben doğduğum sıralarda Yalta sahilinde çekilmiş resim var. Paket turlarla gelen Sovyet talticilerinin doldurduğu taşlı sahilde hiç tanıdık insan görünmüyor. Kimin kim olduğunu söyleyecek şahitler yok. Andrey Mihaliç, "Büyükbannen Yalta'yı severdi," diyebiliyor ancak. Beş yaşlarında, kısa koyu renk saçlı çıplak bir kız çocuğu, ıslak kumlara çökmüş, kulağına bir deniz kabuğu dayamış. Belli ki böyle yaparsa dalgaların çağıl-

* İkinci Nikola'nın Ekim (*Oktıabr*) 1905 tarihli bildirisinde yer alan reformları destekleyen partinin üyelerine verilen ad. -ç.n.

tısını duyabileceği söylenmiş ona. Puantiyeli bikini giymiş birkaç genç kadın, gözlerini kapatıp burunlarını plastik "burun koruyucu"larla örterek uzanmış; yanlarında, kendilerine *Pravda* gazetesinden üçgen şapkalar yapmış orta yaşlı, bronz tenli bir grup erkek var. İskambil oynayıp Jigulev birası içiyorlar. Kim bu insanlar? Nereden gelmişler? Şimdi neredeler acaba? Büyükanne kazara çekilmiş bu fotoğrafı niye sakladı ki? Bu yere dair bir anı kalsın diye mi; yoksa fotoğrafta büyükanne yakın olan, hiçbirimizin tanımadığı biri mi yer alıyor?

Fotoğrafta anlaşılmaz bir kayıtsızlık var. Sanki vizör hedefini şaşırmış, bir an dikkati dağılan fotoğrafçı, kadın ya da erkek kahramanın çerçeveden çıkmasına sebep olmuş. Herkesin arka planda kaldığı nadir resimlerden bu; fotografik anonimliği hiç kimse bozmuyor.

Bana tanıdık gelen düzinelerce fotoğrafta teselli buluyorum; büyükanne, katı fakat müşfik öğretmen, kendisine hayran öğrencileriyle sarmalanmış olarak hep en ortada duruyor. Tek tek öğrencilerin fotoğrafları da var – İnočka paten kayarken, Nataşenka küçük kuğuların dansını yaparken, Galya bir matematik bulmacasını çözerken, Alik ve Alişa Fransızca bir diyalogu çalışırken. Fotoğrafların arka yüzleri, sevecen ithaflarla, yazım hatalarıyla dolu: "Sevgili Ninel Markovna: En sevdiğimiz öğretmenimizsiniz. Hiç unutmayacağız sizi." "Ninel Markovna'ya, öğrencilerinden şükranlarla." Öğrencilere ait fotoğrafların benim fotoğraflarımdan daha fazla olduğunu düşünmeden edemiyorum. Ona hiç böyle ithaflar yazmadım, fakat arada bir kartpostal göndermişliğim vardır. Büyükanne eskiden okuldaki Şeref Panosu'nda asılı duran son fotoğrafını buluyorum. Saçı 1930'ların modasına göre kesilmiş. Bu resimde handiyse gülümsemiş; müsterih, çevresiyle barışık görünüyor. Ayrıca 1950'lerin *Komsomol Pravda*'sından, Yves Montand ile Simone Signoret'nin Moskova'da çekilmiş fotoğrafının yer aldığı bir sayfa var. Manşette şöyle diyor: "Moskova Gençliği, Fransız Komünistleri delegasyonunu karşıladı." Yves Montand objektife gülümsüyor ama Simone Signoret başka tarafa bakmış; o kedi gözleriyle bizi ayıplıyor adeta. Tarih 1956. Gazetede Macaristan'daki olaylar hakkında bir makale var. "Sovyet Hükümeti anti-komünist sabotajın önlenmesine yardımcı oldu" denmiş; Budapeşte'yi gösteren fotoğrafın arka planında yanan binalar göze çarpı-

yor. Aslında neler olduğunu bilmek mümkün değil. (Büyükanmem Macaristan'daki 1956 hadisesi hakkında ne düşünüyordu? Olanları kınamış mıydı, yoksa haklı mı görmüştü? Gazete sayfasını sırf Simone Signoret'nin resmi için ayırmış olabilir mi?) Bu eski gazete öyle narin ki, dokununca ufalanıyor.

Büyükanmem mektuplarını saklamazdı. Onları yakmayı âdet edinmişti; gizli saklı bir şey yazmayanları bile. Elinde tuttuğu tek şey kart-postallardı; solgun renklerini seviyordu herhalde. Çekmecesinde bir tomar okul defteri dururdu. Hayır, ne günlüktü bunlar, ne de yazmayı tasarladığı roman için notlar. Büyükanmem bunu yapmayacak kadar akıllıydı. Bu dünyaya metinler bırakmanın anlamsız olduğunu düşünürdü. Lüzumundan fazla şey yazılmıştı zaten. Kendi vasat düşüncelerinizi buna eklemektense, başkalarının yazdığı muhteşem dizeleri hatırlamak daha iyiydi. Dolayısıyla bunlar, onun en sevdiği şiirleri yazdığı defterlerdi. Arkasında ölçü birimleri tablosu bulunan okul defterleri kullanırdı. Hepsini dikkatle, öğretmenlere özgü örnek bir elyazısıyla kopyalardı. Kopyalayarak kendine mal ederdi şiirleri. Eklediği tek şey tarihti. Şiirin yazıldığı değil, kopyalandığı tarih.

Bulduğum en son şey, tozlu defterlerin, resimlerin ve atasların altına gömülmüş, fildişinden yapılma yedi küçük fil oluyor. Bunları keşfettiğim ne iyi oldu; çöpe gittiklerini sanıyordum. Nereden geldiklerini bilmiyorduk, fakat kendimizi bildik bileli büyükanmemdeydi bu filler. Uzak bir kuzenime bakılırsa bu filler Sovyet-Hint dostluğu yıllarından kalma bir ganimetmiş ve Leningrad Ticaret Merkezi'nde Çin işi çaydanlıklarla birlikte satılıyormuş. Annemse, büyükanmemin bunları Yalta'da Kırım Tatarlarından ya da efsanevi Hazar Türklerinin soyundan gelme oldukları rivayet edilen Karaylardan satın aldığını söylemişti bize. Komşusu Galya bunların kesinlikle yurtdışından geldikleri hususunda ısrarlıydı. Gérard Philipe'e benzeyen romantik bir konttan hediye olmalıydılar. Devrimden sonra servetini kaybetmişti kont. Elmasları yoktu artık. Bu armağan onun gönlünden kopuvermişti.

Kökenleri belirsiz olsa da, yedi fil her zaman tek sıra halinde büyükanmemin masasında dururdu; toynağı yerde olan en büyük fil sıranın başında olurdu. Yedi filin mutluluk habercisi olduğu söylenirdi. Büyükanmemin batıl itikatları yoktu elbette. Üstelik biblolarından hoş-

lanmaz, küçük burjuva evlerindeki eşya kalabalığıyla dalga geçerdi. Fakat fillerin yeri ayrıydı. Her gün ıslak bezle tozlarını alırdı. Onlara bağlanmıştı; hatıralık evcil hayvanları olmuştu filler. Sonunda büyük-kanneme mutluluk getirmiş de olabilirler. Ama bizimle paylaşmadı bunu.

✂ 28

***Kederli düşüncelerimizi dağıtıp Ninel Markovna'nın
aslında Paris'te ne yaptığını öğreniyoruz***

"Artık üzülme hayatım, üzülme artık. Büyükannen sağlam kadındı. Bazıları haşin bulurdu onu; ben öyle bulmazdım. Yumuşak bir tarafı da vardı. O gün dipsiz gözleriyle bana bakıp şöyle demişti: 'André, ömrünü ziyan ediyorsun. Daha ne kadar kendini kandıracaksın.' Haklı olduğunu biliyordum. Bana söylediğini yaptım. Sovyetler Birliği'ne geldim."

"Hangi seneydi?"

"1939. Polonya'nın işgal edilmesinden hemen sonra. Rusya'nın güvenli bir barınak olacağını düşünmüştük. Devrime de hizmet etmek istiyorduk zaten. Beni 'üye kaydetti' diyebiliriz; yalnız beni de değil. Çok ikna ediciydi. Beni politik tasfiyeler konusunda uyarmış mıydı? Hayır, uyarmamıştı tabii. 'Propaganda bunlar André, güven bana,' demişti. Bazı hatalar yapılmış olabilirdi, ama ikimiz de biliyorduk ki, 'birkaç yumurta kırmadan omlet yapılmaz'dı. Hayat kısaydı; biz de bir-iki omlet yapmalıydık kendimize. Fazla şüpheli insanlara tahammül edemezdi. 'Öte yandan şöyle, öte yandan böyle...' 'Lüzumundan fazla düşünürsen eyleme geçemezsin,' derdi. Bazen adil davranmazdı insanlara; belki düşmanları da vardı. Karışıkta bu işler. Bir gün anlatırım sana. Başka bir gün. Rusya'ya dönmenin bedelini ağır ödedik, fakat bunun için onu suçlamıyorum. Paris'te kalmış olsaydım, ya ölüp gider ya da gerçekten büyük bir sinemacı olurdum. Kim bilir. O günlerde sinema, hayat karşısındaki önemini kaybetmişti. Avrasyacılar ve solcu göçmenlere katılıp hepsini Sovyet Rusya

için çalıştırmak istiyorduk. Tereddüt ettiğim bir an olmuştu. Paris'teki şu kalabalık lokantada oturuyorduk, unuttum adını, 'Chez bir şey'; mutlu mutlu içkimi yudumlarken içime bir şüphe düştü. Acaba her şeyi bırakıp tekrar yeni bir hayata mı başlasaydım? Nina hemen anladı. Gözbebekleri merını gibiydi. 'On bir yaşımızda, Çernovitz'deyken birbirimize ne söz vermiştik, unutma,' dedi. Hatırladığımı biliyordu."

"Siz Çernovitz'deyken nasıl bir çocuktı büyükannem? Bize o günlerini hiç anlatmazdı."

"Fazla değişmedi. Hatırlıyorum da, bir keresinde beni epey uzağa, şehrin varoşlarına götürmüştü. Terk edilmiş binalardan birinin çatısına çıkıp ormana ve civar köylere bakmıştık. Bu köylerden biri yakın zamandaki bir kıyıda hemen hemen yok edilmişti. Köy halkının çoğu gitmiş, bir daha geri dönmemişti. 'Ne çok adaletsizlik var dünyada. Yoksulluk, sefalet, şiddet,' dedi, 'böyle olması gerekmiyor.' Parmağını kesip biraz kan akıttı, bana da aynıını yapmamı söyledi. Huş ağacından bir çubuğu kanımıza batırarak bir dostluk ahdi imzaladık. 'Daha iyi bir dünyada yaşayacağız Andrey, söz verelim birbirimize.' Galiba bunu bir Fransız romanında okumuştun; Victor Hugo'da falan. Pek kitapsever çocuklardık.

"Fakat ağladığını gördüm. Uzun otların arasında, ağlayarak bayır aşağı koşuyordu. 'Ne oldu?' diye sordum. 'Çok korkunçtu Andriyuşa, çok korkunç,' dedi hıçkırımlar içinde. 'Korkunç olan ne?' 'Bir tavşana bastım; ölü bir tavşana.' "

"Biliyorsunuz, Çernovitz'den hiç bahsetmezdi. Leningrad'da doğmadığını saklamak ister gibiydi. Kendini Leningrad'ın yerlisi sayar, ziyaretçilere, misafirlere şehri gezdirmek isterdi hep. 'Önce Rus Müzesi'ne gitmelisiniz. Hayır, hem Rus Müzesi'ni hem de Puşkin Müzesi'ni gezmeye bir gün yetmez.' Nekadar vatanperverdi."

"Evet, doğru. Sonunda Çernovitz'den geldiğimizi unuttuk. Hangi şehrin daha güzel olduğunu tartışıp dururduk; Moskova mı, Leningrad mı? Onun fikrini tahmin edebilirsin."

Neva Bulvarı üzerindeki bir kafede oturuyoruz; burası eskiden mermer zeminli, Nord* isimli meşhur bir kafeydi, sonra adı Kafe Se-

* Fr. Kuzey. -ç.n.

ver'e çevrildi (*sever* Rusçada "kuzey" anlamına geliyor). En güzel ekler pastaları, kartoşkalar ve Beyaz Ayı çikolataları burada satılır. Şimdi yeni bir "özel" büfe varmış, adı yine Nord olacakmış, fakat henüz tabelasını hazırlamamışlar. Kafede birkaç genç işadami, yaşlıca bir Rus entelektüeline kahveyle konyak alan yabancı öğrenciler, Çin malı Adidas eşofmanlar giymiş birkaç asık suratlı adamla yanlarındaki boyalı sarışın, bir de biz varız. En önemlisi kahveyi güzel yapıyorlar ve tezgâhtar kadın taze bir içtenlikle utangaç utangaç gülümseyip "Sağolun, yine bekleriz" diyor, sözlerinin provasını doğru dürüst yapamamış gibi.

"Ona âşık mıydınız Andrey Mihaliç?"

"Âşıktan da öte. Her zaman âşktan da öteydi duygularım. Evli olduğundan değil. Hiç alakası yok. O benim idealimdi. Nasıl anlatsam ki? İnsan tabiatı çok karmaşık. Bizim yakın bir ilişkiye girmemiz mümkün değildi. Ninel Markovna çok iyi anlıyordu bunu. Hem bana yardımcı da oldu. 1950'lerin sonunda, Moskova'da Uluslararası Gençlik Festivali düzenlendiği zaman, yönetmen Grigori Aleksandrov'la birlikte çalışmaya başladım. *Volga, Volga* ve *Sirk* filmlerini çeken yönetmen. Seyretmişliğin var mı?"

"Evet, tabii."

"Aleksandrov'un Eisenstein'la birlikte Amerika'ya gittiğini biliyormuydun? Hollywood'daki başarısı hakkında böbürlenmeye bayılırdı. Orada ünlü bir Hollywood yapımcısıyla, 'en tepedekilerden biriyle' içki içtiğini söylemişti; ismini vermedi. Sadece göz kırpıp 'kimi kastettiğimi anlamışsındır,' demişti. Sanırım Louis Mayer'den söz ediyordu! Güya Aleksandrov'a, Amerika'ya göç etmeyi ister misin diye sormuş. 'Ne de olsa Hollywood'daki yeteneklerin çoğu Doğu Avrupa'dan, bilhassa da Pinsk ve Çernovitz'den gelme' demiş. Aleksandrov gururla, Sovyet Rusya'yı asla terk etmeyeceğini söylemiş. Yapımcı onun içkisini tazelemiş, bir hafta bekleyeceğini söylemiş. Aleksandrov'a muhteşem Hollywood müzikalleri seyrettirip fikrini almak istiyormuş. Bunların hepsi efsaneden ibaret tabii. Bir de hem Eisenstein'ın hem de Aleksandrov'un Hollywood'da kalmayı istedikleri, fakat orada soğuk karşılandıkları şeklinde kötü bir söylenti var. Hangisi gerçektir, bilemeyiz. Bildiğimiz, Aleksandrov'un Sovyetler Birliği'ne dönüp bir Sovyet müzikal komedisi yarattığı. Demek ki ya-

pımcının zamanı ve votkası boşa gitmemiş. Eisenstein'la ilişkisini kesmişti Aleksandrov. Sovyet halkını güldürmek istiyordu ki, 'her gün daha mutlu, daha neşeli' olsunlar. Amerika'yı 'yakalamakla' yetinmeyip öne geçmek istiyordu; Amerikalıların hiç yapamadığı kadar iyi, büyük, popüler, büyümlü ve müzikal bir şeyin peşindeydi. Böylece Sovyet anayasasına ithaf edilmiş bir müzikal yapıp müzikaldeki Amerikalıyı Sovyetler Birliği'ne göç ettirdi. Fena değil ha?"

"Büyükanneimin tutuklandığı gece izlediği film miydi o?"

"Evet ve gerçekten hiç hoşlanacağı tarzda bir film değildi. 'Hadi Andrey,' derdi. 'Komediye ayıracak vaktimiz yok.' Onunla hemfikir değildim elbet. 50'li yıllarda Jean Gabin'e hayrandı – bilmem niçin. Onu yağmurlu bir taşra kasabasında trençkotuyla yürürken gördü mü, ekranın karşısına çakılır kalırdı. Açıkçası, benim filmlerimi pek umursadığını sanmıyorum."

"Televizyonda sizin mini Çehov dizinizi seyretmiştim. Yedinci sınıftaydım galiba; boğazım şişmiş, ateşim yükselmişti. Mükemmel bir zamanlamanız vardı."

"Valentin Kaçalski'nin şarkı söylediği *Güzelim Saçların*'ı seyrettin mi? O zaman çok küçüktün herhalde. Kaçalski'nin üç kızı Liuboçka, Lialia ve Alyona, iflas etmiş bir soylunun kızlarını canlandırıyor-du. Kızların biri şımarık yumurcağın tekiydi, biri seks düşkünüydü, diğeriye kitap kurduydu... Dolaylı şekilde hayatımızı anlatıyorduk, sanat içinde yapılması gerektiği gibi."

"Hangi Kaçalski'ydi bu? Romantik göçmen şarkıları söyleyen mi – 'Beş parasız bir prensesim' falan?"

"Çok eski bir şarkıdır," diye kıkırdıyor Andrey Mihaliç. "Nereden biliyorsun? Senin kuşağından hiç kimsenin bu şarkıyı hatırlayacağını sanmazdım. Kaçalski'nin şarkıları çok kısa bir dönem revaçtaydı."

"Bentarihçiyim Andrey Mihaliç. 1930'larda ismi iyi biliniyordu. Sovyetler Birliği'ne geldiğinden haberim yoktu. Benim zamanımda artık ünlü biri değildi."

"Ya, evet. 1950'lerde hem şarkıcı olarak hem de gençler arasındaki alkol alışkanlığına karşı yürüttüğü kampanyalarla epey ünlenmişti."

"Hmm. Halbuki gençken sıkı bir içkici olduğumu sanıyordum."

"Kesinlikle. Kötü anılardan kurtulmak istemişti – içki âlemleri, akşamdan kalmalık halleri, yatağa kusan kadınlar falan. Nihayet iyi bir amaç edinmişti." Andrey Mihaliç bana göz kırpyor. "Alkolizm karşıtı kampanya iyi bir meşgaleydi. Alkolizme faydası yoktu ama bir sürüespriye ilham vermişti: Rabinoviç kasaba gidip bir şişe votka ister. 'Derdin ne senin? Aptallaştın mı ne?' diye cevap verir tezgâhtar kadın. 'Görmüyor musun, burası kasap dükkânı, o yüzden bizde et bulunmaz. İçki bayii yantarafta. Votka olmayan yer orası.' Gorbaçov zamanında Kaçalski yine televizyona çıkmaya başladı; Rayza Maksimovna için şarkı söylüyor, alkolizme açtıkları savaşa selam duruyordu. Ah, ne güzel günlerdi! Neyin var neyin yok bilirdin. Yoklukların bile münasip yerleri vardı. Kremasız kahve fıkrasını biliyorsundur?"

"Evet, meşhur fıkra. *Ninoçka*'da kullanılmış."

"Öyle mi? Hatırlamıyorum. Lubitsch'e Budapeşte'deyken anlatmış olmalıyım. Ernst benim espri anlayışımı kıskanırdı."

"Ya?"

"Şaka yapıyorum. Çocuktum o zaman, çok da ciddi bir çocuktum. Bütün bu eski şeylere niye bu kadar ilgi duyuyorsun? Beatles ve *Jesus Christ Superstar*'a meraklısın sanıyordum. Hatırlar mısın, bir gün İncil'i okuduğunu görmüştüm de, *Jesus Christ Superstar*'ı anlamaya çalıştığını söylemiştin bana. İtiraf edeyim, epey gülmüştüm. Bu kez neyle uğraşıyorsun peki?"

"1930'ların Paris'indeki göçmenler hakkında bir araştırma yapıyorum."

"Anladım. Esaslı bir konu. Bu kadar bunaltıcı olmayan bir şey seçseydin ya. Çok gariban haldeydi Rus göçmenleri. Komplolardan ve umutsuzluktan ibaretti hayatları. Anlam ve amaç yoksunuydular. Tek yaptıkları içki içip şikâyet etmek, mazideki Rusya'nın yasını tutup bugünkü Sovyet Rusya'dan nefret etmekte. Şimdilerde revaçtalar galiba. Toz pembe gözlüklerin ardından bakıyoruz onlara. Tabii aralarında büyük sanatçılar, yazarlar vardı; direniş hareketinde çarpışan Boris Vilde gibi, cesur bir adam ve büyük bir şair olan Poltavski-Rijiski gibi. Hakkında bin türlü rivayet vardı o günlerde. Vadim Sovin de almış başını yürümüştü. Birkaç dilde yazıyordu. Geçenlerde *Moscow News*'da, Sovin'in 'dedektiflik dehasına' sahip olduğunu yazmışlar. Şimdi bütün eserleri her köşe başında satılıyor."

"Ya Nina Belskaya?"

"Kim?"

"Belskaya, Nina."

"Onu niçin soruyorsun ki? Krestovski'nin kıyıda köşede kalmış ömezlerinden biriydi; dilbilimci miydi, psikolog mu ne."

"Ama sürgün ve paranoya hakkındaki yazısı bayağı tesirliymiş."

"Tesirli mi? Nerede? Kime tesir etmiş?" Andrey Mihaliç'in iğneli sözlerinde nahoş bir taraf vardı.

"Birçok çalışmada bu yazıya değinilmiş."

"Bir dipnottadır eminim. Fazla yayını yoktu. Bir amatördü Nina. Hepsı bu kadar – fazla tanımazdım onu."

"Bence söyledığınızden daha fazla tanıyordunuz."

"Ne demek istiyorsun?"

"Büyükanemle aynı soyadını taşıyordu, değil mi?"

"Değil aslında, onun isminde yumuşatma imi vardı – Bel'skaya. Bu bir tesadüf. Ninel Markovna'yla hiç karşılaşmadılar. Konu ilginı çekiyorsa, Poltavski-Rijiski'nin seçme eserlerine önsöz yazmış eski bir arkadaşımla tanışmalısın. Bazı şiirlerini bayağı severdim; bilhas-sa son dönemde yazdıklarını. Nasıldı?"

*Koruyacağım seni bu iseden
Ve hiç durmayan film treninden
Ölüm yok canım, ölüm yok..."*

"Nina Belskaya'nın arkadaşıydı, değil mi?"

"Ah güzelim, yanlış yoldasın. Amerikan tarzı bir sansasyon merakından kaynaklanıyor olsa gerek. Nina Belskaya hiç kimse değildi. Sonu kötü oldu. Apartmanındaki göçmen işçilerden birinin, dairesi-ne hırsızlık için girdiğı söyleniyor. Öyle bayağı bir durum işte. Niçin onun hakkında tartışıyoruz ki? Büyükanenin cenazesinden bir gün sonra hem de. Çok yorgunum hayatım. Öfkelenmek istemiyorum val-lahi. Bunlar üzücü şeyler, çok üzücü. Gençsin ve muhtemelen tıpkı büyükanne gibi inatısın. Seni gerçekten severim hayatım. Senin sersem amcan gibi hissediyorum kendimi, evet, biraz sıradışı bir am-ca. Fakat yorgun düştüm artık, dinlenmem lazım. Sonra konuşuruz, söz, konuşacağız."

✂ *Paris, 10 Ekim 1939*

Sevgili Profesör,

Bütün sabah penceremin pervazındaki yağmur damlalarını sayarak sizi bekledim. Alt kattaki kızın berbat "fa" temrinlerini dinledim. Kız gittikten sonra zavallı bina görevlimizi ağlarken gördüm. Kızın müziğin ruhunu katlettiği kanısındaydı. Göçmen işçilerin çeşitli lehçelerde küfrettiklerini duydum. Yüksek kahkahalar attılar, sonra ortalık sakinleşti. Avludaki mobilyaları toplamak için dışarı çıktılar şimdi. Bina görevlisi köpeğini yürüyüşe götürdü. Orada pencerenin önünde yalnız başıma sizi bekliyor, bir denizcinin dul kalmış eşi gibi elimdeki bluzu nakışlıyordum. Sonunda yalnız kalabileceğimi umuyordum. Baş başa, yalnız; hep olduğumuz gibi. Gün ortasında Natali özgüvenli bir edayla Troçkist Merkez Komite toplantısından döndü. Köpek havladı. Göçmen işçiler kendi aralarında atışmaya başladılar. Kalan son limon dilimiyle bir çay içtim, okumaya gayret ettim. Yaşam normale döndü. Şemsiyeniz kupkuru halde masamda duruyor. Niçin gelmediniz?

Sevgilerimle, Nina

✂ *Paris, 11 Ekim*

Sevgili Nina,

Seni aramalıydım, fakat telefonda ne kadar nefret ettiğimi bilirsin. Dünya tarihi açısından çok acil koşullar beni Meudon'a gitmeye zorladı. Haftaya Bayan Blank'la görüşmeyi umuyorum. Fevkalade bir kadın gerçekten; romantik anlamda bir idealist değil, fakat akılcı bir inanç sahibi. Her şeye rağmen gelecektekine yana umutlanmamı sağlıyor, hem de dünyanın sonunu iyi görmemeye eğilimli olduğum halde (ki gerek sen gerekse Bay Blank bu nedenle haklı olarak kınıyorsunuz beni). Ayakta kalmayı bilen, hepimize de kurultuş umudu aşılayan biri o.

Söz veriyorum, çok yakında görüşeceğiz. Şemsiyeyi boşver Ni-nuşa, ben seni görmeye geleceğim, derin bir sohbet için.

Sevgiler, Boris Vladimiroviç

E-postalarımın seçmeler

Kime: Miklos@bank.inter.edu

M,

Büyükannemi toprağa verdim. Hepimiz ona haksızlık ettik galiba. Güçlü görünürdü ve inanırdık ona. Yaşayanlar terk etmiş Yahudi mezarlığını. Ölüler kalmış, fakat onlarla ilgilenenler göç etmiş. Herkes bir şekilde kaçıp gitmiş. Ta en başından büyükannem hakkında mı yazsaydım acaba?

Nina Belskaya şimdi öyle uzak, öyle uzak geliyor ki bana. Yoksa sadece hayallerimde mi yaşattım onu? Önemli biri mi? Belki o profesör sonunda en sevdiği çömezini öldürmüştür? Eğer öyleyse, bunu asla yayımlatamam, ne burada, ne de ABD'de. Adamın yolundan giden bir sürü insan var.

Sen nasılsın? Aile yemeklerin, işin vs.? Tüm bunlar gerçek mi?

T.

Sevgili T,

Gelen mesajında hiçbir zaman ibaresi bulunmuyor. Bunu nasıl başarıyorsun? Sizin Leningrad, bizim zaman dilimimizin dışında mı? Issız adaya düşmüş bir Macar, bir Rus ve bir Amerikalıyla ilgili fıkrayı anlatırdım sana, ama gülünç bulur muydun bilmem. Çok düşünüyorum seni, görmek, kucaklamak istiyorum. Böyle düşündüğüm için beni bağışlar mısın?

Bak Tanyuša, şimdi yas tutuyorsun ister istemez. İş şakaya vurmak çabasındasın, ama fayda etmiyor. Sen ki duygusallıktan o kadar korkarsın. Nostalji ikimiz için de bir tabu; işte bizim ortak noktamız. Neşelenmeni sağlamak konusunda pek başarılı değilim galiba. Yapman gerekeni yapıyorsun, bunu hatırlaman yeterli. Yolunda yürü; sonunda ne bulacağını bilmesen de. Kendine ihanet ediyor olsan bile araştırmada dürüstsün. Ben kendim için aynı şeyi söyleyemiyorum. Lubitsch projemi ertelemek zorunda kaldım. International Bank'teki işlerimi bitiriyorum artık. Biliyorsun, New York'ta bir ev satın almayı tasarlıyoruz, bizim "Amerikan hayali" miz; ön ödeme için para biriktirmeye çalışıyorum. *Gerçek dünyada yaşamam lazım*, diyorlar bana (italikler benim değil). Sahip olduğum tek dünya bu değil neyse ki.

Kendine iyi bak, yakında her şey yerine oturacak. Söz veriyorum. *Tovariş uçitelni tsa. Segodnya svetit solntse. Dozjd konçilsya. Urra! Da zdravstvuyet pervoye mayu!* (Öğretmen yoldaş. Bugün hava güneşli. Yağmur durdu. Hey hey! Yaşasın Bir Mayıs!)

Je t'embrace * -M.

M,

" Eve " dönünce hayal gücü kapasitem azaldı maalesef. Adeta batıl inanç gibi bir şey bu. Çok fazla hayal kurarsam, hiçbir şey hatırlayamaz olacağım sanki. Ufkum daralıyor burada. Farklı şeyler düşünmeye devam edebilecek miyim, bilmiyorum. Büyükanneimin hayallerini düşünmek istemiyorum. Onu kafamda tekrar kurup hatırasını bozmak istemiyorum. İnsanları dinliyor, onun hakkında söylediklerini hatırlamaya çalışıyorum. Kendi hayatlarını, başkalarının hayatını nasıl değerlendiriyorlar, anlamak istiyorum. Göç etmeden önce burada yaşamak nasıl bir şeydi, hatırlamaya gayret ediyorum.

St. Petersburg'u Budapeşte'yle kıyaslama sakın. Burası farklı, hem de çok farklı.

Buralı gibi olmak, uyum sağlamak için çok uğraşıyorum. Bir yandan fark edileceğim korkusu var, bir yandan da ortama hemen uyuvermekten ürküyorum. Nasıl çıkacağım için içinden?

Allahtan e-posta diye bir şey var!!

*Tseluyu** – T.*

Not: İngilizce profesörümü görmeyi tasarlıyorum; bana bilmem gereken her şeyi, *Jesus Christ Superstar*'ı bile öğretene odur! Kafamı dağıtmaya çok fena ihtiyacım var.

Sevgili T,

Ben de seni öpüyorum. Ben sana İngilizceyi ondan çok daha iyi öğretirim. Kıskançlık içindeyim. Bana hemen yaz.

M.

Tanyuşa,

Senin için endişelenmeye başladım. İki gün önce sanal âlemde dolanmamı kısıkanıyordun, şimdi sessizsin. Evet, ikili bir hayatım var. Böyle olsun istemedim. Değişirim sanmıştım. Gerçek hayatım da bir tür ikili hayat, fakatsanal varoluşumda sadığım – sana. Ara sıra dünya haberlerine bakmak için biraz dolanabilirim, ama on dakika falan sürer bu. Onun dışında sanal âlemde tamamen sana aidim.

M.

* *Fr.* Seni öpüyorum / kucaklıyorum (doğru yazılışı *Je t'embrasse*'dır);

** *Rus.* öpücükler. –ç.n.

Tanyuşı,

Baş muhasebecimiz Bay Jones dedi ki, biz Doğu Avrupalıların yabancı dillere yatkın olmamızın sebebi, çocukluğumuzda "ikili konuşma"ya alışmamız imiş. Bir dili özel, diğer dili kamusal alanda kullanırmışız, dolayısıyla esasen iki dilliymişiz. Bunu *Prag İş Dünyası Dergisi*'nin psikoloji yazıları kısmında okumuş. Amerikalı-Romen bir doktorun yeni kuramıymış. Uzman fikrini almak için bunu sana hemen iletmem gerektiğini düşündüm. Ben aynı kanıda değilim, kesinlikle değilim hem de. Bu Amerikalı-Romen doktor hiçbir şey bilmiyor. Aslında durum tam tersi. Bizim iki dilimiz aynı kültürün birer parçasıydı. Tonlama her şeyi değiştirirdi. İmlalarla, şakalarla, çitlatmalarla iletişim kurmak ne eğlenceliydi. Her şeyi söylemek gerekmezdi, leblebiyi anlardı karşımızdaki. Yüksek dozda istihzayla konuşurduk. "Kendi grubumuz"un, "gerçek arkadaşlarımız"ın samimiyetine güvenirdik, bazen de naifçe.

Göç edince, bu az söz söyleme hissini yitirirsin. Yabancı bir dilde, derdini mübalağalı anlatman gerekir. Çift anlamlı kelimeler kullanmaya yeltenemezsin. Kendini en basit yoldan anlaşılır kılmak gerekir. Zaten yarım kelimelerle konuşmaktasındır; anlaşılma şansını artırmak için kelimelerin diğer yarısını da söylemen lazım gelir. Şakaları azaltmak zorunda kalırsın. Zorlanırsın şaka yapmakta. Bir süre sonra, şen bir Doğu Avrupalı karikatürüne benzersin. Amerikalı arkadaşlarım bazen cümlelerine, "Şaka bir yana..." diye başlıyor. Ama ben "şaka bir yana" demek istemiyorum. Şakalarımı çok şey anlatıyorum; ciddiye alıyorum şakalarımı. Yabancı dil öğrenirken söylediklerini basitleştirmeyi, tecrübelerini yabancı tabirlerin kesik kesik ritmine uydurmayı öğreniyor insan. İngilizce tabirler fazlasıyla kısa geliyor bana, fakat öğrenmeye çalışıyorum. Seninleyken aksanımdan endişe etmiyorum.

Bütün bunları Bay Jones'a açıkladım, fakat o esnada kendisini diğer telefonlardan aradılar. Ben de yine e-posta yoluyla sana döküyorum içimi. Sinyallerim bir sürü yabancı makine tarafından ayrıştırılıp sonra tekrar birleştiriliyor. Kendimi dizginleyemiyorum. İnşallah o yabancı diller ve çift anlamlı kelimeler profesörüyle randevuna geç kalmışsındır. Kaçtırdın mı acaba randevunu? Zaten onun geleceğini sanmam – gelmeye korkar, sana da söyleyemez, çünkü telefonu yoktur.

Öpücükler, M.

Tanyuşı,

Mesajlarımaya yanıt vermiyorsun? Neler oluyor? Orada mısın? *Donne moi un signe, un signe precoce de ta presence!** Bunları yazarken bilgisayarımın

ekranı kırışıyor. Bana bir şey mi söylemeye çalışıyor? Bir göz kırpması mı bu, yoksa teknik bir sorun mu? Yeni e-postamın bulunmadığını söylüyor. Neredesin? Profesöründen kapsamlı İngilizce dersleri mi alıyorsun? Yeterince eğitim gördün bence. Yoksa St. Petersburg'u sel bastı da elektrik mi kesildi?

Je t'embrace, M.

❖ 29

İngilizce profesörümle tanışıp gençliğimizin ucuz şarabından içiyorsunuz

Eski memleketinde nasıl vakit öldürürsün? Arkadaşları, eski sevgileri, hatta sevgili olmanın kıyısından geçenleri, çok şey yaşayabilecekken fazla bir şey yaşamadıklarını ararsın. Maziden kalma rehberlere ihtiyaç duyarsın; aksi halde parklardaki melankolik banklara oturup büfe sahipleriyle siyasetten konuşmakla geçecektir vaktin. Ya da eski arkadaşlarını, sevgililerini arama fikri, rahatına düşkün göçmen tabiatının tezahürüdür belki. Budalaca kendini tanıma projen uğruna insanları huzursuz edebileceğini düşünüyorsun. İnsanların başka dertleri var burada! Nereden geldiysen oraya dön! Onların yerinde olsam kendime böyle derdim. Allhtan ki değilim.

Profesör Çernikov telefonuma hemen yanıt veriyor. "Tanya Stern!? Bu ne sürpriz! Sesin hiç değişmemiş. Aslında Lena Lavrova seni Neva Bulvarı'nda gördüğünü söylemişti. Sana benzeyen birini görmüş orada. Ben de 'bugünlerde her şey mümkün' demiştim – ve işte buradasın! Lavrova'yı anımsadın mı? Üniversitede çalışıyor şimdi." (Elbette, güzel aksanı ve sağlam bağlantıları sayesinde.)

"Ee, nasıl gidiyor?" diyorum, söze nasıl başlayacağımı pek bilemeden.

"Bekle," diyor fısıltıyla. "Diğer odadaki telefonu açayım." Fazla bir şey değişmemiş; tıpkı eski güzel günlerdeki gibi. İlişkimizin hep komplocu bir tarafı vardı. Aslında, ilişkiden çok komplo vardı denebilir.

* *Fr.* Bana bir işaret ver, orada olduğuna dair bir işaret. –Ç.n.

"Baksana," diyor, "niçin vakit kaybediyoruz? Gel buluşalım. Nerede mi? Nerede olacak! Yaz Bahçeleri'nde, kuğulu gölün orada. Bugünlerde bebek kuğular Batı'da dans ediyor, fakat çirkin ördek yavrusu hâlâ orada. Saat beşte görüşürüz o zaman. Bir şişe Rkatasetelli getireceğim. Anlaştık mı?"

Profesör Çernikov İngilizce bilgimi borçlu olduğum kişi. Aleksandr Viktoroviç olmasaydı bu kitap İngilizce yazılamazdı. Elbette, bana düzensiz fiilleri, dilek kiplerini ve zaman içinde unutmuş olabileceğim zaman uyumunu öğretti. Yüksek lisansı bitirdiğimiz sırada bizden sadece on yaş büyüktü. Bize genel dilbilim ve ileri düzey İngilizce gramer dersleri verirdi. Büyük İskoçyalı ozan Robert Burns'den şiirler okur, bir yandan da gitarını tınırdatırdı:

*Kalhim İskoç dağlarında,
Buralarda değil kalbim,
Geyik kovalar dağlarda
yaban geyikleri, karacalar
Kalhim İskoç dağlarında
nereye gidersem gideyim.*

Derste Burns, dersten sonra Beatles vardı: "*Oh, I get high with a little help from my friends...*"* Tüm kız öğrencilerin ona âşık olduğunu ve İngilizceye hâkimiyetimizin fazlasıyla arttığını söylemeye gerek yok. Herkes yerli yersiz dilek kipleri kullanıp duruyordu. Gözde öğrencisi olarak niçin beni seçtiği çok sonradan ortaya çıktı. Kendisini yüzüstü bırakan eski aşkına benzediğimi, ikimizin de Provanslı bir prenses gibi göründüğümüzü söyledi. Hangi Provanslı prenses? On dördüncü yüzyıl elyazmasını resimleyen on dokuzuncu yüzyıl gravüründeki prenses. Buna çok şaşırmış, heyecanlanmışım. Bana üç dilde mektuplar yazıyordu, ben de iki buçuk dilde cevap veriyordum. Dilbilime dair ne biliyorsam o günlerde öğrendim ve bu iki buçuk dil, dilek kipleriyle beraber benimle kaldı. Zaman uyumunun ise kalma-dığı belli.

Bundan başka? Uzun boylu, esmerdi ve çok yakışıklı değildi; biraz kambur durur, çok fazla sigara, içki içerdi. Muhafız bir "Batıcı" ydı. *How do you do* yerine "hi" gibi Amerikan formlarını kullandığı-

mızda, diğer İngilizce öğretmenlerimiz gibi paylamazdı bizi (yaşlı öğretmen Vera İvanovna'ya göre "hi", "İngilizcedeki en kaba söz"dü). Profesör bir Beatles gecesi organize etmiş, ama fakültenin dekanı bu geceyi iptal etmişti; "Beatles, gençliğimize ahlaksızlığı ve materyalist değerleri aktarıyor"muş. Her şeyden önemlisi, Aleksandr Viktoroviç bana bilimsani münzeviliğini, arşiv araştırmacılığını ve özenli not tutma alışkanlığını sevmeyi öğretmişti. "Bana Saşa de, en azından baş başa olduğumuzda," demişti, fakat bu hitabı rahatça kullanmadım bir türlü. Onun yardımıyla, üniversite kütüphanesinde bulunan tek Saussure nüshasına dair notlar alabileceğim arka odayı keşfettim. O sırada Katharlar ve İskoç Masonları hakkında araştırma yapıyordum. Aleksandr Viktoroviç büyük genellemeler yapmamı yasaklamıştı; buna çok düşkün olduğumu söylemem lazım. "Araştırmacı alçakgönüllü olmalıdır," derdi. "Kendini şu ya da bu makaleyi incelemeye adayabilirsin; hangisi olacağına sen karar ver. Şimdilerde yapabileceğin tek dürüstçe iş bu." Araştırma konusu İskoç Masonları'nın belgelerinde ya da Karl Marx'ın İngilizce tercümesinde büyük harf kullanımı olabilirdi, fark etmezdi. Aleksandr Viktoroviç bir ideolog değildi. Araştırmacılığın resmi söylemden en iyi kaçış olduğuna inanırdı; araştırma ne kadar az kişiye hitap ederse o kadar iyiydi.

Aramızdaki romantik ilişkinin bağımsız bir çalışmayla başladığından bahsetmiş miydim? Bunu sır olarak tuttuğumuzu söylemeye gerek yok. Bu olay "cinsel taciz"in ne olduğunu öğrenmemden önceydi. Hukukun gerek resmi gerekse gayriresmi kültürde fazla itibarının bulunmadığı bir toplumda yaşıyorduk. Aşk ve kitaplar günlük hayatın sıkıcı işlerinden kaçma biçimleriydi sadece. Evet, fazla bir şey geçmedi aramızda, olanlar ise karşılıklı rızayla oldu; gerçi bu da o zamanlar pek aşına olmadığım bir kavramdı. Üniversiteden asla birlikte çıkmazdık. Gizli kapaklı hareket etmekte ustalaştığımız. Metro istasyonunda buluşurduk, sanki tesadüfen rastlaşmışız gibi davranırdı. Sonra şehirde dolanırdı, Petro ve Pavel Kalesi'nin tepesine çıkar, Mihailov Kalesi'nin basamaklarına oturup konuşur, sonra yine dolanmaya başlardık. Birbirimizi tanıımıyorduk aslında. Fantazilerimizi daha çok önemserdik. Bazen de fantazilerimiz örtüşürdü.

*İng. "Uçarım dostlarımdan biraz yardım alarak." -ç.n.

Anne-babamla yaşıyordum; o da hâlâ kendi anne-babasıyla yaşıyordu. Bir keresinde, bizimkiler işten dönmemişken odama gittik. Komşumuz Nataşa Teyze hâlâ konuşup konuşmadığımızı yoklamak için terliklerini sürterek kapımın önünden geçiyordu. Sonra kapıyı vurup içeri baktı: "Tanečka, seni ve arkadaşını rahatsız ettiğim için çok üzgünüm. Bir parça tereyağı ödünç alabilir miyim? Tereyağım bitmiş, dükkâna koşacak zamanım da yok. Zaten yemek saati olduğu için dükkânı kapatmışlardır. Andrey Nikolayeviç'e krep yapmam gerekiyor. Kusura bakma. Çok teşekkürler." Başka bir gün, nehrin oralarında yürürken büyükanneme rastladık. Köprüde ne yapıyordu ki? Manzarayı mı izliyordu? O da bizim için aynı şeyi düşünmüş olmalı. Beni şaşırtarak çok düşünceli davrandı. Hiç soru sormadı, bir şey yokmuş gibi davrandı, sadece bana gülümseyip yürüdü gitti. Biz de huzur içinde dolaşmaya devam ettik, ta ki Aleksandr Viktoroviç bir tanışına rastlayınca dek; adam ikimizi stüdyosuna davet etti, Estonya sosisiyle omlet yaptı bize.

Aleksandr Viktoroviç'i hemen tanıdım. Saçı kırlaşmış fakat gözleri eskisi kadar genç ve huzursuz bakıyor. On beş yıl önceki sözüme-na suç ortağı tavrıyla sırt çantasından bir şişe taze Gürcü şarabı çıkarıyor. Bir bankta şişeden şarap içmeyeli asırlar oldu. Yeniyetmelere yaraşır bir şaka gibi her şey. Fakat utanarak, Rkatsetelli'nin hiç de içilesi olmadığını fark ediyorum. Şişeden şarap yudumlamak da sıkıntılı bir iş. Yine de elimden geleni yapıyorum. "Fazla Amerikalı" görünmekten korkuyorum. İskoçlara özgü sözlerle sıhhatime içiyor; İngilizcesinde ağır bir Rus aksanı olduğunu, anadili İngilizce olanların artık kullanmadığı ifadeler seçtiğini fark ediyorum ister istemez. Bu ifadeler sadece Rusya'daki İngilizce derslerinde okutulan kitaplarda kaldı. Kanımca Rusya'nın dışına hiç çıkmamış; önceden buna izni yoktu, şimdi de parası yok herhalde. Şu anda İngilizcem onunkinden iyidir belki – neler de düşünüyorum! Eminim hâlâ gramerimi düzeltebilir, haklı olarak üstelik.

"Ah, hatırlıyorum da, derste Sveta Tamarkina'yla nasıl kahkahalar atardınız; Fidel Castro'nun fotoğrafına Kazak bıyığı çizmiştin hani. Fidel'le Hemingway'in fotoğrafıydı galiba. Bir keresinde senden, John Osborne ve Büyük Britanya'daki Öfkeli Gençler* hakkında konuşmanı istemiştin."

"Konuşmuş muydum?"

"Evet, harikulade bir iş çıkardığını hatırlıyorum."

"Eh, o zamandan bu yana öfkeli gençler hakkında çok şey öğrendim."

"Derste güldüğün oluyordu ama sınıfın dışında pek ciddiydın; şimdiki halinden de ciddi. Seni çok zayıf gösteren kahverengi bir palto giydiğini hatırlıyorum."

Ne Öfkeli Gençler hareketini hatırlıyorum doğru dürüst, ne de kahverengi paltosu. Kendinize dair birtakım şeyleri siz unutmuşken başkalarının hatırladığını düşünmek tuhaf şey. Geçmişinize tanık olmuşlar; o geçmişin hakikaten var olduğunu tasdik edebilirler. Hem göçten önceki hem de sonraki halimi bilen hiç kimse yok. Hiç kimse hayatımın iki parçasını bir araya getirip bütünleştirici bir anlatı yaratamaz, bu iki parçayı bir şekilde uç uca ekleyemez. Üzücü bir durum, fakat bir avantajı var. Geçmişime dair hikâyeler uydurabilir, onu asıl halinden daha egzotik ve baştan çıkarıcı kılabilirim.

Birkaç eski fotoğraf çıkarıyor; aralarında İngilizce sınıfımızda çekilmiş grup fotoğrafları var. Akdeniz'in köpüklü dalgaları arasında değil, üniversite koridorunda dikiliyoruz; Sosyalizmin Başarıları Panosu'yla Marx, Engel ve Lenin'in profilleri görünüyor arka planda. Fotoğrafın parlak yüzeyine bakarken aniden aklıma başka şeyler geliyor. Rusya'dan mülteci olarak ayrılırken yanımıza grup fotoğrafı almamıza izin verilmemişti. "Fotoğrafta iki kişiden fazlası olmayacak; elyazması kâğıt da yasak," demişti gümrük kontrolörü; üniformalı, çok iriyarı bir kadındı. "Kuralları bilmiyor musunuz? Kendinizi ne sanıyorsunuz? Kurallar size sökmüyor mu yoksa?" Grup fotoğraflarının yıkıcı bir güce sahip olduğu kabul ediliyor, bu yüzden ülke dışına çıkarılmaları engelleniyordu. Ne tür bir gruptu bu? Bir şey gizler gibiydiler. Ya bir devlet sırrıysa gizledikleri? Fotoğraf çekilmeden on dakika önce nasıl saçımızı taradığımızı, aynada kirpiklerimizin durumunu kontrol ettiğimizi, yüzümüze özel bir albeni katmak için nasıl yanaklarımızı içeri çektiğimizi hatırlıyorum. Şimdiyse bu resimde sadece, 1970'lere özgü hallerimizi görüyorum: uzun, çok da temiz ol-

* *Angry Young Men*: 1950'lerde revaçta olan bir grup oyun yazarı ve romancı. Önde gelen üyeleri arasında John Osborne ve Kingsley Amis vardı. -ç.n.

mayan saçlar, İspanyol paça pantolonlar, apartman topuklu ayakkabılar. Sovyet grup fotoğraflarında hiç kimse gülümsemez. Fotoğrafçı da "çekiyorum, gülümseyin" falan demez. Sadece üçe kadar sayar; biz de otomatik olarak mütekâmil, bomboş ifadelerimizi takınırız. Sadece, neredeyse hepsi kızlardan oluşan sınıfımızdaki üç erkekten biri olan Garik Vinodgro, iki parmağıyla Sveta'ya tavşan kulağı yapmış. Bu da pek iyi bir fikir olmamış. Sveta'nın amcası Parti Bölge Komitesi'nde idi; güçlü bir adamdı ve sosis fabrikasında yöneticilik yapıyordu. Sveta şimdi Enstitü'de öğretmenlik yapıyormuş. Garik haylazlığından ötürü kınama almıştı. Okuldan mezun olamamış. Orduya girip Afganistan'da savaşmış. Şimdi ticaretle uğraşıyormuş.

Ve işte Profesör Çernikov orada, öğrencilerinin ortasında duruyor. Balıkçı yaka kazağıyla inanılmaz derecede çekici görünüyor. Leningradlı bir baştan çıkarıcının arzulu gözleriyle bakıyor; güzelim uzun parmakları sanki birazdan gitarının tellerine dokunacakmış gibi. Sonra boğuk sesiyle, hayatın bezdiriciliğini anlatan bir şarkı mırıldanacak. Mümkün müydü ona sevdalanmamak!

Parmağındaki yüzüğü gördüm, o da gördüğümü fark etti. "Yine açıklaması zor bir durumdayım," dedi. "Eşim çok iyi bir kadın. Çalışacak bir yerim olması için anne-babamın yanından ayrılmam gerekiyordu. Sen gittikten birkaç ay sonraydı bu. Şimdi bir kız var hayatımda; öğrencilerimden biri. İngilizce şarkı grubundaydı. Çok duru bir sesi var, mükemmel bir perdeden çıkıyor. Bir yıldır falan görüşüyorduk. Ben de kendi başıma oturmak üzere taşındım, Daşa'yı görebileyim diye – ismi bu. Fakat şimdilerde, emin değilim artık. O koşullarda çalışmak bana zor gelmeye başladı."

Bana bir hediye getirmiş: Kuzey İngiliz lehçelerinde sözdizimiyle duygular arasındaki ilişkiyi incelediği ilk kitabı. Sadece 500 adet basılan bir ihtisas çalışması. Gurur duyuyor bu çalışmasıyla. "Çok önemli bir eser değil belki, fakat en azından dürüst bir çalışma. Hiçbir şeyi uydurmadım. Dilbilim üzerine ideoloji inşa etmedim. Herkes öyle yapıyor şimdilerde." Hafifçe kızarıyor; ben de, acaba hâlâ on beş yıl önceki gibi vurgun muyum ona diye düşünüyorum bir an. Nasıl bir duygu olduğunu hatırlıyorum. Ayrılmış olmamıza rağmen, göç talebimizin reddedildiği ve yetkililerin bizi gözlem altında tuttuğu o zorlu yıl içerisinde beni aramıştı ne de olsa. Belki on beş yıl

sonra, şimdi, onun çağrısına yanıt vermemin sebebi budur.

Parktan çıkıp gara doğru yürüyoruz. Bir kitap standının önünde duruyoruz. Örgü tariflerinden tutun da *Batı'nın Düşüşü*'ne ve *Yemek Pişirmenin Tadı*'na varıncaya kadar bir sürü araştırma kitabı satıyorlar. "Gördün mü," diyor, "dilbilim çok revaçta şu günlerde. İşte bak – *Antikçağ Slavlarının Dili: Bizden Gizlenenler ve Sebepleri*." Sonra Boris Krestovski'nin *Steplerin Kültürü* adlı kitabına denk geliyoruz. "Krestovski seçkin bir dilbilimciydi elbette; şimdi kahraman kabul ediliyor burada. Ona 'kıymeti bilinmemiş milli servetimiz'in bir parçası gözüyle bakılıyor. Fakat verdiği örneklerin birçoğu tam oturmuyor. Bunu kendisi de biliyordu. Aslında diller üzerine çalışmıyordu. Bir ideoloji geliştiriyordu. Slavofilizmin ötesinde bir şey istiyordu; Doğu'yu ve Batı'yı kucaklayan, kendine tamamıyla yeten bir Rusya'ydı istediği. Bana sorarsan berbat bir genelleştirme bu. Ben Rusya'nın büyük ama normal bir ülke olmasını isterim. Hiç kimseden üstün olmamız gerekmiyor. Şuna ne dersin: *Siyon Dağı Hakkındaki Gerçekler*. Bu kitap Siyon Dağı'nda Slavların atası olan kabilelerin yaşadığını ve *Siyon* kelimesinin Slavik *siiat* –parıldamak– fiilinden geldiğini ispatlıyor. Genelleştirme derken neyi kastettiğimi anlıyor musun?" Ona dil kuramlarıyla ilgilendiğimi, Boris Krestovski'ye olan ilgiminse daha çok "tarihi sebeplere" dayandığını söylüyorum.

"Eh, bu durumda mezun olduğun okula gitmelisin. Birinci dalga göçmenlere ithaf ettikleri bir 'Unutulan Mirasımız Haftası' düzenliyorlar. Ben mazeret belirttim, gitmiyorum etkinliğe. İnşallah affederler. Sirk gösterisinden farksız bence. Fakat senin gibi yabancılara eğlenceli gelebilir."

"Benim gibi yabancılara mı?"

New York'taki hayatıma dair fazla soru sormuyor. İnsanların genel eğiliminin böyle olduğunu fark ettim. Sanki New York'ta yaşamının nasıl bir şey olduğunu biliyorlarmış, artık şaşıracak bir şeyleri kalmamış gibi davranıyorlar. İçinde olmadıkları bir hayatı merak etmiyorlar. Ya da sorunsuz, mutlu ve zengin bir hayat sürdüğümü, çok şanslı olduğumu düşünüyorlar. Ayrıntıları öğrenmek istemiyorlar.

Aleksandr Viktoroviç saatine bakıyor. "Kusura bakma. Daşa beni başka bir metro istasyonunda bekleyecek. Bugün eve erken geliyor. Seni görmek harikaydı. Hiç değişmemişsin."

Ceplerinde bozuk para arayarak, yürüyen merdivenle aşağı inişini izliyorum. Kambur duruyor, lüzumundan daha hızlı yürüyor, bir şeylerden kaçır gibi. Son anda arkasına bakıp bana el sallıyor. Benim de ona el sallayıp sallamadığımı görmeyi beklemiyor. Eskiden ilişkimizin niçin yürümediğini hatırladım. O da hiç değişmemiş.

✂ 30

Mezun olduğum okulda meyvesuyu içip lahanalı pirogi* yiyor ve Rusya'da Boris Krestovski'nin başına neler geldiğini öğreniyoruz

Mezun olduğum okula arka kapıdan, yıl sonu ödevini teslim etmemiş suçlu bir öğrenci gibi giriyorum. Büfe kuyruğunda kendimi eve dönmüş gibi hissediyorum. Dil sınavı için harıl harıl çalışan bir grup öğrenci görüyorum. Gençlerin ter kokusu bana derhal endişe dolu sınav dönemlerini ve eskilerin güzel, deodorantsız günlerini anımsatıyor. Kızların mavi göz farı, bizim on beş yıl önce kullandığımızla aynı. O zaman bu göz farlarını bulmak çok zordu; Polonya malı kozmetik setleri için Leningrad Ticaret Merkezi'nde sıra beklemek gerekirdi. Şimdi mavi göz farını okul yolu üzerindeki her dükkândan alabilirsiniz. Tezgâhtar kadın Liyuba Teyze beni içtenlikle selamlıyor: "Nasılsın hayatım, epeydir görmüyordum seni buralarda." Tezgâh genellikle olduğu gibi boş, sadece turuncumsu kahverengi bir meyvesuyu duruyor üzerinde; gençliğimden bugüne kalmayı başarmış her nasılsa. Liyuba Teyze kim olduğumu hatırlamıyor, sadece yüzümü tanıdı. Aynı beyaz üniformayı giyiyor, tıpkı eskisi gibi görünüyor; sadece nazik yüzünde fazladan birkaç kırışık var. Öyle uzun zamandır burada ki, zaman duygusunu yitirmiş. Beni geçen bahar mı görmüştü, yoksa yirmi yıl önce mi, emin olamıyor. "Liyuba Teyze, çok acıktım, bugün nelerin var?" "Her zamankinden: Lahanalı *pirogi* ve meyvesu-

* Mantıya benzer bir yemek. —ç.n.

yu." Ilık meyvesuyuyla Liyuba Teyze, eski okulumun koruyucu me-
leği. Bu "meyvesuyu"nın içinde ne var? Bir zamanlar soğuk olan
musluk suyu ve bir zamanlar reçel olan meyve şurubu. Bunlar da
meyvesuyuna benzersiz rengini veriyor. Peki lahanalı *pirogi*'nin için-
de ne var? Hiç sormasan daha iyi. Ama meyvesuyu ve lahanalı *pirogi*
hakikaten birlikte iyi gidiyor, insanın açlığını bastırıyor, susuzluğu-
nu gideriyor, ruhunu teskin ediyor.

Eskiden Komsomol eğlencelerine ayrılan gala salonu, 1920'ler-
de, 1930'larda sürgüne gidenlerin, yazarların, filozofların, generalle-
rin fotoğraflarıyla donatılmış. Akşam etkinliği fakülte ve öğrenciler
tarafından ortaklaşa düzenleniyor; adı da "Unutulan Mirasımız". Mo-
deratörü tanıyorum; kahverengi ceket giymiş kel, cılız bir adam. Ko-
münist Parti tarihi, bilimsel komünizm ve bilimsel ateizm üzerine uz-
manlaşmış bir profesördü. Ben bilimsel komünizm dersini almadım,
çünkü o nihai dersti; beş yıl boyunca alınan diyalektik materyalizm,
tarihsel materyalizm, Komünist Parti tarihi ve sosyalizmin ekonomi
politiği dersleriyle ulaşılan bir zirve niteliğindeydi. Ben o noktaya
ulaşamadan üniversiteden ayrılmak zorunda kaldım. Bu profesör,
İvan Sergeyeviç, daha önceki öğretmen olan Aleksî İvaniç'den daha
iyiydi; Aleksî İvaniç'in konuşma bozukluğu vardı, Brejnev'in yaşlılık
yıllarındaki gibi konuşurdu. İvan Sergeyeviç görece ilerici bir adam-
dı öte yandan. Şimdilerde bilimsel komünizm değil de Rus din felse-
fesi ve Avrasyacı düşünce dersleri veriyor. Fakat artık üniversite ma-
aşıyla geçinilmiyor; İvan Sergeyeviç de pratik bir adam. Duyduğuma
göre "Les" adlı çok ortaklı bir ticari girişime dahilmiş – Siberya odu-
nu ihraç eden yeni bir girişim. İvan Sergeyeviç mühim bir adam ol-
muş. Sakal bırakmış, maneviyatçı bir havaya bürünmüş. Artık 2018'i
bekliyor; Büyük Avrasya'nın Birinci Yılı'nı. Her zaman rüzgârın han-
gi yönden estiğini kestirebilmiştir.

"Ulusal felsefi ve dini düşünce mirasımız özenle gizlenmiş biz-
den. Yeni belgelerin, yeni keşiflerin akışına yetişmek için zamana ih-
tiyacımız var. Bu akşamki etkinliğimiz, Rus göçünün 'Birinci Dalga-
sındaki' yazarlara, filozoflara ithaf edilmiştir. Anavatanlarını tek et-
meye zorlanmış gerçek vatanperverlerdi onlar; fakat yurtdışında
Rusya'nın hatırasını sevgiyle muhafaza ettiler. Avrasyacılar vadedil-
miş toprakların hayalini kuruyorlardı. Hayallerinin gerçekleştiğini

görmeye ömürleri yetmedi. İnşallah bizim ömrümüz yeter. Çok yaşa Büyük Avrasya! (Alkışlar.)

"Burayı onurlandıran bir konuğumuzla başlayacağız: Avrasyacı Boris İvaniç Savçiyenka-Savitski'nin kızı ve Aleksı Savitski'nin yeğeni, Madam Savçiyenka-Savitskaya. Boris İvaniç Savçiyenka-Savitski, St. Petersburg Üniversitesi'nde okumuştı. Savaş öncesinde Sovyetler Birliği'ne dönmeyi hayal ediyordu, fakat zorla geri getirileceği, anavatanına tanklarla döneceği hiç aklına gelmezdi. Prag'ı 'özgürlüğüne kavuşturan' Kızıl Ordu tarafından yakalandı, aslında bir vatanperverken hain muamelesi gördü. Avrasyacılık hareketinin birçok kurucusuyla aynı kaderi paylaştı. Çalışma kamplarında kendi Rus tarih ve step kültürü kuramını geliştirdi; bu kurama göre, köklü, üstün Rus etnisitesi ile asalak niteliğindeki etnisiteler, yani isimlendirmeden geçmemizin yerinde olacağı göçebe kabileler arasında ezeli bir mücadele vardı. İçinde bulunduğu koşullara bakmadan sürekli çalıştı. En azından bir-iki satır yazmadığı gün yoktu. Son satırları şöyleydi: 'İç ve dış sürgünde haddinden fazla dolaşıp duran Avrasyacılık fikri, nihayet anavatanına muzaffer biçimde dönmüştür.'" (Alkışlar.)

Madam Savçiyenka-Savitskaya, Rubens'in resimlerindekilere benzer ufak tefek bir kadın; gözleri canlı bakıyor, çenesinde tatlı bir çukur var. Ayağa kalkıp şöyle diyor: "'Sevgili dostlarım! Beni davet ettiğiniz için çok teşekkür ederim. Hem babamı hem de sevgili öğretmenimiz Boris Vladimiroviç Krestovski'yi topluluk önünde yâd edeceğim günleri göreceğimi hayal bile edemezdim. Boris Vladimiroviç olağanüstü bir insandı – nazik, alçakgönüllü, hatta utangaçtı; bu dünyanın adamı olmaktan biraz uzaktı denebilir. Biliyorsunuz, hiç evlenmedi. Çileci bir tarafı vardı. Çocukları çok severdi. İlk kez Paris'e gidişimizi hatırlıyorum. Sekiz yaşında falandım. Kucağına oturtup sanki yetişkinmişim gibi konuşmuştu benimle. Neler okuduğumu sormuş, Rusça hatalarımı düzeltmişti. 'Ah, biraz daha büyüyünce Olen'ka, en büyük romancımız Fyodor Mihailoviç Dostoyevski'yi okumalısın; *Ecinniler*, *Budala*, *Suç ve Ceza*. Fakat sakın Fransızca çevirilerini okuma. İğrençtirler.' Saçımı okşamıştı. 'Söz mü?' Yüzüm kızarak Fransızca yanıtlamıştım: '*Oui, monsieur*.' Sonra Fransızca konuşmakla ne aptalca bir iş yaptığımı anlayıp gözyaşlarına boğulmuştum.

Gülümsemiş, gözlerimi kurulamıştı. Sadece araştırmacı değil, şairdi de. Duvarında asılı duran harika röprodüksiyonu unutamam: Göğüslerinden biri alınmış, diğeri Antonov elması gibi dolgun ve çekici bir İskit Amazonu. Şimdi bu sözü söylerken bana baktığını sandım da, yine yüzüm kızardı. Bunun, Avrasya'daki anavatanımızı temsil eden güçlü bir alegori olduğunu anlamamıştım elbette. (Alkışlar.)

"Aile arşivimizden bazı slaytlar görüyorsunuz. Boris Vladimiroviç'le babam, Prag'daki Valtava Nehri'nin kıyısında. Boris Vladimiroviç babama, ilk Batı tarzı takım elbisesini almıştı – gördüğünüz gibi düğmeleri düzgün iliklenmemiş. Böylece fotoğrafın çekiliş tarihini kestirebiliyoruz. 1924'te çekilmiş. Babam takım elbiseyle hiç rahat edemez, düğmelerini sürekli kaybederdi. Bu slaytta da Boris Vladimiroviç'i Paris'teki çalışma odasında görüyoruz. Masanın köşesindeki kâğıt yığınının dikkat ettiniz mi? *Step Kültürü*'nün son haliydi o kâğıtlar. Duvarda bir Avrasya haritası var. Bir de şuna bakın! Boris Vladimiroviç delikanlılık günlerinde, yanında bir köpekle. Alman kurdunu çok severdi. Nietzsche'nin yirmi beşinci ölüm yıldönümü vesilesiyle, ona Friedrich (aile bireyleri için kısaca Freddy) adını vermişti. Friedrich savaş komünizmi yılları esnasında kuduza yakalanıp iki devrimci işçiyi ısırdı. Onu da Boris Vladimiroviç'in mülkleriyle birlikte kamulaştırdılar. Ah, Boris Vladimiroviç hiç unutmadı Friedrich'i. Sürgünde yitirdikleri arasında en aziz tuttuğu şey köpeğiydi belki de. Paris'teyken Vas'ka adında bir kedisi oldu; şişman ve kabarık tüylü, cam gibi gözleri insanı tedirgin eden bir havıydı. O zaman küçük bir kızdım, fakat bunların hepsi dün gibi hatırımda. Vas'ka ona General Kolçak'ın subayı olan komşusundan miras kalmıştı. Subay Paris'te taksiiyle bir yere giderken kötü bir kaza geçirmiş. Boris Vladimiroviç elbette Vas'ka'nın Paris sokaklarında aklıktan ölmesine izin verecek değildi. Merhametli adamdı Boris Vladimiroviç. Vas'ka'nın huyu Friedrich'in tam tersiydi. Hiç şen şakrak değildi; bir nevi melankolik göçmen kedisiydi. Onu beş dakika boyunca okşarsanız, miyavlamaya bile tenezzül etmezdi. Delici, kayıtsız bakışlarını size diker, ağzını hiç açmazdı." (Alkışlar.)

Savçiyenka-Savitskaya'dan sonra, babası Denikin'le birlikte savaşmış olan, Askerler Birliği mensubu Mösyö Orlov aldı sırayı. Orlov'un Rusçası pek iyi değildi. Fransızca kelimeler kullanıp duruyor,

vurgu hataları yapıyordu. "*Papa Boris Vladimiroviç*'le *rendezvous*' ya gittiğinde, çok *impressionne* olmuştu.* *Papa* sadece cesur bir Kazak değil, tutkulu bir okurdu aynı zamanda. Lermontov'a bayılırdı; bilhassa şu şiire: 'Çok üzgün ve bitkinim, elimi tutacak kimse yok şu bahtsız ânimde. Ne çabuk geçti, uçup gitti günlerim, en güzel yıllarım. Sevmek mi? Pekikimi? Hangi süreyle? Değmez hiç uğraşmaya. Sonsuza dek sevemeyiz ki.' Ne güzel dizeler. Devamını benden daha iyi biliyorsunuz. *Papa* Avrasyacılığa gönülden bağlıydı. Avrasyacılık sayesinde, Rusya'nın trajedisini daha iyi anlıyordu. Kökü Rus topraklarında olan Rus etnisitesinin, Marksizm ve Leninizm gibi dış kaynaklı fikirlerden beslenen 'asalak etnisiteler'in tehdidi altında olduğunu düşünüyordu. Boris Krestovski bizim ruhani *maitre*'imizdi.** Nihayet anavatanını şereflendirdiği için memnunum. Bu âni öyle çok bekledik ki sevgili vatandaşlarım – ne zamandır özlemini duyduğumuz güzel vatanımıza dönmeyi. Meşhur şarkıcımız Kaçalski'nin söylediği gibi: 'Rusya, sevgili Rusya, özledim yağmurda ıslanan huş ağaçlarını/Yabancı kabileler işgal etmiş seni, bakire Rusyam/Kopkoyu kan lekeleri kaplamış sabah karlarını.' Bu benim için ilk *voyage*, sadece hafta sonunu burada geçireceğim, fakat ne kadar heyecanlı olduğumu anlatamam. Heyecandan ağlayabilirim. Tanrı Rusya'yı korusun!" (Alkışlar.)

"Sıradaki konuşmacımız," diye duyuruyor İvan Sergeyeviç, "Rus göçmeni ve Arjantin Hint-Avrupa dilbiliminin kurucusu müteveffa Don Alejandro Victorio de Paül'un (ki ailesi ona Viten'ka Pavlov derdi) dul eşi, Señora Maria de Jesus Victorio de Paül. Alejandro Victorio de Paül, *Gaücho*'larla*** Kazakları karşılaştıran mühim araştırmanın yazarıdır. Hmm... Señora de Paül? Señora de Paül'u gören var mı?"

Muazzam bir şala bürünmüş ufak tefek bir sarışın kadın koşarak odaya giriyor. (Belli ki önceden esmermiş; sarı saçının dipleri koyu koyu.) Çevresini on beş yaşında kızlar sarmış, ondan imza almak is-

* *Fr.* "Etkilenmişti" anlamında;

** *Fr.* usta, öğretmen;

*** Kabaca, "kovboy" teriminin Güney Amerika'daki karşılığıdır. Aynı zamanda Brezilya'nın Rio Grande do Sul eyaletindeki halkı anlatmak için kullanılır;

**** *İsp.* "Bu kızlar. Bunlar Don Victorio'nun hayranları mı acaba?" –Ç.n.

tiyorlar. "*Estas muchachas. Son aficionadas de don Victorio?*"****

Kızlardan biri, "Bu onun kız kardeşi!" diye bağıyor. "Sağ kurtulan! Herkes onun dağa tırmanırken öldüğünü sanmıştı, ama aslında ölmemişti. Biliyordum ölmediğini!"

Başka bir kız, "Hayır!" diye haykırıyor. "O *Zenginler de Ağlar*'da oynamadı; *Sadece Maria*'da oynadı. Hemşirelik yapan kontes rolündeydi hani; şu jinekoloğa, Bayan Johnson denen *gringa*'yla evli olan doktora âşık oluyordu."

Pembe dizi meraklısı kızlar iki polis tarafından odadan çıkarıldıktan sonra, "Ne diyorlar?" diye soruyor Señora de Paül.

İvan Sergeyeviç, "Çok afedersiniz," diyor. "Ne kadar utanç verici bir durum. muhterem konuklarımıza mahcup olduk. Bu olanlara bakıp anlayın dostlar, gençlerimiz milli değerlerini nasıl da kaybetmiş. Meksika pembe dizilerini Rus şiirinden daha iyi biliyorlar."

Señora Maria de Jesus Victorio de Paül, omuzlarını şalıyla örtüp sevecen sevecen gülümsüyor dinleyicilerine. "Kocam Vitenka –Alejandro Victorio de Paül– olağanüstü bir adamdı: Araştırmacı, şair sevgi dolu bir koca, bir vatanperverdi. Onun memleketinde konuşma yapmak benim için büyük şeref. Kendisinin aynı zamanda bir Arjantin vatanperveri olduğunu da söylemem lazım. Onunla Arjantin'in pampalarında tanıştık. Ben sersem bir kızdım sadece; Vitenka kır saçlı, büyüleyici ve zeki bir adamdı. Pampaların kendisine Rus steplerini anısmattığını söylemişti. 'Stepler!' diye haykırmıştım. 'Ben de steplerin pampalara benzediğini, sadece oralarda rüzgârın soğuk ve zalim estiğini düşünürdüm.' O günlerde Rusça eğitimi almak istiyordum, çünkü *Doktor Jivago* en sevdiğim film. Victor'un nasıl bir dâhi olduğunu sonradan anladım! Dilbilimi çalışmalarına çok önemli katkılarda bulunmuştu. Başlangıçta Hint-Avrupa dilleriyle Avrasya dilleri arasındaki ilişkiler ilgisini çekiyordu. Almancayı hatasız konuşurdu. Arjantin'de Boris Krestovski'nin dâhice kuramını Avrasya kıtasının ötesinde genişleterek, bu kuramı *poesia gauchesca** ile birleştirdi. *Gaacho*'larla Kazaklara dair karşılaştırmalı çalışmaların öncüsüydü. Artık pampalardaki küçük şehrimiz Rio Sueño, Don Nehri kıyısındaki Rostov'la kardeş şehir oldu. En önemlisi Don Victor, Ka-

* *İsp. Gauchoşiiri. –ç.n.*

zaklarla *Gaucha*'ların Avrasya ve Latin değerlerinin en iyi yönlerini temsil ettiklerini gösterdi – ikisi de hem özgür ruhlu hem de kökleri kendi topraklarında bulunan uluslardı. Bu bakımdan Batı'nın rahatına düşkün, yerleşik Romano-Germen burjuva uluslarına da, yabancı topraklarda yaşayıp oraların öz suyunu içen asalak uluslara da benzermiyorlardı. Aynen böyle demişti: 'Özsuyumuzu içen asalak uluslar.' Benim canım, sevgili Viten'ka'm şairdi aynı zamanda. Konuşmamı bitirirken dostlarım, onun bana ithaf ettiği bir şiiri okuyacağım:

Benim küçük se orita'm (moia malen'kaia seniorita)

Benim küçük se orita'm,
ol !

Aşkın kemendiyle
beni yakala.

Evimde gibi yim hayallerimin Gaucha'larıyla.

Erittin ruhumu

tangoların ve milangolarınla.

Duyuyor musun?

Rusluğumun buz saçakları çöz l p

damlıyor dört yanıma

neşeli bir konçertoyla.

"Ne kadar nazik biriydi Victorito'm! İki çocuk gibi mutlu yaşadık birlikte, o ölünceye kadar." (Alkışlar.)

"Şimdi," diye araya giriyor İvan Sergeyeviç, "Avrasyacılık hareketinin tüm resimlerini bir araya getirebiliriz. İşte Olga Borisovna Savçiyenka-Savitskaya'nın arşivinden, Boris Vladimiroviç'in doğum gününde çekilmiş bir fotoğraf."

Eski fotoğraf büyütülmüş olarak geniş ekrana yansıyor. Kendini Boris Vladimiroviç Krestovski'ye adanmış bir grup genç, sevgili  ğretmenlerinin etrafını sarmışlar. Artık kazazede göçmenlere hiç benzemiyorlar. Yeni Kolomb'lar olarak, hayallerinin köpüğü içinde ayakta duruyorlar: kıta okyanusu, vadedilmiş topraklar, yanlış yerde yanlış zamanda keşfedilmiş yitik Atlantis. Neşe ve umudun buğulu ifadesi var gözlerinde. Aydınlık bir geleceğe bakıyorlar. Nina'nın yüzünde de aynı h lyal  ifade var. Silah arkadaşları gibi yan yana duruyorlar

Boris Vladimiroviç'le. Tam da ebedileştirilmeyi hak eden bir görün-tü. Poltavski-Rijiski, Avrasya edebiyatının klasik bir figürü gibi. Ka-çalski'yle Sovin, seçkin "halk sanatçıları"na özgü ağırbaşlı pozlara bürünmüş. Hâlâ Andras olarak tanınan Andrey Mihaliç, Lionel ve hatta zavallı Nikolas bile "kardeş ülkeler"den gelme "yeni adamlar" gibi çıkmış. Siyasi ve poetik ruhsatları, yeni çağın köpüğüyle silinip gitmiş. Romano-Germanik ortama uymayan ve fotoğraftan fotoğrafa değişmeyen tek şey, çizgili, havai mayoları.

Gala salonu karanlığa gömülüyor. İki bardak meyvesuyunun ar-dından gelen bu keşifler biraz bulantı yapıyor bende. Lahanalı *pirogi* midemi ekşitti. Eski günlere ait şeyler görmeye başlıyorum. Önce ge-niş ekranda gözlerini kısarak bakan John Lennon. Niçin orada? O da mı step halklarındanmış yoksa? "*Back in the USSR! Oh how lucky you are!*"* Ne demekmiş şimdi anlıyoruz! On beş yıl önce gizlice gala sal-onuna girip, herkesin diline düşen Beatles gecemiz için hazırlık ya-pışımızı hatırlıyorum. Komsomol bayraklarını dürüp bir köşeye koy-muştuk. Kahraman öncülerin portrelerini, sanki yaramazlık edip oyun-dan çıkarılmışlar gibi, yüzleri arkaya dönük vaziyette duvara daya-mıştık. Slayt gösterimizin provasını yapıyorduk. John Lennon'ın kı-sık gözlerinde hakikati arıyorduk. Elbette daha sonra, "burjuva de-ğerlerini desteklediğimiz" için cezalandırılıp azarlanmıştık. Enstitü Komsomol Örgütü Sekreteri, aynı odadaki Komsomol toplantısında bizi herkesin önünde ayıplamıştı. Profesör Çernikov Beatles'ı hara-retle savunmuş, onların işçi sınıfı kökenli olduklarından ve kapitalist toplumu eleştirdiklerinden dem vurmıştı. İşe yaramamıştı.

Fakat daha sonra ne de güzel bir balo düzenleyip, "*We all want a revolution, we want to change the world...*"** diye mırıldanmıştık. Kendi aramızda kavga ederdik. Paul'ün hayranları "*We all live in a yellow submarine*,"*** diye şarkı söylerdi; John'un hayranları ise ka-raborsada sarhoş Finlandiyalılardan satın aldıkları barış simgeleri ta-karlardı. Ama sevgililerin atışması gibiydi bizimkisi. 1970'lerde her

* İng. "Yine SSCB'deyim! Ah ne şanslısın!" 1968 tarihli bir Beatles şarkısın-dan;

** İng. "Hepimiz devrim olsun istiyoruz, dünyayı değiştirmek istiyoruz." Bea-tles'in *Revolution* şarkısından;

*** İng. "Sarı bir denizaltıda yaşıyoruz hepimiz." -Ç.n.

şey tekrar netleşmeye başlamış gibiydi – kimin bizimle, kimin bize karşı olduğu yani. Gündüzleri Komsomol toplantılarına katılıyor, geceleri Beatles dinliyorduk. Kimin şakalarımıza güleceğini, kimin gülmeyeceğini bildiğimizi düşünürdük. Ama bu odadakiler neredeyse hiç gülmüyor.

Avrasyacıların da bir mizah anlayışı vardır mutlaka, sadece ben anlamıyorum. Avrasyacıların tipik bir fıkrası şöyle başlar: "Steplerin ortasında bir Kazakla bir *Gaúcho* karşılaşmış" – hayır hayır, ikisi de güçlü, sessiz tipler; vurucu sözler söylemeden birbirlerine ateş edebilirler. Kalın camlı gözlük ve beyaz Panama şapkası takmış, rüzgârdan saklanan şu adam kim? Ezeli Rabinoviç. Steplerin ortasında ne işi var? Makineli tüfek nişancısı Anka'yla rastlaşmak üzere. Anka bu kez bir Avrasya Amazonu, Rabinoviç de bir zamanlar en güzel Finlandiya salamlarını satan eski Sovyet mağazası *Rossiisky*'nin müdürü. Rabinoviç Anka'ya gıpta ediyor.

"Hâlâ burada mısın, seni asalak," diye bağırıyor tek göğsü alınmış Anka. "Geldiğin yere dönsene. Giderken de bana bir kahve yap, tamam mı? *Son damlasına kadar lezzetli** olsun. Biraz da *pirogi* getir. Evet, lahanalı olsun. Ben vejetaryenim. Sütümüz bitti falan demeye kalkma sakın! Sütü nerede sakladığını biliyorum, seni domuz! Halkımın kaç ineğini çaldın şimdiye kadar?"

Bu fıkrada Rabinoviç pek konuşmuyor. Fıkranın komik olmadığı kanısında. Patronu Budala İvan'ı çağırmak istiyor, fakat kaygan yokuşta cep telefonunu düşürmüştü. Arasa da Budala İvan cevap vermezdi zaten. Kahvaltı eşliğinde iş görüşmeleri yapmaya gitmiş.

Birden yaralı bir Kazak peydah oluyor. Ah hayır, o yokken de vaziyet yeterince kötüydü zaten. Koş Rabinoviç koş.

Leningrad'a özgü ağır bir mide ekşimesinden mustaribim. Ne koydun ki lahanalı *pirogi*'nin içine, Liyuba Teyze. Ağızda tuhaf bir tat bırakıyordu. "Eskiden severdin" de ne demek? Unuttun mu? Onun üzerinden çok zaman geçti!

* "*Good to the last drop*", 1917'den beri Maxwell House kahve markasının sloganı olarak ünlenmiştir. –ç.n.

**Avrasyacı fıkraları anlatmaktan vazgeçip
Yuri Poltavski-Rijiski'nin ikili hayatını keşfediyoruz**

"Adım Lozkin, Aleksi Alekseyiç. 52. Ortaokul'da biyoloji öğretmiydim. Okul Öncüler Caddesi'ndeydi eskiden, fakat taşındı. Büyük Rus şairi Yuri Poltavski-Rijiski'nin son sözlerini duydum."

"Edebi Hazinemiz programı, sponsorumuzun iletilerinden sonra devam edecek," diyor televizyon sunucusu kadın. Sovyet tarzı kah-verengi ceket giyip kıpkırmızı bir kravat takmış orta yaşlı yorgun öğretmenden, klasik müzik eşliğinde ormanın içinde çağıldayan bir der-görüntüsüne geçiyoruz. Neler oluyor?

Benim zamanımda televizyonda reklam yoktu; onun yerine "tabiat görüntüleri"ni seyrederdik. Beş dakikalığına falan, huş ağaçlarının arasında Çaykovski eşliğinde akan suları izlerdik. Tabiat görüntüleri üç aşağı beş yukarı birbirinin aynıydı; zamane izleyicileri de "sponsor"larından –Sovyet Hükümeti'nden– çeşitlilik beklemiyordu. Bilakis, her şeyin beklendiği şekilde akıp gitmesi onları rahatlatırdı. Şimdiyse bu tabiat görüntüleri huzursuzlandırıyor izleyicileri. Gerisinde gizli saklı şeyler arıyorlar. 1989'daki Romanya devrimi esnasında televizyonda gösterilenler, tabiat görüntüleri ve folklorik operalardan ibaretti. Düşünebiliyor musunuz, 1991 Ağustosu'ndaki darbe sırasında Çaykovski'nin *Kuşu Gölü*'nü göstermişlerdi. Fakat lüzumundan fazla endişelenmeyelim. Bu kez önemli bir mesele yok. Evet, derenin çağıldamaması gerekirdi; teknik bir hata söz konusu. Televizyonda *Interhightech Trust*'a ait bilgisayar şöyle bir gördükten sonra tekrar sunucu kadına dönüyoruz.

"Yuri Poltavski-Rijiski'ye 'Rus Rimbaud'su' derlerdi. Bu kıyaslama, Rus şairine hakkını teslim etmiyor. Seneler boyunca inanıldığı-nın aksine, Yuri Poltavski-Rijiski 1939'da Paris'te ölmemiş olabilir. Şair 1939'da yazmayı bıraktı. Hayatının kendisi şiirdi artık. Sovyetler Birliği'ne döndü, Moskova Metrosu'nun kimliği belirsiz inşacılarından biri oldu. İşçiler ona Duvarcı Poltavski derdi. Mesai saatlerinden sonra kalıp Komsomol'skaya metro istasyonunun mozaiklerini

parlatırdı. Savaş çıkınca gönüllü olarak Kızıl Ordu'ya katılıp zafere kadar çarpıştı ve Berlin'i kurtarmaya yürüdü. 1947'de, grip ve yetersiz beslenmenin yol açtığı komplikasyonlar sebebiyle hayatını kaybetti. Bu doğru olabilir mi? Konuğumuz Aleksı Alekseyiç Lozkin, hikâyeyi kendi cephesinden anlatacak bize."

Yuri Poltavski-Rijiski'yi kocaman şapkalı bir züppe, kafede oturup apsent içen bezgin bir bohem olarak gösteren bir dizi Paris fotoğrafının ardından, yine kahverengi takım elbiseli adam ekrana geliyor. "Sıradan, basit bir adamım. Hayatımın hiçbir özel yanı yok. Dediğim gibi, emekli olmadan önce dördüncü sınıfların botanik, beşinci sınıfların zooloji derslerine girerdim; bir de biyolojiye giriş derslerine. Ailem yok. Karım yıllar önce beni terk edip bir tarih öğretmeniyle yaşamaya başladı. Tekrar evlenmedim. Fakat başka yönden talihim yaver gitti. Yuri Poltavski-Rijiski olduğuna inandığım büyük bir adamın son sözlerini duyma ayrıcalığına eriştim. Onun akrabası değilim. Akrabası yoktu zaten. Onun komünal apartman komşusu ve arkadaşşıydım, naçizane. Küçük kardeşi gibi davranırdı bana.

"Bizi bir araya getiren, savaşı. İkimiz de cepheden 1945'te dönmüştük ve barış zamanında nasıl yaşayacağımızı kestiremiyorduk. Sadece yirmi dört yaşındaydım. O ise otuzlu yaşlarının sonundaydı. Komşular uyuduktan sonra mutfakta oturur, savaşı hatırlardık. Herkes yalnızca kahramanlık hikâyeleri dinlemek istiyordu; bizse gündelik korkularımızdan, yitirdiğimiz dostlardan bahsederdik. Stalingrad taarruzunda sağ kalan şanslı kişilerdendik. Onun, geçmişine dair bir sır sakladığından şüpheleniyordum. Dediğine göre gençken yazar, hatta şair olmak istiyormuş (Lozkin bunu söylerken kıkırdadı), fakat inşaatlarda çalışmayı seçtiğine hiç pişman olmamış. Hayatta hiçbir şeyin Moskova metrosunu inşa etmekle kıyaslanamayacağını söylemişti. İyi eğitim görmüştü, birkaç dil bilirdi. Yüksek sesle şiir okuduğunu işitmedim hiç; az konuşurdu. Fakat savaş öncesine ait elbiseler giymiş iki kadının fotoğrafları vardı. Yabancı gibi görünmüşlerdi bana. Kadınlarımızın pek takmadığı şu komik şapkalardan vardı başlarında. Bir keresinde onları sormuştum da, Yuri Mihaliç'in yüzü bir gülüşle aydınlanmıştı. 'Ah, uzun hikâye,' demişti. 'Başka zaman anlatırım sana. Ne kadar güzeller, değil mi?'

"Yazık ki o başka zaman hiç gelmedi. 1946'da tehlikeli Baltık gri-

bine yakalandı ve bir süre sonra yatağında vefat etti. Akrabası bulunmadığından, ateşli hastalığı boyunca ona ben bakmıştım. Sayıklıyordu. Sonra bir an zihni açıldı. Gözlerimin içine bakarak şöyle dedi: 'Sevgili Aleşa'm, hayatı şiire tercih ettim ve buna hiç pişman olmadım... şimdiye kadar.' Sonra yabancı dilde, muhtemelen Fransızca yahut Romence bir şeyler mırıldandı, fakat ne dediğini anlayacak kimse yoktu. Son sözleri kaybolup gitmişti. Çok da önemsememiştım bunu. Kırk sene bir gün gibi geçmiş. 1960'larda şiiri keşfettim. Herkes gibi ben de Yevtuşenko'nun, Ahmadulina'nın, Voznesenski' nin şiir okuma toplantılarına gittim. Çok okudum. 1960'ların şiire karşı fizik tartışmalarını hatırlar mısınız? Ben ikisine de bayılırdım. Glasnost'u dört elle kucakladım. Her gün öyle çok belge, öyle çok esin ortaya çıkıyordu ki; yaşam yine heyecan verici hale gelmişti. Gece geç vakitlere kadar uyanık kalıyor, her şeyi takip etmek istiyordum. Bir gün *Ogonek* dergisinde Poltavski-Rijiski'ye ithaf edilmiş bir makale gördüm. Onun 'Terioki'de Yaz' temalı şiirlerini basmışlardı. İlk şiir o güzel, oyuncu güneşle ilgiliydi. Sonrakiyse rüzgârlı kuzey sahillerinden bahsediyordu. Her iki şiir de hemen dikkatimi çekti:

*Keyifli güneşin altında
kaybettim dağılan gölgemi
kalbim –dolu bir silah–
yaz çimenlerinde boşalıverdi.*

*Beynimdeki mermileri
kanımdaki vermutu
yıkadı gitti
çiseleyen Baltık yağmuru.*

*Kumullarında geziniyordum
ıssız bir sahilin
yabancı bir şarkı vardı dilinde
yanlış perdeden söylediğin*

*Hassas tenin yandı güneşte
benim iyileşen yaralarım açılıyordu*

*tuzlu dalgalarda yüzdük
tepemizde unutulmuş yıldızlar vardı.*

"Okur okumaz her şey açıklığa kavuştu. Yaşımı başımı almış halimle, biraz dedektiflikçilik oynadım. Bunu sizinle paylaşmak isterim. Komşum Yuri Poltavski hiç hobisi olmayan münzevi bir adamdı. Kesinse sevdiği tek şey denizdi. Ağustos sonunda, genellikle yalnız başına, Finlandiya Körfezi'ne giderdi. Mantar toplayıcılarıyla ve torunlarını daçadan şehre getiren büyükannelerle dolu banliyö trenine –*električka*– binerdi. Gün boyu deniz kıyısında kalırdı. Bir keresinde beni Solneçnoy'a götürmüştü. Kumullarda yürümüş, dalgaları saymış, dokuzuncu dalga gelince bir dilekte bulunduğunu söylemişti. Bu onun Baltık Denizi'ne son yolculuğu olacaktı meğer. Bence o şiirler Yuri Poltavski'nin Sovyetler Birliği'ne dönmesinden sonra yazılmıştı. Belki onları bir yerde saklıyordu; belki tartışmalı bir tarafı vardı bu şiirlerin. Bir şekilde yurtdışına kaçırıldıklarından şüpheleniyorum. Bilmem ki. Bu şiir bir şifre aslında. Başlığı 'Terioki'de Yaz'. Terioki, Finlandiyalıların Zelenogorsk'a verdikleri isim. Zelenogorsk'ta kumul falan yok tabii; kalabalık bir tatil kasabası orası. Eskiden Finlandiya toprağıymış ama 1939'daki Rusya-Finlandiya savaşından sonra Sovyetler Birliği sınırlarına dahil olmuş. Solneçnoy da Zelenogorsk'la aynı tren hattı üzerinde, birkaç istasyon önce yalnızca. Biliyorsunuz, şiir her zaman dolaylıdır. Aslında Terioki'deki yazı değil, Solneçnoy'daki yazı anlatıyor. Ama Yuri Poltavski dizelerini şifrelemek, Rusya-Finlandiya savaşından önce yazılmışlar gibi yapmak zordur. Ne demek istediğimi anlıyor musunuz? 1940'larda Rusya-Finlandiya savaşı hakkında fazla bir şey okumazdık. Sır gibiydi sanki. 'Yabancı şarkı'dan kasıt budur belki. Şair deniz kıyısında, mirasından mahrum bırakılmış bir Finlandiyalı kıza rastlamış meğer.

"Okuduğuma göre şairin nasıl öldüğü bilinmiyormuş. Bir eleştirmen, Poltavski-Rijiski'nin 1939'da Paris'te Rus ruleti oynarken öldüğünü yazmış. Fakat bu doğru olamaz. Şairin gazetedeki fotoğrafına bakınca ürperdim. Tanrım, ölen komşum Yuri Poltavski'ye benziyordu. Gözlerinde aynı keder ve üst dudağının kenarında bir doğum lekesi vardı. Hiç kuşku kalmamıştı. Keşfimi yazıya döktüm ve 'Poltavski-Rijiski Hakkındaki Gerçek' diye bir kampanya başlattım.

Kendimi bu büyük şairin hatırasına adamak istiyorum."

"Teşekkürler," dedi sunucu kadın. "Bu heyecanlı hikâye için sağ olun. Yuri Poltavski olağanüstü biriydi belli ki. Elbette yakında, Amerikan adli tıp uzmanları sayesinde gerçeği kesin olarak öğreneceğiz. Vücuda DNA testleri uygulayıp kime ait olduğunu kesinleştireceğiz. Bu arada biz diğer konuklarımızı dinleyelim, fakat önce bakalım sponsorumuz ne diyecek."

Göğüs çatalı görünen uzun bacaklı bir kız, Snickers yerken ekrana geldi; ardından kamera, kırklı yaşlarının başlarında, hayli yüksek sesle İngilizce konuşan bir kadına yöneldi. Hırpani giysisi, yoksul biyoloji öğretmeninin giysisinden farklı tarzdaydı. Şıklığını hırpanilikten alan bir elbiseydi onunkisi – bilirsiniz, ne kadar yıpranmış görünürse fiyatı o kadar yüksek olanlardan. Bazen varlıklı görünmek için para ödemeniz gerekir. Rahatsız olmuşa benziyordu. Tercümanın az önce ona söylediği şey doğru olabilir miydi? Yok canım.

"Bu imkânsız. Kesinlikle imkânsız. Adım Jacqueline Natalia Poltan; arkadaşlarım Jackie der bana. Bildiğim kadarıyla sevgili babam George Poltan'ın, namıdiğer Yuri-Poltavski Rijiski'nin tek çocuğuyum. Niçin daha önce dünyaya babamdan bahsetmedim? Çünkü geçmişine dair hiçbir fikrim yoktu. Öldüğünde on yaşında falandım sadece. Florida'nın St. Petersburg şehrinde büyüdüm; yazlarımız bura ya pek uzak olmayan kumsallarda geçti. Büyük Amerikan yazarı Lionel Adams babamı ziyarete gelirdi sık sık. Babam ne yapardı? Söylemesi zor. Lionel Amca bir keresinde beni dizine oturtup şöyle sormuştu: 'Film izlemeyi seviyor musun Jackie?' 'Tabii,' demiştim. 'Eh,' dedi, 'babanla ben gençliğimizde bir sürü senaryo yazmıştık. Bu bir sır. Kimseye söylemeyeceğine söz verir misin? Jenerikte ismimizi göremezsin. Hayalet yazarlardık biz. Anlamını biliyor musun?' Bunu duyunca ödüm kopmuştu. Hayaletlerden korkardım. (Tercüman bu cümleyi çevirmekte zorlanıyor. 'Hayalet yazar*' teriminin Rusçası yok. Espriyi anlamayan izleyiciler oldukları yerde sabırsızca kıpırdanıyorlar.) Siz gülmüyorsunuz ama Lionel bunu duyunca epey gülmüştü arkadaşlar. Rivayete göre Lionel ve babam, *Sunset Bulvarı*,

* *Ghostwriter*: Başkasının imzasıyla yayımlanan metinler yazan kişi; gölge yazar. –ç.n.

İpek Çoraplar gibi klasiklerin hayalet yazarlarıydı. Büyük bir Rus vatanseveriydi babacığım. Bir Sovyet uydusuyla uzaya köpek gönderildiğinde nasıl heyecanlandığını hatırlıyorum. Geri dönemediği zaman Layka için üzül müştüm doğrusu. Çok şirin bir köpekti. Babam bunu duymamıştı. Ruslar uzayı Amerikalılardan önce fethettiği için çok gururluydu! O sene bir oğlu dünyaya gelse, ismini Sputnik koyacağına bahse girerim. Şiire de çok düşküncü babam. Sık sık şiir okurdu bana. En sevdiği dizeler şunlardı: 'Fazla beklentim yok hayat-tan, geçmişten de pişman değilim, özgürlük ve iç huzuru arıyorum, sadece unutmak ve dinlenmek istiyorum.' Bir keresinde onunla Tek-sas'a gitmiştim. Barda biraz vermut içmiş, sonra beni lunaparktaki atış galerisine götürmüştü. Ateşli silahlara çok düşküncü; silah dene-tim yasalarına muhalifti. Galerideki kuğulara, ördeklere nişan alırken bana bir şiir okudu:

*Keyifli güneşin altında
kaybettim dağılan gölgemi
kalbim –dolu bir silah–
yaz çimenlerinde boşalır.*

*Beynimdeki mermileri
kanımdaki vermutu
yıkadı gitti
çiseleyen Baltık yağmuru.*

"Sonradan ezberledim bu şiiri. Bir keresinde sormuştum: 'Baba-cığım, şiir yazdığın oldu mu hiç?' İçini çekip kafamı okşamıştı. Biraz duraksadıktan sonra, 'Bundan bahsetmeyelim güzelim,' demişti. 'Uzun hikâye.' Rusçada söylendiği gibi, 'uzun zaman önceydi ve ger-çek değildi.' Rus Ayısı adlı küçük lokantanın çevresinde küçük ama hareketli bir Rus cemaati vardı. Babam yabancı dillere şaşırtıcı ölçü-de hâkimdi. Gençliğinde çok içermiş. Annem, sanayici ve silah ko-leksiyoncusu olan zengin bir adamın kızıymış; babamla Rus Ayısı ba-rında tanışmışlar. Birbirlerine adeta ilk görüşte âşık olmuşlar; çok geçmeden babam evlenme teklifinde bulunmuş. Fakat annem çetin cevizmiş. Evlenmek için bir şart ileri sürmüş – babam alkolü bırak-mak için tedavi görecekti, bir daha asla içmeyecekti. İşi şakaya vur-

mayı denemiş babam, fakat işe yaramamış. Annem inatçı kadınmış, babamdan on beş yaş küçük olduğu halde. Böylece babam hayatının son döneminde içkiyi bırakmak zorunda kalmış. Avrupa'daki geçmişinden bahsetmeyi sevmezdi; ben de fazla soru soramayacak denli küçüktüm zaten. 1968'de gırtlak kanserinden öldü. Silah koleksiyonu bana miras kaldı. Yaklaşık yirmi yıl sonra, isyankâr hallerim geçtiğinde, nihayet Lionel Adams'ın 'Rus Rületi' adlı taslağını okudum ve babamın kim olduğunu anladım. Poltavski-Rijiski'ye ait şiirlerin bulunduğu ince bir kitabı okuyunca, bir kuzey sahili ve mükemmel bir şeftali hakkındaki şiiri hemen tanıdım. Hiç kuşkuym kalmamıştı; babam George Poltan, yirminci yüzyılın en önemli şairlerinden biriydi. Ah, keşke onunla konuşabilsem, sahilde yürüyebilsek, pes sesini ve ağır aksanını duyabilsem! Şimdi Rusça öğreniyorum, çünkü mirasima sahip çıkmak, gerçek kimliğime kavuşmak istiyorum. Sözüm olsun, hayatımı bu projeye adayacağım; geçmişi telafi edip büyük deha Yuri Poltavski-Rijiski'nin, namıdiğer George Poltan'ın ölümsüzlüğünü sağlama alacağım."

"Sevgili dostlar," diyor heyecan içindeki sunucu kadın. "Benim de sizinle paylaşacak bir sürprizim var. Bu bir tahmin değil; kısa zaman önce büyük sanatçımız Valentin Kaçalski'nin arşivinde bulunmuş gerçek bir belge. Sonuca varmakta acele etmeyelim. Şu elli yıl boyunca Poltavski-Rijiski'nin dehasının gerek ülkemizde gerekse yurtdışında hak ettiği takdiri görmediği unutulmasın. Sovyet eleştirmeni Petrenko 1935'te onun eserlerini 'çökkün burjuva akrobasisi, asalakçılığın şiiri' diye yermişti. Saldırgan göçmen basını da bu eserleri, 'sürgünde ziyan olmuş bir yeteneğin sarhoş sayıklamaları' olarak nitelemişti. Sadece Boris Krestovski ve Savçenko-Savitski şairin değerini bilmiş, onun 'dünyanın hiçbir yerini yurt tutamamış gezgin bir Rus insanı' olduğunu söylemişlerdi. Programımızı kapatırken okuyacağım satırların, yeni bir dünyaya doğru yola çıkmasının arifesinde şair tarafından yazıldığı düşünülüyor. Konuşmacılarımıza inandıysanız, buna göçmen şair Poltavski-Rijiski'nin Moskova metrosunu inşa etmesinden ya da Hollywood'da hayalet yazarlığa başlamasından önceki son *ouvre-u** diyebilirsiniz. Poltavski-Rijiski'nin yazmak-

* *Fr. eser -ç.n.*

ta olduğu, *Kaderin Komplosu* adını alacak lirik romanının bir parçasıydı bu. Roman onun manevi yanlışlarını ve klasik pagan idealleriyle Avrasyacı düşünceyi bir araya getirme çabasını yansıtır:

"Yunanca *kosmos* sözcüğünün hem evren hem de kadınların süsleri anlamına geldiğini biliyor muydun? Seni, kozmosunu –Fransız hanımları için Rus bluzlarını– nakışlayıp başka bir kader hayal ederken düşünüyorum göçmen Parka'm. Anahtar deliğinden bakıp üç hünerli bakireyi hayatlarımızı biçip dikerken izlemek isterdim. İncecik pijamalarının arasından göbek deliklerini görürdüm belki.

Yatakta o koca makaslarla oynamasalar bari. Tehlikeli değil mi sence de? Tut ki yanlış bir kesim yaptılar, kırışksız çarşafı kana buladılar?"

Sunucu kadının monoton sesi bir soru vurgusu kazandığı sırada telefon çalıyor:

"Tanyuşa? Ben Andrey Mihaliç. Mideni bozmuşsun diye duydum, doğru mu? Dikkatli olman lazım, çok dikkatli. Ters zamanda aradım galiba? Ah seni yalancı, biliyorum ters zamanda aradığımı."

"Yunanca *kosmos* sözcüğünün hem evren hem de kadınların süsleri anlamına geldiğini biliyor muydun?..

Çift taraflı ajanlar ve ikili anlamlar çağında yaşıyoruz. Bir yere ait değilsek elimizden ne gelir? Kendi kendimizin ajanı olur, sonra da kendimize ihanet ederiz. Söz verelim birbirimize, asla ulusal kostümler ve kolektif tasarımlar hazırlamayacağız. Kozmoslar birbirinden ayırır, her birinin kesimi kendine özgüdür – seninkinin düşük kesimli olduğunu umuyorum, çok düşük. İcini görebilmek, sırtındaki her bir kancayı teker teker iliklemek isterdim, müsaade edersen tabii. İtaatkâr, gizli hizmetkârınım senin; bana hiçbir sigorta, teminat, garanti sunmadığın halde... hepsi hepsi uçup giden bir imge, güzel bir dantel işleme.

Tanrım, kader tanrıçalarını gizlice dinlemek ne kadar cezbedici, ama *helàs*, mümkünatı yok bunun.

İşte böyle canım. Gizli ajanlarını özlüyor seni. Avrasya'dan Kozmopolis'e kaçıyorum, sonra da bir korkak gibi Café de la Rotonde'a dönüyorum; vasat bir Amerikalı yazar orada içki ısmarlayacak bana."

"Dinle Tanyuša, şimdi okuduğum belgenin orta yerinde bir şey vardı. Okumadan geçmek zorunda kaldım. Biliyorsun sesim hayli güçsüz. Larenjit olmuşum. Fakat bazı önerilerde bulanacağım sana. Moskova'ya gelsene."

"Durun bir dakika Andrey Mihaliç, okuduğunuz neydi? Kime yazılmış bu mektup?"

"Sevgili kızım, muhatabı yok mektubun. Böyle şiirsel metinleri gerçek mektuplarmış gibi düşünmemek lazım."

"Nina Belskaya olmasın muhatabı?"

"İşte yine başladın. Neyse, hikâyedeki önemsiz bir karakter yüzünden münakaşa etmeyelim. Konuşacağız. Söz veriyorum konuşacağız... Moskova'da. Biliyor musun ne düşünüyorum? Bir hafta daha buradasın madem, niçin Moskova film festivaline gelmiyorsun? 1930'ların filmleri hakkında çok şey bilirim. *Ninoçka*? Elbette, o filmde çalışanlardan bazılarını tanıyorum. Greta Garbo müthişti değil mi? Ama attığı kahkahalar hiç inandırıcı gelmemişti bana.

"Hayır Tanyuša, sana giriş kartı temin etmek hiç de zor olmaz benim için. Artık yabancısın sonuçta; yabancılar için festivale giriş kartı daha kolay alınıyor. Hadi, pişman olmazsın. Gerçekten gelmelisin.

"Tren bileti temin etmek biraz zor, ama beni bilirsin, senin için hallederim. Hemen Annuška'yı arayacağım. Moskova tren garındaki 24 numaralı gişeye git. Sağ tarafta. Camda 'Özel Rezervasyonlar' yazar ve genellikle hiç sıra olmaz. Öğleden sonra saat iki civarında git. Andrey Mihaliç'in arkadaşı olduğunu, 'Kızıl Ok Treni'ne bilet almak istediğini söyle. Sana başka bir şey önerirse hayır diyeceksin, unutma. Kızıl Ok denen trene binmek istiyorsun. Ona minnettar kalacağın ve Andrey Mihaliç'ten bir zarf getirdiğini söyle. Çok tatlı biridir. Yeğenine festival giriş kartı temin etmiştim bir kez; ayrıca her zaman kaliteli somon balığı konservesi götürürüm ona.

"Senin için bunca şey ayarladıktan sonra beni mahcup etmezsin inşallah Tanyuša. Biliyorsun kocadım artık; benim için bu işler eskisi kadar kolay değil. Pişman olmayacaksın, söz. Her şeyi göstereceğim sana. Eski fotoğraflar mı? Tabii, ne demek, Paris, Çernovitz, Kislovodsk, ne istersen. Greta Garbo'nun bereli fotoğrafı bile var. Baksana, ihtiyar Kaganoviç'le domino oynayacağız, gel izle istersen. Evet, o Kaganoviç – Stalin zamanında Moskova belediye başkanı olan. Yaş-

landı artık, fakat hâlâ çok inatçı bir oyuncu. Zararsız, tümünden unutulmuş biri; filmlere de müthiş düşkündür ha. Filmler konusunda Beria'yla hiç anlaşılamazlarmış. Beria müzikallere bayılırmış, bilhassa *Son Vals*'e; Kaganoviç ise romantik komedileri tercih edermiş. Stalin şöyle demiş: 'Yapmayın yoldaşlar, ikisi de iyidir. Aramızdaki farklılıklara saygı göstermek zorundayız! Buna uzlaşma sanatı denir, unutmayın!' Sonra kahkahayı patlatmış Stalin; Beria ise suratını asmış. Gerçek bir hikâye bu. Kaganoviç bir keresinde oyunu kaybediyordu da, dikkatimi dağıtmak için bu hikâyeyi anlatmıştı. İşe yaramadı tabii! Neyse, geliyor musun? Kaganoviç'i görmek isteyeceğini biliyordum. Yanılmamışım!"

E-postalarından Seçmeler

Kime: Miklos@bank.inter.net

M,

Orada mısın? Dış dünya artık yokmuş, Rusya kendine yeten bir kıta okyanusuymuş hissine kapılıyorum burada. Bu okyanusta yumuşak kulaçlarla yüzüvermek isterdim, fakat yapamıyorum. Ne buradayım, ne orada. Kendimi "evimde" hissetmem gerekirken, yurtdışında olduğum vakitlerden beter haldeyim.

Neredesin? Ne menem ikili oyunlar oynuyorsun? Daha sürecek mi bu oyunlar?

Kime: Tstern@nyu.edu

Tanečka,

Dayan biraz. Ben buradayım; mavi ekrana gözlerimi dikmiş, senin yansımanı arıyorum. "Yurtdışındayım" ve seni çok özlüyorum. Dinle bak, bir gün evde buluşacağız, New York'ta. Rusya anılarda kalacak. New Yorklu bir grup arkadaşla orası hakkında komik hikâyeler anlatacağsın. Kendine gülüp California şarabı içeceksin. Mutlu olacağız. Öyle hissediyorum. Sana yan cümlelerle, güzel sıfatlarla dolu upuzun bir mektup yazacağım. Bir gün. Patronum şu an içeri girdi. Çalışıyormuşum gibi davranmam lazım. Öpücükler. Sevgiyle, M.

M,

Hiçbir şeye güvenim yok; e-postadaki sesine bile. Hâlâ niçin e-posta yazıyorum bilmem. Biraz kaçmaya ihtiyacım var; parmaklarım yorgunluk, bıkmıklık içinde tuşlara gidiyor.

Nina haklıymış; insan ikili hayata müptela oluyor. Fakat ikili hayatın da iki türü var – bu tekrardan dolayı kusura bakma! Ne demek istediğimi gayet iyi biliyorsun, değil mi? Yalnız, burada her şeyi farklı bir ışık altında görüyorum. New York'taki hayatımız –iş, arkadaş ziyaretleri, fatura ödemeleri, kim kimin "öteki kadın"ıymış diye dertlenmeler, kalori takibi, sağlıklı beslenmek, sigara içmemek, yaklaşan orta yaş krizinin yarattığı bunalım– hepsi çok önemsiz ve alakasız geliyor bana. Bir bardak suda fırtına koparıyor-muşuz meğer. Gayrimenkul işin nasıl gidiyor? Gelişme var mı? T.

Taneçka,

İğneleyici konuşma ve üzülmeye; dayan biraz. Yardım geliyor. Büyük bir sefer planlıyorum, ama henüz hiçbir şey açıklayamam. Gizli ajanlarım bizi gözetlemekte. Şimdilik ihtiyatlı davranalım, fakat konuşacağız, söz veriyorum. Moskova'ya git; şimdi bulunduğun yerin melankolisinden kurtarır seni. Konuşacağız. Moskova'da.

M.

M,

Bu saçmalıklar yetti artık Miklos, bıktım bu saçmalıklardan, ikiyüzlülükten, gizlilikten, saklılıktan. E-postalarda bundan kurtulacağımızı sanmıştım, fakat yanılmışım. Alternatif hayat da gerçek hayat kadar kötüymüş. Ne yapalım, ilişkimiz yürümüyorsa yürümüyordur. New York'ta bu iş böyle süremez biliyorsun; en azından ben böyle devam edemem. Olacakları kestirebiliyorum. Aile yemeklerine geç kalmanı istemem.

T,

Yalvarırım bağlantıyı kesme. Bana bir şans ver. Sana söyleyeceğim bir şey var. Moskova'da. M.

Kime: Tstern@nyu.edu

Sevgili Bayan Stern,

Miklos'la kendinizi ele verdiniz. İlişkinizin arkadaşlığın ötesine geçtiğini bili-

yorum. Onun ABD'de öğrenci vizesiyle yaşadığını ve şu anda oturma izni almayı beklediğini biliyorsunuzdur muhtemelen; alamazsa sınır dışı edilecek. Oturma izni görüşmemiz önümüzdeki yıl gerçekleşecek. Vaziyeti anlıyorsunuzdur. Bu nedenle, kocamla her türlü irtibatı kesmenizi istiyorum. Bu sözümü ciddiye alın.

Moskova'da iyi vakit geçirmenizi dilerim.

Victoria.

E-postalarımı nasıl okudu? Sen mi ele verdin beni, okuyucum? İhbar mı ettin beni? Şifremi ona mı verdin? Sen de mi?

✂ 32

***Benimle Moskova'ya geliyor ve
ikram edilen salatalık turşusundan yiyorsunuz***

Leningrad'daki Moskova Tren Garı'nda bir Lenin büstü vardı eskiden. Lenin anıtlarının ortadan kaybolup yerini turistlerin tercih ettiği matruşka Lenin bebeklerine bırakmaya başladığı günlerde, bir grup Leningradlı emekli, Sovyet liderinin Moskova Tren Garı'ndaki anıtını korumaya karar verdiler. Bu anıtı çok seviyorlar, gitmesini istemiyorlardı. Şehirdeki yetkililer onlara saygı gösterdi; hatta dediler ki: "Pekâlâ. Madem bu kadar seviyorsunuz, bu anıtı yerinde bırakırız. Çoğulculuktan yanayız." Lenin'i savunanlar her gün anıtın başında nöbet tutuyorlardı. Bir keresinde, mola verip sabah iki civarında yatmaya gittiler. Diğerleri sabah beş civarında nöbete geldiklerinde, büst gitmişti.

"Ne olmuş yani?" dedi Annuşka, 24 numaralı gişeden bakarak. "Ömrümüz boyunca bu Lenin anıtlarından o kadar çok gördük ki. Hepsi hatırımızda. Artık değişim istiyoruz! İşte biletleriniz. Andrey Mihaliç'in kuzeniymişsiniz – öyle mi gerçekten? Nasıl oldu da hiç görmedim sizi? Tabii, Kızıl Ok'a kestim biletinizi. Andrey Mihaliç'in zevkini bilirim. Daha azına hayatta razı olmaz. Teşekkürler, çok teşekkürler. Çok cömertsiniz. İhtiyara selam söyleyin. Çok etkileyici

biri vallahi. İyi yolculuklar. Yoldaşlar, hanımlar beyler, burada sıraya girmeyi aklınızdan bile geçirmeyin. Sadece özel rezervasyonlar için burası. Yemek saati geldi üstelik. Size gayet açık şekilde söyledim, 'Bilet Yok.' "

"Moskova'ya! Moskova'ya! Moskova'ya!" Kaderim yazılmış. Caddede bir taksiye el ediyorum. Tam önümde bir araba duruyor; bil-
diğin araba, taksi değil. "Kaça?" diyor şoför. Bu soruyu ben sormaya-
cak mıydım? Moskova Garı'na kadar beş yüz demem söylenmişti ba-
na. "Beş yüz mü? Şaka yapıyorsun herhalde. Hiçbir taksi o paraya
götürmez seni. Ama iyi bir kıza benziyorsun; hadi atla, orası yolu-
mun üzerinde."

Müstakbel şoförünüzle ilişkiniz, ilk görüşte aşk gibidir. Lüzu-
mundan fazla düşünürseniz, fikrini değiştirebilir. Piyasadaki fiyatlar
taksimetrede seksen rubleden başlayıp, yabancılar için iki bin ruble-
ye –on dolara– kadar çıkabiliyor. Şoför gerçekten ne kadar ödeyebi-
leceğinizi değerlendirir, sonra da bu rakamı yol arkadaşlığınızın ve-
receği memnuniyet ya da memnuniyesizlikle çarpar. Arabaya bini-
lince bir muhabbettir başlar. Şoförüm hoş bir adam; "tehlike işareti"
olarak bilinen altın dişleri, dövmeleleri veya Adidas eşofmanı yok. Es-
kiden mühendismiş, şimdi insanları bir yerden bir yere götürerek da-
ha çok para kazanıyormuş. Birçok göçmenin yaptığı gibi mesleğini
değiştirmiş, ama yurttan kalmış. Bunu kafaya takmıyor. "Yepyeni bir
hayata başlamış gibiyim. Ya sen," diye soruyor, "buralı değilsin ha?
Moskovalı mısın?"

Allah kahretsin, yine vücut dilimden anladı galiba. Yanlış şekil-
de mi bacak bacak üstüne attım acaba? Şu gayrişahsi, hafiften ürkek
gülümsemeyi lüzumundan fazla mı takınıyorum yoksa?

"Evet," diyorum, "Moskovalıyım tabii. Film stüdyosunda çalışı-
yorum." (Niçin böyle dediğimi sormayın bana.)

"Baltık memleketlerinden falan gelmiş olabileceğini düşünmüş-
tüm."

"Hayır, hayır."

"Başta seni yabancı sanmıştım, o yüzden durdum. İyi para ka-
zanmayı umuyordum. Yabancılar işi bilmiyor. On dolar diyorsun, ve-
yorlar. Onlar için para değil ki bu. Ama sen yabancı değilsin."

"Değilim galiba."

"Ağzını açtığın zaman, gayet iyi Rusça konuştuğunu anladım elbette. Yine de arabama almaya karar verdim seni, çünkü ben iyi adamım. Fakat Rusçayı komik bir tonlamayla konuşuyorsun. Tam anlamadım neden."

"Belki boğazım şiş olduğundandır."

"Yok, başka bir şey."

"E, bir süre Estonya'da kaldım."

"Baltık ülkelerinden olabileceğini düşünmüştüm; buranın batısındaki bir yerden. Cumartesi gecesi niçin yalnızsın? Kocan yok mu?"

"Var tabii. Bu hafta daçamıza gitti," diyorum. "Orada taze sebzeler yetiştirmeye çalışıyoruz; salatalık, domates, dereotu. Bugünlerde her şey nasıl pahalı, biliyorsunuz. Orada yani; ben de yanına gideceğim fakat sonra. Moskova'daki hasta dayımı ziyaret etmem lazım. Şu günlerde hasta olmak zor. İletlerin çoğunu hastanelerden kapıyorsunuz zaten."

O andan sonra, memleketin yerlisi olduğumdan kuşkusu kalmıyor şoför Nikolay Vasiliyeviç'in. "Daçadaki koca" sözü onu iyice ikna etti. Yolculuğun geri kalanında halinden pek memnun görünüyor. "Italiano Vero", "Üç Tankçı, Üç Neşeli Arkadaş" gibi sevdiği melodileri ıslıkla çalıyor, benimle yeni demokratlar ve sebze fiyatları hakkında laflıyor. Tam vaktinde sağ salım gara ulaşıyorum.

Kızıl Ok, ülkedeki en prestijli gece treniydi bir zamanlar. Özel konuklara, orta düzey parti üyelerine, seçkin sanatçılarla ailelerine, bilet satıcılarının şanslı arkadaşlarına ayrılmıştı bu tren. Hizmet hızlıydı, çarşaf lar temizdi, çay güzel bardaklarda şekeriyle birlikte gelirdi. Göç etmeden evvel Kızıl Ok'a sadece bir kez, "bilet satıcısının arkadaşının arkadaşı" sıfatıyla binmiştim.

Dördümüzün kuşetlerde, anımsanmaya değer, rahat denilebilecek bir gece geçireceğimiz kompartımana giriyorum. Hararetili bir sohbet başlamış şimdiden. Herkes birbiriyle tanışmış bile. Orta yaşlı, neşeli bir adam olan Dmitri İvaniç, derhal herkese "enfes" Sibiry a salatalık turşusu ikram ediyor; dünyanın en iyi *zakuski*'siymiş bu. Hermes marka parfümüne ve hafiften çakırkeyif haline bakılırsa, eskiden parti yetkilisiyken, şimdilerde bir şirkette müdürlük yapan adamlardan olmalı. Yanında oturan Aleks i Mihailoviç'in çukura kaçmış, hiç gülmeyen gözleri ve taranmamış bir sakalı var. Diğerleri ona "profe-

sör" diye hitap ediyor; ne profesörü olduğu belli değil aslında. Tam karşısında, kendini "Elizaveta Pavlovna, veya sadece Liza" olarak tanıtan sarışın kadın oturuyor. Orta düzey bir parti yetkilisinin, saçına yeni perma yaptırmış karısına (ya da metresine) benziyor. (Aslında artık yeni görünmüyor ve saçının boyası da hafiften akmış.) Kırmızı ceketli genç bir adam olan ve yan kompartımanda yolculuk eden Saşa da gelip bize katılıyor. Elizaveta Pavlovna'nın yeğeniymiş, geçinmek için çalışmak zorunda olanlardan.

"Eh, hayat daha mutlu, daha iyi şimdi," diyor Dmitri İvaniç, şirket müdürü. "Buna içilir! Yeni ahbablıklara! Heyt be!.. Eskiden de hayatım fena değildi ama bazı hatalar yapıldı galiba. Gençler bizim hatalarımızı abarttılar, ama genç dediğin de öyle olur, değil mi! Ben iyimserim yoldaşlar, hanımlar beyler. İyimser olmak önemli bence. Birilerinin de iyimser olması gerek. Hemfikir miyiz, Lizoçka?"

"Evet, Dmitri İvaniç. Ben de değişimden, yeni bir hayattan yanayım. Fakat basında hayatımızı hep karanlık renklerle boyamalarından hoşnut değilim; hep suçlardan, çalışma kamplarından, zorluklardan söz ediyorlar. Her şey o kadar kötü değildi! İnsanlar severlerdi, gülerlerdi, yaşam devam ederdi; Stalin zamanında, savaş zamanında bile. Ben çok küçüktüm tabii. Ne dersiniz Profesör, siz biliyorsunuzdur?"

"Yalnız ekmekle yaşanmaz* Elizaveta Pavlovna, yalnız ekmekle yaşanmaz. Yeni bir fikre ihtiyacımız var; artık kim olduğumuzu inkâr etmekten vazgeçmeliyiz."

"Hangi anlamda?"

"Halk olarak kimdik, bunu hatırlamamız gerek. Biz Rusuz; yabancılardan, Rus olmayanların yapacağımız şeyleri bize dayatmalarına izin vermemeliyiz. Bizim kendi kaderimiz var. Ne Avrupalıyız ne de Asyalı. Avrasyalıyız; eşikteki ülkeyiz. Nice büyük savaşta Batı'yı kurtarma vazifesini üstlenmişiz. Şimdi kendi kaderimizi tamamına erdirmemiz lazım. İhtiyacımız olan şey büyük bir fikir; ideoloji değil, büyük F'yle Fikir. 2018 yılında bu sözlerimi hatırlayın."

"Bilmiyorum," diyor kırmızı ceketli adam. "Bana sorarsanız herkesin kendine göre bir fikri var. Her koyun kendi bacağından asılır. Fikir meselesi değil bu. Fikirlerin sonu geldi. Farklı iktisadi çıkarlar

* Bu söz, Vladimir Dudintsev'in bir romanının ismidir. -Ç.n.

var. Hepimiz çıkarlarımızın peşindeyiz; bir gecede hayatımızı değiştiriyoruz. Üniversiteye gidecek, işe yaramaz mühendislerden biri olacaktım. İşe girecektim, babamın vaktiyle söylediği gibi, 'çalışıyor gibi' yapacaktım, onlar da 'ücretimi ödüyormuş gibi' yapacaklardı. Şimdi babamın şirketindeki mühendislerin toplam maaşından fazlasını kazanıyorum; babama da destek oluyorum üstelik."

"Sorun bu işte. Her koyun kendi bacağından asılıyor. Herkes ortak faydanın bir parçasını alıyor demek daha doğru. Üstündeki ceket alacak parayı kazanıyorsun belki, fakat ceketin içini de doldurman gerek."

Elizaveta Pavlovna, "Saşenka, beyefendinin haklı olduğu bir nokta var," diye araya giriyor. "Sen gençsin. Bizi tekrar bir araya getirecek güzel bir şeye ihtiyacımız var. Milli gururumuza."

"Yoldaşlar," diyor Dmitri İvaniç, salatalık turşusundan bir ısırık alıp bardağına votka doldururken. "Sizinle aynı fikirdeyim. Hepinizle; seninle Lizoçka ve sizinle Profesör. Büyük Rusya'dan ve herkes için barıştan yanayım. Demokrasiden yanayım ayrıca, fakat gururumuz, köklerimiz de önemli. Biliyorsunuz, 'Batı'ya pencere' açılınca herkes oraya koşup boyunun ölçüsünü aldı. Şimdi herkes o pencereden bucak bucak kaçıp yurda dönmeye çalışıyor. Ben de Paris'e gitmiştim. Fıkraı bilirsiniz, adam 'Paris'i tekrar görmek istiyorum' demiş hani. Daha önce de seyahatlere çıktım; Bulgaristan'a, hatta Dubrovnik'e gittim. Orada en güzel şarapları tattım, en güzel kadınlarla oldum. Paris de Paris'tirelbet. Notre Dame'ları falan var ama insanları pek kaba! Ruhsuz bir halk! Place Pigalle'e de gittik, ama oradaki fahişeleri bile çok abartmışlar. Birçoğu kadın bile değil! Fransız erkeklerinin niye Moskova'ya gelip bizim Rus kızlarına para ödedikleri belli."

"Amerika'da bulunmuşluğum da var. Alışveriş merkezlerine gidiyorsun, olabildiğince çok şey satın alman için yüzüne gülüyorlar. 'İyi günler', 'yardımcı olabilir miyim' gibi ikiyeüzü baktan laflar. Her şeyi paketleyip kurdelelerle süslüyorlar, güzel kutucuklara koyuyorlar. Sarıp paketlemeye onca enerji harcıyor; ayrıca şişelerin tıpasına talimat yazıyorlar, nasıl açıp kapatacağını küçük oklarla gösteriyorlar. Bana sorarsanız Rus tıplarını yeğlerim, daha doğallar çünkü. Tabiat Ana'nın sana verdiği o güzel dişleri kullan, aç gitsin. Ter dökmeye, talimatlara filan gerek yok ki! Başıma ne geldi bakın. Alışveriş

merkezinden çıkıyordum. Hava yağışlıydı, yağmura çıkmadan bir sigara yakayım dedim. Nasıl bir kargaşa çıktı, inanmazsınız. Bir güvenlik görevlisi tepemde bitiverdi. Ben, 'Sorun ne? Özgür bir ülke değil mi burası?' dedim. O da dedi ki 'Sigara içmek yasak.' 'Tamam, tamam,' dedim, 'sadece bir sigara, büyümeye gerek yok.' Öfkeyle, 'Sigara içmek yasak,' diye tekrarladı. Özgürlük dedikleri bu mu yani? Bizdekinden fazla kuralları, talimatları, kısıtlamaları var! Bana sorsanız, bir daha Moskova'dan dışarı adım atmam. Dünyanın başkenti orası! Göçmenlerimiz de dönüyor zaten. Ben büyük bir şirketteyim, biliyorsunuz. Birçok göçmen bizim şirketi kullanarak dönüyor. Yaşlılar soylu, çok kibar insanlar; Rus toprağına ayak basınca ağlamaya başlıyorlar. Gerçek vatanseverler onlar. Ama 1970'lerde, 1980'lerde gidenler farklı. Şimdi burada para kazanmayı deniyorlar. Bence ülkesine bir kez ihanet edene artık güven olmaz. Çoğu Rus değil belli ki."

"Evet," diyor profesör. "Ruslar ayrı bir ırk; kendimize yetmemiz lazım. Ne de olsa dünyanın en geniş ülkesiyiz. O yüzden dayanışma içinde olmamız, ortak köklerimizi görmemiz çok önemli – Baltık kıyısından Sibirya'ya, Güney nehirlerinden Kuzey denizlerine kadar. Manevi birliktelik olmadan demokrasi neye yarar? İktisat, kadim manevi alışverişlerin çağdaş şifresidir sadece. Batı yasalarına göre işlemez bizim iktisadımız."

Dmitri İvaniç, "Üst kuşetteki genç hanım ne düşünüyor acaba?" diyor bana göz kırparak. "Hep susup bizi dinledi. Siz de burada yaşıyorsunuz. Fikrinizi söyleyin hadi."

"Ah, eminim bizim kolektif fikirlere değil, yasalara ve sosyal programlara ihtiyaç duyduğumuzu düşünüyordur," diye yanıtlıyor Aleksı Mihaliç. "Tipik batıcıdır bahse girerim. Yeni bir şey değil. Hep aynı nakarat. Hiç değişmediler. Bizi bir fikir yönetmeli, bir altın buzağı değil."

Elizaveta Pavlona, "Eminim söylemek istediğı o değildir," diye benden yana tavır alıyor. "Ben de daha iyi yasalarımız olması gerektiğı kanısındayım. Eski eşimden nafaka almak istiyorum artık. Nasıl olacak bu iş? İşadamı oldu, hiç vergi vermiyor. Ama size de katılıyorum, yeni bir fikre ihtiyacımız var; tutunacak Rusyacı yahut Avrasyacı bir fikre. Bu konuda hepimiz aynı fikirdeyiz, değil mi? Ülkemizde

eksik olan bu işte: nezaket ve fikir birliği."

"Bağışlayıcılık ve iyi kalplilik de Rusların karakterinde vardır. Buna içelim!"

İçiyoruz, salatalık turşusundan ve Lizočka'nın yanında getirdiği sıcak patateslerden yiyoruz. Lizočka çok hoş yol arkadaşları olduğumuzu, o yüzden de hediye olarak götürdüğü çikolata kutusunu açacağını söylüyor. "Hayır hayır," diye karşı çıkıyor Dmitri İvanoviç. "Yapma... Yapma sakın. Daha turşular bitmedi."

"Dmitri İvaniç," diyor kadın, "çikolatanın lafı mı olur, eski günlerin aşkına. Kondüktöre söyleyelim, çay getirsin bize."

"Çaylar benden," diyor Saşa.

Dmitri İvaniç, "Çaydan fazlası lazım bize, hanımlar beyler," diye araya giriyor.

Saşa bardağını kaldırıyor: "Yeni Rusya için!"

"Bakıyorum alkolsüz bira içiyorsun Saşa, hem de yabancı marka. Saygısızlık bu," diyor Dmitri İvaniç.

"Biliyorsun Dmitri İvaniç," diyor Saşa, yabancı markalı şişeyi sakince ağzına götürerek. "Yarın sabah işe gitmem gerekiyor. Birilerinin çalışması lazım!"

"Üst kuşetteki hanım da içmiyor. Onun da işe gitmesi gerek. Benim için sorun yok. Fakat bizimle hemfikir olup olmadığını bilmiyorum," diyor Dmitri İvaniç.

Lizočka yine araya girip, "Kız yorgun, hepsi bu," diyerek benden taraf oluyor. "Çok yorgun."

İyi uyuduğumu söyleyemem. Şafak vakti dalabiliyorum ancak. Rüyamda sohbet uzuyor da uzuyor, Dmitri İvaniç'le Aleksî Mihaliç beni habire daha fazla salatalık turşusu yemeye zorluyor – bir tür turşu yeme yarışması söz konusu. Salatalık turşusunu iyice sevmeye başlıyorum, yemeden duramaz oluyorum. Gururlu bir turşu uzmanıyım artık. Güvenin bana, kabuğu sarımsı olanlar en iyileri, çünkü fazla tuzlu değiller. Sonunda ben kendim daha fazla salatalık turşusu talep etmeye başlıyorum. "Hepsi bitti," diyorlar, "ülkende de satılmaz bunlar." Ağzımda kötü bir tatla uyanıyorum. Radyo bangır bangır bağıırıyor:

*Ah bir bilsen nasıl severim,
Nasıl severim Moskova gecelerini...*

"Afedersiniz hanımefendi. Çarşaflarınızı vermeniz ve çay parasını ödemeniz gerekiyor."

"Bu şarkıları," diyor Dmitri İvaniç, "*rock'n roll*'dan çok daha fazla seviyorum. Evet evet, biliyorum, *rock'n roll*'a da müsaade edilmeli. Buna karşı çıkmıyorum."

Kızıl yıldızlarla süslenmiş pamuklu perdelerin arasından dışarı bakıyorum. Önce nerede olduğumu çıkarmakta zorlanıyorum. Burası Moskova, değil mi?

✠ 33

Gizlice Kaganoviç Yoldaş'ı dinliyoruz

Andrey Mihaliç beni tren garında, elinde bir demet çiçekle, tam bir centilmen gibi karşılıyor. Çantamı kendim taşımakta ısrar ediyorum. "Kadınlığımı bir kenara bırakın." Greta Garbo'yu taklit ediyorum.

Gülüyor. "Tabii, tabii. Büyükannen de böyleydi. Hafif bir valizle seyahat etmeyi severdi. Bugün şanslı günümüz hayatım, gerçekten şanslıyız. Sana hem festivalin açılış törenine, hem de Viçeslav Pulkov'un basın konferansına giriş kartı almak üzereyim. Pulkov kim mi? Hayatım, sen nereden geldin bakayım? Pulkov Rusya'nın en büyük film yönetmenidir; gişe rekorları kırmayı beklenen destan *Leylak Günbatımı*'nı yeni bitirdi. Henüz filmi kimse izlemedi, fakat bir başyapıt olduğu rivayet ediliyor. Oscar'lık, Cannes'lık bir malzemeymiş. Devrimci bir Rus menkıbesi, muhteşem bir sinematografi, güzel bir müzik, karlı stepler, başrollerde Lialia Kaçalskaya ve Viktor Andropov. Herkes orada olacak."

"Fakat Andrey Mihaliç, takatim yok, inanın. Sizinle konuşmaya geldim ben."

"Gitmelisin, sözümü dinle. Şimdi her şeyi anlatamam. Gitmen gerekiyor," diye fısıldıyor Andrey Mihaliç.

Katettiğimiz uzun yeraltı geçidinde ihtiyar bir şarkıcı, *Astroloji ve Maneviyat* kitabının satıldığı bir rafın yanında bir grup Alman tu-

riste eski mahpushane ezgileri söylüyor. Bebekli bir esmer kadın oturmuş dileniyor; karşısında iki neşeli babuşka yeni baskı gazetele-ri satmaya çalışıyor: *Özel Hayat, İş Dünyası ve Borsa'dan Haberler*. "Hayat artık daha mutlu," diyor Andrey Mihaliç. "Henüz her şeyin mümkün olduğu 1920'leri hatırlatıyor bana."

Andrey Mihaliç, "seçkin sinema emekçileri"ne ayrılmış özel bir "kooperatif evi"nde kalıyor. Burası 1950'lerde yapılmış; geniş avlu-sunda ağaçlar, banklar ve ahşap kaydıraqlarda oynayan çocuklar var. Mutfak penceresinden avluyu görebiliyorsunuz. Orada dört ihtiyar masaya çökmüş, domino oynuyor. "Kahverengi ceketli, kıvrak saçlı ada-mı görüyor musun; saçları tam dökülmemiş olanı. İşte o Kaganoviç. Hâlâ aynı avluda domino oynuyor. Şaka yaptığımı mı sandın? Asla. Fakat şimdi onu rahatsız etmeyelim. Kaybediyormuş gibi geldi bana. Kaybedince çirkefleşir."

Küçük dairesindeki masada eski moda çerçeve içinde bir fotoğ-raf var. Her şeyi bilen gri gözleri, kuğu gibi boynu ve beresiyle, o devrimci kadın. "Ninel Markovna'yı hep böyle hatırlayacağım. Bü-yükannene benzemiyor biliyorum, ama ta kendisi işte."

Olmazsa olmaz bir fincan çayımızı ahududu reçeliyle tatlandırarak içiyoruz. Andrey Mihaliç'in gönlünden bana omlet yapmak geç-miş. "Büyükannenin tarifi bu –'kıvrak omlet'– çırpılmış yumurta ve kı-zarmış domates. 1955 yazında ikimiz de çalışma kamplarından yeni çıkmış, tekrar bir araya gelmiştik. 'Sana özel yemeğimden pişirece-ğim André,' demişti, 'çünkü çok zayıf görünüyorsun.' Şu da Paris'te çekilmiş fotoğrafı. Çok ikna ediciydi, inan bana. O günlerde konuş-malarını dinlemiş olsan senin de fikirlerin değişirdi. Ateş ve buz gi-biydi; aynı anda hem tutkulu hem de sakın olabiliyordu. Bir eylem kadınıydı, yeni tip bir kadın.

"Ajan mı? Olur mu öyle şey! Etekli bir James Bond veya Mata Hari mi sandın onu? Güzel kızım, çok fazla film izliyorsun. Yaşam, sanattan çok daha ilgi çekicidir. Hayır hayır, NTVD için çalışmıyord-u. Küçük bir görevi vardı ve bu küçük işte çok iyiydi. En iyi yaptığı şeyle meşguldü: başkalarını hayalinin gerçekliğine ikna etmek. Açık konuşayım. Hayır, Paris'e yabancı dil çalışmaya, Mona Lisa'nın gül-ümsemesine bakmaya falan gitmedi. O gülümseme de hayli baştan çıkarıcıdır gerçi. Şimdi ne diyorlar biliyor musun; Leonardo'nun

kendi portresiymiş o. Şahsen buna inanmadım ama kanıtlamak için bilgisayar kullanıyorlarmış. Bilgisayar öyle derse öyledir tabii, kesin delil. Ninel Markovna bayılırdı müzelere gitmeye. Tek resmin önünde bir saatini geçirebilirdi. Sonra da kendini suçlu hissedirdi. 'Ah André, bugün görevimi yerine getirmediğim,' derdi. Avrasyacılarla epey çalıştı. Mesela Boris Vladimiroviç Krestovski'nin hakiki bir vatansever olduğuna, Sovyetler Birliği'ne büyük hizmetlerinin dokunacağına inanıyordu. Başka Avrasyacılarla da konuşurdu. Bunların bazıları savaştan önce Sovyetler Birliği'ne dönmüşlerdi. Louis Aragon'la, Elsa Triolet'yle tanışmış, arkadaş olmuştu. Hayır, General Sedov'un ortadan kaybolmasıyla yahut Igor Reiss'in öldürülmesiyle bir ilgisinin olduğunu sanmıyorum. Pis işlere karışmamıştı. Bu işlerin ayırında bile değildi bence."

Telefon çalıyor. "Ah, evet, bu ne şeref! Madam Lialia'nın ta kendisi. Her zamanki gibi muhteşemdin, Lialıçka. Hayır, bence iyi bir klipti. Gerçekten. Niçin yalan söyleyeyim? Sana iltifat olsun diye mi? Asla yapmam böyle bir şey! Steplerde kendinle barışık bir halde uzanmışsın, saçın olgun başak renginde. Muhteşem bir iş... İstenen duyguyu harika yansıtmış. Kameranın hareketi de buna katkıda bulunmuş. Paris'te çıkan *Télérama* gazetesinin makalesi elimde; şöyle diyor: 'Büyük başarı – *Leylak Günbatımı*: Rusya'dan gerçek bir panoramik destan. Eskiyle yeninin, tarihle sanatın mükemmel evliliği.' Başından itibaren tercüme edeyim ister misin? Bir dakika. Şöyle diyor: 'Viçeslav Pulkov'un Moskova'daki bürosu, huzurlu bir mekân. Şehirde Amerikalılara yaraşır bir verimlilikle koşturup duran işadamlarının ve bankacıların itiş-kakışından çok uzak görünüyor. Duvarı, Pulkov'ların kökleri Korkunç İvan dönemine dayanan eski ve asil bir aile olduğunu gösteren soyağacı var.' Hayır, Lialıçka, Pulk'un bir Tatar prensi olduğunu düşünme sakın, başka birinden bahsediyor. Devam edeyim mi? 'Duvarı, Pulkovların..'. Ah, bunu okumuştum. 'Viçeslav Pulkov'un önünde – kahve ile sake.' Hayır, sari değil, sake – Japon votkası. 'Sake ile kahve en sevdiği içecekler; Doğu ile Batı'yı simgeliyorlar. Mösyö Pulkov filmlerinde bize, Avrupa'yla Asya arasındaki eşik olan Avrasya bölgesinin ruhunu sunuyor.' Lialıçka, yazı böyle epey devam ediyor da, ben biraz meşgulüm şu an. Yabancı misafirime 'kızıl omlet' yapıyorum. Şey, uzak bir akrabam kendisi;

Amerika'da gazetecilik yapıyor. Açılışa mutlaka gelmeli. Babanın şarkılarına da ilgi duyuyor. Hayır hayır, şarkıcı değil, gazeteci. O şarkıya bayılıyormuş; hani San Fernando'daki genelevlerden bahseden var ya. Epey eski, evet, ihtiyar bir adamım ben... Şaka yapmıyorum. Giriş kartı için Vera Aleksanna'yı arasana. Muhteşem. Biliyordum yapacağını. Tabii, sana makaleyi getiririm. Eline bir öpücük konduyorum. Sağol. Tekrar öpüyorum elini.

"Nerede kalmıştık Tanička? Paris'te tabii, nerede olacak? Ninel Markovna bir virtüözdü. İnancın verdiği güzelliğe sahipti. Bu güzellik ışın gibi yayılırdı bedeninden; adeta insanüstü bir görüntü verirdi ona. Nasıl yüzerdi, görmeliydin. Öyle güçlü kulaçlar atardı ki. Bizzat Aragon ve hatta Fransız Komünist Partisi Merkez Komitesi'nden bir adam bile ona kur yapmıştı. Her gün taze unutmabeni çiçekleri getirirdi Ninel'e. Komünist olmadan önce romantik biriymiş adam. Birkaç kez rastlamıştım ikisine.

"Âşıktan ziyade öğretmendi Ninel. Biliyorsun, hayatının sonraki günlerinde en tatminkâr ilişkilerini öğrencileriyle yaşadı. Onu her ziyarete gelişinde, Oktobrist ve Genç Öncü üniformaları içindeki öğrencilerin dizi dizi fotoğraflarını görmüşsündür. Hayrandılar Ninel'e. İki gözde öğrencisini hatırlıyor musun, Miločka ile Aločka'yı? Televizyonda artistik patinaj izlemek için odasına gelirlerdi. Onlara bir sürü kahramanlık hikâyesi okurdu, fakat bunlar Rus yazarlarının hikâyeleri değildi sanırım. İskandinav peri masalları okurdu onlara; sonra İtalyanların direniş öykülerini, Victor Hugo'nun *Sefiller*'ini ve *Herkül'ün On İki Başarısı*'nı. Bunlar başlangıçta bir ideal arayışını, sonra zor şartlarda hayatta kalmayı ve nihayetinde direnişi anlatan hikâyelerdi. Kahramanlar, karakterlerinin gücüyle nice sınırları geçiyor ve tüm engelleri aşıyorlardı.

"Mutlu muydu? Bunun gibi terimlerle düşündüğünü sanmam. 'Mutluluk arayışı' yoktu sözcük dağarında. Yaşlandıkça rahatlayıp hafifledi. Kilo vermişti sanki – yükümlülüklerin ve korkunun ağırlığından kurtulmuştu. Biliyorsun memleketten ayrılmayı hiç istememişti; Sovyetler Birliği'ndeki eski moda vatanseverlerdendi Ninel. Fakat onu son görüşlerimden birinde İvanov ile Rabinoviç hakkında ki şu fıkrayı anlatmıştı. Parti komitesi İvanov'la Rabinoviç'i çağırır. İvanov'a sorarlar: 'İvanov, güzel vatanımızı seviyor musun?' 'Evet,'

der İvanov. Sıra Rabinoviç'tedir. 'Sen güzel vatanımızı seviyor musun?' 'Evet,' der Rabinoviç. 'Uğruna ölür müsün?' 'Ama ben ölürsem, vatanımızı sevecek kim kalır geride?' Yaşlılığında bu fıkraya eskisinden daha çok gülmeye başlamıştı. Bu noktaya gelmesi çok zaman aldı. Ah, büyükanneni ayıplama Tanyuşa, o kadar katı olma. Onu yargılamak bizim neyimize? Şans eseri daha iyi günlerde doğdun diye suçtan günahattan azade misin? Onunla gurur duymalısın ayrıca. Ne de olsa zor koşullarda hayatta kalmayı başarmış biriydi."

Yine telefon çalıyor. "Alo, Veroçka Aleksanna? Ah, hayat bildiğin gibi. Her gün biraz daha yaşılanıyoruz. *Vse stareem**... Giriş kartını aldın mı? Harikasin. Biliyorsun bunu. Elini öpüyorum. Müteşekkirim sana..."

"Bak, zavallı Kaganoviç oyunu kaybetmiş benziyor. Üzgün duruyor. Biliyorum, çünkü başını öyle ellerinin arasına aldıysa şansı yaver gitmiyor demektir. Ee, o da yaşılanıyor artık. Hâlâ iyi bir oyuncu sanıyor kendini, fakat her zaman kazanamıyor."

✂ 34

Leylak Günbatımı'nı izleyip Kaçalski'nin şarkılarını dinliyoruz

Moskova metrosunda Buda'nın koyu renkli gözlerine bakıyorum. Toplu taşıma araçlarına alınmış ilk reklam bu. Bundan önce trenin üzerinde sadece, insanları selameti bulmaya değil dikkatli olmaya çağıran bir yazı vardı: "Kapılara yaslanmayınız!" Dönüp arkama bakınca, uzun Hintli kostümleri giyinmiş, koyu renkli peruka takmış bir grup Rus kızının kendi aralarında kıkırdadıklarını görüyorum. Eski Karl Marx Bulvarı'nda, Rusya Otel'i'nin yakınlarındaki durağımda iniyor onlar da. Yol boyunca peşimden geliyorlar. Ben hızlanıyorum, onlar da hızlanıyor; giriş kartımı kontrol etmek için duruyorum, ya-

*Rus. "Hepimiz yaşılanıyoruz." -ç.n.

vaşıyorlar. Nihayet Rusya Oteli'nin girişine yaklaşıyoruz. Çabucak onlara doğru dönüyorum, birden çılgınca alkış tutmaya başlıyorlar. Şaşkınlıktan ayağım kayıp yere düşeceğim neredeyse. O anda uzun boylu, güzel bıyıklı, bembeyaz dişli bir Hintli görüyorum. "İnanamıyorum! *Bombaylı Güzel* dizisindeki Radja K. bu!" Hintli elbisesi giymiş kızlar çığlık çığlığa bağırıyor.

Giriş kartımı kapıda duran babuşkaya gösteriyorum. Gülümseyip başka bir babuşka olan bilet kontrolörüne sesleniyor: "Zinoçka, şu yabancı kızı kontrolediver. Büyük Salon'a gelirken düzgün ayak-kabılar giymeye bile zahmet etmemiş. Saygı kalmadı, diyorum ya, hiç saygı göstermiyorlar."

Moskova Film Festivali'ne giriş kartı almak gençlik hayalimdi. Bilet kuyrukları genellikle gösterimden haftalar önce başlar, Rusya Oteli civarındaki karaborsa tavan yapar, tüm aşklar ve saadetler şu uğursuz Moskova Film Festivali giriş kartına bağlı olurdu. Bu karta sahip olanlarla olmayanlar arasındaki uçurum derindi. Bir arkadaşım Rusya Oteli'nde gizli bir arka kapı keşfetmiş, buradan festival salonlarının birine sızıp Sophia Loren'in basın toplantısının son beş dakasını izleyebilmişti. Kahraman olmuştu arkadaşım. O gün, Japon yumuşak porno filmi *Gözünün Bebeği*'nin gösterildiği salondan atılmış bir kızla tanışmıştı. Sonradan bu kızla evlenmişti, yirmi yıl sürmüştü evlilikleri. Sahte bilet varmış kızın elinde. Aynı vazifeşinas babuşka ikisini de kovmuş otelden. Bu hadise yetmişli yıllarda olmuştu, tam olarak ne zamandı hatırlamıyorum. Şimdiyse elimde bir giriş kartıyla, uyanık babuşkaların önünden yürüyüp geçiyorum. Büyük Salon'da Viçeslav Pulkov'u göreceğim. Çok uzun bir yol katetmiş olmalıym.

Kıpkırmızı opera perdeleri asılı sahnenin ortasında beyaz nergisler konmuş uzun vazolar duruyor. Viçeslav Pulkov beyaz bir ceket giymiş, koyu gri camlı gözlükler takmış. Lialia Kaçalskaya omuzlarını açıkta bırakan leylak elbisesiyle enfes görünüyor. Geride babası Valentin Kaçalski'nin kocaman portresi asılı; üzerine 1905-1990 tarihleri yazılmış. Film çekildiği sırada uykusunda, huzur içinde ölmüş Kaçalski; filmi onun hatırasına adanmışlar.

"Müteveffa babam bir sanatçı, bir vatansever ve bildiğim en nazik varlıktı. Hayatı boyunca hiç kimseye hakaret ettiğini sanmıyo-

rum. Bir hamamböceğini bile öldürmemiştir. Tatlı, iyi bir adamdı; gerçek bir Rustu. Annemin bir keresinde bana şaplak atmak istediğini hatırlıyorum. Beijing lokantası civarından satın aldığı ve çok sevdiği bir porselen demliği kırmıştım galiba. Babamın Paris malı kemerini alıp, eteğimi kaldırmamı istemişti. O sırada babam ağladığını duymuş olacak ki içeri koştu, beni bırakmasını rica etti annemden. 'Cezasını çekti zaten hayatım, bir daha böyle bir şey yapmayacağına söz veriyorum.' Annem de iyi bir kadındı; sadece beni disipline sokmak istiyordu. Hep beraber ağlaşıp sonra barıştık, ben özür diledim, ringa balıklı patates püresi yedik; pazar günlerinin özel yemeği idi bu. Babam Paris'te büyük ustamız Boris Krestovski'yle ahbablık ederdi. Bir bilge ve aziz mertebesindeydi Boris Vladimiroviç. Babam demişti ki, 'Lialeçka, gerçekten büyük bir adamı tanıma ayrıcalığına eriştim. Bizim gibi alelade bir göçmen değildi o. Kadınlara ve şaraba meyiletmezdi. Kendini hakikate adamıştı. Bana içkiyi bırakıp vatanıma dönme ilhamını veren oydu.' Babam filmlerde çalışmaktan çok hoşlanırdı. Sinema onun ilk aşkıydı, bu film ise son gösterisi. Doktorunun ikazlarına rağmen gece gündüz senaryo üzerinde çalıştı. NKDV ajanı olduğu anlaşılan göçmen şair karakteri Mikhel Zagorski bilhassa zorluydu. Onu salt kötü bir adam değil, ayartıcı ve dertli bir karakter olarak çizmek istemişti. Ama Pandora'nın kutusunu açıp Rus idilini yok eden de bu göçmen şairdi. Babam hakikatle güzelliği bir araya getirmek istediğini söylemişti – muhteşem bir ifade, değil mi; hakikatle güzellik. Benim karakterim Anna Sergeyevna –Any– üst tabakadan çok güzel, çok feminen bir Rus kadını. Devrimden önce, on sekiz yaşındaki şair Mikhel'e âşıktır fakat Mikhel göç eder; on yıl sonra Anya tekrar âşık olup, halktan bir adam olan idealist bir Kızıl Ordu komutanıyla evlenir. Mükemmel beraberlik kurulmuştur bu kez – soylu bir kadın ve halktan bir adam; Rusya'nın ve Sovyetler Birliği'nin en iyi unsurları evlilik bağıyla birleşip steplerdeki yuvalarında mutluluk içinde yaşayıp giderler. İç savaşın davulları susmuştur. Zaman 1930'lu yıllardır; huzur, başarı ve yeniden refaha ermenin zamanı – ta ki geçmişin hayaleti bir gün her şeyin üzerine tehditkâr gölgesini düşürünceye kadar.

"Babam, büyük yönetmenimiz Viçeslav Pulkov'la çalışmaktan büyük onur duyuyordu; hele Pulkov film için onun şarkılarını kullan-

mak istediğinde son derece gururlanmıştı. 'Leylak Günbatımı' onun en gözde şarkılarından biriydi: 'Leylak alacakaranlıkta, şalını çıkardın, çöo-ö-zdün gü-ü-ü-zelim saçlarını...' Önce diğer eski şarkılarından birini kullanmak istemişti: 'Beş parasız bir prensesim, küçük Jou Su'ma kaçmışım'. Ama sonra fikrini değiştirdi. Büyüleyici, muzip bir şarkıydı bu, fakat babam daha melankolik ve sevecen, steplerin ruhunu yansıtacak bir şey yapmak istiyordu."

"Tam burada bir duralım, steplerde yani..." diyor moderatör Zinayda Pavlova; kendisi tanınmış bir televizyon sunucusu. Vahşet dolu bir öyküyü bildik bir ninniye çeviren o melodik Sovyet sesine sahip. Zarif bir el hareketiyle coşkulu alkışları susturuyor. "Viçeslav Nikolayeviç, bize filminizdeki özel ortamı yaratan steplerden bahsedermisiniz?"

"Biliyorsunuz, mükemmel bir Rusya manzarası arıyordum; otla- rı dalgalandıran rüzgâr, günbatımındaki son ışık huzmeleri, geniş topraklar. Atmosferde tedirgin edici bir şey olsun istedim; geçmişin esintileri gibi. Alman yapımcım filmi Kanada'da çekmemi istiyordu. Bu daha pratik olurmuş (seyirci gülüyor). Steplerin ruhundan haberi yoktu. Tabii ben ısrar edince, dediğim gibi oldu. Orada, steplerin ortasında bir ev vardır, bir vaha gibi adeta; Kızıl kumandan Grigori Yasniy oradakarısı, karısının anne-babası ve iki kızlarıyla yaşamaktadır."

"Yeni filminize otobiyografik diyebilir miyiz?"

"Hem evet hem hayır. Yaptığımız her şey otobiyografiktir elbette. Filmdeki eve kendi çocukluğumdaki evin ruhunu taşımak istedim. Destan gözler önüne serilirken, seyirciler yüzlerinde steplerin ferahlatıcı rüzgârını hissetsinler istedim. Ama hikâyenin konusu otobiyografik değil. Hep dendiği gibi, gerçek kişilere benzerlikler tamamen rastlantı eseridir."

"O zaman filminize tarihi denebilir mi?"

"Yine hem evet hem hayır diye yanıtlayacağım. Film Rus tarihindeki karanlık bir âna dikkatimizi çekiyor ve o dönemi aslına sadık kalarak sergiliyor – 1930'ları, Stalin dönemini. Öte yandan, şiddeti, ölümü ve dehşet verici hakikatleri resmederek 'olayların gerçek yüzünü gösteren' filmlere bir yenisini eklemek istedim. O karanlık filmlerden yeterince çekildi. Sanki Rus tarihi bir suçlar zincirinden ibaretmiş gibi. Ben kimseyi suçlamak istedim. Tarihimizin de-

vamlılıklarına sahip çıkan bir ailevi mutakabatın filmini çekmek istedim. Hafıza hakkında bu film. Hafızamıza sadık kalmalıyız sevgili dostlar. Hafızamızı onarmak zorundayız. Halkımızın şu günlerde her şeyden fazla buna ihtiyacı var. Elbette Rusya'nın mutluluğu her zamanki gibi pamuk ipliğine bağlı. Yoksulluk ve gurbetlik çekerek mahvolup giden göçmen şair, Anya'nın ilk aşkı ve kız kardeşi Tanya'nın katili, nihayetinde intikamını alıyor. Mihkel, Grigori Yasniy'i ihbar ediyor ve Yasniy'in tutuklanarak Stalin'in çalışma kamplarına gönderilmesini sağlıyor."

Üçüncü sırada oturan bir adam araya girerek Zinayda Pavlova'nın keyfini kaçırıyor: "Afedersiniz Viçeslav Nikolayeviç, bildiğim kadarıyla sizin babanız hiç tutuklanmamış. Aslına bakılırsa, yeni ortaya çıkan belgelere göre kendisi çeşitli sanatçıların etkinliklerini NKVD'ye bildiriyormuş."

"Neden bahsettiğinizi bilmiyorum. Hangi belgeler?"

"Yeni açılan arşivlerdeki KGB belgeleri, ki bunlar hafızamızın depolandığı en önemli yerlerdir kanımca. Müsaade ederseniz kendimi tanıtayım: Adım Boris Davidov; tarihi belgelerin korunması için çalışan *The Memorial* derneğinin üyesiyim."

"Görüyorsunuz hanımlar beyler," diye kıkırdıyor Viçeslav Nikolayeviç. "Sakınmaya çalıştığım şey tam da buydu işte. Karşılıklı suçlamalar, ayıplamalar. Filmim bir sanat eseridir, tarihi bir belge değil."

"Ben Alman dergisi *Der Mann*'dan geliyorum. En sevdiğiniz içki hangisi? Biradan hoşlanmadığınızı duymuştuk."

"Size dürüstçe yanıt vereceğim. En sevdiğim içki... sake (seyirciler şoke olmuş gibi mırıldanıyor) ya da sake ile kahve, Doğu ile Batı'nın bileşimi. Hâlâ votkayı ve reçelli çayı seviyorum, fakat birayı değil. Bunun ideolojik bir itirazdan kaynaklanmadığını belirtmeliyim. Sadece zevk meselesi!" (Seyirci onaylarcasına gülüyor.)

"Amerikan *Nightline* dergisinden Cokie Roberts. Bay Pulkov, siyasi açıdan yüksek hedefleriniz olduğunu duyuyoruz, gerçekten öyle mi acaba?"

"Merhaba Cokie! Moskova'ya hoşgeldin." (Seyircilere.) "Cokie'yle tanışıklığımız eskidir. 1979'da Capitol'de votka-tonik içmişliğimiz var. Bak ne diyeceğim Cokie, fakat bu aramızda kalacak tabii," (seyirciler gülüyor) "sizin başkanınız eski bir aktördü, biz bunda da

sizi geçeceğiz! Devlet başkanımız bir film yönetmeni olacak! Belki 2004 yılında. Bir nevi filozof-kral yani. Şaka yapıyorum elbette. Ama ciddi olmam gerekirse, bunu düşünmedim değil. Yaralarımıza, aşağılanmışlığımıza deva olacak birleştirici bir fikre ihtiyacı var halkımızın. Avrasyacılık doğal bir seçim. Halkımızın ihtiyaç duyduğu diğer şey, güzellik. Avrasya'yla güzellik baş başa gider. Kim bilir...

"Neyse, inşallah filmi beğenirsiniz. Fakat hikâyesi için izlemeyin filmi; atmosferi, yansıttığı duygu, mekânın ruhu için izleyin. Yeni yönetmenlerimizin film çekmek için Batı'ya gitmek zorunda olmadığına inanıyorum. Kendi geleneklerimiz var; ruhumuza sadık kalmalıyız."

"Filmin yapımcısı kim?"

"Bir Fransız-Alman-Rus ortak yapımı."

O sırada Galina Pavlova perdelerin arkasında kaybolup birkaç dakika sonra yüzünde kederli bir ifadeyle tekrar beliriyor: "Maalesef bu gece filmi gösteremeyeceğiz."

Salondan hoşnutsuz iç çekişler yükseliyor. "Pulko'yun Fransız yapımcıları filmi önce Paris'te gösterime sokulmasını istemiş. Moskova-Paris toplu gösteriminin ilk filmi olacaktı. Fakat bize bir klip gönderme nezaketinde bulundular."

Işıklar sönüyor. Steplerdeki küçük bir evin görüntüsü belirirken, stereofonik olarak kaydedilmiş bir Kaçalski şarkısı duyuluyor. Anna ile Mikhel otların arasında oturuyorlar. Mikhel gözlerini Anna'dan alamıyor. Anna geçen bulutlara bakıp duruyor inatla – çok çok uzun bir çekim. Kamera dağınık biçimli bulutların arasında dönerek dolaşıyor. Fırtınanın eli kulağında gibi, fakat yoğun sisin arasında güneş parlamaya devam ediyor.

Mikhel yeni bir duraklamanın ardından, "Bu bulutlar, Anya, hiç gerçekleşmeyecek hayalleri anımsatıyor bana," diyor.

Zaman içinde geriye dönüşle, buzlanmış bir pencerenin üzerindeki sisi görüyoruz. Bir silah sesi duyuluyor. Duman dağılıyor, kendimizi apaydınlık bir balo salonunda buluyoruz; Anna daha genç zamanında, Mikhel'le vals yapıyor. Kahkahayla gülüyorlar. O ses bir silahtan değil, Noel kutlamalarında kullanılan patlangıçlardan çıkmış meğer. Tüm o iyi kalpli, antika amcalar ve teyzeler balo salonlarının kıyısında köşesinde mutlu mutlu dedikodu yapıyor, dalgın dalgın iskanı-

bil oynuyorlar. Anna'nın yüzü kızarıyor. Mikhel ona sımsıkı sarılıyor, fakat kamera onların ötesine, Anna'ya benzeyen ama solgun ve hasta çehreli bir başka kıza yöneliyor. "Kız kardeşin Tanya – sürgünlüğün kederi öldürdü onu." Mikhel'in sesi perdenin gerisinden geliyor.

Küçük bir odadaki şatafatlı yatağında uzanan, Anya'nın kız kardeşi Tanya'yı görüyoruz (onu Alena Kaçalskaya canlandırıyor); pencereden Fransızca bir tabela görülüyor: "Café des Quatre Vents." Üzerindeki kar beyazı büstiyer, gül goncası nakışlı (Hollywood'daki Frederick's mağazasından alınmış); gözleri kapalı. Miracle marka sütyeninde kan var. Kamera Tanya'nın ölü bedeni üzerinde dönerken Mikhel'in seslendirdiği dizeler duyuluyor:

*Keyifli güneşin altında
kaybettim dağılan gölgemi
kalbim –dolu bir silah–
yaz çimenlerinde boşaltıverdi.*

Tekrar dalgalanan otları görüyoruz.

Askeri üniforma giymiş uzun boylu bir adam evden sesleniyor: "Anuşka, Anuşka, neredesin?" "An-na...A-aan-naa" diye sesinin yankısını duyuyoruz.

"Geliyorum." Steplerde gezinen kamera, uzun otlar arasındaki dar bir patikada yürüyen Anna'yı takip ediyor. Ufukta bir Genç Öncüler kıtasını fark ediyoruz – saçlarını ince örgülerle bağlamış uzun boylu kızlar ve uzun şortlar giymiş kısa boylu oğlanlar uygun adım yürümekte. "Bir-ki, bir-ki, Genç Öncü'yüm ben! Ya sen?"

Dosdoğru üzerimize geliyorlar; bizleri de trampetin güçlü ritmine katılmaya zorluyorlar. Kamera tam zamanında imdadımıza yetişip bizi tekrar değişken, kararsız bulutlara götürüyor. "Bir-ki, bir-ki, Genç Öncü'yüm ben, ya sen? Bir-ki, bir-ki! Stalin'in çocuklarıyız biz, ya siz?"

Hoparlörlerden derin derin soluyuşlarını duyuyoruz.

Nefesini tutmuş haldeki seyirci uzun uzun alkışlamaya başlıyor.

E-postalarımın Seçmeler

Kime: Tstern@nyu.edu

Sevgili T,

L-ü-t-f-e-n benimle iletişimi kesme. Artık taşındım, yeni bir şifrem var. Ad-resim değişti. E-postalarını Istva@ica.buda.edu'ya gönderebilirsin.

Sevgili T,

Haklısın, haklısın. Haksızsın, haksızsın, haksızsın. L-ü-t-f-e-n ilişkimizi koparma; şimdi yapma bunu, e-postayla yapma. Ölümcül bir virüs yüzünden bilgisayarım hastalandı. "Zor Zamanlar" başlıklı bir e-postayı açtım, meğerse sabit diskimi tahrip edecek dehşetli bir virüsmüş. Beni daha beter hale sokma n'olur. Artık sanal âşıklar olmayalım, sanal zinalar işlemeyelim mi istiyorsun? Tamam, sanal arkadaşlar olalım öyleyse. Herhalde sanal arkadaşları bulunanlara hâlâ oturma izni veriyorlardır; hele o arkadaşlar senin gibi, yakında vatandaşlığa kabul edilecek yerleşik yabancılar. Bana Istvan'ın hesabından ulaş; Istva@ica.buda.edu. Istvan'ı hatırladın mı; "Katyuşa"yı çok güzel söylüyordu hani? Her şeyi yazabilirsin bana. Fırsat buldukça o yumuşak gri tuşlara dokun işte. Sen bana Avrasya cephesinden günlük haberler geçersin, ben de sana filmlere dair hikâyeler anlatırım. Tatlı da gönderirim sana. Bir parça Sacher turtası ister miydin?

Çözmeye çalıştığın gizemin bir parçası olmadığımı ne biliyorsun? Senin karakterin gibiyim ben de; dolayısıyla, sırf karım şifremi öğrendiği için beni bir kenara atamazsın. Karanlıkta, ne yapacağını bilemez halde kalırım sonra. Beni hikâyenden çıkarıp sanal âlemdeki bir çıkmaz sokakta bırakamazsın. Hatırlarsan, babam Lubitsch'i tanıyordu; sadece Lubitsch'i değil hem. Burada açıklanması gereken bir şey var gibi, ne dersin? Seninle karşılaşmamız tesadüfi değildi. Bileklerini yalayan o biçimsiz Çin köpeğini hatırladın mı? O köpek senin sandığından çok daha iyi koku almıştı.

Sevgilerimle, çaresiz Miklos

M,

Ne mızımız oluyor şu erkekler. Pekâlâ, kendimizden bahsetmeyelim; diğer her şeyden bahsedelim. *Leylak Günbatımı*'nın prömiyerine gittim. Filmin gösterilmediği bir prömiyer oldu. Bu filmde şifrelenmiş başka bir şey, başka bir öykü bulunduğunu düşünmeden edemiyorum; ne olduğunu da tam olarak kestiremiyorum. Pulkov nasıl da yeniden yazıyor tarihi. Babasının "itibarını iade ediyor". Pulkov'un babası kısa süre için bir Komsomol kahramanı-

mış, sonra KGB için çalışmış, ayrıca tipik bir Sovyet sanat yönetmeniymiş, tiyatro müdürlüğünden epey imtiyaz elde edip nemalanmış. Filmde bu baba, günahsız bir Sovyet kahramanı olarak resmediliyor. Zalimin biri değil de rejimin bir kurbanı. Kendini iki kere mazur göstermiş oluyor; hem galip hem de kurban olarak, öyle değil mi? Biliyorsun, okuduğum tüm psikoloji çalışmaları, kendilerini zulmedenle özdeşleştiren kurbanlardan bahsediyor – demek nevrotik yansımalarından ötürü onları suçlayabiliriz. Peki kurbanların ahlakı otoritesini benimseyen zalimlere ne demeli? Sovyetlerin erkekliğiyle Rusya'nın kadınlığı, Avrasya'nın ilkel manzarasına karşı el ele vermiş. "Ama": Filmdeki göçmen şair sınırları aşıyor, öldürüyor, iffal ediyor. Çifte ihaneti temsil ediyor: hem Rus hem de Sovyet ideallerine ihaneti. Köklerinden ayrılmayagör, ebediyen suçlusun demektir. Poltavski-Rijiski'nin *Terioki'de Yaz*'ından dizeler okuyor. Yazdığı son sayfadan bir bölüm göndermiştim sana. Ne dersin? İnsan buradan nereye varır? Kabristana mı? Moskova'ya mı? Florida'nın St. Petersburg şehrine mi?

Pulkov diyor ki, filmi Avrasyacı sanatın bir başyapıtıymış. Durun hele, bu film Batı'nın parasıyla çekilmedi mi? Evet tabii, fakat kahrolası Batılılar şuncağız şeyi bize borçlu değiller mi; onlar için neler neler yaptık! Moğol-Tatar işgali altında geçen yılları unutmamak lazım!

Şu ne anlattığı belirsiz şarkılara ne demeli; hatıraları canlandıran ve ele veren nostaljik şarkılara – yarım kalmış şarkılara. Ben de Nikki gibi paranoyaklaşıyor muyum acaba? Ama işin Macarlarla hiç bağlantısı yok gibi görünmeye başladı; bunu araştırmak iyice gereksizleşiyor. Fikrimi değiştirdi de görelim! T.

Tanyuşa,

Poltavski-Rijiski'ye bakalım. Sence Kozmopolis'e gitmek üzere Avrasya'dan, Rotonda'ya gitmek üzere Kozmopolis'ten ayrılan bir şairin son durağı Moskova metrosu mu olur? Kabristan daha olası görünüyor. Ama Rus şairleri özel bir türdür. Onları anlaması zordur.

Pulkov'a gelince, ona abayı mı yaktın, nedir? Gri camlı gözlükler adamı seksi gösteriyor. Evet, şifrelenmiş bir şey var ama bunun hikâyenle alakalı olduğuna emin misin? Tüm hikâyeler birbiriyle bağlantılı olamaz sonuçta. Şifrelenen şey bu Rus-Sovyet idili; yabancıların, göçmenlerin, Rus olmayanların, ötekilerin kovulması aracılığıyla gerçekleşen barışma. Asırlık bir mekanizma bu, biliyorsun. Peki film yine de iyi mi? Çekimler, oyunculuk, dekor nasıl? Beni korkutan, Rusya söz konusu olunca senin filmi suç mahalli olarak değil de sanat eseri olarak görmenin mümkün olmaması. Seni ayıplamıyorum. Elbette örtbas edilmiş suçlar vardı ortada; fakat kimin suçu? Steplerin melankolik rüzgârı, unutuşlarımızı hatırlatıyor bize.

Bak, sözümü tuttum; iş haricinde bir şeyden bahsetmiyorum. Fakat düşüncelerimde alabildiğine özgürüm. İster inan ister inanma, şu an çalışıyorum. Seni öper, kucaklarım. Mavi ekranına dokunma sakın, ısırır!

Sevgilerimle.

T,

Bil bakalım dün gece Amerikalı misafirimizle birlikte televizyonda ne seyrettik? *Doktor Jivago*! Bana çok kızacaksın ama solgun dudakları ve buz tutmuş yanaklarıyla Julie Christie'nin pek de fena olmadığını düşündüm. En çok ilgimi çeken şey, filmde sonra gösterilen kısa bir tanıtım belgeseliydi: "*Doktor Jivago*'nun Çekilişi". Enfes Rusya manzaralarına, karla kaplı stepelere, Sibirya'nın uçsuz bucaksız topraklarına dair ne keşfettim biliyor musun? Sibirya sahneleri Segovia'da çekilmiş! Kar sahneleri büyük bir prodüksiyonmuş. O sahneleri İspanya'nın orta bölgelerinde, yazın, 27 derece sıcaklıkta çekmişler. Kar özel efekttten ibaretmiş. Elbette yönetmen oyuncularını Finlandiya'ya götürmüş, karın nasıl bir şey olduğunu anlasınlar diye. Niçin İspanya peki? Anlaşılan orada ekstra harcamalar daha ucuza geliyor-muş. 1960'ların başından söz ediyoruz. Franco iktidarının hâlâ güçlü olduğu bir dönem. Sokak gösterilerinin olduğu, *Enternasyonal*'in söylendiği sahneyi hatırlıyor musun? Pek güzel denk düşmüş, çünkü Segovia yakınlarındaki köyün sakinleri bu ezgiyi gayet iyi biliyorlarmış: 1930'lardaki Cumhuriyetçi gençlik dönemlerinin kahramanca coşkusu hatırlatıyormuş onlara. Şarkıyı duyan Franco'nun polisleri, Cumhuriyetçilerin marşı mı söyleniyor diye kuşkulı olmuşlar. "Yo, bu sadece bir film," sözlerini duyunca yatışmışlar. Fakat ertesi gece köy sakinleri, çekim sırasında bangır bangır söylenen *Enternasyonal*'i duyup uykularından uyanmışlar. "Franco öldü! Franco öldü!" diye bağışıp birbirlerine sarılmışlar. Şampanyalar patlatılmış. "Yo, bu sadece bir film."

İşte böyle. Ömer Şerifi güzelim İspanyol taşrasında, 27 derece sıcaklıkta, suni karlar üstünde Afgan işi koyun postlarına bürünmüş vaziyette terlerken düşünsene. Figüranlar Bolşevikleri canlandırmaktan gayet memnunmuş. Sinematik kar da gerçeğinden daha inandırıcı görünüyor. Moskova caddelerini kaplayan pis, kahverengi şıvgını kim ne yapсын ki?

Kime: Miklos@bank.Inter.net (mesaj gönderilmedi)

M,

Sen gidi tembel, kışını kaldır da bilgisayarının fişini tak. Neler oluyor? Açmıyor musun bilgisayarını? Dillere destan iş gezilerinden birine mi çıktın? Yoksa iş saatlerinde haddinden fazla e-posta yazıyorsun diye International

Bank sana yasak mı koydu? Ya da arkadaşlarıyla yazışacağına oyun mu oynuyorsun? Başka bir web sitesi mi buldun? Rahatça yerleşebileceğin bir site?

❧ 35

Kazaklara rastlıyor ve Pizza Hut'ta romantik bir kaçamak yapıyoruz

"Afedersiniz, aşağıda sizi bekleyen bir adam var. Yabancı uyruklu. Fransız galiba. Söylediğine göre sizinle randevusu varmış."

Lobiye inince Miklos'un resepsiyon görevlisiyle İngilizce konuşmaya çalıştığını görüyorum.

"Bir günlüğüne iş için buraya geldim. Sen bilgisayarında beni təciz etmekle meşgulken sabah sabah seni şaşırtayım istedim."

Dışarı çıkıp yürüyerek kendimizi Kızıl Meydan'da buluyoruz.

"Bu meydanın gerçekten var olmadığını düşünüyordum," diyor Miklos. "Sadece propaganda sanıyordum."

"Miklos, okulda öğrettikleri her şeyin yanlış olduğuna inanmaktan vazgeçmelisin. Fazla basit bir yaklaşım."

"Kızıl Meydan güzelmiş," diyor Miklos. "Gerçekten güzelmiş."

"Burada insanları idam ederlermiş – uzun zaman önce yani, on yedinci yüzyılda mı ne. Evet tam orada, şu fotoğrafçının kartondan Gorbaçov'la durduğu yerde. Sen de Rayza'yı canlandırabilirsin! Bak-sana Japon turistler nasıl eğleniyor."

"O zaman rehberlik et bana."

"Peki. Eskiden burada, 'Komünizmin Zaferi yanı başımızda!' diyen bir afiş vardı. Gördüğün gibi şimdi onun yerini bir reklam almış: 'Kanarya Adaları yanı başımızda!' Bana öyle geliyor ki, maalesef bu cazip hedeflerin hiçbiri yoksul Rus halkının yanı başında değil."

Miklos bir okul çocuğu gibi Lenin mozolesine koşuyor. Muhafızların nöbet değişimini izliyor. Öyle mükemmel yürüyorlar ki; de-

vasa oyuncak askerler gibi. Miklos'la gezmek eğlenceli, çünkü onun nazarında ben buralıyım. Buralı olmaktan da öte; bir tur rehberiyim.

"Evetevet, şu da St. Basil Katedrali. Harika değil mi? Gerçek hali de neredeyse televizyondaki kadar güzel. Amerikan muhabirleri fon olarak hep onu kullanır. Bu katedrali masallardaki Rusya'nın simgesi gibi görüyorlar. Hayır hayır, bunu 'devamlılık için' yapıyorlar; çünkü aksi takdirde izleyiciler onların Rusya'dan bildirdiğine inanmaz."

"Bu insanlar kim? Polise benzemiyorlar."

"Kazaklar."

"Kazaklar mı?"

"Evet."

"Bolşoy Tiyatrosu'ndan mı çıkmışlar? Giysileri opera kostümlerine benziyor. Perde arasında dışarı mı kaçmışlar acaba?"

"Hayır Miklos, onlar gerçek."

"Nasıl yani?"

"Yeni bir Kazak uyanışı yaşanıyor; zamanın gerisinde kalmışsın!"

"International Bank'te biraz fazla vakit geçiriyorum."

"Bence de."

"Peki nasıl adamlardır bu Kazaklar? Şapkalarına bayıldım!"

"Benim kuralım, bir Kazak görünce caddenin karşı tarafına geçmektir. Olur da bu 'uyanış' çok ileri giderse diye."

"Demek Kazaklar da kurban konumundaydı, öyle mi? Katliamlarda onların da payı var sanıyordum."

"Bunu unuttular artık; daha doğrusu hatırladıkları şey bu değil. Tarih revize edilebilir. Yahudiler kendi kendilerine kıyım uygulayıp suçu masum Kazaklara atmış olamazlar mı? Bakış açısına bağlı – böyle diyeceklerdir sana. Ben yine de caddenin karşı tarafında olmayı tercih ederim."

"Hadi canım, çok zararsız görünüyorlar. Hem de çok... iyi giyimliler. Ben bir fotoğraf çekeceğim."

Moskova Nehri'nin üzerindeki köprüde duruyoruz.

"Ee," diyor Miklos, "evini özleyiyor musun?"

"Hayır, ama sandığın gibi değil."

Şakama şakayla karşılık vermiyor. "Ee, yeni haberlerin var mı?"

"Yeni haber şu ki, zavallı büyükannem meğerse gençliğinde bir tür *femme fatale* imiş ve 1930'larda Paris'e gitmiş. Orada tek yaptığı dil çalışmak değilmiş maalesef. Andrey Mihayloviç, onun 'kelimenin kaba manasıyla bir ajan' olmadığını söyledi. İnsanları 'Sovyetler Birliği'nde daha rahat yaşayacaklarına ikna etmek' üzere oradaymış. Buna gönülden inanıyormuş. Göçmen topluyormuş anlayacağın, ama dürüst bir toplayıcıymış. Bir işe yarar mı bu bilgiler?"

"Peki Andrey Mihaliç, namıdiğer Andras ya da André, sonradan Avrasyacı-Bolşevik olan şu göz kamaştırıcı Macar Troçkist mi?"

"Öyle gibi. Fakat Macar kabul edildiğine bakma. Ukrayna-Romanya-Rusya sınırında doğmuş."

"Her neyse. Macar doğan, Macar kalıyor. Lubitsch de Macar asıllı ona bakarsan. Sorun değil yani. Etnik köken meselesini çok da ciddiye almamak lazım."

"Peki, almayalım."

"Hâlâ sinemaya meraklı mı?"

"Evet, Çehov uyarlamaları için senaryolar yazmış, Kaçalski de bunlara şarkı bestelemiş. Tabiri caizse, yirmi yıl sonra grubu tekrar bir araya getirmişler."

"Peki, Sovyet *femme fatale*'i büyükannenle, göz kamaştırıcı Macar Troçkist birbirlerine âşık olmuşlar mı?"

"Öyle denemez. Andrey Mihaliç'in söylediğine göre aşktan fazlası varmış aralarında. Birlikte büyümüşler ve Andrey Mihaliç eşcinselmış."

"O zaman hakikaten aşktan fazlasıydı belki. Azı olmasın da. Yani büyükannen gerçek bir Ninoçka'ymış."

"Fakat romantik bir Fransız kontu yerine Çernovitzli eski bir eşcinsel arkadaşını bulmuş. Paris'te veya İstanbul'da ömürlerinin sonuna kadar mutlu bir hayat sürememiş, doğruca Sovyet çalışma kamplarına gitmişler. Gerçi burada da mutlu son var, bir bakıma. Mutlu sayılabilecek bir son – neticede ikisi de hayatta kalmış."

"Şu âna kadar yanlış kişiyi mi arıyordun yani?"

"Hayır. Halen Nina Belskaya'nın nasıl ve niçin öldüğünü ortaya çıkarmanın peşindeyim. Komik gelecek ama onunla büyükannemle olduğundan daha fazla özdeşleştim – her şeye rağmen. Büyükannenmin hayallerini kestiremiyorum. Hiçbir kişisel not bırakmamış. Suç-

luluk duyuyorum ama vaziyet böyle."

Bir şeyler atıştırmaya karar veriyoruz, fakat "otantik bir şeyler" yapma, mesela bir Kafkas lokantasına oturma çabalarımız başarısızlığa uğruyor. İçeri girmek için bir sürü safkan Rus koruma görevlisinin arasından geçmek zorundasınız; sonra size bakıp arkadaşlarından biri olup olmadığınıza karar veriyorlar ve lokantanın şu sırada hizmet vermediğini bildiriyorlar. Şu eski Prag lokantasını denemeyi düşünüyoruz ama oraya artık Rusların takılmaya başladığı söylendiğinden vazgeçiyoruz. O anda ikimizin aklına da aynı güzel düşünce geliveriyor:

"Hadi Pizza Hut'a gidelim!"

"Fakat orası da başka bir şeyin paravanı olmasın? Bir mafya babasının sığınağı falan?"

"Hayır Miklos, görebileceğin en otantik Pizza Hut orası. Aslında şu kocaman karışık salataları da özlemiştim."

Moskova'daki Pizza Hut, pastel renklerle boyanmış ucuz ve şen iç mekânların tanıdık atmosferine sahip. Kapıda koruma görevlileri yok, zemin de tertemiz. Pizza Hut üniformalarını gururla taşıyan Rus oğlanlar ve kızlar zemini çok iyi silmiş. Onları dikkatle gözlemleyince, yeri silerken lüzumundan fazla gayret gösterdiklerini fark ediyorsunuz. Neredeyse hiç kimsenin geçmediği noktaları defalarca siliyorlar; zemin kirlenmeye zaman bile bulamıyor. İşlerini severek yapıyorlar; muhtaçlar bu işe. Moskova'daki Pizza Hut Amerika'daki aslından daha büyük ve daha iyi. Ayaküstü yemek yenilen bir yer değil; gerçek bir lokanta. Burada Rus iş dünyasının genç çiftlerini görüyorsunuz – saçları güzelce jölenip biçimlendirilmiş, Versace ceket giymiş on sekiz yaşında erkekler ve muhteşem saç kesimli, ağır makyalı kızlar. Birkaç yıl önceye ait bir moda dergisinden fırlamış gibiler. Amerikan öğrencileri gibi "grunge" tarzı salaş, pasaklı elbiseler giyinmemiş hiçbiri. Yeni Rusyalılığın tarzını yaratmışlar, Versace tarzını. Herhalde biz onlara, yol yordam bilmeyen, salaş orta yaşlı insanlar gibi görünüyoruzdur.

Mönüyü açınca hemen anlıyorum ki, Rusça dil yetim de zamanın gerisinde kalmış. Bu ahenkli Amerikan terimlerini nasıl telaffuz edeceğimi dahi bilmiyorum. Dolayısıyla açık büfede kocaman bir salata tabağını doldurmaya karar veriyorum. Pizza Hut tezgâhlarından biri-

nin önünde Miklos'la karşı karşıya geliyoruz. Bir an duraksayıp, şa-kalaşmayı kesiyoruz.

"Miklos, biliyorsun eve döndüğümüz zaman birbirimizi pek göremeyeceğiz."

Garson gelip siparişlerimizi alıyor. Benim Rusça konuştuğumu anlıyor, fakat Miklos'la İngilizce konuşmaya devam ediyor.

"Büyük boy salata ve Pizza al Diablo? Teşekkürler."

"Bunların hepsi kaçış, Miklos. Bir gün kaçmaktan vazgeçmemiz gerekecek. Biliyorum, bu kaçıştan ben de hoşnutum – tabii durum fazla acı verici ya da rahatsız edici hale gelmediği sürece."

Miklos susuyor. Benimle aynı fikirde belki, fakat söylemek istemiyor. Haklı olabilir. Bunları şimdi konuşmamalıyız. Zamanı değil. Ayağa kalkıp büyük boy salatamı almaya gidiyorum. Onca egzotik malzemeye bakarken hafifçe heyecanlanıyorum – mısır, zeytin, sala-mura edilmiş enginar, soya peyniri. Burada kaldığım sürede varlığını unuttuğum yiyecekler. Amerika'ya ilk geldiğimde bu salatalar bolluk ve seçme özgürlüğü demekti benim için. Şekerleme dükkânına girmiş bir çocuk gibi, tüm eski Sovyet numaralarımı kullanarak tabağımı ağızına kadar doldururdum. Tabaktakileri hiç bitiremesem de, bir tane daha alabileceğimi bilmek hoşuma giderdi. New York'ta kimse buna aldırmaıdı. Bana tasvip eden gözlerle bakıp gülümserler, "kız-cağız acıkmış olmalı" veya "salatamızı sevdi anlaşılan, yine gelir bu-rama" diye düşünürlerdi; ya da hiçbir şey düşünmeden sadece gülüm-serlerdi. Salata tezgâhının önünde kendimi gayet rahat hissederek ta-bağımı doldurdukça dolduruyorum.

Yaptığım şeyin neden olduğu karmaşayı ancak salata görevimi başarıyla tamamladıktan sonra fark ediyorum. Garsonlar ve hatta yerleri silenler hararetle kendi aralarında fısıldaşmaya başlamış. Ni-hayet, ben büyük boy salatamla mücadele etmeye başlamışken, gar-son masamıza gelerek büyük bir nezaket içinde, kırık dökük bir İngi-lizceyle Miklos'la konuşmaya başlıyor.

"Efendim, afedersiniz," diyor, "hanımınız çok fazla salata aldı."

"Hanımın karnı aç," diyor Miklos gülümseyerek. "Ayrıca bura-da, büyük boy salatanın sınırsız olduğu yazılı."

"Evet efendim, sınırsızdır, fakat bu ölçüde değil. Hanımın aldığı miktarı iki porsiyon olarak kabul ediyoruz. Kusura bakmayın efen-

dim. İki porsiyon parası ödemeniz gerekecek galiba."

Garson benimle konuşmuyor bile. Benim bir yabancıyla çıkan taşralı bir kız olduğumu, ne yaptığımı bilmediğimi sanmış olmalı.

Miklos tam bir beyefendi gibi davranıyor; tam bir Batılı gibi diyebilirim hatta. Amerikan televizyon filmlerindeki adamları hatırlatır şekilde, otuz iki dişini göstererek gülümsüyor garsona. "Sorum değil," diyor cömertçe. "Hanımın karnı aç, parası neyse öderim."

"Pekâlâ efendim," diyor garson ve kırık dökük bir Fransızcayla ekliyor: "*Bon appetit*." Şimdi salatamı bitirmek, aldığım tüm salamura edilmiş enginarları yemek zorundayım. Ve hayır, büyük boy kahve istemem, teşekkürler.

Sonra Rusya Otelindeki odama gidip saatlerce yataktan çıkmıyoruz. Komşu odadakiler Kafkas tarzı bir kutlama yapıyorlar. Elden ne gelir, adamın ellinci doğum günüymüş. Yandakiler "Suliko" şarkısını söylerken, Miklos'un kollarında uyukluyorum.

*Suliko, ah Suliko'm.
Sevgilimin mezarını aradım,
Baktım durdum boşu boşuna,
Her yerini gezdim dünyanın,
Neredesin Suliko'm?*

Stalin bayılrırmış bu şarkıya.

M,

Bilgisayarın ekranına dokunup seni düşünüyorum. Salatama daha fazla sos, çavdar ekmeğime daha fazla tereyağı, reçelime daha fazla çilek, çayıma daha fazla limon, patates püreme daha fazla süt istiyorum. Yüzünün her yerine Sacher turtasından bulaşmış. Peçete kullansana! Ah Sacher turtası, yıkılmış bir imparatorluğun çökmüş hayali. Hayır, bu e-postayı göndermeyeceğim sana. Hak etmiyorsun. Kendini bir şey sanırsın sonra. Bunu kendime gönderiyorum.

Paris, 9 Kasım 1939

Kupkuru ve soğuk olmakla itham ettin beni Nina. Sert bir ithamdı belki, fakat haklıydın. Arkadaşlığını hak etmiyor olabilirim. Belki sana çok acı çektiriyor bu arkadaşlık. Samimi bir itirafta bulunacağım. Benim melankolik ruh halim seninkine hiç uymuyor. Sen nemli ve sıcaksın, an gelir sözünü hiç sakınmazsın. Yaşama, bulunduğun yere ve âna, dünyaya bağlısın. Benim iç dünyamdaysa çöller, kupkuru stepler ve sert rüzgârlar var. Bununla yüzleşecek zekâya sahibim en azından. Evet, yaşama dair hayalleri yaşamın kendisine yeğ tutuyorum. Bunun için ayıplıyor musun beni? Aslında çoğu insanın "hayat" dediği şeyin pisliğini, terini, salgıları ve acılarını gördükçe iyice müşkülpesent ve rahatsız oluyorum. Her şeyden huylan, hastalık hastası bir adamım, bilirsin. Vücuttaki küçük bir sivilce, bir kusur, hafiften nahoş bir koku, sarsak bir hareket benim tiksinti duymama, insanlardan nefret etmeme yol açar. Bu bir lahza sürer, sonra düşüncelerimden utanırım. Gerçeği söylemem gerekirse –utanç duymadan söylüyorum– hayli mutsuz geçen şu ömrüm boyunca, hayvanların sevgisine insanların sevgisinden daha fazla saygı duydum. Hoşçakal derken ağladığım tek an, Sovyet Rusya'da, cinsi Alman kurdu olan köpeğim Friedrich'den ayrıldığım andı. İnsanlara gelince, insanlığın bütününe tek tek bireylere tercih ederim. Sen önemli bir istisnasın şüphesiz; Ninel Markovna Blank da öyle.

Gündelik hayata karşı duyduğum tiksintiden kurtulmanın yolunu buldum: Daha iyi bir geleceği hayal etmek. Avrasyacılık köklerimize ve geçmişimize dair bir şey, ama birçok insan onun aynı zamanda geleceğimizle ilgili olduğunu unutuyor. 2018 yılı çok uzak henüz, fakat o günlere de erişilecek – bunu bir kehanet değil, bilimsel bir öngörü olarak söylüyorum. En geç 2000'li yıllarda, Rusya'yı yönetmeye bir Avrasyacı aday olacak. Ömrümüz yetse de görsek! Bazen kendimizden taviz vermemiz, ufak kaprislerimizden, doğum lekelerimizden feragat etmemiz gerekir –Avrasya karşısında sivilce kadar önemsizdir bunlar. Bizi mutlu eden manzara, Avrasya'nın rüzgârda dalgalanan uzun otlarıdır.

Bazen kendini ele veriyorsun Ninuşa. Sen de Rusya'ya karşı nostalji besliyorsun. Yurda dönmeyi hayal ediyorsun. Bunu kabul

et. Yoksa o rüyaları niçin göresin? Niçin seni böyle rahatsız etsinler? Uyanmaktan korkma. Kapislerini fazla besleme.

Samimi itiraflarda bulunmayı başka zaman, başka yerde sürdürürüz.

Sevgilerimle, hâlâ şemsiyesiz olan, Boris Vladimiroviç

8 Kasım 1939, Paris

Sevgili Profesör,

Avrasya'nın rüzgârda dalgalanan otlarına dair söyledikleriniz çok güzel. Siz bir şairsiniz Boris Vladimiroviç; hoşunuza gitse de gitmese de. Kelimeleri seviyorsunuz, sadece köklerini değil. Dilbilim derslerinde bana, bireysel konuşmanın önceden kestirilemez olduğunu, kurallara dayanmakla birlikte onlara meydan okuduğunu, sıradan iletişimin parçası olmakla birlikte onu aştığını öğretmemiş miydiniz? Onu insanı kılan küçük, fazladan bir şey var. Buna "özgürlük payı" demiştiniz. İşte bu özgürlük payı aşkına yapıyorum ne yapıyorsam.

Bu gece gelsenize. Sizi mutlaka görmem gerekiyor. Gelirseniz sinemaya gitme planımı iptal edeceğim. Nakışlı bluzlarımı, paranoya hakkındaki yazılarımı bir kenara bırakacağım. Bana ders vermenize müsaade edeceğim.

Yakında görüşmek üzere. Sözümde samimiyim. Gerçekten ihtiyacım var buna.

Sadık öğrenciniz, N. B.

Not: Bazen delirdiğimi düşünüyorum. Hepimiz deliriyoruz. Akli başında olduğumuz anların kıymetini bilmek lazım, değil mi?

✂ 36

Katil olay çıkarıyor

Zamanın birinde, tımarhanedeki doktor, hemşire Anna İvana'ya sorar: "Bu hastanın derdi ne? Niçin bu kadar huzursuz?"

"Doktor bey," der Anna İvana, "hasta kendisinin Rabinoviç ol-

duğunu söylüyor; hani süpermarketteki kasap var ya."

"Ee, ne olmuş ki?"

"Megalomani bu! Aslında kendisi, mühendis İvanov'dur."

Moskova'daki eski dostlarımla şakalaşıyoruz. Ne demek istediğini kestiremediğiniz o tuhaf fıkralardan biri bu. Eski günlerde espri çok açıktı – kasap Rabinoviç, mühendis İvanov (İvanov, Vasili İsakoviç) imiş gibi davranmaya çalışırdı. Şimdi kimin kimmiş gibi davranmaya çalıştığını bilmek mümkün mü? Kafa karıştırıcı bir durum. En azından biri fıkra anlatmaya çalışıyor.

Bu tür bir samimiyeti özlemişim; sigara müptelalarının suçlu suçlu fısıldaşmalarını ve *staliçni* salatasının kokusunu – patates, turşu, bezelye, jambon ve mayonez. İsterseniz elma da ilave edebilirsiniz, fakat şart değildir. Arkadaşlarım birbirlerini yirmi yıldır falan tanıyorlar. Bu süre zarfında nice şey yaşanmış. Birbirlerinin eşiyle yatıkları da olmuş, kır evlerine baktıkları, çocuklarına göz kulak oldukları da. Ufak tefek incinmeler, hatta bazı ihanetler yaşanmış. Yine de gecenin bir yarısı çağırıp yardım isteyebileceğin arkadaşlar hepsi. Senin için yapmayacakları şey yok, biliyorsun. Eski moda bir yakınlık bu. New York'ta bir başıma sürdürdüğüm hayatımda yokluğunu çektiğim bir şey. Rus arkadaşlarım haddinden fazla Amerikanlaştığını kanısındalar. Daha az cilveleşiyor, daha fazla el kol hareketi yapıyorum; Rus siyasetini fazla ciddiye alıyorum ve bir banka makinesi bulamadığımda ya da duştan akan suyun basıncı düştüğünde lüzumundan fazla dertleniyorum. "Amerika'da on beş yıl kalınca neler olmuş böyle sana!"

Bir telefon çalıyor. "Gena Grenadski? Evet, çok oldu görüşmeyeli. Son gösterin çok güzel, çok zekiceydi. Tanya'yı mı aradın? Elbette, burada. Manevi bir sohbete dalmıştık. Bizi biraz egzotik bulmuş olmalı – Amerika'da böyle sohbetler yoktur, bilirsin. Tanya, telefon sana."

"Tanya, rahatsız ettiğim için kusura bakma; mesele Andrey Mihaliç. Sayıklamaya başladı. Kötü bir hastalık olabilir. Seni görmek ister belki. Hayır, o kadar kötü olduğunu sanmıyorum, fakat olabildiğince çabuk gel. Arkadaşlarına selam söyle."

Andrey Mihaliç'i yatakta, başına bir havlu sarılmış halde buluyorum.

"Ah, aşırı gerginlikten oluyor bunlar, önemli bir şey değil."

"Evet, tabii," diyor Grenadski, söz dinlemeyen bir hastanın karşısındaki sert doktor tavrıyla. "Bak şu dereceye: Ateşin 38,5 derece olmuş. Besbelli gribe yakalanmışsın. Tropik bir virüs salgını var ortalıkta. Önce kalp krizi geçiriyor sandık; göğsünün ağrıdığından şikâyet ediyordu. Nasıl telaşlandık, tahmin edemezsin."

"Bu ihtiyar şikâyet etmeyi sever Gena, bilmen lazımdı."

"Şimdi işi şakaya vuruyor. Biraz kendinden utanmış olmalı. Nasıl ter ter tepiniyordu, inanmazsın."

"Hadi ama Gena, bunlardan bahsetmesene."

"Şimdi aspirinini yut bakalım Andrey Mihaliç; Amerikan malıdır, merak etme. Sokaktaki babuşkalardan almadım yani. Geçen gün yürüyordum, cebinden çıkardığı hapları satan bir yaşlı hanım gördüm. Pek nazikti. 'Sarı haplar baş ağrısı için evladım, kırmızılar mide ekşimesi için. Böylece ikisini birbirine karıştırmıyorum,' dedi. Diyet kola da satıyordu. Hayır, kola bile almadım ondan. Amerikan eczanesine kadar gittim. İki tramvayla hem de! Hadi Andrey Mihaliç, bu çayın hepsini reçelle birlikte bitir hele. Sana tuz torbaları getirdim. Tuzu ısıttım; sinüslerin için kullanabilirsin. Tam şuraya, burnunun kemere koyacaksın. Ne inatçı adamsın yahu."

"Andrey Mihaliç," dedim, "doktoru dinlemelisin. Sana vitamin getirdim. Paris'ten almıştım bunları."

"Sağol hayatım, çok duygulandım. Alt tarafı grip bu, geçer. Fakat bu yaşa gelince, yakalandığım son grip bu olabilir diye düşünüyorum. Her şey ortaya dökülsün istiyorsun demek."

"Ne demezsin," diyor Grenadski, "ortaya dökülsün, doğru. Tanya, şunun neler yaptığına baksana. Tüm öğleden sonra ortalığı toplamaya çalıştım."

Andrey Mihaliç'in çalışma odası bir kurgu odasına benziyor. Masa ve yerler eski fotoğrafların, mektupların parçalarıyla kaplanmış.

"Bunları yakacaktı, ihtiyar budala. Dairede yangın çıkaracaktı. Allahtan zamanında yakaladım onu. Yatağa girip aspirini yutunca sakinleşti. On dakika sonra yan odadan bana seslenmeye başladı: 'Ni-

kolas'ın avcı tüfeğiyle çekilmiş fotoğrafını buldun mu? Paris'te çekilmişti, masanın altına bak!'"

Sahildeki arkadaş topluluğunun fotoğrafı hırpalanmış, perişan olmuş görünüyor. Göçmenlerin vücutları mayolarının çizgileri boyunca hoyratça kesilmiş. Birbirlerini saran kolları yok olmuş, yüzleri tanınmayacak şekilde bozulmuş. Krestovski'nin gözleri kurşunkalemle oyulmuş, Nina'nın yüzü kırmızı keçeli kalemle boyanmış. San-ki ruj sürmüş gibi kırmızı daireler var yanaklarında. Üstünde grotesk bir doğum lekesi bulunan üst dudağı, kan kırmızısı bir "m" harfi şeklinde. Üçüncü sıradakiler tanınmayacak biçimde kırılmış – üç arkadaş, Lionel, Andras ve Nikki imha edilmiş; üç dâhimiz Kaçalski, Sovin ve Poltavski-Rijiski'nin üzerine gülen yüzler çizilmiş. Dalgaların ve köpüklerin üzerinde boydan boya kırmızı zikzaklar var.

"Andrey Mihaliç, hafızana şiddet uygulamışsın."

"Ah Tanyuşa, hatırlayacak ne var ki? Tarihimize ayak uyduramadık; hiçbirimiz başaramadık bunu. Her şey çok abes, çok insanca, çok aptalcaydı. 1939 senesiydi; mutlu bir dönem değildi, bildiğimiz üzere. Hepimiz elimizden geldiğince blöf yapıyorduk. Hayatım boyunca sürdürdüm bunu, fakat mezara blöf yaparak gitmek istemiyorum. Blöf günah mıdır? Bilmem. Dindar biri olmadım hiç. Belskaya'yı sormuştun bana. Ah evet, hem güzel hem akıllıydı. Yabancı dilleri bilirdi ve yüksek sesle, açıkça dile getirdiği bağımsız fikirleri vardı. Bu her zaman iyi bir fikir değildir; yine de öyle yapardı. Blöflere kurban gitti. Ah ne kötü – ama daha kötü de olabilirdi. Genç yaşta öldüğünü hatırlardan çıkarma; genç yaşta ölen, nesiller boyunca çekici kalır. Kırıksıklar, hastalıklar, komünal apartmanlardaki entrikalar, ağız kokusu ve şiddet dolu hatıralar yüzünden imajın tehlikeye girmez. Ne büyük şans.

"Naif biri olduğumu sanma. Nikki beni Paris'ten arayıp her şeyi anlattı. Temasımız kesilmişti ama bir haftalığına buraya geldi, Moskova Nehri'nin Gorki Parkı'na bakan kıyısında nostaljik gözyaşları döktü. Konuşacak fazla şey bulamadık. Onu turistik mekânlara götürmeyi canım istemedi. Elli yılda çok şeyler olmuştu. Nereden başlayacağımızı bilmiyorduk; ortak bir şeyimiz yok gibiydi. Zayıf bir adam; biraz mazoşist ve korkak. Bundan hoşlanmam. Natali'nin bir fotoğrafını gösterdi bana; 17 numaralı Troçkist hücreden hayatta kalan son kişiymiş. Küçük, civelek bir kadın olmuş. Yaşam ona görece

iyi davranmış, ama galiba pek umduğunu bulamamış. Nikki'nin söylediğine göre ben onun ilk aşkıymışım. Düşünebiliyor musun!

"Çoğu şey karşılıksız aşka gelip dayanıyordu o günlerde. Karşılıksız aşk, alkol ve kuruntularla dolu bir siyaset. Paris'te şu cafcacflı fotoğraf için poz veren arkadaşlarımıza baksana. Öncelikle, herkes Boris Vladimiroviç'i çok severdi. Onu çok çekici kılan şapkasını hiç çıkarmazdı başından. O vakarsız mayolar içinde poz vermeye ihtiyacı yoktu. Herkesin sevgisini kazanmak için ucuz numaralar yapmaya da ihtiyacı yoktu. Hepimiz birbirimizi sever ama pek karşılık bulamazdık. Mesela: Ben Poltavski-Rijiski'ye âşıktım, o Nina'ya âşıktı, Nina'nın Lionel'la ilişkisi vardı fakat elinde olmaksızın Boris Vladimiroviç'e de âşıktı. Boris Vladimiroviç her iki Nina'ya da dervişane bir hayranlık besliyordu. Ninel Bel'skaya-Blank elbette kendi davasını seviyordu, hem de dünya üzerindeki herhangi bir insandan daha fazla – en azından o dönemde. Nikki ve Natali bana, Lionel kendine âşıktı; Kaçalski de öyle. Kaçalski her şeyden öte Rusya'yı kurtarmak istiyordu; belki de Rusya'nın onu kurtaracağını umuyordu. 'Ta-ra-ta Rusya Ana... düzlükteki yalnız günbatımların... tara tat.' Sözlerini anımsayamadım şimdi. Hafızam iyi değil. 'Ta-tara-tar – huş ağaçları... gibisinden bir şey.' Kaçalski Rusya'yı bir gitar ve bir votka şişesiyle savunmak istiyordu. Fakat bu kadarı yetmezdi, biliyorsun. Öyle bakıp durma lütfen. Ne demek istediğimi anladın, değil mi?

"Şimdi eminim buradan muhteşem bir hikâye çıkacağını düşünmüştündür: Anlaşılamamış, deha sahibi bir bilimci; berrak zihinli bir kadın ve onun yüzünden acı çeken bir sürü naif takipçi. Natali seni Nina'nın çift taraflı ajan olduğuna mı inandırdı? Zavallı Natali, onun da kendini haklı çıkarmaya ihtiyacı var. Olup bitenler çok zalimce, kanlı, bayağı ve absürddü. Çok anlamsız görünüyordu. Natali de kendini Nina'nın çift taraflı ajan olduğuna inandırdı. Bu daha iyi bir açıklamaydı. Aslında ne olduğunu bilmek istiyor musun? Sana aslında ne olduğunu anlatacağım; en azından akla en yakın gelen olasılığı. Öyle bakma bana. Öhö-öhö-öhö – bir mendil verir misin? Gena! Bu tuz torbaları hiç de sıcak değilmiş. Genoçka hayatım, biraz daha tuz ısıtamaz mısın acaba? Çok nazıksın, biliyordum zaten. Evet, ben ve konuğum için biraz daha çay lütfen.

"Bana niçin öyle bakıyorsun? Cinayeti benim işlediğimden şüp-

helenmedin inşallah. Öyle mi yoksa?"

"Şüphelenmeli miyim?"

"Pek akıllıca olmaz Tanyuşa. O sırada nerede olduğumu ispatla-
mıştım, biliyorsun. Nina öldürüldüğü sırada ben espresso içiyordum.
Hem niye öldüreyim ki onu? O zaman blöf yapmıştım ama şimdi blöf
yapmıyorum. Bak, şu noktada kaybedecek hiçbir şeyim yok. Şimdi
onu öldürdüğümü itiraf etsem, bana ne yapabilirsin ki? Mahkemeye
mi çıkarırsın? Nerede? Paris'te mi? New York'ta mı? Moskova'da mı
– onca bağlantım varken ha? İhtiyar Kaganoviç burada yaşıyor; Mos-
kova Ticaret Bankası'nın Adidas eşofmanlı on korumayla gezen mü-
dürü de. Oy, oy. Gülünce canım yanıyor. Şaka bir yana. Bu 'şaka bir
yana' deyimi de ne berbat, değil mi? Mizah anlayışı olmayan insanla-
ra hiç güvenim yoktur. Sen onlardan biri değilsin.

"Sana gerçeği, sadece gerçeği söyleyeceğim. Bildiğim kadarıy-
la. Araya birkaç şaka sıkıştıracağım, çok fazla değil ama. Evet, bir
Bolşevik-Avrasya yakınlaşması vardı ve evet, ben bunların içindey-
dim. Biz – yani büyükannenle ben, bir örgüt (bilinen adıyla NKVD)
tarafından, seçkin göçmenleri toplayıp Sovyetler Birliği'ne dönmeye
ikna etmek üzere görevlendirilmiştik. Ninel Markovna bu görevi ca-
nı gönülden yerine getiriyordu. Sovyetler Birliği'nin bu insanlara ih-
tiyaç duyduğuna, onlar dönerse hayatın daha iyi olacağına inanıyor-
du. Bense bunu gençlik hırslarım, idealistliğim, cahilliğim ve kibrim
yüzünden yapıyordum. Anlarsın ya, Çernovitz ve Budapeşte'de hay-
li konforlu, burjuva tarzı bir çocukluk geçirmiştim ve bu konfora ke-
sin gözüyle bakıyordum. Evimiz, yeterince yemeğimiz, yeterince ki-
tabımız, yeterince sevgimiz vardı zaten. Bu kadarıyla yetinmemek
lazımdı. Yeni bir dünya kurmak istiyordum. Bilirsin, yirmi bir yaşın-
dayken, geldiğin dünyanın yerleşik düzenine başkaldırırsın; tarih ha-
fızan hiç yoktur, kaybetmekten korkmazsın. Anarşizme bağlanıp ev-
den kaçtım. Lubitsch'le tanıştım; o günlerde gerçekten komik bir
adamdı. Sonraki senelerde çok daha basmakalıp biri haline geldi.
Sonra Sovyet tecrübesinin cazibesine kapıldım. Rusya'ya sevdalan-
dım; onu yurdum gibi benimsemiştim; Dostoyevski'ye, Maleviç'e
bayılıyordum! Birkaç Sovyet temsilcisi bana yaklaştı; çok zeki ve iyi
eğitilmiş genç adamlardı. Macaristan'daki anarşist geçmişimin affedi-
leceğini, Sovyet vatandaşı olacağımı, Sovyetler Birliği halkı için ha-

kiki filmler yapma fırsatını bulacağını vadettiler. Bu bana muhteşem bir fırsat gibi görünmüştü. Bütün yapmam gereken, Paris'tekilere 'küçük bir yardım önermek'ti. 'Neden olmasın!' dedim. 'Pis işler' yapmam gerekmeyeceğine söz verdiler. Sadece 'inandığım şeyi' yapmam istenecekti benden. Sovyet halkına ve dünya komünizmine yardım etmiş olacaktım. Her zaman istediğim de bu değil miydi zaten? Hevesle 'evet' yanıtını verdim; bilhassa Nina Blank'ı gördükten sonra. Bir kez daha birlikte çalışacaktık. Böylece Rus sürgünlerinin arasına girdim. Sıkıntı, yoksulluk ve karmaşa gördüm orada. Avrasyacılar Sovyetler Birliği'ne daha dostça yaklaşıyorlardı; birçokları Stalin'i destekliyordu hatta. Böylece, büyük balık olan Boris Kreskovski ve küçük balık olan şair Yurik'in peşine düştük. İkisi de Rusya'da çok sükse yapacaklar, bir sürü yetenekli, akıllı göçmen onların ardından ülkeye akacaktı. Kaçalski'yi de düşünmüştük, fakat o katı bir milliyetçiydi. Rusları ve Avrasyalıları severdi ama Sovyetleri değil. Üstelik günün yarısını sarhoş halde geçirirdi. Bize vakit kaybı gibi görünmüştü dolayısıyla. Onunla uğraşıp dururdun, sonra tüm hafızasını votkayla siliverirdi.

"İşimizi yaparken bazı göçmenlerin etkinliklerimizden şüphelenmeye başladığını fark ettik. Igor Reiss'in öldürülmesinden ve General Miller'in kaybolmasından sonra oldu bu. Kaçalski çok içiyordu o günlerde. Sarhoşken çenesi düşerdi. Sürgündeki büyük Rus dehalarını baştan çıkaran Sovyet görevlilerine bağırıp çağırmaya hakaretler savurur, onlara kan emiciler falan derdi. Nikki ve Lionel'la bir bara gitmiştik de, vallahi beni korkutmuştu. Ninel Markovna'nın güvenliğinden, olası bir sabotajdan endişelenmeye başlamıştım. Kaçalski'yle ahbaplık kurup onu bu mevzulardan uzak tutmaya çok çabaladım. İşe yaramadı. Bir şekilde, Boris Krestovski'nin 'etki altında' kaldığını seziyordu – Sovyet etkisi altında. Bir keresinde, bir göçmen toplantısında Nina Belskaya'yla konuşan Boris'i işaret etmişti. Hararetle bir şeyler tartışıyorlardı. Görüş ayrılığı içinde gibiydiler, fakat aralarında özel bir gerilim olduğunu hissedebiliyordun; bu cinsel bir gerilimdi bence.

"'Adı ne bu kadının?' diye sordu Kaçalski.

"Bir peçetenin üzerine 'Nina Belskaya' diye yazdım.

"Kaçalski, 'O demek!' diye bağırды.

"Kaçalski'nin daha önce Nina Belskaya'yla karşılaşmamış olma-

sına şaşmıştım, ama karşılaşmamıştı belli ki. Aklını çelmeye çalışmadım. Lubitsch'in filmini izlemiş, hiddete kapılmıştı. Filmdeki Sovyet özel görevlisinin tehlikeli gücünü çok azımsadıkları kanısındaydı. Naif Fransız erkeklerini büyülesin diye bu rolü güzel Greta'ya vermişlerdi. Hayallerindeki her şeye sahipti – Rus kadınlarının meşhur güzelliğine, fedakârlığına ve iyi kalpliliğine. Sovyet kadınları daha bile iyiydi. Kaçalski bu filmin, söz konusu özel görevlinin hali-hazırda Paris'te bulunduğu dair bir uyarı olduğunda ısrarlıydı. Nina Belskaya bu rol için biçilmiş kaftandı. Bu kadın Greta Garbo değildi elbet, ama hiçbir şeyin görüldüğü gibi olmadığını biliyoruz, değil mi? Kaçalski bir gün onu eve kadar takip edip nerede yaşadığını öğrendi. Fakat henüz eyleme geçmeye hazır değildi; daha fazla bilgiye ihtiyacı vardı. 'Sence neden göçmen mahallesinde yaşıyor?' diye sordu bana.

"'Bilmiyor musun?' diye fısıldadım, ortada bir komplo varmışçasına (onu ciddiye almıyordum). 'Filmi izlemedin mi? Otelde geçirilen bir gece, yedi ineğe mal oluyormuş Sovyetler Birliği'ne; yedi inek, yoldaş. Bu yüzden Nina Sovyet tarımını kurtarmak için küçük bir odada kalıyor. Kalabalığa karışsın, onu göçmen sansınlar istiyor. (Kendimce eğleniyor, Kaçalski'yi kandırarak dikkatini Ninel Markovna'dan başka tarafa çekmeye çalışıyordum. Bütün bunların çok korkunç neticeleri olacakmış, nereden bilirdim!)

"İşin aslı, hoşlanmazdık Nina'dan. Boris Krestovski üzerinde özel bir etkisi vardı. Onun saf değiştirmesine, SSCB'ye dönmesine engel oluyordu. Fazlasıyla bağımsızdı; hiçbir gruba üye olmuyordu. Kriz zamanlarında bağımsız zihinlerin hayatta kalması zordur. Hatırlıyorum da bir keresinde, ortak mesuliyetimizin Rusya için gözyaşı dökmek değil, Avrupa'yı Hitler'e karşı savunmak olduğunu söylemişti. Ortak gayemiz buymuş. O zaman bu fazlasıyla aşıkârdı. Fransız propagandasının bir parçasıydı. Apaçıktı ve heyecan verici olmaktan uzaktı.

"Nina hiç de cinayete kurban gidecek tipte biri değildi. Başına bir şey geleceğini düşündüğümüz son insandı; hele böylesi bir şey. Şakalar genellikle bu kadar kan dökülmesine yol açmaz. O sabah –çok iyi hatırlıyorum– hava güneşli ve serindi. Çok güzel bir ışık vardı. Nikki'yle kafede oturmuş, filmlere, siyasete dair sohbet ediyord-

duk. Derken Lionel girdi içeri."

"Bahsi kazandığını söyleyip hava atmak için mi?"

"Ah, bahis, evet. Nikki sana anlatmış. Bana gazezlenme bunun için. Çocukça bir şeydi işte. Pek hoş olmayan bir şakadan ibaretti. İnsan yaptığı her aptalca şakanın hesabını vermeli mi? Gerçekten, hiç önemli bir şey değildi. Lionel zaten Nina'ya vurgundu; biz sadece onu kışkırtıyorduk. Nikki benimle baş başa kalmak istiyordu; filmdeki üç yoldaş gibi hep üç kişi gezmekten rahatsız olmaya başlamıştı. Neyse ki büyükannen o gün Dilbilimciler Kongresi'ne gitmişti. Güvendeydi yani. Şöyle düşün: Nina'nın yerinde büyükannen de olabilirdi. Büyü-kanneni korumam gerekiyordu, korudum da; öyle değil mi?"

"O gün Lionel ile Nikki'nin ruh halleri iyiydi. Bilmem ne olmuştu onlara. Bu durum hoşuma gitti; bıraktım konuşsunlar. Lionel sinema-nın dili hakkında basmakalıp laflar ediyordu. 'Sinema evrensel dil ol-malıdır,' diyordu. 'Hollywood bunu dayatmamalıdır,' diyordum ben de. Lionel'ın Nina'dan değil filmlerden bahsetmek istediği belliydi. Nina hakkında şaka yapmamızdan hoşlanmıyordu. Onun öksürdüğü-nü, fena üşütmüş olduğunu söyledi. En sevdiği kruvasanlardan aldı ona; boğazı için de biraz bal. Şimdi bana da iyi gelirdi, biliyor musun. Karşında böyle terlediğim için çok üzgünüm Tanečka; bir beyefendi-ye hiç yakışmıyor. Ateşli bir boğaz iltihabı geçiriyorum. Öyle olmalı."

"Ondan sonrasına gelince. Bir saat geçmişti ki Lionel onun öldü-ğünü haykırarak evime daldı. 'Kim öldü?' diye sordum. 'Nina, Nina, Nina.' Abuk sabuk laflar ediyordu. 'Sabahlığını giymişti, üstünde sa-bahlığıyla bir kan gölünün ortasında yatıyordu!' diye bağırdı. Yakın mesafeden vurulmuştu. Çalınan hiçbir şey yoktu. Lionel ağlıyordu. Hatanın kendisinde olduğunu, kapıyı kilitlemediğini söyledi. Ama nasıl bilsindi, köşe başına kadar gitmişti sadece. (Şans eseri, Nikki'nin başka bir yerde olması gerekiyordu – paranoyaklığıyla hepimizin mahkemeye çıkmasına sebep olurdu yoksa!) Lionel'ı yatıştırmaya çalışarak, kendisini suçlamaması gerektiğini, muhtemelen Nina'ya karşı bir kumpas kurulduğunu, yahut belki başka bir şeye bulaştığını söyledim. Beni duymuyor, mırıldanıp duruyordu: 'Sabahlığı vardı üstünde. Daha tam uyanmamıştı öldürülürken. Onu ben sanmış, iha-nete uğradığını düşünmüş olmalı. Ah tanrım, asla affetmeyeceğim kendimi!'"

"Ne gündü ama! Sonra Kaçalski kül gibi bir suratla geldi. Benim kapım da kilitli değildi. Galiba Lionel'in çok mutlu ya da çok perişanken kapıları kilitlememek gibi kötü bir âdeti vardı. Kaçalski de haykırarak, kendini asla affetmeyeceğini söyledi; bir silah ve kanlı bir havlu çıkardı. Lionel, 'Seni orospu çocuğu!' deyip onun suratına bir yumruk patlattı. Daha bir sürü İngilizce küfür savurdu, fakat biz ancak bunu anlayabildik. 'Neden yaptın bunu?'

"Sovyetlerin özel görevlisiydi o!'

"Hayır, değildi, hayır! Öteki Nina'ydı senin dediğin, bilmiyordumuydun?'

"Kaçalski anlayamamıştı: 'Ne demek öteki Nina? İki Nina mı vardı? Nina ve ikizi mi yani? Deliriyorum galiba.'

"André, onun bilmediğini bilmiyordum. Sen biliyor muydun?' diye sayıklıyordu Lionel.

"Bunun önemi yok, tamam mı – bir Nina, iki Nina, üç Nina,' diye mırıldandı Kaçalski. 'Kendimi öldürmeye geldim André; bunu görmeni istedim.' (Seyirci lazımdı piç kurusuna. Yalnız başına yapamamıştı bunu.) 'Şimdi, burada çekeceğim tetiği!' deyip yere yıkıldı. Körkütük sarhoştı. Üstüne soğuk su döktük. Berbat bir şeydi. Kaçalski her tarafa kusuyordu. Kusuyor, ayaklarını öpmeye çalışıyor, sonra tekrar kusuyordu. 'Affet beni canım arkadaşım, pisliğin tekiyim ben, en beterinden bir pisliğim hem de.' Oda pis pis kokmuştu. En sonunda tetiği çekti, ama tabanca ateş almadı. Gürültülü bir müzik koydum – bir caz orkestrası ya da onun gibi bir şey, komşular kuşkulanasın diye. Lionel hıçkırarak ağlıyordu. Polisi çağırmak yahut New York'taki avukatıyla bağlantı kurmak istiyordu. 'Şaka yapıyorsun galiba,' dedim. 'Avukatı falan unut. Burası Amerika değil.'

"Kaçalski öksürdü, öksürdü, sonra konuşmaya başladı. Üç gündür durmadan içiyormuş. *Ninoçka*'yı seyrettiği günden beri film onda takıntı haline gelmiş. Filmin her yerinde imalar varmış – Swana'nın yanındaki General Savitski, özel Sovyet görevlisinin baştan çıkarmalarına direnen Avrasyacıları ima ediyormuş. Gece gündüz içmiş Kaçalski. O sabah Nina'nın dairesine gitmeye karar vermiş. Silahı varmış fakat onunla ne yapacağını bilmiyormuş aslında. Herhangi bir şey düşünecek, tasarlayacak halde değilmiş zaten. Evet, bu saatte küçük Natali'nin genellikle evde bulunmadığını, Troçkist hücrenin top-

lantısına gittiğini biliyormuş. Geç kaldığından olsa gerek, kapıyı kilitmeden çıkmış Natali. Apartman görevlisi, gamları çok tımtırlıklı ve gürültülü çalan on yaşındaki bir kıza piyano dersi vermekle meşgultmüş. 'Kendimi bilmez haldeydim,' demişti Kaçalski. Nina'nın odasına kadar yürümüş. En üst kattaki işçiler kahkahalar atıyormuş. Yoğun gırtlak sesleriyle ne olduğu belirsiz melodik bir dilde konuşan göçmenlermiş bunlar. İspanyolca? Arapça? İşçilerden biri heykelcikler ve İmparatorluk stili bir duvar saati indirmiş aşağıya. Bir diğer işçi eski bir balta taşıyormuş. Ne yapıyorlar allah aşkına, diye düşünmüş Kaçalski. Bir şeyleri tamir mi ediyorlar, kırıyorlar mı yoksa? Kapıyı çalınca Nina'ya ne diyeceğini bilmiyormuş. Göçmen işçilerdenmiş gibi seslenip bir bardak su mu istesin? Sanki az önce Venüs'le Mars'ın bronz heykelciklerini aşağı indiren kendisiymiş gibi buram buram terliyormuş. Venüs'le Mars mı dedim Tanyuşa? Yok yok, doğru olmaz. Babamın Budapeşte'deki heykelcikleriydi onlar. Harikaydılar; çocukkan onların tozunu almakla yükümlüydim. Okara lekeli, tozlu, bronz Mars heykelinin kaslarını görmeliydin; ya Venüs'ün parıldayan minik meme uçlarına ne demeli. Babam bunları bitpazarında, oğlu psikolojik tedavi gören, yoksul düşmüş bir Venedikli konttan almış. Bu heykeller hikâyeme nasıl karıştı bilmem ki. Bazı eksik detayları doldurmam gerekiyordu galiba. Halüsinasyon mu gördüm nedir. Gennočka, biraz su getir bize. Hayır hayır, Tanya musluk suyu içmez; onun Amerikalı olduğunu unutma. Bizim kirimiz onlarınkinden daha kirlidir... ha-ha-ha.

"Kaçalski'yi nerede bırakmıştık? Merdivenlerde terliyordu. O sırada bir mucize olmuş. Nina'nın kapısı aralıkmış. Söylediğine göre, duvarlardan geçebilen bir intikam meleği gibi hissetmiş kendini. Gördüğün gibi, Kaçalski gösterişli laflar etmeyi severdi. Galiba Nina gürültüden hiç rahatsız olmadan, yatağında sabahlığıyla uzanıyormuş. 'Uykulu bir ifadesi vardı,' demişti Kaçalski, 'fakat ben kanmadım buna. Uyumadığını biliyordum. Masanın üzerinde *Ninočka* filminin programını ve Avrasya hakkındaki çalışmasını gördüm. Yerde kırık bir plak duruyordu. *Benim* plağım, André, biricik Fransızca plağım. En iyi şarkılarım! Apaçık bir işaretti bu. Bana komplo kuruyorlardı.'

"Bunun üzerine silahını çıkarmış. Nina'ya bakmış. O tuhaf ifade varmış Nina'nın yüzünde – biraz korkmuş ama aynı zamanda alaycı

ve inanmaz bir ifade. 'Bana inanmıyordu sanki. Sahtekârmışım, kötü bir oyuncuymuşum gibi bakıyordu suratıma. Küstahça bir bakışla. Yemin ederim, uykulu gözleriyle beni kıskırttı bu yaptığım şeye. Yakin mesafeden vurdum onu.'

"Anlıyorsun ya Tanyuşa, Kaçalski bir şarkıcıydı; kendi hezeyanlar dünyasında yaşıyordu. Bunları bırakıp bir kenara çekilmekte zorlanıyordu. Bana gelince, ben ne biliyorum? Sadece bana anlattıklarını. Kendinden geçmiş, midesini bozmuş, intihara eğilimli bir haldeydi işte. İnsanlar ellerinde silah varken böyle şeyler uydurmaz. Tabanca patlar patlamaz kendine gelmiş. Kandan korkardı Kaçalski. Kendisinden kan alınırken bayıldığını anlatmıştı. Buna bir de üst kattan gelen inanılmaz gürültüler eklenmiş; kulakları sağır eden darbe sesleri. İşçiler ne yapıyordu acaba; baltayla duvarları mı deliyorlardı? Sonra ortalık sessizliğe bürünmüş. Kapıya gidince, küçük kızın gamları çalışmayı bıraktığını fark etmiş. Apartman görevlisi bir şey duyar gibi olmuş. 'Şşt. Madam Nina'nın odasından bir ses mi geldi?' 'Ah, hayırmadam, üst kattaki şu çingeneler olmalı. Bir sürü küçük çekmecesi olan bir dolap taşıyorlar. Ben sizin daireye çıkarken çekmecelerden birini yere düşürdüler. İnanmayacaksınız, enfiye kutularıyla iskambillerden başka bir şey yoktu içinde.' Kız egzersizlere ara vermekten memnun halde bıcır bıcır konuşup duruyormuş. 'Yukarı koşup bir baksana,' demiş apartman görevlisi. Kaçalski kızın hafif ayak seslerini duymuş. Beyaz çoraplar içindeki küçük ayakları yukarı seğirtiyor, piyanonun tuşlarına basar gibi zıplıyormuş basamaklarda. Hep dedikleri gibi, o sırada saniyeler sonsuzluk gibi gelmiş Kaçalski'ye. Ya kız kapıyı itiverirse? Tatlı dilli küçük şey... Ah, hayır, ne yapmalı? Masum bir çocuğu öldüremez ki. 'Bir çocuğun kanı, masum bir çocuğun kanı... gibi bir şey.' O sırada aklına böyle bir alıntının takılması ne garip. Tümünü anımsayamamış da. Kapıya doğru koşmuş, paslı bir demir çengel çarpmış gözüne. Çok şükür!

"Nasıl? Kapının çengelinin bulunduğundan bahsetmemiş miydim? Unutmuşum, evet, bir çengel ve halka varmış. Nina yalnız başına uyumaktan korkuyordu herhalde. Yahut belki küçük dairesini kiraladığında çengel zaten kapıda idi, fakat takmaya üşeniyordu. Bunca şeyi nereden biliyorum Tanyuşa? İhtiyar bir adamın hafızası nasıl böyle canlı olabiliyor? Aslında bu hikâyeyi bir senaryoda falan kul-

lanmayı düşünüyorum. Belki olay Paris'te değil Leningrad'da geçer, fakat katil mutlaka bir şarkıcı olmalı. Güzel, yumuşak, yürek burkan şarkılar söylemeli. Rock yıldızı da olabilir, country şarkıcısı da. Günümüzden bir sima.

"Evet evet, beyaz çoraplar ve pilili mavi etek giymiş afacan kıza dönelim. Nina'nın dairesine koşup kapıyı çalmış: 'Madam Nina, Madam Nina, bu insanlar sizi rahatsız mı ediyor?' Cevap yok. Küçük kız pek sabırsızmış neyse ki. Dersi sona ermiş, eve gidip avluda arkadaşlarıyla oynamak istiyormuş. Gerisin geri koşturmuş. O sırada Kaçalski yukarıdan gelen gürültüyü duymuş. Sessizce odadan çıkıp hızla sıvışmış. Ne demeli – şanslı günündeymiş! O esnada üç işçi, bronz ayakları olan eski bir çalışma masasını aşağı taşımaya çalışıyormuş. 'Yardım ediver birader,' diye bağırmış işçilerden biri; Kaçalski de masayı merdivenlerden indirmekte onlara el vermiş. Küçük kızın 'Madam,' diye cıvıladığını duymuş, 'Madam Nina hâlâ uyuyor herhalde. Çingenelerdir demiştin size.' 'Çingene değil onlar güzel kızm. Göçmen işçiler. Çok zor bir hayatları var.' Vazifeşinas apartman görevlisi böyle diyerek kıızı uğurlamış ve taze ekmek almak üzere dışarı çıkmış. 'İnsan bu kakofonide nasıl müzik öğretir,' diye kendi kendine mırıldanıp iç çekmiş. Kaçalski arka kapıdan çıkıp iç avluya yürümüş ve pencerelerden bakmış. Yaşam eskisi gibi devam ediyormuş. Parisliler güzelce kahvaltı etmekteymiş – tam kıvamında kruvasanlar, taze reçel, bol sütlü kahve. Olup bitenlerin etkisiyle afallamış halde sokağa çıkmış. Natali'yi sokağın karşı tarafında gazete alırken görmüş. Zamanlaması mükemmelmiş. İstese bundan daha iyi bir hesap yapamazmış. Yakındaki bir meydanda, boş boş bakınarak oturup kalmış. Yakınında küçük, kabarık tüylü kırma bir köpek ihtiyaç görüyormuş. Kaçalski hayvanı çağırıp oynamak istemiş, fakat köpek gözlerini kaçırmış. Onu dikkatle koklayıp ürküntü içinde uzaklaşmış. Kaçalski kusmuş. Yardıma ihtiyacı varmış. O dakikada aklına ben gelmiş olmalıyım. O civarda oturuyordum, biliyorsun, her şey de alıştıktım. Kaçalski bir oyuncuydu ne de olsa; seyirci lazımdı kendisine. O yüzden bana gelip kusmuk, ter ve gözyaşları arasında suçunu itiraf etti. Hoş bir manzara değildi. Pek sinematik sayılmazdı. Kendini öldüreceğini söylüyordu, zavallı korkak. Ona başka bir çözüm önerdim – Sovyetler Birliği'ne dönmesini."

"Andrey Mihaliç, bu kadar çok konuşmasan; sesin kısılacak."

"Hayır Genoçka, endişelenme. Söz dediğin ter gibidir bazen; hepsini dışarı atmak iyi gelir insana."

"Kısa süre sonra hepimiz Sovyetler Birliği'ne döndük: Ninel Markovna, Kaçalski ve ben. Lionel da tekrar Amerika'ya gitti. Yaklaşan savaşa dair uyarı mıştım onu. Çenesini kapalı tutmasını söylemiştim. Bir Amerikan gencinin arzu ettiği kadar basit ve pürüzsüz değildi her şey. Açıklama yapacak zaman yoktu. İşte böyle. Biz doğuya gittik, o batıya gitti. İkimizden sadece Kaçalski bir kahraman gibi karşılandı: Sürgünde yoksulluk çeken müsrif bir evladın, anavatanına dönüşünün hikâyesiydi bu. Kaçalski Sovyet toprağını öpmüş. Derler ya, 'yanağından nadir, erkeksi bir damla yaş süzülür'. Hiç de nadir değildi aslında. İtiraf ameline tutulmuştu; kendinden başka herkese dair itiraflarının sonu gelmiyordu. Bu konuda özel bir kabiliyeti vardı. Nina'nın hikâyesi bir tabuydu. Bundan asla bahsetmemeye söz vermiştim. Bir centilmenlik anlaşması yapmıştık. İster inan ister inanma, bu anlaşmaya şerefimle sadık kaldım. Kaçalski pek şerefli bir adam değildi tabii. Ama ne yapabilirdim? Kendim de süttan çıkmış ak kaşık değildim ki. Biliyordum bunu. Yaptığım şaka bir hayata mal olmuştu."

"Büyükannenin tutuklanmasında Kaçalski'nin itirafı da pay sahibiyse, şaşmam. Hislerine kapılıp giden biriydi Kaçalski. Her şeyi en uç noktasına vardırdı. Hiç durmadan konuşurdu – Rusya aşkına. Nihayet hevesli dinleyiciler bulmuştu. Büyükannenle ben çalışma kamplarına gittik. Aynı hafta tutuklandık. Bir arkadaşımın, benim ne durumda olduğumu Ninel'e söylemesini istemişim. Fakat şehirden ayrılmaya çalışmamış. Kaçalski yine yakayı sıyırmıştı. Stalin onun şarkılarını severmiş, biliyorsun. Kaçalski'yi Aleksandrov'la birlikte çalışmaya gönderen Stalin'di. Hakkını vermek lazım, kamplardan çıktığım zaman Kaçalski (Sovyetler Birliği'nde şöhreti yakalamış, bir gökdelendeki dairesinde oturmaya başlamıştı) televizyonda işe girmemi sağladı. Devamlılık editörü olarak başladım; filmin devamlılığını denetliyordum – ironik, değil mi? Sonra Çehov uyarlamalarının senaryolarını yazdım. Kaçalski bambaşka biri olmuştu – içmiyor, içen arkadaşları hakkında sert beyanlarda bulunuyordu. *Peredelkino*'daki daçasına gittiğinde her gün sekiz kilometre yürürdü."

Ona hayran üç kızı, genç bir karısı vardı. Demişti ki, Paris onun için, sancılı bir akşamdan kalmalığın takip ettiği upuzun bir sarhoşluktan ibaretmiş. İnsan yurduna dönünce ayılıyor galiba.

"Seni yoruyor muyum hayatım? Bana iyi geliyor bütün bunlar. Anlattıkça düzelir gibiyim. Belki aspirinin etkisidir. Bak ne diyeceğim, gel filmlerden söz edelim. Filmler hayatı yansıtmakla kalmaz, senin de bildiğin gibi, onu etkiler aynı zamanda. *Ninoçka* gibi zararsız, sersemce filmler bile. Ya Mösyö Kaçalski'nin son *chef d'oeuvre*'ü* olan *Leylak Günbatımı*'nı nasıl buldun? İhtiyarın bu filmle Oscar aldığı ve içli konuşmasının o nadiren döktüğü gözyaşlarıyla bölündüğünü görebiliyorum: 'Sevgili dostlarım... Bu benim için büyük bir şeref. Aileme ve dünyanın her yerindeki dostlarıma teşekkür etmek istiyorum. Bazıları öldü maalesef.'

"Bunlar bir sanatçının dolambaçlı sözleri tabii. Yine de Pulkov ile Kaçalski, Rus tarihiyle birlikte kendi biyografilerini de yeniden yazmayı başardılar. Her şey nasıl da örtbas edildi! Kıyımcılar kurban haline geldi. Biliyorsun Pulkov'un ailesi, tıpkı filmdeki gibi, Rus ve Sovyet aristokrasisinin evliliğiyle meydana gelmiş; lakin babası, yenilikçi zamanlardan tanıdığı dostlarını, yol arkadaşlarını ihbar eden meşhur bir KGB ajanıymış. Hele bekle, yeni Rusya'yı onlar yönetecek. Birinci Vyaçeslav Han; tüm Avrasya'nın imparatoru. Buradaki kötü adam bir göçmen değildi – Mikhel, şair ve eski sevgili. Eminim Kaçalski göçmen-hergele karakterinin çizilmesine yardımcı olmuştur.

"Nina Belskaya niçin mi öldürüldü? Ne biçim sual bu? Çok iyim-sersin hayatım; her şey için iyi bir sebep bulunduğunu sanıyorsun. Bu kez öyle bir sebep yok. Aptallık ve kötü şans var, hepsi bu. Çift taraflı bir ajan değildi büyükannen. Bir şekilde gözümden kaçmadıysa tabii; ne de olsa göçmen toplama işinde pek acemiymdim. İnsan böyle hususlarda asla emin olamaz. O uğursuz sabah vakti kapının aralık kalmasını dikkat çekici bulabilirsin. Lionel kimin için çalışıyordu acaba? Bilmemiz mümkün değil. Açıkçası, ikisinin de ciddi siyasi faaliyetleri bulunduğunu sanmıyorum. Onlar kâğıt üstündeki siyasetten, birkaç idealist slogandan ibaret kalan siyasetten hoşlanıyorlardı. Hepsi bu kadardı.

* *Fr. başyapıt. -ç.n.*

"Poltavski-Rijiski'nin de çift taraflı ajan olduğunu sanmam. 'Şair her zaman çift taraflı ajandır' diye yazan bir adamı kolayca inancından döndüremezsin. Vicdanlı biriydi kendisi. Yaşamla metin arasındaki farkı bilirdi. Kimsenin hizmetine girmedığı sürece, 'çift taraflı ajan' iyi bir mecazdı. Aslında ona vurgun gibiydim, bunu söylemem lazım. Nina ve onun karşılıksız sevgisine gömülmüş haldeydi; benim duygularıma hiç yanıt vermedi. Nina'ya yazdığı son aşk mektubunu çalmıştım. Onu sana vereceğim Tanyuşa; fakat yanımdan ayrılınca okumalısın. Bu üçü, yani Nina, Katya ve Poltavski-Rijiski – yaptıkları kompto parodileriyle dünyayı faka bastıracaklarını sanıyorlardı. Her şeyi açığa çıkaracaklar, akılcı kılacaklar, paranoyakça hezeyanları çözümleyip şiirler yazarak her şeye gülüp geçeceklerdi akıllarınca. İyi denemeydi fakat işe yaramadı.

"Nihai zafer blöfün oldu, bayağılık ve blöfün. Büyükannen öyle değildi; Nina Belskaya da. Ölüp gittiler artık; kimse haklarında fazla bir şey bilmiyor. Dost olabilirlerdi, bir fincan sütsüz çay içebilirlerdi. Ne yazık, ikisi de öldü işte.

"Asla evine gitme hayatım, asla evine gitme. Bir uğra, sonra yine uzaklaş. Böylece zihnini açık, yüreğini temiz tutarsın. Hem Rusya'yla hem de Amerika'yla arana belli bir mesafe koy. Böylece her şeyi olduğu gibi görebilirsin; düzgün müdür, çarpık mıdır... Böyle bir hayatta daha az blöf olur. Yaşadığın mekâna, dostlarına ve belki birkaç komşuna vefalı davranabilirsin. Büyük fikirlere aldanıp kapılma. İhtiyar Kaganoviç hâlâ domino oynuyor. Kazanarak göçmek istiyor bu dünyadan. Benim öyle bir hırslım yok. Sadece blöfler bitsin istiyorum. Hakikatin sapkınlığı hoşuma gidiyor. Bazen öyle çarpık ki hakikat; fakat apaçık. Genočka, şu tuz torbalarını alır mısın, beni rahatsız etmeye başladılar. Muhteşem bir adamsın. Söylemiş miydim bunu? Şimdi daha iyiyim, gerçekten. Bir şeyim yok. Grip bu, mevsim hastalığı işte.

"Tanyuşa, bunları senden başka kime itiraf edebilirdim? Elli yıl önce Paris'te öldürülmüş bir kızı başka kim umursar? 'Ne olmuş yani? Çok zaman önce olmuş, zaten aslı astarı yoktur,' falan deyip geçerler. Bu bir lüks tabii, biliyorum; adaletsizliğe kurban giden herkesle ilgilenmek mümkün değil. Böyle bir tutum benimsemeye halimiz yok. Yapmamız lazım belki, ama beceremiyoruz.

"Yine de ileride bir senaryo yazma hayalim var; adı 'Mükemmel Cinayet' olacak. Hangi karakterler bulunacak, olaylar nerede geçecek bilmiyorum – ha New York olmuş, ha Bryansk, kimin umurunda. Mükemmel bir cinayet dehşet verici, pis, bayağıdır; beceriksizce işlenir ve işleyenin yanına kalır. Dostoyevski'ye göre, mükemmel cinayet mümkün değildi. Katili ya mantık ele verirdi ya da vicdan. Maddi kanıtlar değil, suçlunun vicdanıydı mesele. Avukatların –o kiralık blöfçülerin– vicdanla işi olmazdı. Böyle demişti büyük yazarımız, fakat yanılıyordu. İyimser biriydi o da. Her zaman adaletin yerine gelmesini isteyen birilerinin var olduğunu farz ediyordu; bir Porfiri Petroviç ya da bir Sherlock Holmes – tarzınıza hangisi uyarsa. Ayrıca, suçluların vicdan sahibi olduklarını farz ediyordu. Ah, hayır *golubçik ti moy**... böyle adamlar her şeyi itiraf eder, kendi suçlarını etmez.

"Mükemmel cinayet, kimsenin aydınlatmaya çalışmadığı cinayettir. Kimsenin ilgisini çekmez. Kimse bulaşmak istemez. Polisin de vicdanlı adamların da yapacak 'daha önemli işleri' vardır. Agatha Christie tatile çıkmıştır. Gazeteciler büyük resme odaklanmışlardır – Avrupa'daki savaşa veya film yıldızının, kendi yüzme havuzunda tim-sahlara yem olan metresine. Mükemmel cinayette, fail sonunda kurban kimliğine bürünür. Kurban gibi konuşur, öyle davranır; onun için üzülürüz. Tatlı, sarsak, iyi kalpli bir Rustur sonuçta; hem de çok güzel şarkı söylemektedir. Şartların kurbanı olmuştur. Bu fakirin kayıp ruhu için kanar yüreklerimiz. Hayat onun yüzüne gülmemiştir. Bilirsin ya, kurbanlar çoğu zaman kurban gibi görünmez. Suskundurlar üstelik. Belki 'mükemmel cinayet' filmimi Bryansk'ta çekerim; diğer mekânlardan ne eksiği var. Fikrimi çalma sakın Tanyuşa. Henüz o kadar yaşlanmadım biliyorsun, hâlâ yazabilirim bu senaryoyu."

Poltavski-Rijiski'nin arşivinden çalınmış mektup

Sevgili zalim ruh eşim,

Gel gizli bir cemiyetkuralım, Kader tanrıçalarına tapalım. Amblemde çok güzel dururlar: Urbalarına sarınmış üç tanrıça ölçüyor, kesip biçiyor, gülüyor. Kartallar, yıldızlar falan yok. Şu günlerde

* Rus. yavrucuğum. –ç.n.

herkes gizli bir cemiyete üye; bazıları birkaç taneye birden üye olmuş. Arkadaşlarımızın çoğu birilerinin ajanı, bazılarıysa çift taraflı ajan. Aidiyetsizliğin melankolik patikalarında dolaşp sonbahar yaprakları ve çam kozalakları toplayan sadece biz varız. Gizli mezhebimiz için en az üç azaya ihtiyacımız var. Üç sihirli rakamdır, unutma – gerek Bolşevik yeraltı hücrelerinin, gerekse devrim sonrası içkicilerinin asgari sayısıdır. Bir şişe votkayı üç kişi içer. Yok, Smirnoff olmasın, fazla beyaz kaçır. Absolut yapalım şunu.

Bizler, Kader Tanrıçaları cemiyetinin üyeleri, kaderci değiliz. Kısıtlamaları zorunlu görürüz. İmkânsızı istemeyiz. *Kosmos*'umuza sadece bir, bilemedin iki beden genişletmenin peşindeyiz. Özgürlüğün kıyısında dolaşmayı, uçuşan tülleri andıran portatif alternatif dünyaları, kendi yarattığımız dünyaları el üstünde tutarız. Tek tip komplo tasarımlarına karşı çıkar, dantelamızı paranoyak çoğunluğun suratına fırlatırız.

Sevgili Ninočka, inşallah bu hayali dünyaların birinde aşkıma karşılık verirsin – alnıma kondurduğun bir öpücüğün, hoş bir mektubun, şekeri fazla kaçmış çayını fincandan yudumlarken yüzünde beliren gülümsemenin ötesinde bir karşılık. Benim ilham perim ya da kader tanrıçam olmanı istemiyorum senden. Bu çok sıkıcı olurdu. Gizli aşkım olsan ya?

Üçler Komitesinin Portatif Başkanı,

Ne olur, ne olur, ne olur evet de.

Poltavski-Rijiski

Bu mektup alıcısına hiç ulaşmamış.

✂ 37

Gorki Parkı'nda evimizi özlüyoruz

Gorki Parkı'nın karşısındaki sokakta küçük bir kız, Yoldaş Feliks Edmundoviç Dzerjinski'nin başıyla oynuyor. Kâkülünün çıkıntısına oturup kırık koluna dokunuyor. İtibardan düşmüş anıtların çocuklara oyuncak olduğu küçük bir heykelli bahçe burası. "Anne, anne, baks-

na. Bu kimin başı?" "Ah, galiba Kruşçev Dede'nindi ama burnunu kırmışlar."

Moskova'daki son günümde, Gorki Eğlence ve Kültür Parkı'na gitmeden duramadım. Çift taraflı ajanlar hakkında düşünmek için daha iyi yer mi olur! Kenarında huş ağaçları ve yaldızlı heykeller bulunan geniş yürüyüş yollarında ilerliyorum. Kürekçi Kız,* New York'taki Rockefeller Merkezi'nde bulunan çok daha parlıtlı kız kardeşinin ikizi gibi duruyor. Şiş kebab kokusu ve Fransız disko müziği şenlikli bir hava yaratmış. Çiçekli elbiseler giymiş kadınlar el ele yürüyor, haki üniformalı askerler şiş kebab kuyruğunda şakalaşıyor, Adidas eşofmanlı yeniyetmeler Adidas çorapları satıyor, babuşkalar bankalarda çene çalarken, torunları plastik bir Ninja Kaplumbağa'yı ıslak kuma gömmekle meşgul. Bir Sovyet şairinin dediği gibi, "Hayat güzel, yaşamak güzel!" Şair ertesi sene intihar etmişti. Şairler böyledir işte. Yaşamlarının sokaklarında, şiirin dizelerinde dolaşır gibi dolaşmak isterler. Hayatlarını yaradılışlarının haritasına uydurmak isterken, bazen çıkmaz sokağa girerler.

Gorki Parkı'nda bir şey çok dikkatimi çekiyor: Burada tek başına yürüyen insan yok gibi – altın dişli, tuhaf görünüşlü birkaç adamla, askeri nişanlar takmış bir kadın dışında. Yalnız yürüyenler şüphe çekiyor. İnsanların yalnız kalmak için kol koyma yeri bulunmayan rahatsız iskemlelere bir başına oturdukları Londra parklarından çok farklı burası. Muhtaç durumdaki insan sayısı çok. Birini arıyormuş gibi yapıyorum, ama tek başıma değilim aslında; İsviçre dondurması almak için sıra bekleyenlerleyim. Altın dişli, dövme, Sovyet tütünü kokan o yalnız adamlarla göz göze gelmekten kaçınıyorum. Yerel halktanmış gibi davranmaya çalışan sarsak bir casus gibiyim. Birden, koyu renk üniformalar içindeki bir grup delikanlı sarıyor etrafımı. Wonder marka ekmeklerin ambalajlarındaki sağlıklı çocuklara benziyorlar. Kim bunlar? Ruslar bugünlerde üniformalardan pek hoşlanmıyor; hele ki çocuklar. Genç Öncüler gibi hevesle çift sıra olup şarkı söylemeye başlıyor delikanlılar. Çok tatlı bir şarkı – İngilizce. Utahlı

* Rus neslinin dinçliğini simgelemek üzere İvan Şadir tarafından yapılmış, elinde uzun bir kürek tutan çıplak bir kadının tasviri. Stalin zamanında müstahcen bulunarak kaldırılan heykel, kısa zaman önce aslına uygun olarak tekrar yapıp Gorki Parkı'na yerleştirilmiştir. –ç.n.

bir Mormon korusuymuş meğer. Kafası karışık, çelişki içindeki yerel halka inanç aşlamaya gelmiş misyonerlermiş kendileri. Bunun için Gorki Parkı'ndan âlâ yer mi olur? Tarihindeneler gördü burası. Büyük kalabalıklar topladıkları söylenemez, fakat yoldan geçen birkaç kişi onları merakla izliyor. Koyu renk saçlı küçük bir çocuk, koronun hemen önünde, otların üzerinde Michael Jackson hareketleri yapmaya başlıyor. Bankta oturup Fransız disko müziğini ve delikanlılar korusuyla rekabet içinde "Katyuşa"yı söyleyen çakırkeyif savaş gazileri korosunu dinliyorum. Kürekçi Kız, yeni Rusya'nın gürbüz kadını, Gorki Parkı'nın Venüs'ü, yanık şiş kebabların egzotik dumanlarına boğulmuş. Sonra esen bir rüzgâr yolun tozunu kaldırıyor, artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını anlıyorsun.

"Çimlere basmayınız" – Sovyetler'den kalma, teselli edici bir tabela. Çimlere zarar verebilirsin, çimler de sana zarar verebilir. Bu tür çim değil tabii, Eğlence ve Kültür Parkı'ndaki şiş kebab tezgâhlarının ardında biten *krapiva*, *osoka* gibi yabancı otlar. Dikkat etmezsen bir tarafın kesilir. Çocukluk yaraların depreşir. O yaralar çok da kötü değildi aslında. Etrafta her zaman birileri, iyi kalpli ve geveze bir teyze bulunurdu; yeşil merhem (*zelenka*) getirir, yarana yavaşça üflerdi. Artık acımıyor, değil mi? Şanslıysan sağaltıcı ot *poddoroznik* de bulursun, üç günde hiçbir şeyin kalmaz. Yaraların hiç iz bırakmadan iyileşsin istemiyorsun – çünkü hafızanın ilkyardım malzemeleri gibiler. Küçük Ninel Blank'ın huş ağacı dalıyla akıttığı kan damlaları, diğer Nina'nın dizindeki *osoka* yaraları maddi kanıt olarak kabul edilemez. Kişisel hafızanın o güzelim kaçış yolları gizli dosyalardan çıkarılıp atılacak; biyografi yazarları da dedektifler de onları görmezden gelecek. Karakterlerin ne gibi hayaller kurduğu, hangi yemekleri sevdikleri kimin umurunda? Nina'nın öldürülmeden önce tadamadığı uğursuz kruvasanlar, Ninel'in tutuklandığı gecenin öncesinde yiyemediği son dondurma, Sovyetler'in çekirdeksiz üzümleri ve göçmenlerin enginarları, bozulmaya yüz tutmuş kaz ciğeri ve Sovyet-sonrası dönemin Gorki Parkı'nda dumanı tüten şiş kebablar – tüm bunların dedektiflik hikâyesinde yeri yok. Ölüm sebebi gıda zehirlenmesi olmadığı sürece tabii. Bunlar *maddi olmayan* kanıtlar; doğruluklarından emin olmak zor. Trenin hızına bağlı olarak şekli değişen bulutlar gibi. Bulutlar giderek kararıyor, sonra yine yağmur çiselemeye başlıyor; mem-

leketinin havası böyle işte. Platformdaki bir su birikintisine basıp yabancı marka ayakkabılarını ıslatıyorsun.

Maddi kanıtlara gelince, kabul edelim, pek bir şey elde edemedik. Sarhoş katilin hatasını tekrarladık. Onun paranoyak tasarımlarını izleyip, tesadüfen karşılaşmış insanlar ve rasgele bir araya gelmiş şeyler arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu düşündük – Avrasyacı broşür ve *Ninoçka* filminin programı gibi. Orada, yamalı ipek çorapların, bitmemiş nakışların, yarım kalmış mektupların yanında duruyorlardı. El çantanın içine bakmak istediklerini, sonra da bu ikisi orada bulunduğu için seni suçladıklarını düşünsene. Yanımda *Gorki Parkı* ve *Budizmin Hazları* kitaplarının Rusçası, bir Snickers ve Türk malı bir çift don bulursa ne olacaktı? Hakkımda nasıl bir kaniya varacaklardı?

Nina'nın durumu içinden çıkılacak gibi değil. Çift taraflı bir ajan gibi görüldüğü için öldürülmüştü; şimdiyse öldürüldüğü için çift taraflı ajan olduğunu varsayıyoruz. Cinayet de şüphelerimizi destekliyor. Katil haklıydı galiba. Kurban suçluymuş. Artık her şey anlaşıldı, gizem çözüldü. Biri yaşadı ve öldü. Geriye onun paranoya hakkındaki teziyle, çarpık çurpuk birkaç anı kaldı. Bazı eksik bağlantılar var ki, bunlar hep eksik kalacak – her dedektif hikâyesinde böyle olur; ama diğer yazarlar bunları örtmeyi sever. Birincisi, kırık plak. Kim sorumlu bu kırık plaktan? Kim kırdı? Nasıl? Niçin? Bu bir kaza mıydı gerçekten? İkincisi, "Macar bağlantısı". Orada da bir bit yeniği yok mu? Andrey Mihaliç? Ağustosta Budapeşte'de hava nasıldır? Miklos adındaki şu adamı hatırlıyor musun? "Hangi Miklos? Bu çok yaygın bir isim," derdi herhalde. Hemen Andrey Mihaliç'i aramam lazım. Açık bir uç, bağlamam gereken bir düğüm var ortada.

"Afedersiniz, ruble bozabilir misiniz?" diye soruyorum nazik şiş kebab satıcısına. Şehir içi telefon konuşmaları iki kopeklik bozuk parayla yapıldı eskiden.

Satıcı, "Ah küçükhannım," diye içini çekiyor. "En son ne zaman iki kopeklik bozuk para gördünüz? Ancak rüyanızda olabilir. Bugünlerde her şeyin, her şeyin değeri düştü. Moskovalı değilsiniz anlaşılan. Bir ara on beş kopeklik para çıktı, sonra o da ortalıktan kayboldu. Artık üretmiyorlar. Büfelerdeki şu sahtekârlar var ya – nereliler bilmiyorum ama Moskovalı değiller. Çeçenmişler diye duydum. Onlar-

la pek takılmayın küçükhanım. Her neyse, bunlar on beş kopeklik bozuklukları bir rubleye satmaya başladı; sonra rubleler de ortadan kaybolunca, aynı bozuklukları bu kez on rubleye satar oldular. Ne de olsa insanlar telefonla konuşmak zorunda. İhtiyaçları sömürüyor bu büfe satıcıları. Şunlara bak; karanlık, tıkiş tıkiş büfelerine saklanmışlar, sıçan misali girip çıkıyorlar. İşte bu yüzden büfe almıyorum. Açık havada çalışmak güzel. Şiş kebab yapıp satmaktan memnunum, saklayacak hiçbir şeyim de yok!

"İyi bir kıza benziyorsun; sana şöyle güzel, baharatlı bir şiş kebab yapayım, yanındaki turşuyla Polonya ketçabı benden olsun; işte bir de telefon jetonu. Her şey gibi paranın da değeri düşünce, nihayet akılları başlarına gelip, insanlar telefonla konuşabilsin diye jeton yaptılar. Yeni metro jetonlarını gördün mü? Plastikten, rengi açık yeşil. Zamanımızın simgesi gibi!"

"Teşekkürler. Hayır, sadece şiş kebab yeter. Meyvesuyu da istemem. Harika olduğuna eminim ama bugün biraz içtim zaten. Kola alırım belki. Alo, Andrey Mihaliç? Gena? Daha iyice mi? İyice değil ama daha keyifli, öyle mi? Eh, keyfini yerine getirdiğime sevindim. Andrey Mihaliç? İyileşmeye gayret etmelisin. Hem evet hem hayır. Hem evet hem hayır dedim. Gerisini 'Mükemmel Cinayet'in için sakla. İngilizce altyazıları ben hazırlayabilirim. Elbette. 'Nina ya da Kırık Plak' diyelim mi adına? Nasıl kırılmış ki? Plak yani. Kendi kendine mi düşmüş? Yerçekiminin gücüyle mi? Lionel plağı gramofon masasının kenarına koymuş, sonra da yanlışlıkla dirseğini çarpmış. El kol hareketleri yaparak filmler hakkında konuşuyormuş. Bilmiyor musun? Bilmiyorsan söyle. Ne demek 'her gün olabilecek bir şey'? Evet, tabii, ben de birkaç plak kırmışımdır. O yüzden artık CD kullanıyorum.

"Sana soracağım bir şey daha var Andrey Mihaliç. Miklos Szanto diye birini tanıyor musun? Lubitsch'in Budapeşte'den tanışmış."

"Miklos Szanto. Tabii. Biliyorsun o Budapeşteli değildi. Çernovitzliydi, tıpkı benim gibi. Hepimiz birlikte kovboyculuk oynardık – Miklos, ben, büyükannen ve başka dört-beş çocuk. Biz oyunda hep Kızılderili olurduk, çünkü saçlarımız koyu renkliydi ve Marta Teyze'den birkaç tüy çalmıştık. Büyükannen sadece yedi yaşındaydı ve biz büyük oğlanlar onu ciddiye almazdık. Hatta Miklos büyükannene

bakıcılık ederdi; ondan hoşlanırdı da. Ah, yerel halktan biri olmayı ne çok isterdi Miklos – yerellerden daha yerel hem de. Böylece Buda-peşte'de, çok katı bir Avusturyalı kadınla evlendi. Yetenekli bir adamdı; Lubitsch'le çalışmıştı. Elli yıl kadar önce film işinden çekilip ailesini geçindirmek için ticarete başladığını duymuştum. Bu hikâyeyle hiçbir bağlantısı yok. Tam anlamıyla apolitik bir adamdı. Niye sor-dun ki?"

"Hiç. Torununu tanıyorum; üçüncü kuşaktan Miklos Szanto."

"Nasıl bir adam peki?"

"O da 'yerel halktan' olmak istemiş. Amerika'ya gelip bir Ameri-kalıyla evlenmiş. Şimdi oturma izni almayı bekliyor ve Lubitsch üze-rine bir senaryo yazıyor. Şey, aslında artık Lubitsch hakkında yazmı-yor. Uluslararası bir bankada çalışıyor. Paris'teki araştırmama yar-dımcı oldu."

"Hepsi bu kadar değilmiş gibi geldi bana. Ona karşı pek kayıtsız olmadığını hissediyorum. Bak, hiçbir şey kusursuz şekilde tekrerrüt etmez. Aynı temanın çeşitlemeleri vardır. Bu çeşitlemelerin birinde her şey yolunda gider. Bir diğerinde ortalık cehenneme döner. Ya! Bi-liyorsun, her zaman suyun akıp gideceği mazgallar vardır. Neyse, şimdi telefonu kapatmak zorundayım. Doktorum yine beni sıkıştır-maya başladı. Casus filmlerindeki gibi ankesörlü telefonda mı arı-yorsun? Hatırlarsın değil mi, telefon dinlendiği için otellerden arama yapmak ne kadar tehlikeliydi. Eskiden hayat çok daha heyecanlıydı. Telefon jetonu bulabilmen ne şans. Şu günlerde bulması zor oluyor."

E-postalarımдан seçmeler

Kime: Miklos@bank.inter.edu

Merhaba Miklos,

Büyükbabanla büyükanne-min Çernovitz'de saklambaç oynadığını öğren-dim yenilerde. Fakat sonradan büyükbaban geçmişini saklamaya çalışıp Bu-dapeşte'nin yerlisi olmuş. Büyükanne-m Krakow'a gitmiş tabii; savaşta yı-kılan Eski Oda Tiyatrosu'nda oyunculuk yapmış. Perşembe günü New York'a dönüyorum. Yanek Lubiçevski'den istediğin belgeleri de getiriyorum. Gö-rüşürüz.

***Rusya'dan ayrılıp Rabinoviç'le makineli tüfek nişancısı
Anka'ya veda ediyoruz***

Sovyet espiri anlayışına selam gönderen eski bir fıkrayı nostaljik duygularla hatırlarım:

Anlatacak çok az fıkranın kaldığı bir zamanda,
Rabinoviç, Budala İvan'la makineli tüfek nişancısı Anka'ya rastlamış.
"12 numaralı fıkra," demiş Rabinoviç.
Budala İvan gülmüş.
"67 numaralı fıkra," demiş Rabinoviç.
Budala İvan gülmüş.
"31 numaralı fıkra," demiş Rabinoviç.
Budala İvan gülmeden duramıyormuş. "Rabinoviç,
bir hanımın önünde nasıl böyle müstehcen fıkralar anlattırırın."

Eskiden, "anlatacak çok az fıkra"nın kalması fikri bize çok gülünç gelirdi. Fıkralar asla yokluğu çekilmeyen metalar dı çünkü. Buradaki çok tanıdık bir üçlü. Kısa boylu ve komik Rabinoviç sersemce fıkraları ve uzun cümleleriyle, gerçek Rus kadını makineli tüfek nişancısı Anka'nın kalbini kazanmaya çalışıyor. Süslü kelimelere ihtiyacı olmayan, uzun boylu ve peri masallarından çıkmışçasına yakışıklı Budala İvan'a karşı tek silahı bu. Burada makineli tüfek nişancısı Anka'dan fazlası söz konusu. Asıl mesele, Rabinoviç'in bir Rus güzeliyle yaşadığı aşk macerası. Peki şu anda nasıl gidiyor bu macera? Maalesef çok iyi değil. Budala İvan hâlâ iş gezisinde. Intertrust şirketinin başkan yardımcısı olmuş. Peki Anka? Onu görmediniz mi? 1 Mayıs'ta televizyon kameralarına doğru Sovyet bayrağı sallayan şu genç kız edalı babuşka var ya, ta kendisi işte. Kapitalizmi denemiş, "Hayal" adlı şirketten bir sürü hisse almış, fakat bu şirket bir kandırmaca piramidiymiş; Anka ömrü boyunca biriktirdiği tüm parayı kaybetmiş. Hakiki dostu Rabinoviç ona Dünya Kadınlar Günü için koyn postu ve güzel bir kartpostal göndermiş. Rabinoviç ise artık göç-

men. Eski kürklü şapkasıyla Brighton Beach'de bir banka oturmuş, kış güneşinin tadını çıkarıyor, dalgaları izliyor. Nostalji duyguları kabarırsa, Moskova Süpermarketi'ne gidip bir Stolichnaya votkası, lahanalı *pirogi* ve *gefilte* balığı* alıp yüreğini ısıtıyor.

Rabinoviç nasıl mı göç etmiş? Bilmiyor musunuz? Bir klasiktir bu hikâye.

Göçmen bürosu ve KGB'nin bir kolu olan OVIR'e gitmiş Rabinoviç; Sovyetler Birliği'nden ayrılmak için izin istemiş.

"Fakat niçin Rabinoviç Yoldaş, niçin?" demiş KGB görevlisi. "İki güzel odanız, güzel bir işiniz var burada."

"İki sebebim var yoldaş. Birincisi, komünal apartmandaki komşum. Ne zaman tuvalete gitsem, odasından çıkıp şöyle diyor: 'Bekle de gör Rabinoviç, Sovyet iktidarı sona erecek; o zaman siz Yahudileri kafa üstü sallandıracağız!'"

KGB görevlisi, "Ama Rabinoviç Yoldaş," demiş, "Sovyet iktidarı asla sona ermez, biliyorsunuz."

"Ee, Yoldaş, işte o da ikinci sebebim," diye yanıtlamış Rabinoviç.

Tarih, günlük hayata dair onca bilgisine rağmen Rabinoviç'in durumu iyi kestiremediğini gösteriyor. Yine de ayrılmış ülkeden. Bir çıkış yolu bulmuş. Hikâyeden çıkarılacak ders bu. Duyduğuma göre Macaristan'da da Cohn Yoldaş için aynı hikâyeyi anlatıyorlarmış. İşte açık bir intihal vakası. Macaristan'daki karaborsacılar hep bir adım önde olduklarını sanıyorlar. Halbuki Cohn Yoldaş yabancı sahtekârın teki. İnandırıcı bir karakter değil. Aslında Rabinoviç'in başından geçmiş bir olay bu.

Fıkraları boşverin. Konuyu dağıtmanın faydası yok. Çıkıştan önceki son tali yola saptık. Havaalanı sadece birkaç kilometre ileride. Arkadaşım Alik beni oraya bırakma nezaketini gösterdi. Havaalanındaki taksi mafyası çok gaddar olabiliyor. Moskova'daki yol kuralları *perestroyka*** sürecinde – araba kullanma özgürlüğü de diğer her şey gibi anarşik bir dönemden geçiyor. Bununla birlikte hâlâ park etme özgürlüğü mevcut; gerçi bazen arabanıza döndüğünüzde lastiklerin

* Aşkenaz Yahudilerine özgü bir balık yemeği;

** Rus. yeniden yapılanma. –ç.n.

ortadan kaybolduğunu görebiliyorsunuz. Moskova'nın karayollarında neredeyse hiç tabela yok. Neonlardaki "KOMÜNİZMİN ZAFERİ YANI BAŞIMIZDA!" yazısı şu hale gelmiş: -O – NİZMİN ZAFERİ YANI BAŞIMIZDA". Ünlem işareti solup gitmiş. Bu iyimser slogan fena halde tamire muhtaç. Reklamlara halen tek tük rastlanıyor – tek başına bir Coca Cola tabelası ve "Dianetik hakkındaki gerçekler"i öğrenmeye davet eden bir başka tabela görüyorum.

"Buraya gelip bize sanki nadir bulunan bir türmüşüz gibi mikroskopla bakıyorsunuz," diyor Alik. "Sonra da konforlu hayatınıza dönüyorsunuz."

"Doğru değil," diye yanıtlıyorum ikna edicilikten uzak bir şekilde. "Sadece garip bir hisse kapıldım, sanki artık burada yaşamıyorum gibi."

Alik hafif bir horgörüyle gülümseyerek, "Yakında New York'a döneceksin," diyor, "uygun basınca sahip suyla güzel bir duş yapacaksın, banka makinesindeki parayı alacak, portakal suyunu içeceksin. Önemli olan bu değil mi?"

"Hadi ama Alik, yapma böyle."

İşin aslı, ayrılmaya hazırlanıyorum. "Icarus"a, "Doğu Bloku'nun kardeşçe dostluğu" günlerinde Macaristan'da yapılmış otobüse binen insanlara bakıyorum. Eski Icarus bir su birikintisinin üzerinden geçerek yolun kenarındaki huş ağaçlarını çamura buluyor. Herkese hoşçakalın diyorum. Rusya'dan ayrılıyorum – bir işgününde, merasimsiz bir şekilde, iki valizle. Tıpkı ilk seferde olduğu gibi, yüküm az. Öylece gitmeme müsaade edecekler mi; oturma iznimin gerçek olduğuna, Moskova büfelerinin birinde yapılmadığına, bunun hakikaten benim eşsiz ve biricik sol kulağım olduğuna inanacaklar mı? On beş yıl önceki gibi, elbiselerimin tüm dikişlerini, elyazısıyla doldurulmuş her bir sayfayı (biliyorsunuz elyazmalarına izin yok), her bir fotoğrafı (resimde üç kişiden fazlası yer alamaz) amansızca kontrol edecekler mi? Hâlâ şüpheli görünüyorsam, vücudumun aranması emredilecek mi? ("Elmasların nerede, ha? Hepsini yuttun mu yoksa?") Ama o zaman göçmendim, resmi olarak "vatanına ihanet etmiş" addediliyordum; şimdiyse yabancı bir turistim. Sınır muhafızlarıyla İngilizce konuşup, sonra da iyi niyetli bir yabancı film yıldızı gibi, ağır bir aksanla *spasiba* diyerek teşekkür mü etsem? Bu silahlı delikanlılar nasıl da

gülerlerdi o zaman. Bir kere Rus olan hep Rus kalır. Hayır, böyle şeyler olmayacak tabii. Paranoyakça fantazilerim bile zamanın gerisinde kaldı.

"Hiçbir şeyden endişen olmasın," diyor Alik. "İşte geldik." Üstünkörü öpüyoruz birbirimizi. "Bir daha dönmek üzere gitmiyorsun inşallah?"

Havaalanında, ne yaptığını bilen becerikli bir yabancı gibi davranıyorum. Nakliye arabası için bir dolar ödeyip bavul teslim kuyruğuna giriyorum. Hele şükür; fakat "sürekli oturma izniyle" çıkış yapanların kuyruğunda değilim. O kuyruklarda yorgun düşmüş kederli göçmen namzetleri var; sessiz ve oyuncaksız çocuklarıyla, gizli gizli ağlayan akrabalarıyla birlikte, savaş zamanından kalmışa benzeyen koskoca bavulların üzerine oturmuşlar. Kazakistan'dan gelme Rusya'lı Almanlar rüyalarının Lufthansa uçuşunu bekliyor; *perestroika*'dan sonra Rusya'ya sığınmış Kübalılar Varşova'ya gidiyor; Kuzey Vietnamlı ziyaretçiler Moskova'da alışverişe doymuş halde Hanoi'ye dönüyorlar. Bir tarafta da British Air'i bekleyen Hasidik Yahudiler var. Benim sıram orası işte.

Hızlı ve kıvrak Yidiş dilinden çok düzgün bir Britanya İngilizcesine geçiveren bir grup Hasidik âlimin arkasında duruyorum. Lenin Kütüphanesi'nde, Lubaviç'lere* ait iken onlardan çalınmış saklı el yazmaları hakkında bir şeyler okuduğumu hatırlıyorum. Arkamda Londralı bir işadama var. Bana dostça göz kırıp Hasidikleri işaret ederek fısıldıyor: "Şunlara bak, nasıl sıraya gireceklerini bilmiyorlar." Yidiş dilinde hasmane bir şeyler söylemek isterdim fakat nasıl yapacağımı bilmiyorum. Benim kim olduğumu sanıyor? Orada diğerlerinin arasında "kaynamak" için çok uğraştım; belki de bu çabayı biraz abartmışımdır. Ne demeye önyargılarını paylaşacağımı düşünüyor ki? Hayır, bir şey düşündüğü yok; niyeti çene çalmak sadece: "Daha önce Moskova'yı görmüş müydünüz?"

"Evet," diyorum.

"Ben ilk kez geldim," diyor. "Çok sevdim Moskova'yı. Mersin balığını mükemmel pişiriyorlar. Bilhassa şu lokantada. Neydi ismi? 'Prag'; evet, şehrin adı gibi."

* Ortodoks Hasidik Yahudi hareketinin bir kolu. -ç.n.

Gümrük memurları Hasidik yolcuların bagajlarını kontrol ederken alaycı alaycı bakıyorlar birbirlerine. "Ne tuhaf insanlar! Nereden gelmişler acaba?" Hasidikler onlara aldırmadan, mükemmel bir İngilizceyle "teşekkürler" deyip geçiyor. Valizlerinde uygunsuz bir şey yok. Yabancı bir dilde yazılmış bir sürü kitap taşıyorlar.

Sıra bana geldi.

Gümrük memuru pasaportuma bakarak, "Rusça biliyor musunuz?" diye soruyor.

"Evet," diyorum gönülsüzce.

"İki valiziniz mi var?"

"Evet."

"Antika, değerli taş, beyan etmediğiniz altın, gümüş eşyanız var mı?"

"Hayır."

"Eski ruble, ikona, silah..."

"Hayır."

"Amerika'yı nasıl buluyorsunuz?"

"Güzel."

"Heyecan verici bir yer olmalı!"

"Evet."

"Votka, havyar, somon ya da mersin balığı götürüyor musunuz?"

"Hayır."

"Niçin?" diye soruyor gümrük memuru, bu ürünleri yok saymamı şahsına yönelik bir hakaret olarak algılar gibi.

"Öyle şeyleri New York'tan alırım."

"Porselen çay takımı?"

"Sadece iki çay fincanı; hediye olarak."

Valizlerimin fermuarını açıp üstte duran birkaç şeyi fazla titizlenmeden kontrol ediyorlar. Gümrük memuru kıkırdarak, "Ah, bakın hele. Şu Aurora Kruvazörü tişörtlerinden almışsınız. Pek sevimli. Artık geçebilirsiniz," diyor. "Ürkek ürkek bakmayın öyle. İyi yolculuklar."

Nihayet cam kapının ardına geçiyorum; burada her şey genelgeçer para birimiyle satılıyor. Uçağa binip güvenlik talimatlarını okuyorum. Tamam, bana en yakın çıkışı belirledim. İhtiyaç halinde koltuğumun oturma yeri bir nevi can simidi gibi kullanılabilirmiş, buna

memnun oldum. İçim boşalmış, sersemlemiş gibiyim. Rusya'dan ayrılıyorum yine. İlk seferinde bir rüyada gibiydim. On beş yıl önce neler hissettiğimi gayet iyi hatırlıyorum. O zamanlar Rusya'dan ayrılanın, Rusya'nın yörüngesinden çıkmanın mümkün olamayacağını sanıyordum. Göçmen vizemi aldığımda asla dönemeyeceğim söylenmişti bana. Geri gelmemek üzere ayrılıyordum. Sınırı ilk kez geçerken huşu içindeydim. Hayatımdaki yeni ufukların şerefine kadeh kaldırmıştım. Uçuş görevlisinin yüzünde hayatımın ilk Batılı tebesümünü görmüştüm. O zaman bu durumu gözümde çok büyüttmüş olmalıyım. Şimdi uçak görevlisiyle gerçek bir Batılı gibi didişerek domates suyumun limonlu ve buzsuz vermesini istiyorum. Önceleri sadece yurdumdan ayrılmayı hayal etmiştim, yurda dönüşü hayal etmek yasaktı bana. Rusya'dan ayrılacağımı, sonra geri gelip tekrar ayrılacağımı tahayyül edemezdim. O tekinsiz sınır üzerinden iki kez gidip geldim. Nina Belskaya'nın da büyükannemin de başaramadığı bir şeyi yaptım. En kötü kısım bitti. Uçak yükseldi. Artık emniyet kemeri çözebilirim.

Yan koltuktaki yabancı *National Geographic* okuyor. Orta sayfada St. Basil Katedrali'nin fotoğrafı var. Burası fotoğraflarda hep güzel çıkar. Rusya'nın en fotojenik kiliselerinden biridir. Mimarları, başka bir yerde bunun gibi başka bir bina inşa edemesinler diye Korkunç İvan tarafından kör edilmiş. Katedralin güzelliği devlet sırrı olarak kalmış.

"Hanımlar beyler, madamlar mösyöler, yoldaşlar," diye anons yapıyor pilot. "Uçağımız Rus hava sahasından çıkmak üzeredir." Aşağı bakıyorum. Bulutlar sınırın her iki yakasında da aynı görünüyor. Birden boğazıma bir yumru oturuyor.

"Bir şey istemiyorum. Teşekkürler."

"Yeşil limon da olur tabii."

Komşumun gözünün morarmış olduğunu ve dergide aynı sayfanın hâlâ açık durduğunu fark ediyorum. St. Basil Katedrali onu pek cezbetmişe benzemiyor. Sessiz sessiz ağlıyor. Ona gıpta ediyorum. Herkesin ortasında gözyaşlarını koyuvermeyi hiç beceremedim. Temiz bir mendil uzatıyorum. "Bir Rusla nişanlanmıştım," diyor. "East Lansing'e beni görmeye geldiğinde her şey ne romantikti. Gerçek bir beyefendiydi. Ceketimi tutar, kapımı açardı. Ben muhasebeciyim;

önce mektup arkadaşıldık, sonra görüşelim diye onu East Lansing'e davet ettim. Başıma bu kadar heyecan verici bir şey gelmemiştı. Fakat ben Rusya'ya onu ziyarete geldiğimde benimle hiç ilgilenmedi. Arkadaşlarıyla kafa çekiyordu ve ben de onun keyfini kaçırmıştım galiba."

"Her şey bitmiş," diyorum ona.

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Bu iş yürümez demek istiyorum."

Ağlaması çoğalıyor, fakat vazgeçmiyorum.

"Ortak hiçbir şeyiniz yok, görmüyor musunuz?"

"Fakat evlenip birbirimizi daha iyi tanıyacağımızı umuyordum."

"Ah, hayır. Felaket olurdu bu."

"Gerçekten mi?"

"Bir haftalık romantizm yaşamışsınız. Hepsi bu. Bazı ilişkiler olduğuyla kalmalı. Beni anlıyor musunuz?"

"Ama niçin evlenme teklif etti o zaman? Chicago'da bana evlenme teklif etti ve ben Moskova'da bunu hatırlatınca, bana vurdu. Vurdu bana."

"Bakın, onun tek istediği oturma izni."

"Oturma izni mi? Kalıcı oturma izni almaktan bahsetmişti gerçekten. Sebep bu muydu diyorsunuz?"

"Öyle olduğuna eminim."

"Hımm."

"Çok geç olmadan paçayı kurtarmanız bir şans. Bakın, bir gün ruh eşinizi bulacaksınız. Ve bulduğunuz kişi bu hödük olmayacak."

Bir mendil çıkarıp gözyaşlarını siliyor.

"Teşekkür ederim."

O sırada güler yüzlü, yardımsever bir uçuş görevlisi imdadımıza yetişiyor. Çok içlendiğimizi düşünmüş olmalı. Bize kola ve kulaklık takdim ediyor. Ağlayan yol arkadaşşıma, "*Katil Kapıyı İki Kez Çalmaz* filmini görmüş müydünüz?" diye soruyor. "Ah, muhteşem! Bir daha izlemeyi çok isterim."

"Siz rahatınıza bakın," diyorum, "ben biraz kestireceğim."

Rüyamda koca bir apartman, uzun dar bir koridor ve birbirine açılan bir sürü oda görüyorum. Odaların kapısı hep aralık. Kapatmaya çalıştığımda, kapatılmak üzere yapılmadıklarını anlıyorum. Ara-

lık kalsın diye yapılmışlar. Tanıdığım, hatırladığım herkes burada yaşıyor. Moskova Film Festivali'ndeki babuşkalar bir odada, New York'taki oda arkadaşlarım bir diğer odada tartışıyor; Profesör Çernikov, Daşa ve karısıyla yan odaya saklanmış. Koridora çıkıyorum, onlarla rastlaşmamaya çalışıyorum. Profesör Çernikov'u görebiliyorum, fakat New York'taki ev arkadaşımı değil. New York'taki ev arkadaşımı görünce, Marksist Leninizm hocam İvan Sergeyiç'le karşılaşmaktan korkuyorum. Alik'le olduğum sırada, Natali'yi görmekten sakınıyorum. Büyükannemleyken, ikisini de görmemeye çalışıyorum. Zihnimde her şeyi düzenli tutmak çok zor. Randevu defterimi arıyorum, fakat kimbilir nereye koydum. Bu kapalı yerde bunalmaya başlıyorum. Çok gergin ve yorgunum. Boynum ağrıyor. Aniden arkamdan biri yaklaşıyor. Gösterişli gözlükleriyle yönetmen Pulkov olmalı. Sırtıma masaj yapmaya başlıyor. Film kamerası bulunan bir adamın güçlü, güzel elleri var Pulkov'da. Dönüp yüzüne bakmıyorum. Aslında sırtıma masaj yapmaması gerektiğini biliyorum. Bu son derece uygunsuz bir şey. İdeolojik olarak zıt taraflardayız... Fakat bana arkadan yaklaştığı için, sanki sırtım ovalanmıyormuş, öylece oturmumuşum gibi yapabilirim. Sonuçta alt tarafı sırt masajı bu, başka bir şey değil. "Boynum ağrıyor. Tam şurası," diyorum.

Pulkov sırt masajında çok iyi. Gerçekten iyi. Alt tarafı sırt masajı işte, değil mi? Değil tabii. Daha ileri gidiyor. Artık öylece oturmumuş gibi davranamıyorum. Sadece sırt masajı yaptırıyormuş gibi davranıyorum. "Kapıyı kapatalım," diye fısıldıyorum. "Kapatamayız," diyor. "Kapatırsak bir şeyler döndüğünü düşünürler." Boynuma biraz sake döküp yalıyor. Elleri her yanımda geziniyor, benimkiler de onun üstünde. "Gerçekten, belki kapının arkasına iskemle falan koysak iyi olur," diyorum. "Hayır," diyor, "hiç gürültü çıkarmamalıyız. Biliyorsun steplerde hava çok kurudur; yere uzandığında otlar tenine batır. Rüzgâr saçlarının arasında dolaşır. Hiç böyle bir gökyüzü görmemişsindir; uçsuz bucaksız, sırrına erilmez, insanı içine çeker gibi. Alçaktaki bulutların üzerinde yüzer gibi olursun, hava soğuk ve nemlidir. Hepimiz böyle anlar için yaşarız." Öyle gerçekten. Böylesi ömür boyunca bir kez gerçekleşir. Mükemmel bir an olmalı. Galiba üzerimde hiçbir şey yok; sütyenimin kopçasını ne zaman çözdü bilmem. Gri camlı gözlüklerini çıkarıyor. Göğsü kılsız, mermer gibi pürüzsüz.

Kolya Amca içeri giriyor: "Viçeslav Olegoviç, parfümünü ödünç alabilir miyim? Aa, afedersiniz, rahatsız etmek istememiştim."

Uyandığımda alevler içinde bir araba görüyorum. Neler oluyor? Uçuş esnasında böyle şeyler göstermek iyi bir fikir değil. İzleseniz anlarsınız. Araba takibi tam hız sürüyor. Polisler fuhuş örgütündekileri içeri alıyor. Uyuşturucu taciri Çin mahallesinde saklanmış. Avukatın kişisel problemleri var. Başka bir kadınla görüşüyor. Hayır, bölge başsavcısının yeğeni değil; aerobik öğretmeni. Streç giysi içinde, sevimli atkuyruğu saçıyla boy gösteriyor. Fakat avukatın hoş bir karısı, şehrin kıyısında güzel bir evi, pastel renkli rahat bir kanepesi var. Ne yapmalı dersiniz? Film aksiyon dolu. Fahişe güzel ve sarışın. Polis memuru etnik ve işbilir bir tip. Avukat, karısına öbür kadından bahsedip bahsetmemekte kararsız. Geçen gün karısı, mahalledeki lokantada onları görüyordu az kalsın. Bölge başsavcısı rüşvet yiyor. Şerif sert fakat adil biri. Avukatın karısı iyi bir insan ama biraz çaba göstermesi lazım; hayatında değişiklikler yapmaya ihtiyacı var. Avukat sevdiği kadın için eşinden ayrılmalı mı sizce? Çocuksuzlar. Kaybedecek neyi var ki? Pastel renkli kanepemi? Avukat o kanepeyi Küçük Odesa'dan indirimli olarak almış. Hayır, Çin mahallesindenmiş. Çin mahallesi? Geçen nisan mı? Peki. Şimdi anlaşıldı.

Nina'nın hikâyesinden iyi bir film çıkmazdı. Dedektiflik yanı çok güçsüz. Katil fazla sevimli. O iyi şarkı söylüyor, kurban ise söyleyemiyor. Kurban "fazla entelektüel". Gerçek dünyada yaşamıyor. Poltavski-Rijiski'nin şiirleri de film için yeterince iyi değil. Hem seyirci kiminle özdeşleşecek? Başka bir kadınla görüşen şu avukata bile sempati duyamıyoruz. Bu arada biri kapıyı çalıyor. Katil değil belli ki. Bize katilin kapıyı iki kez çalmayacağı söylenmişti. Ama oymuş işte. Ah, hayır. Kan dökmeye gelmiş. Bir tane daha limonlu domates suyu istiyorum ve sonra her şey bitiyor.

Bitmek bilmeyen uçuşumun kalan iki saatini gökyüzüne bakmak ve günlüğüme notlar yazmakla geçiriyorum. Acılı komşum bir melek gibi huzur içinde uyuyor. Yeni bir hayata başlama kararı alıyorum, güzel ve iyi bir hayata. Faydalı şeyler yapacağım. Artık efsanevi kökenlerin peşine düşüp geçmişte seyahat etmeyeceğim. Belki komplo planlarını açığa çıkarırım ya da gerçek bir dedektif olup katilleri adalete teslim ederim. Veya insanın kötücüllüğünü ve hayal gücünün sa-

ğaltıcı etkisini kavrayabilen bir biliminsanı olurum (ne kadar demode). Nina Belskaya'nın projesini devam ettirip yirminci yüzyıl paranoyasının ve sürgüne dair paradoksların tehlikeli doğasını açıklarım.

Sürgün ve yabancılaşma, hem ulusal nostaljinin uç biçimlerini, hem de bu nostaljinin yaratıcı antidotunu beraberinde getirir; bu surette, insanları birbirinin tersi iki şekilde etkiler. Elbette bunlardan ikincisi her zaman dengeleyici bir eylemdir ve aşırılıkların galip geldiği tehlikeli tarihsel anlarda sürdürülmesi çok zordur.

Nina Belskaya tutkulu bir şüpheci, Ninel Blank ise tutkulu bir ideologdu. Hikâyeleri iki alternatif yazğıdan ibaret – ikisi de tamamına erememiş. Bugünden geçmişe bakınca, Nina Belskaya'nın dünyanın halini daha iyi kavradığı görülüyor; ama hayatta kalmak yokmuş yazgısında. Komünist Ninel ise tüm zorluklara karşın hayatta kalmış ve nihayetinde gülmeyi öğrenmiş. Birinin kavrayışı, diğeri-nin hayatta kalma yetisi daha fazlamış, belki biraz da şanslı.

Bir biyografinin ve dedektiflik hikâyesinin çekiciliğine kapılarak kahramanlarıma ihanet etmiş mi oldum? Hayatlarına dair açığa çıkarmayı becerdiğim birkaç ayrıntı, gizemli cinayetin ipuçlarıymış meğer. Bu cinayet elli yıl boyunca gizli tutulmuş, ama Rus insanının gözünü yaşartan film senaryolarında ve şarkı sözlerinde yansımalarını bulmuştu. Katil tüm olup bitenlerden sonra pirüpak bir şekilde, nazik bir yaratık, iyi bir baba, bir vatansever olarak çıkmıştı karşımıza.

"Hayatımızın anlamı nedir?" Lisedeki edebiyat derslerimizden hatırlıyorum bu soruyu. On dokuzuncu yüzyıl Rus romanlarındaki kahramanların ne mutluluk ne de bireysel tatmin ve başarı peşinde koştuklarını öğrenmiştik. Hayatın anlamının peşindeydi onlar. Yirminci yüzyıl kahramanlarının nadiren böyle bir lüksü olur. Vaziyeti kurtarmak ve her şeyi olduğu gibi kabul etmek yeter onlara; cumartesi geceleri film dünyasının mutlu sonlarına sığınır, gündelik olaylarda herhangi bir anlam aramamaya çalışırlar, çünkü sağduyuya aykırı gelir tüm olup bitenler. Yine de...

(Uçuş hiç bitmeyecek sanmıştım. Hayatın anlamına dair çok sözüm vardı söyleyecek, fakat o not defterini kaybettim. Uçuş görevlisi, kirli kâğıttan bardaklar ve tek kullanımlık çatallarla birlikte not defterimi de çöpe atmış olabilir.)

İnsanın evi gibisi olmadığını anlıyoruz

Kennedy Havaalanı'nda bindiğim taksinin şoförü, "Rus musunuz?" diye soruyor.

"Öyle sayılır."

"Rus aksanınız var gibi."

"Uzun zaman önce ayrıldım. On beş yıl oldu. Siz nerelisiniz?"

"Etiyopya'danım. Rusçabilirim. *Svetit solntse. Dozhd konçilsya.* (Güneş parıldıyor. Yağmur dindi.) *Tovariş uçitelmitsa, ya segodnya de-jurny.* (Öğretmen yoldaş, bugün nöbetçiyim.) İyidir Rusçam."

"Çok güzel. Düzgün bir aksanınız var. Rusya'ya gittiniz mi?"

"On yıl önce Moskova'da öğrenciydim; Patrice Lumumba Enstitüsü'nde."

"Sevdiniz mi orayı?" diye soruyorum.

"Moskova iyiydi," diyor, " ama SBKP'nin (Sovyetler Birliği Komünist Partisi) tarihini öğrenmek zorundaydık. Biraz sıkıcıydı."

"New York'u seviyor musunuz?"

"New York iyi. Dünyanın her yerinden insan yaşıyor burada. Tabii New York'ta mühendis olarak çalışmam. Taksi şoförlüğü yapıyorum."

"İşiniz nasıl?"

"İyidir. Güvendeyiz ve hepimiz çalışıyoruz. New Jersey'de bahçeli küçük bir evimiz var. Daha çok avluya benziyor aslında, fakat karım bahçe demeyi seviyor. Halimden memnunum. Etiyopya'da hayat çok zor şimdilerde."

"Oraya tekrar gittiğiniz oldu mu?"

"Tekrar gitmek mi? Ülkemde hiç akrabam kalmadı; kardeşim, teyzem, ninem, dedem falan yok. Hepsi öldü. Mezarları yok. Evim yanıp kül oldu. Gidersem ölürüm orada."

Bir süre sessizce yol alıyoruz, sonra taksi şoförü epey yüksek sesle Etiyopya şarkıları çalmaya başlıyor, benimle de konuşmuyor artık.

Eski tip asansörümle dördüncü kata çıkarken, "Evine hoşgeldin," diyorumkendi kendime. Ya sen, vefasız okur? Acelen varmış gibisin. Bana nezaketen bir hoşçakal öpücüğü vermeyecek misin? Biraz kalıp bir şeyler içmez miydin? Biliyorum, biliyorum, erken kalkman lazım ve başına ağrıyor. Belki sadece yarım saatliğine? New York'taki küçük dairemi seviyorum. Güneşli sayılır; yüksek tavanlarında çiçek desenli silmeler var. Anne-babamın Leningrad'daki komünal apartman odasını hatırlatıyor bana. Rus göçmenleri beyaz duvarları sevmez. Beyaz duvarlar eski Sovyet hastanelerini ve devlet dairelerinin bekleme odalarını hatırlatır onlara. Queens'teki kamu fonu destekli dairelere taşınıp, kişisiz beyaz duvarları kendi seçtikleri neşeli duvar kâğıtlarıyla kaplarlar. Biri çıkıp da eski Sovyetler'den göçmenlere gençliklerini hatırlatan renk ve desenlerde duvar kâğıdı üretse, iyi para kazanırdı. Bunun için, artık pek bulunmayan Yugoslav ve Macar duvar kâğıtlarının geometrik tasarımlarını ve daha ucuz Bulgar ürünlerinin çiçekli desenlerini yeniden canlandırmak lazım. Kolektif belleğin ambarlarında bir yerde saklıdır mutlaka bunlar. Göçmenlerin evleri Leningrad, Moskova, Odesa veya Kiev'deki, eşyalarla, süslerle dolu odaların tıpkısıdır; o eşya ve süsler ki her biri, eşi menendi bulunmama iddiasındadır. Camlı raflara dizilmiş, lacivert üzerine sarı çiçeklerle ya da beyaz üzerine gül desenleriyle bezeli porselen demlikler ve semaverler, çay içmek için değil dekorasyon amacıyla oraya konulmuştur. Sovyet hediyelik eşya sektörü yabancı turistlerin parasını toplamaya odaklıydı; derken 1970'lerin sonunda ve 1980'lerin başında, ülkeden ayrılmak suretiyle "anavatana ihanet ettikleri" farz edilen göçmenlere yönelik üretim başladı. Annemin arkadaşı Rita, "Hayır, hayır öyle değil," diyor. "Nostalji değil bu. Düşündüğünden farklı. Moskova'da bütün bu matruşka bebeklerini, tahta kaşıkları, mavi demlikleri asla sergileyemezdim. Kıymetsiz görünürlerdi gözüme. 1960'larda şu parlak kâğıda basılan, muhteşem fotoğraflarla dolu *America* dergisini okurdum. Berkeley'de okuyan radikal öğrencilerin oturduğu, beyaz duvarlı, çok az eşyası bulunan bir daire görmüştüm; kırmızı kumaşla kaplı bir şilteleri, kitaplıkları ve bir masaları vardı sadece." Rita da böyle yaşamak istemiş ve 1960'larda mobilyalarını bir kenara atmış. Fakatsürgündeki ilk yıllarından sonra, bir şilte üzerinde oturmak zevk sahibi olmanın değil, fakruzaruret içinde olmanın

göstergesi sayılmaya başlayınca, Rita da değişmiş. Bakış açısı farklılaşmış. Kırmızı kumaşlı şilte artık radikalliğin değil fakir bir göçmen olmanın simgesiymiş; süs eşyaları da zevksizlik örneği gibi görünmekten çıkmış. Bu süs eşyaları Rita'ya sürgün hayatında destek olan evcil hayvanlarmış. Anavatanın yadigârları değilmiş onlar, Rita'nın dostlarına dair anıları ve ayrılıp gidişinin hikâyesiymiş.

Kendinizi evinizde hissedesiniz diye konuşuyorum. Bu boş, hafif, özgürleştirici, alternatif alanlara açılan bembeyaz duvarlardan ne kadar hoşlandığımı söylemek istemiştım. Fakat şimdi küçük dairemin, tıpkı diğer göçmenlerin evleri gibi süs eşyalarıyla dolu olduğunu fark ediyorum – yaldızlı bir zincirin ucunda minyatür bir Eyfel Kulesi; Gorbaçov'un matruşka bebeği; kilden yapıma, parlak çizgili desenleri olan yedi adet Meksika ineği. Evi ev yapan bunlardır, değil mi?

Doğruyu söylemek gerekirse ben de bahçeli bir ev isterdim. Belki evin tamamı bile değil; evin yarısıyla birazcık dış alan yeterdi. Emlakçıların deyişle "çok yıllık bitki bahçeleri" bana göre değil. Ama "sevimli bir avlu"ya ancak yeter. Kendime ait "sevimli bir avlum" olursa sigara içmeyi ve seyahat etmeyi bırakıp gerçek bir Amerikan romanı yazabilirim.

"Gerçek bir Amerikan romanı gayrimenkuller hakkında olmalıdır," demişti Amerikalı arkadaşım. Belki göçmen Rusların emlakçılık yapan oğullarından bahsetmeliyim romanımda.

"*New York Times*'da okuduğum kredi kartı yolsuzluğunda onun da mı adı geçiyor?"

"Ah, evet, çok teşekkürler. Evet. Kadın kahramanım Nataşa Gones-Rabinovitz, Aleks Smirnoff isimli bir adama âşıktır (adam hafif kambur ve biraz utangaç olmakla birlikte pek nüktedandır ve yataкта aslan kesilmektedir). Aleks haksız yere kredi kartı yolsuzluğuyla ve Rus mafyasıyla bağlantı içinde olmakla suçlanmaktadır. Polis müfettişi James (Teddy) O'Grady viskisinden bir yudum alarak, 'Bu Brighton Beachli gangsterler ayağını denk alsın,' der. 'Fakat Aleks Smirnoff Brighton Beach'ten değil sayın yargıç. Kendisi Queens'ten. Burada misafir olarak bulunuyor.' İlgisiz bir iddia. Avukat tanığı tedirgin etmeye çalışıyor.' Ne güzel bir fikir! Böylece aynı romana hem emlakçıları hem de avukatları sokmuş olurum; başarı garantili. Hiçbir Avrasyacı bu kadarını yapamazdı. Hayalciydi onlar. Gayrimenkul

işinden anlamazlardı. İnşallah 2018 seçimlerini kazanmazlar. Maalesef gayrimenkul konulu romanımı ertelemek zorundayım, çünkü gayrimenkulüm yok. Dolayısıyla gerçekçi bir tasvirini yapmam mümkün değil. Kiralık dairemde bir dizüstü bilgisayarım, bir de telesekreterim var; istediğim zaman sinemaya gidip orada dokuz dolara vakit geçirebiliyorum. O halde şimdilik hoşçakal, toprağında ellerimi kirletebileceğim, portatif bilgisayarımın ekranında gezinen küçük karcınları izleyebileceğim bahçeli evim. Başka zaman inşallah.

Telesekreterin yanıp sönen kırmızı ışığı kendisiyle ilgilenmemi talep ediyor. Kaçış yok – nereye gidersen git, ulaşılabilir durumda-sın. Ne kâbus ama! Bir sürü mesaj bırakılmış. Burs raporumun formu kaybolmuş, faturalarımın vadesi gelmiş, annem aramış, bet sesli bir yabancı bana indirimli hayat sigortası satmaya çalışıyor, bir diğeri isimimi yanlış telaffuz ederek, uygun fiyata evimde tadilat yapmayı öneriyor. Hayat sanki hiç ayrılmamışım gibi olağan seyrinde akıp gidiyor. Miklos da mesaj bırakmış:

"Tanyuşa! Eve hoşgeldin! Görüyorsun New York hâlâ burada ve yokluğunda daireni elinden alan olmadı. Seni havaalanında karşılamak istemiştım ama bildiğin üzere, mümkün olmadı. Ev bakmakla meşguldüm. Çok yorgun değilsen yarın gece iki filmlik bir Lubitsch gösterimine gelir misin diye soracaktım. *Ninoçka* ve *Olmak ya da Olmamak* gösterilecek. Ne dersin? Araştırma sayılır, öyle değil mi?"

✂ 40

Greta Garbo'nun Son Gülümsemesi

Böylece Miklos'la bir kez daha sinemada buluşuyoruz, fakat sandığınız gibi değil. El ele tutuşmakla yetiniyoruz.

"*Olmak ya da Olmamak*," diye yazıyor program notlarında, "Varşova gettosunda geçen bir komedidir."

"Korkutucu bir film," diyor Miklos. "1942'de çekilmiş. Lubitsch

o günlerde Avrupa'da neler olup bittiğinin farkında değilmiş. Her zamanki gibi filmin hoş bir komedi olmasını istemiş ve iyi sonuçlanmasını ummuş. Ne de olsa Yahudilerle Naziler arasındaki ilişkide bile komiklikler yaşanıyormuş."

Filmde Varşova Gettosu tiyatrosunun Yahudi oyuncularını, Nazi kılığına girerek Gestapo'dan kaçmaya çalışıyorlar. Görünüşe bakılırsa Nazileri, acemi oyuncular gibi abartılı hareket eden gerçek Nazilerden daha iyi canlandırıyorlar. Ari ırkın kahramanları pek pohpohlayıcı bir şekilde resmedilmemiş. Tavrıları erkeksi üniformalarına hiç uymuyor. Film dehşet verici; en hafif deyişle çok kaba bir güldürü. Varılan mutlu son, rahatsız edici ve eğreti kalmış. Yahudiler Nazileri kandırarak kaçmayı başarıyor. Varşova gettosunun hikâyesi, bir sürü Yahudi fıkrasıyla, neşe içinde bitiyor. Sinemanın gücüne dair kuruntuların sonu. Ama Lubitsch'i suçlamıyorum. İşlerin nereye varacağını kestiremeyen tek kişi o değildi.

Miklos istihzayla, "İyi oynamışlar," diye fısıldayarak bana doğru eğiliyor; saçlarının yanağına değdiğini hissediyorum. "Lubitsch bu filmden sonra Avrupa'dan iyice kopmuş. Avrupa eskiden bildiği gibi değilmiş artık. Ölene dek dönmemiş oraya."

Film arasında dışarı çıkıp diyet kola ve patlamış mısır alıyoruz. Niye olmasın? Biz de sizin kadar Amerikalıyız.

"Ee, yeni evin nasıl Miklos?"

"Ne gibi?"

"Apartman dairen. Artık gururlu bir mülk sahibi değil misin?"

"Olmadı. Emlakçımız bizi kandırmış. Bir bina denetçisi çağırıldı; adam büyük bir hatayı keşfetti."

"Ne hatasıymış?"

"Evin temeli. Temel su sızdırıyormuş. Victoria evi çok beğenmişti. Sızıntıyı görünce gözyaşlarını tutamadı."

"Üzüldüm."

"Belki de buna hazır değildik. Kirada oturmak daha kolay geliyor bana."

Ninoçkayine, döner kapıdan geçerek Hollywood'un şatafatlı Grand Hotel'ine giren üç komik Bolşevikle başlıyor. Batı dünyası hiç bu kadar güzel görünmemişti. Miklos'u şaşırtmak pahasına kahrkahrı basıyorum.

"Çok komik. Olacak şey değil. Kopalski'nin koca bıyığına bak."

Greta Garbo Sovyet Rusyası ve özel görevlileri hakkında bir şey biliyor muydu acaba? Ne önemi var ki. Herkesi canlandırabilirdi – Kraliçe Christina, Mata Hari ya da Camille. Onun melankolik tasvirini uzaktan izleyip sonra yakın çekime geçebileceğimiz bir tren istasyonu olsun, yeter. Görüntüsünü sabah 9'dan akşam 5'e kadar başkalarına ödünç verirdi Garbo. Onu dönem elbiseleriyle giydirmek ve tarihi dekorlar kurmak onların işiydi. Garbo onların taleplerini yerine getiriyordu. Filmler sessiz çekilirken o da sessizdi. MGM'yi memnun etmek ve yeni teknolojileri desteklemek için konuşmaya başladı. Tıpkı reklamdaki gibi, savaş arifesinde kahkahalarla güldü. İnsanlar romantik bir komedi istiyordu, o da bu isteği yerine getirdi. Aynı rolü defalarca oynadı. Saklı, kırılgan bir yanı vardı; her filmde bu yanını alt etmeye çalışırdı. Kamera karşısındaki endişesini, bir parça kusurun daha da hoş kıldığı bir oyunculukla dışa vurur Garbo. Biz de sonunda hep ondan yana tavır alırız. Garbo'nun kırılganlığıyla özdeşleşir, onu stüdyolarda sömüren kötü yürekli, dediğim dedik sinema patronlarını, aptalca senaryoları ve ona asla büyük bir oyuncu olma şansı tanımayan çekilmez yönetmenleri suçlarız. Umutsuz âşığı Leon gibi biz de ondan azıcık yakınlık görmek isteriz. Kaşlarının her hareketi, her gülüşü önemlidir bizim için. Keşke bir kerecik şu tozlu anahtar deliğinden sahne arkasına bakabilseydik. Gelecekte bir gün, umursamaz bir genç Berkshires'daki eski bir evin çatı katında, son anda filme konmasından vazgeçilmiş çekimler bulacak. Komşulardan biri, "Bunlar 93'üne kadar yaşayan ve bir türlü doğru dürüst İngilizce öğrenememiş o sinema makinistine aitti," diyecek. Maziden kalma bu süprüntü, genç adamın hiçbir işine yaramayacak. En iyi ihtimalle Greta'nın yüzünü geri dönüşüme verecek; dönüp arkasına bakmayacak bile.

Şu anda yüzü gözümün önünden gitmiyor. İnsanı boşuna umutlandıran bir duyarlılığı var. Size baktığına inanıyorsanız, bakışlarınıza karşılık veriyor, anlıyor sizi. Bu nasıl mümkün olabilir? Belki içindeki o sızı, varlığının derinliklerindeki sönük kuzey ışığı – bütün bunlar da bir sinematik çalışma mıydı yoksa? Kameramanı bir şair ya da komplocuydu belki, fakat *o değil*. Gizemin yokluğunda bir gizem mi var? İnsanı savunmasız bırakan yakınlık ile nihai erişilmezliğin cazip bileşiminde bir sır, en azından sinemanın büyüünün dışında

kalan bir sır yok mu? Kabuğunu kırmak, sığınağından, onu kuşatan çerçeveden çıkmak istiyor, fakat her defasında sinematik alanın derinliğinde ya da yakın çekimin sığılığında takılıp kalıyor. Her filminde tutsak konumunda. Bir çıkış, bir kapı, bir şans arıyor. Burada da bir umutla Kral Dairesi'nin penceresine koşuyor.

"Çok soğuk duruyorsunuz yoldaşlar. Niçin pencereleri hep kapalı tutarız ki? (Pencereleri açıyor.) Hayret verici değil mi, bizim memlekette hâlâ ortalık kar buz, buradaysa..."

Ah evet, hadi o buzları kıralım, soğuk memleketimizi aşkımızın baharına taşıyalım.

Miklos, "Dikkatli izlemiyorsun," diye fısıldıyor.

"Nereden biliyorsun?"

"Koltuğuna öyle bir gömülmüşsün ki."

"Ne olmuş?"

"Gözlerin de yarı kapalı."

"Şşşt."

Ninočka uçağa binerken hep endişeleniyorum. Eyfel Kulesi'nin üzerindeki bulutlarşüphe uyandıracak yoğunlukta. Geri dönecek mi, kuşkuluyum. Onu nelerin beklediğini düşünürken başım dönüyor sanki. O anda Ninočka'nın yerinde olmayı hiç istemezsiniz. Leon'u güneşli Moskova sokaklarında yürüyüp, "Bir bahar rüzgârı esiyor Moskova'nın üstünde. Hayat her gün daha mutlu, daha neşeli..." diye şarkı söylerken göremiyorum. Bela Lugosi, namı diğer Komiser Razinin kahve almak üzere dışarı çıktığı sırada NKVD'deki odada olup bitenlere gözümü kapatıyorum. Ne yazık, genç General Savitski zarif beyaz üniforması içinde, o Paris kafesinde uzun süre dans edemeyecek. Her şeyin iyi sonlandığına memnunum. Neyse ki sadece bir komedi bu. Ninočka ile Leonyurtdışında, büyüleyici İstanbul şehrinde buluşuyorlar ve artık birlikte olacaklarına söz veriyorlar – sonsuza kadar değil belki, fakat en azından çekim sona erene dek. Rus lokantasında güzel bir yemek yiyeceklerine emin olabiliriz: Ukrayna tarzı sebze çorbası, enginarla doldurulmuş "Sankt Petersburg" tavuğu ve tatlı olarak çikolatalı patates – hepsi şişmanlatıcı, yüksek kalorili. Haddini bilmez bir yardımcı prodüktör, samimi pozlarını esneyip kıkırdayan seyirciye ifşa edecek diye korkmayacaklar artık. Tavsiye me uyun, mutlu sonlardan kuşku duymayın. Zaten güvenilmez, gelip

geçici bir şeydir mutlu son. Perdede gördüğünüz, sabırla hafızanıza işlediğiniz, kırılğan bir insanlık attettiğiniz, bir buçuk saat boyunca sevdiğiniz soluk gölgeler, tekrar karanlığa karışıp gidecektir.

Filmin sonunda kendimi daha iyi hissediyorum, fakat Miklos yorgun görünüyor. Sinemadan çıkıp sıcak ve ıslıl ıslıl bir New York gecesinde yürüyoruz; "Lox around the Clock" şarküterisinin neon ışıkları yüzümüze vuruyor. Sokaklarda kıpır kıpır hayat var. Çevremizde konuşulan tüm diller yabancı; ferahlık veriyorlar bize. Karşılaştığımız bir evsiz dahi aksanlı konuşuyor. "Bayan... tatlım... bana bir kahve ısmarlar mısın?" diye soruyor. "Lütfen, kremalı ve şekerli bir kahve."

Miklos hiç rahat değil. Sürekli saatine bakıyor, yaptığım şakalara hevesizce gülümsüyor. "Kabul edelim Miklos, bu ilişki yürümecek. Geç kaldın, fena halde geç kaldın hem de."

"Hayır, hayır," diyor. "Victoria bir konferansa gitti. Evde değil. Istvan acil bir mesele için arayacaktı da."

"Yalanı bırak Miklos. Anlıyorum. Karın bugün daçaya gitmiş. Fakatsürekli daçada kalamaz. Birlikte bir daire alıyorsunuz; bir hayat kuruyorsunuz kendinize."

"Pek sayılmaz. Güzel bir evdi, yarım bir ev, bitişik duvarlı müstakillerden. Fena sayılmazdı ama temeli çok iş çıkaracaktı."

"Ne demek istediğimi biliyorsun."

"Anlaman lazım, başka bir ülkeye kalıcı olarak taşımınca, o ülkeden biriyle olmak, orayla kalıcı bir bağ oluşturmak gerekir diye düşünmüştüm."

"Bak, açıklama yapman gerekmiyor. Fazla zamanımız kalmadı."

Miklos birden, "Köpeği gördün mü?" diye bağırıyor.

"Hangi köpek?"

"Tam şurada."

"Nerede?"

"Yine mi!"

O anda eflatun yelekli bir Çin köpeği görüyorum; zarafetle bacağını kaldırıp hemen yanımıza çişini yapıyor.

"İşte bu hayra alamet," diyor Miklos.

Sonra güldüler, el ele tutuşup New York'un şen, kirli sokaklarında yürüdüler; bir çözüm bulunacakmış, yeni, güzel bir hayat başlayacakmış gibi geldi onlara. Ama önlerinde gidilecek çok çok uzun bir yol bulunduğunu ve en zor kısmın daha yeni başladığını çok iyi biliyorlardı.

—

SVETLANA BOYM NİNOÇKA

roman

Yıl: 1939 Yer: Paris

Kurban: Nina Belskaya adında bir Rus göçmeni. Paris'teki Rus entelektüelleri arasında asiliği ve "köksüzlüğü" ile tanınan bir genç kadın.

Fail: Meçhul.

Nina'yı kim ve neden öldürmüştü? Fikirleri yüzünden siyasi bir cinayete mi yoksa çekiciliği yüzünden bir aşk cinayetine mi kurban gitmişti?

1980'lerde Rusya'dan ABD'ye göç eden ve şimdi New York'ta tarih yüksek lisansı yapmakta olan Tanya, Nina Belskaya'nın adına 'bir dipnotta rastladığından beri bu sorunun cevabını merak ediyor. Nihayet dedektif rolünü üstlenip Paris'e giderek olayı soruşturmaya başladığıdaysa işlerin sandığından daha da çetrefil olduğunu görüyor. Nina'nın öldürülmesiyle, başrolünü Greta Garbo'nun oynadığı 1939 yapımı Ninočka filmi arasında nasıl bir bağlantı var? Bu cinayeti kimler, neden örtbas etti? Her cevabın yeni bir soru doğurduğu bu araştırmanın ortasında bir de Rusya'daki büyükannesinin ölüm haberini alan Tanya, yıllardır ayak basmadığı memleketine gidiyor; komünizmi feshedip kapitalizmi kucaklamış olan ülkenin geçirdiği değişime tanık olmanın yanı sıra, Nina Belskaya cinayetiyle ilgili şaşırtıcı bilgiler ediniyor.

Ninočka, dedektiflik romanı geleneğiyle hem inceden alay eden hem de bu geleneğin ustalıklı bir kullanımını içeren; sürgün, nostalji, kuşak ve kültür çatışması gibi kavramlar üzerinde duran; oyuncu tarzıyla okura muzipçe göz kırpan keyifli, zevkle okunacak bir kitap.

Metis Edebiyat | Roman

ISBN-13: 978-975-342-877-4

Metis Yayınları
www.metiskitap.com

